ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
FILIALA IAȘI

STUDII ȘI CERCETĂRI ȘTIINȚIFICE

FILOLOGIE

ANUL VIII

FASC. 1

1957

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
FILIALA IAŞI

STUDII ŞI CERCETĂRI ŞTIINŢIFICE

FILOLOGIE

Anul VIII — Fasc. 1, 1957

SUMAR

АКАДЕМИЯ РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ
ЯССКИЙ ФИЛИАЛ

УЧЕНЫЕ ТРУДЫ И ИССЛЕДОВАНИЯ

ФИЛОЛОГИЯ

8-й год изд. — Вып. 1, 1957

СОДЕРЖАНИЕ

ACADÉMIE DE LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE

FILIALE DE JASSY

ÉTUDES ET RECHERCHES SCIENTIFIQUES

PHILOLOGIE

Année VIII — Fasc. 1, 1957

SOMMAIRE

ACADEMIA R. P. R. FILIALA IAŞI
STUDII ŞI CERCETĂRI ŞTIINŢIFICE
FILOLOGIE
Anul VIII (1957), Fasc. 1

TERMINOLOGIA EXPLOATĂRII LEMNULUI ŞI A PLUTĂRITULUI

DE

V. ARVINTE

Comunicare prezentată la 26 iulie 1957 în şedinţa Filialei Iaşi a Academiei R. P. R.

INTRODUCERE

Terminologia populară romînească a diferitelor îndeletniciri s-a bucurat în trecut de atenţia a numeroşi cercetători, care au dat la iveală lucrări valoroase în această privinţă. Este destul să ne gîndim la scrieri de felul celor întocmite de Fr. Damé, *Încercare de terminologie poporană romînă*, Gr. Antipa, *Pescăria şi pescuitul în Romînia*, T. Pamfile, *Agricultura la romîni* [1]) şi multe altele de acest fel. Majoritatea cărţilor de acest gen aparţin unor cercetători pentru care luarea în consideraţie a profesiunilor rurale, implicînd şi înregistrarea termenilor populari corespunzători, nu-i obliga la nici un fel de explicaţii de natură lingvistică. Autorii lor priveau obiectul cercetării în primul rînd din punctul de vedere al etnografului, care, trebuind să descrie obiectele de civilizaţie materială, este obligat, prin forţa lucrurilor, să noteze şi cuvintele pe care oamenii anchetaţi de el le folosesc. Fără îndoială că această muncă a fost de mare utilitate pentru lingvişti, căci lucrările de lexicologie, în primul rînd dicţionarele, au putut să se îmbogăţească astfel cu mult material terminologic inedit. În acelaşi scop au servit şi culegerile folclorice, care cuprind, de asemenea, numeroase cuvinte ce ţin de îndeletnicirile zilnice ale ţăranului romîn.

Nu lipsesc însă nici studii asupra unor termeni profesionali făcute de specialişti în ştiinţa limbii. Aceştia vin în lucrările lor cu un punct de vedere propriu, caracterizat, în primul rînd, prin tendinţa de a explica termenii, de a le clarifica etimologia, de a le stabili, deci, evoluţia sensului şi a formelor. Pe lingvişti îi interesează apoi locul ocupat de terminologia unei profesiuni în ansamblul lexicului al unei

---

1) Vezi şi Al. Bocăneţu, *Terminologia agrară în limba romînă*; S. Fl. Marian, *Ornitologia poporană romînă* şi *Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile romînilor*; Z. Panţu, *Plantele cunoscute de poporul romîn*; M. Băcescu, *Peştii aşa cum îi vede ţăranul romîn.*

limbi. Nu-i străină de preocupările lor nici grija de a stabili vechimea acestor cuvinte, de a clarifica proveniența lor din diferitele limbi străine, după cum chestiunea repartiției teritoriale, după graiuri și dialecte, a acestora este iarăși pentru ei de o mare însemnătate. În acest sens i s-a acordat o atenție specială la noi îndeosebi terminologiei legate de stînă și păstorit, iar meritul lui Ov. Densusianu de a fi fost primul care să fi văzut, în numeroasele sale lucrări cu acest obiect, importanța acestei îndeletniciri străvechi în viața poporului și a limbii romîne este de multă vreme unanim recunoscut. În afară de Ov. Densusianu, problema păstoritului și a terminologiei sale a pasionat pe mulți alți cercetători, dar nu este cazul să insistăm asupra lor. Vom adăuga însă că, în afară de păstorit, și alte domenii au trezit interesul lingviștilor. De pildă, terminologia legată de creșterea cailor s-a bucurat de cercetări amănunțite făcute de S. Pop și de Șt. Pașca (v. „Dacoromania", V, 1929). Alte exemple în acest sens nu credem că mai este necesar să mai amintim acum, pentru că nu stă în intenția noastră de a da, nici într-un mod cu totul incomplet, informațiile bibliografice asupra chestiunii în discuție. Am dorit numai să subliniem că preocupări de terminologie populară romînească au existat în trecut și ele s-au datorat atît etnografilor, cît și celor care se interesează de problemele limbii. Cu toate acestea, o serie de îndeletniciri populare au fost incomplet, sau chiar de loc, cercetate. Chiar pentru cele despre care avem deja lucrări ample pot fi încă spuse lucruri noi, căci ne aflăm aici într-un domeniu unde prefacerile lexicale se petrec cu mare ușurință.

Terminologia pădurăritului și a plutăritului, care constituie obiectul lucrării de față, nu a fost lipsită nici ea de atenția unor cercetători. Ca și în cazurile precedente, primii care s-au ocupat cu adunarea ei din gura lucrătorilor forestieri au recurs tot la maniera etnografică de a prezenta materialul. Lucrările cu cuvinte legate de pădurărit, construirea plutelor etc. cuprind adeseori în ele termenii tehnici însoțiți de explicațiile cu ajutorul obiectelor desenate, fără lămuriri de natură strict lingvistică. Alteori, și aceasta în cele mai multe cazuri, cei care se ocupă cu terminologia silvică dau simple liste de cuvinte și de sensuri, în ordine alfabetică sau pe grupuri de sinonime. Printre cei care au contribuit în chip remarcabil la cunoașterea termenilor forestieri trebuiesc amintiți M. Ittu, I. Ciupală, M. Anania, ingineri sau tehnicieni silvici, Al. Viciu (pentru plutăritul pe Mureș) și mulți alții despre care va fi vorba în decursul lucrării. Cea mai mare parte a activității de înregistrare a termenilor folosiți în exploatările de pădure s-a desfășurat în jurul publicației scoase, încă din anul 1886, de societatea „Progresul silvic" și intitulată „Revista pădurilor". Întinzîndu-se pe o perioadă de mai bine de o jumătate de secol, această publicație conține interesante contribuții în problema pe care ne-am propus să o cercetăm. Revista întreținea o rubrică dedicată terminologiei silvice unde, însă, numai din cînd în cînd apăreau materiale noi, căci cei cu astfel de preocupări erau puțini la număr. Se manifestă în paginile ei și un interes, la fel de sporadic, pentru istoricul exploatărilor forestiere din țara noastră. În afară de „Revista pădurilor", și alte publicații,

care vor fi amintite la timp, cuprind termeni silvici. În general însă, materialul publicat nu-i prea numeros în comparaţie cu ceea ce se găseşte în realitate pe teren. De aceasta ne-am putut da seama cu prilejul anchetelor efectuate în regiunea păduroasă a Moldovei, în Bucovina şi în Maramureş, unde îndeletnicirea pădurăritului este ocupaţia de bază a oamenilor. Această afirmaţie o vom dovedi cu materialul de fapte care urmează, în mare parte necunoscut de vechile studii şi nici de dicţionarele romîneşti existente. Lucrarea de faţă numai în rare cazuri va recurge la termenii daţi în lucrările autorilor anteriori, mai ales atunci cînd se vor constata diferenţe între situaţia actuală şi cea reflectată de lucrările mai vechi.

Înainte însă de a trece la problemele pe care le ridică terminologia pădurăritului, considerăm că sînt necesare cîteva observaţii cu caracter general asupra a ceea ce se numeşte lexic profesional, terminologie profesională, limbaj profesional etc. Expresiile acestea se referă la o realitate uşor de sezisat. Este vorba de una din ramificaţiile sociale ale limbii naţionale. Trăsătura specifică a acestor ramificaţii este dată de lexicul lor aparte, special. Limbajul diferitelor profesiuni recurge însă tot la structura gramaticală şi la fondul principal lexical al limbii comune. A studia terminologia unei profesiuni înseamnă a face, aşadar, lexicologie în primul rînd. În lumina studiilor recente de lexicologie, în care valoarea fiecărui cuvînt, în ansamblul lexicului, este judecată după întrebuinţarea lui mai mare sau mai mică de către indivizii vorbitori, stabilindu-se astfel dacă acel cuvînt este din fondul principal sau din restul vocabularului, trebuie spus că termenii profesionali, cu puţine excepţii, nu se grupează printre elementele importante ale vocabularului, acelea care „circulă" mai mult, cum spunea Hasdeu, ci, dimpotrivă, că ei îngroaşă numărul mare al cuvintelor cu o întrebuinţare redusă, cu o „circulaţie" restrînsă numai la un grup mic de specialişti.

Nu rezultă însă de aici că unii dintre aceşti termeni nu au putut să capete, în anumite condiţii, o mare circulaţie, şi deci importanţă, în lexicul unei limbi, privit în totalitatea lui. Printre elementele care pătrund din restul vocabularului în fondul principal, proces ce se petrece neîncetat în evoluţia limbajului, se pot afla şi cuvinte aparţinînd lexicului profesional. În această situaţie sînt mai cu seamă termenii fundamentali din fiecare îndeletnicire, cei generali, legaţi de realităţi cunoscute de întreaga colectivitate lingvistică. Aceştia merg alături de celelalte elemente importante ale lexicului unei limbi. Dar, de obicei, cuvintele profesionale au o răspîndire redusă, sînt cunoscute de puţini oameni şi nu pot avea, de aceea, dreptul de a ocupa un loc central în lexicul limbii comune. Mai mult încă, ele sînt într-o continuă înnoire. De altfel, aceasta este trăsătura caracteristică a cuvintelor care aparţin celui de al doilea compartiment al lexicului. Procesul de schimbare are loc şi în domeniul fondului principal, dar el este aici mult mai lent. În restul vocabularului, apariţia unor elemente noi şi înlăturarea unor cuvinte învechite se produce necontenit. Cu atît mai mult vor avea loc asemenea schimbări în domeniul termenilor tehnici profesiona'i care,

aparţinînd tot restului vocabularului, sînt direct legaţi de activitatea de producţie, de unelte şi procese tehnologice, despre care se ştie că sînt într-o continuă prefacere şi înnoire. Poate că în nici un alt compartiment al lexicului schimbarea aceasta, determinată de legătura directă cu nivelul tehnicii de producţie, nu-i mai evidentă ca aici. Orice modificare la nivelul procesului de producţie se reflectă pe plan lingvistic prin apariţia unor cuvinte noi sau prin dispariţia celor depăşite. Faptul este prea cunoscut ca să mai fie nevoie să insistăm. Adăugăm numai că în discuţiile următoare el va fi folosit ca unul din criteriile fundamentale în lămurirea constituirii în decursul timpului a terminologiei silvice din zona anchetată.

În ciuda faptului că sînt într-o continuă prefacere şi că sînt cunoscute de puţini oameni, cercetarea cuvintelor care ţin de anumite îndeletniciri ridică probleme importante pentru istoria limbii sau pentru istoria poporului. Aceşti termeni vorbesc prin ei înşişi despre relaţiile economice şi sociale create într-un anumit moment din evoluţia unui popor, despre influenţele străine determinate de anumite raporturi etnografice de pe teritoriul ţării respective. Ei merită, de aceea, toată atenţia cercetătorilor.

O altă chestiune preliminară este aceea cu privire la raportul dintre terminologia profesională populară, unde se încadrează şi cuvintele care sînt legate de pădurărit, şi terminologia marilor întreprinderi industriale sau a diferitelor ramuri ale ştiinţei şi tehnicii. Cu toate că în ambele cazuri avem de-a face tot cu ramificaţii ale limbii comune după profesiuni, între aceste două realităţi există cîteva trăsături distinctive. Dintre acestea, ni se pare că pot fi subliniate cîteva. Astfel, termenii aparţinînd celei de a doua categorii sînt, în primul rînd, de factură cultă. Cei mai mulţi dintre ei sînt fie creaţii ale învăţaţilor pe baza lexicului latin sau grecesc, fie împrumuturi din aceste limbi cu accepţii noi în ştiinţa şi tehnica modernă. Termenii ştiinţifici şi tehnici sînt fixaţi în opere scrise, iar specialiştii se străduiesc să-i folosească în mod corect. Această terminologie cultă se caracterizează apoi printr-o relativă unitate, care, de cele mai multe ori, depăşeşte graniţele unei singure ţări, căpătînd un caracter internaţional. O altă trăsătură importantă a terminologiei tehnice şi ştiinţifice constă în aceea că ea este legată de mijloace de producţie perfecţionate, moderne. Faţă de toate acestea, terminologia diferitelor îndeletniciri populare se caracterizează tocmai prin lipsa unor astfel de trăsături. Ea nu este fixată nici în lucrări scrise, după care să se ghideze cei care o utilizează[1]), nu-i nici unitară, căci ea e alta de la grai la grai, de la sat la sat, uneori, şi, ceea ce-i foarte important, nu-i legată de o tehnică perfecţionată, modernă. Prin aceasta, cele două realităţi se deosebesc între ele. Ar mai putea fi adăugat şi faptul că, în timp ce pentru cele mai multe ramuri ale terminologiei ştiinţifice şi tehnice se poate stabili, cu oarecare uşurinţă, timpul cînd ele s-au constituit ca atare (pentru limba romînă aceasta s-a petrecut cam acum o sută de ani), pentru terminologia di-

1) „Revista pădurilor" a militat pentru crearea unei terminologii silvice unitare. bazată pe lexicul popular al pădurăritului, dar rezultatele par a nu fi fost cele scontate,

feritelor profesiuni populare lucrul acesta este mai greu de făcut, căci limbajele profesionale datează de multe veacuri, desigur de la apariţia diverselor meserii, şi ele nu au fost, ca cele dintîi, fixate în scris. Uneori însă, deosebirea dintre termenii profesionali populari şi cei legaţi de o tehnică avansată este greu de făcut în fapt. Aceasta se datoreşte pătrunderii tot mai puternice a cuvintelor din cea de a doua categorie în uzul meseriaşilor de la sate. Dacă ne referim la situaţia de pe terenul limbii romîne, aceasta se constată îndeosebi în domeniul terminologiei fierăriei, tîmplăriei etc., care sînt tributare terminologiei din întreprinderile similare ale marii industrii. Fenomenul pătrunderii acestor cuvinte tehnice face parte din procesul mai mare, observat în zilele noastre, al adoptării de către masele populare a formelor şi cuvintelor din limba cultă, care se bucură de un tot mai accentuat prestigiu. Aceeaşi situaţie am putut-o constata şi în domeniul terminologiei profesionale a pădurăritului, a transportului lemnului cu plutele şi a gaterului ţărănesc. Deşi cei mai numeroşi termeni ce vor fi luaţi în discuţie au un caracter popular, în toate momentele mai importante din această ramură de producţie pot fi auzite şi cuvinte tehnice împrumutate din limba literară. În această privinţă, nu poate fi ignorată influenţa tehnicienilor şi a inginerilor silvici. Cu toate acestea, terminologia silvică ce urmează a fi prezentată are un caracter popular pregnant, în sensul pe care i l-am atribuit mai sus acestui cuvînt.

Materialul lexical al lucrării de faţă provine, în cea mai mare parte, din satele de pe valea Bistriţei, îndeosebi de la Bicaz către izvoarele acesteia, şi din cîteva localităţi din Maramureş. Extinderea cercetării şi în satele Vişeul de Sus, Moisei şi Borşa din Maramureş a fost determinată de constatarea existenţei unor termeni specifici lucrătorilor sezonieri maramureşeni, întîlniţi în satele de pe Valea Bistriţei. Pentru a se putea stabili asemănările şi deosebirile care, după cum se va vedea mai departe, există între terminologia din aceste două regiuni, s-a considerat necesară şi o deplasare pe celălalt versant al Prislopului, în satele care se bucură de o faimă deosebită (e vorba în primul rînd de Borşa) în privinţa îndemînării locuitorilor lor în această profesiune. De asemenea, mai rar, vor fi amintite şi unele localităţi din Bucovina. Cîteodată au fost notate cuvintele ce ţin de pădurărit şi din alte localităţi situate în apropierea bazinului rîului Bistriţa, cum ar fi, de pildă, Boroaia, Humuleşti, Pipirig, Vatra Moldoviţei şi altele, cu prilejul unor anchete nu prea extinse. Materialul din Vatra Moldoviţei provine de la un informator ocazional, originar din această localitate, întîlnit întîmplător.

Anchetele, începute din anul 1951, au fost întreprinse de unii membri ai Catedrei de limba romînă de la Facultatea de istorie-filologie şi de membri ai Colectivului de lingvistică al Filialei Iaşi a Academiei R.P.R. La anchete au participat prof. G. Istrate, în calitate de conducător, Ecat. Teodorescu, N. A. Ursu, Al. Andriescu, Şt. Giosu şi V. Arvinte. Materialul care provine din satul Poiana Stampei a fost adunat de Gh. Bodor din colectivul de lingvistică de la Academie. Selectarea, din întregul material dialectal cules, a fişelor referitoare la

terminologia forestieră, clarificarea unor sensuri şi, uneori, şi a cîtorva etimologii, parcurgerea unor publicaţii cu termeni forestieri şi redactarea unui glosar provizoriu al termenilor, de obicei neînregistraţi în dicţionarele existente, au început să fie făcute încă din anul 1953 de către membrii colectivului amintit. Lucrarea de faţă pleacă însă direct de la fişe şi numai în unele cazuri s-a făcut apel la glosarul redactat anterior. Acesta ne-a servit, mai ales, ca punct de plecare la alcătuirea glosarului de la sfîrşitul lucrării de faţă. De asemenea bibliografia mai veche a terminologiei pădurăritului şi plutăritului a fost parcursă din nou integral.

Nu socotim că sînt necesare alte amănunte asupra felului cum s-au desfăşurat anchetele, asupra chestionarelor folosite, a informatorilor. Atîta doar că, în foarte multe cazuri, materialul lexical a fost adunat prin întrebări directe, însoţite de indicarea obiectului respectiv, puse lucrătorilor forestieri pe care anchetatorii îi găseau la locurile lor de muncă, în pădure, la legatul plutelor etc.

În redactarea materialului am renunţat la transcrierea fonetică a cuvintelor, din cauză că lipsesc semnele necesare la tipografie. Chiar dacă această dificultate nu ar exista, pentru o lucrare de lexicologie aspectul fonetic al cuvintelor este de minimă importanţă.

În multe privinţe, lucrarea de faţă va folosi metoda cunoscută sub numele de „cuvinte şi lucruri“ (Wörter und Sachen) la care se recurge adeseori în studiile de lexicologie bazate pe un material asemănător cu acela pe care îl ia în discuţie lucrarea de faţă.

CAP. I.

FORMAREA TERMINOLOGIEI FORESTIERE

Prima chestiune pe care o ridică terminologia exploatării forestiere şi a plutăritului ţine de vechimea acestei terminologii, de modul cum ea s-a constituit în decursul timpului. Ea trebuie rezolvată pornindu-se, în primul rînd, de la vechimea îndeletnicirii pădurăritului şi a transportului de lemne pe apă în regiunea indicată. Mai mult decît în orice alt domeniu al limbii, terminologia profesională este legată de activitatea de producţie. Dacă aceasta se va efectua cu mijloace tehnice rudimentare şi cuvintele corespunzătoare vor fi puţine la număr. Cînd însă procedeele de producţie se perfecţionează, numărul termenilor creşte în mod corespunzător.

Privit din acest punct de vedere, materialul lexical de care dispunem ne îngăduia să distingem trei mari straturi terminologice. În primul rînd, este vorba de o serie de cuvinte care amintesc de mijloace rudimentare în tehnica lucrului la pădure şi a transportului de buşteni pe apă sau a prelucrării lor cu ferăstraiele ţărăneşti primitive. Unii din aceşti termeni, puţini la număr, continuă să fie în uzul aproape al tuturor lucrătorilor din satele anchetate. Nu ne referim aici la termenii generali ai acestei îndeletniciri, cunoscuţi, de altfel, de

întreaga colectivitate lingvistică romînească, unii din ei pătrunşi chiar în fondul principal lexical, ci tot la nişte termeni profesionali, care, deşi amintesc de exploatările forestiere din vechime, sînt şi astăzi foarte uzitaţi. Este cazul, cum se va vedea îndată, cu cuvinte de felul lui *dragoman*, *schelă* (de plute) şi altele. Alţi termeni, deşi cunoscuţi de informatori, sînt întotdeauna însoţiţi de remarca, aproape invariabilă, că *se spuneau mai înainte*. Ca exemplu de acest fel amintim aici cuvîntul *dălcăuş*. În sfîrşit, unii termeni care apar întîmplător în documentele moldoveneşti, foarte puţini la număr de altfel, sau în articole scrise de silvicultori către sfîrşitul secolului al XIX-lea şi în primele decenii ale secolului nostru, sînt cu totul daţi uitării. Inovaţiile tehnice survenite între timp le-au grăbit sfîrşitul.

Al doilea strat terminologic, care l-a înlocuit aproape pe cel vechi şi care se păstrează şi astăzi, oferind cercetătorului tocmai materialul cel mai bogat şi mai variat, s-a constituit, cu aproximaţie, către sfîrşitul secolului trecut şi s-a mărit necontenit în toată prima jumătate a secolului nostru. El stă în legătură cu intensificarea, uneori dezastruoasă, a exploatărilor forestiere în munţii Moldovei, ai Bucovinei şi în Maramureş din epoca infiltrării aici a capitalurilor străine sau a dezvoltării întreprinderilor capitaliste autohtone. Nu trebuie însă să se tragă concluzia că înlocuirea termenilor vechi s-a produs imediat. Procesul trebuie imaginat ca o suprapunere a termenilor noi peste cei vechi, în urma căreia puţini dintre aceştia din urmă, după o perioadă mai îndelungată de coexistenţă, au mai putut supravieţui. În această perioadă pătrund, după cum se va vedea, numeroase neologisme de origine franceză (romanică, în general) sau latină, termeni de origine germană, maghiară sau chiar italiană, aceştia din ultimele trei limbi de la lucrătorii angajaţi de întreprinderile din regiune. Un rol important îl va avea şi limbajul folosit de specialiştii în problemele de silvicultură, de la care ţăranii vor deprinde termenii noi ai silviculturii romîneşti, constituită acum ca disciplină ştiinţifică în limba naţională.

Un ultim grup de termeni în cadrul acestei profesiuni poate fi pus pe seama perfecţionărilor tehnice recente şi a noii organizări a muncii efectuate în timpul din urmă. Cuvintele din acest strat pot fi uşor recunoscute. Ele sînt, totodată, puţine la număr.

Ne vom opri, pe rînd, asupra fiecărei grupări de termeni din cele stabilite acum, căutînd să ilustrăm cu exemple caracteristicile fiecăreia şi să desprindem calea pe care s-a dezvoltat această terminologie populară. Aşadar, în cadrul primei părţi a lucrării de faţă vor fi tratate trei mari probleme, corespunzătoare celor trei straturi lexicale pe care le-am distins mai sus. Intîi vor fi discutaţi termenii care amintesc de exploatările făcute în folosul turcilor sau care atestă o tehnică neevoluată, vor urma termenii din epoca intensificării producţiei forestiere sub capitalism (aici vor fi tratate influenţele germană, italiană, ucraineană etc.), pentru ca, în sfîrşit, să fie discutaţi termenii pătrunşi în ultimii ani. În partea a doua a lucrării se va face o prezentare amănunţită a stadiului actual, aşa cum a fost el consemnat în anchetele recente, a terminologiei exploatării forestiere şi a plutăritului. După un scurt

capitol asupra ariilor terminologice (ar fi, deci, a treia parte) şi altul asupra mijloacelor de îmbogăţire a lexicului forestier, va urma un glosar al cuvintelor mai importante ale acestei terminologii.

A. Vechimea exploatărilor forestiere. Primul strat terminologic

De la început trebuie să precizăm, în legătură cu vechimea exploatărilor forestiere şi a plutăritului pe Bistriţa, că nu avem intenţia de a face un istoric amănunţit al acestei chestiuni. De altfel, cîteva începuturi, fără pretenţie, în această privinţă există. Autorii lor, de obicei specialişti în silvicultură, se mulţumesc, de regulă, cu publicarea unor pasaje din documentele adunate în colecţiile mai cunoscute, fără nici un fel de interpretare. Aşa se prezintă, de pildă, articolul semnat de P. Antonescu, *Din trecutul pădurilor noastre*, în „Revista pădurilor", anul XXIV (1910), sau acela al lui I. S. Zăvoianu, *Din trecutul pădurilor noastre. Documente istorice*, tot în „Revista pădurilor", anul XXV (1911), p. 11—14; 139—143. Izvoarele folosite de amîndoi sînt „Uricariul" lui T. Codrescu, colecţia de documente a lui Hurmuzachi, *Istoria Romînilor* a lui V. A. Urechia sau alte colecţii. Despre situaţia din trecut a pădurilor din Maramureş nu se face, cum era şi normal, pentru că această provincie făcea parte din imperiul austro-ungar, nici o menţiune. În schimb despre pădurile din Bucovina se pot scoate cîteva date din „Orînduiala" de pădure emisă în timpul împăratului Iosif al II-lea în 1786. Despre ea va fi vorba îndată.

Ştiri istorice mai numeroase cu privire la exploatările de lemn din Moldova, după cum rezultă din cele două articole citate, apar în secolul al XVIII-lea. Cu siguranţă că şi mai înainte această îndeletnicire va fi existat, căci munca de tăiere a arborilor pentru nevoile vieţii este străveche. Secolul al XVIII-lea se pare că aduce însă pentru Moldova o intensificare a exploatării pădurilor. Acum nevoile împărăţei otomane în produse forestiere sînt satisfăcute, în cea mai mare parte, de ţările romîneşti. Un loc important îl are, în această privinţă, regiunea muntoasă a Moldovei şi îndeosebi bazinul rîului Bistriţa. Dar şi celelalte păduri, din regiunile deluroase ale ţării, iau drumul Constantinopolului. Cetăţile turceşti din Crimeia şi din sudul Rusiei primesc lemne din Moldova. Aceasta rezultă, printre altele, din *Sama vistieriei pe anul 1763*, f. 167, de la Arhivele statului din Iaşi, Tr. 1768, op. II, 2018, nr. 1. În cele două articole din „Revista pădurilor" acest document nu-i pomenit. Din el aflăm că hanul Crimeii şi cetatea *Călburului* primeau cherestea făcută cu cheltuiala vistieriei Moldovei, că spre Cetatea Albă cheresteaua hanului era transportată cu plutele, că pentru construirea plutelor erau meşteri anume plătiţi. Din acest document menţionăm termenii care, probabil, denumeau un sortiment lemnos: *criş cuşaclii* („126 lei pe 630 *criş cuşaclii* cîte 24 bani *criş*"). Alte ştiri inedite asupra exportului de lemne spre imperiul turcesc rezultă şi din *Sama vistieriei pe anul 1786.* (Tr. 1768, op. II, 2018, nr. 3), tot de la Arhivele statului din Iaşi. Aici, la capitolul „Chereste", se vorbeşte de o sumă de 12670 lei reprezentînd „cheltuiala ce s-au făcut de cei rîn-

duiţi în părţile ţării munteneşti la tăetul a 189 bolovani, 24 coţi lungul, 12 parmaci *ciacciarşi*, adică tăetul şi cărat pînă la Lichişeşti şi trecut Dunărea cu beceturi, cari din poruncă împărătească s-au trimis la Silistra". Ca şi în cazul documentului precedent, şi acesta de aici nu figurează în articolele citate din „Revista pădurilor". Autorii acestora invocă însă alte documente. Noi ne vom opri puţin mai ales asupra acelora care cuprind şi termeni din acea vreme referitori la calităţile de lemn cerute de Poarta otomană.

Cum rezultă din hatişeriful împărătesc din 1774 („Uricariul", VI, p. 442), cheresteaua produsă în munţii Moldovei se exporta către Dunăre „din vechime". Şi de acum înainte, cînd se va cere, ea va trebui să fie trimisă pentru trebuinţa cetăţilor Rumeliei, iar plata pentru tăiatul şi adusul ei să se facă din birul ţării de către Bina-emini. Un document 1776, publicat în „Uricariul", XIX, p. 380, dă din nou ştiri în problema pe care o urmărim. El atestă, la fel, exportul lemnului nostru la Constantinopole, ca şi atîtea alte documente. În plus, el cuprinde şi o serie de termeni forestieri folosiţi în epocă. Documentul se referă la veniturile mănăstirii „Sf. Spiridon" din Iaşi, rezultate din taxarea lemnelor exportate. Veniturile proveneau de la *şeicele mari* „ce se pogoară pe Siret", de la *şeicele mici*. Erau apoi taxate diferitele sortimente lemnoase, cu care ocazie sînt înşirate după cum urmează : „de tot *catargul* ce se pogoară pe Siret", de la toată *cîrma*, de tot *trinchetul*, de tot *şirinul mare* şi *mic*, de tot „*tahtalîcul* ce se pogoară pe Siret" de tot *dulapul mare* şi *mic*, de la *grinzi*, *scînduri de brad* şi de *tei* „ce vin pe apă", de la *uşori*. Unii dintre termenii aceştia vor dăinui pînă în zilele noastre.

Exploatările forestiere se intensifică spre sfîrşitul secolului al XVIII-lea. Din această cauză se vor lua unele măsuri de reglementare a tăierii pădurilor, căci continuarea stării de lucruri de pînă acum va face, cu vremea, ca să nu mai fie de unde lua „chereste mare pentru trebuinţa Ţarigradului şi altor *sarhaturi*". Despădurirea a atins codrii *merei* ai ţinutului Covurlui din care cu înlesnire se trimitea la Galaţi pe plute cherestea pentru nevoile Ţarigradului [1]). Într-o altă ştire, din 1799, sînt iarăşi consemnate *şeici* şi *catarge* care veneau pe Siret spre Galaţi, cu obligaţia de a plăti o dare. Dintre categoriile de produse lemnoase sînt consemnate: *sireanul*, *tahtalîcul*, *dulapii*, *trunchiurile*, *grinzile* etc. (v. Uricariul, I, p. 87). Sînt însă mai puţine sortimente decît cele date în documentul din 1776. Se pare că pînă la tratatul de la Adrianopole lemnul din Moldova nu putea fi exportat în alte părţi în afara imperiului turcesc. Aceasta rezultă, printre altele, şi din hatişeriful publicat în *Tezaurul de monumente istorice*, vol. II, p. 312, unde se specifică anume că *raelele* [adică supuşii sultanului din Moldova] să nu cumva să ducă cheresteaua în altă parte în afara hotarelor ţării. Ştirea este din anul 1802. Cu trei ani înainte de pacea de la Adrianopole, în 1826, din nou se interzice exportul cherestelei în

1) Vezi Uricariul, I, p. 189. Este vorba de *Aşezămîntul lui Al. Moruzi pentru păduri, rădiuri şi dumbrăvi*, din 28 noiembrie 1792.

altă parte decît la Ţarigrad („Uricariul“, XXII, p. 302). Plata cherestelei care mergea pe Siret spre Dunăre şi apoi mai departe se făcea cu „fiat“ („preţul hotărît din Ţarigrad“), cum spune Manolachi Drăghici, *Istoria Moldovei*, Iaşi, 1857, p. 29. Iată un citat mai lung din lucrarea acestuia : „Mai înainte însă pînă a nu se îngrădi prin războiul ruşilor de la 1828, pretenţiile cele neprecurmate ale turcilor care izvorau pe toată ziua asupra acestui pămînt de la domnia fanarioţilor încoace, codrii cei mari a Moldovii era în bunăvoinţă a devletului pentru că după ce toată cheresteaua trebuitoare Porţii o ridica din ţară cu fiatu (preţul hotărît din Ţarigrad) apoi orînduie şi înadins dregătoriu de la Poartă asupra cherestelilor Moldovei, numit Direccibaşa ca să taie lemnul ce se cerea trebuinţei lor, după măsurile ce aduce cu sine, încît ţinuturile Bacău, Neamţu şi Suceava nu făce alta peste vară decît cherestele turceşti şi pe lîngă oamenii lui Direccibaşa împănaţi prin satele de la munte, cu privigherea măsurilor se trimete şi înadinşi boieri ai domniei executori în facerea cherestelelor ce să fie mai de grabă şi după urmare acest product însemnătoriu vreo sută de ani s-au măcinat cu paguba pămîntului şi cu sdruncinul ţării“ (p. 29). Situaţia aceasta, cum rezultă chiar din spusele lui Drăghici, se va schimba într-un anumit sens după Tratatul de la Adrianopole.

Un document inedit (aflat în Biblioteca Academiei R.P.R., XXXV/28, original), datînd din 1813, august 12, conţine ştiri importante referitoare la producţia forestieră de pe Valea Bistriţei. Este vorba de o învoială care se încheie între locuitorii satului Hangu şi Enache Contovici „supusul englezesc“. Faţă de acesta, locuitorii din satul amintit contractaseră anumite datorii. Ei se învoiesc astfel : „...cu a noastră cheltuială să facem şi să pogorîm la şchele tîrgului Pietrii două mii plute dulapi fiind fieştecare plută cîte una sută cinzeci dulapi, iar dulapii să fie lungimea lor cîte de douăzeci şi două palme proaste şi lăţimea de 12 parmace, iar grosul un pol parmac...“ De asemenea în ferestraie ei vor tăia scînduri şi le vor trimite pe plute tot la Piatra. În fiecare primăvară vor sosi în „şchele tîrgului Pietrii“ cîte 100 de plute scînduri, timp de cinci ani, fiecare plută cuprinzînd „300 scînduri, lungimea lor 14 palme proaste, latul 8 parmace şi grosul două degete“. După ce obligaţia anuală, spune documentul, era predată lui Enache Contovici, locuitorii satului Hangu erau liberi să vîndă cheresteaua produsă pe deasupra oricui vroiau. Proprietarii de ferăstraie aveau însă obligaţia să dea de tot „heresăul cîte o plută de scînduri“ ca dijmă. Despre această obligaţie se vorbeşte şi în alt document, de asemenea inedit, datînd din 1816, martie 29 (aflat la Academia R.P.R., XXXV/26, original). El cuprinde mărturiile „plăieşilor din cotunurile Hangului“ cu privire la obligaţiile lor faţă de proprietar.

Învoiala dintre „supusul englezesc“ Enache Contovici şi „plăieşii“ din Hangu nu a putut fi respectată de către aceştia din urmă. Ştim aceasta dintr-un document datînd din 1817, ianuarie 26 (la Academia R.P.R., XXXV/27, copie). Locuitorii satului Hangu „cu toate cotunurile“, dau scrisoare la mîna lui Enache Contovici „supusul englezesc“, „pentru ca să se ştie că din întîmplare vremilor neputînd noi nici la

una din vadele să facem şi să răspundem dumisale suma de chestele din două mii plute dulapi şi scînduri brad cu care am fost drepţi datori dumisale (precum la învoielele ce s-au făcut între noi la anul 1813 august 13 pre larg se arată) care învoieli sînt întărite şi de către prea înălţatul nostru domn, măria sa Scarlat Alexandru Voevod prin luminata carte înălţimii sale, tot dintr-acelaşi an şi lună şi după dreaptă socoteală ce-am făcut scăzîndu-ne dumnealui cu toţi dulapii şi scîndurile ce-am dat din suma mai sus arătată rînduri, rînduri, păn la trecuta lună octombrie a anului 1816, fără a încărca asupra noastră un dulap sau scîndură sub cuvînt de dobîndă, am mai rămas drepţi datori cu 175 069 dulapi şi 122 027 scînduri, adică [în litere], în măsurile cuprinse în învoielele mai sus pomenite. Pentru care neavînd alt chip de plată, am căzut cu rugăminte la dumnealui ca să ne mai păsuiască şi să ne mai puie vade de 10 ani, ca în curgerea acestor ani, rînduri, rînduri, fără zdruncinare noastră, să plătim toată această datorie...". Plata se va face cu dobîndă şi anume la 10 dulapi, unul în plus anual. La fel şi la scînduri. Cheresteaua trebuie pogorîtă la „schele tîrgului Pietrii" şi făcută „teslim" (= predată) dumisale (lui Enache Contovici) în tot anul primăvara.

Din toate acestea rezultă iarăşi că la începutul secolului trecut exploatările forestiere erau destul de dezvoltate şi că supuşii străini puteau întreprinde un comerţ intens cu aceste mărfuri. Nu putem şti dacă materialul lemnos de care e vorba în aceste documente era exportat în afara graniţelor imperiului turcesc. Am văzut mai înainte că Poarta nu permitea acest lucru. E drept că acolo era vorba numai de „raiele", nu de „supuşi" străini, cum este acest Enache Contovici.

Iată alte cîteva ştiri furnizate de documente inedite aflate la Arhivele Statului din Iaşi, referitoare la producţia şi traficul cu produse forestiere din jurul anului 1830 în satele din bazinul mijlociu al Bistriţei. Ştirile se găsesc în lucrarea lui Gh. Platon, *Cu privire la dezvoltarea pieţii interne şi participarea ţărănimii la procesul de schimb în preajma Regulamentului Organic în Moldova* (în manuscris). Astfel, în anul 1829 negustorul Manole Copce din Piatra Neamţ contractează cu locuitorii din satul Mădei 120 plute cherestea. Plutele trebuiau aduse la Piatra. La Arh. St. Iaşi, în dos. lit. M/352, f. 71, se păstrează cererea din 16 iulie a acestui negustor, în care se arată că deşi locuitorii din satul amintit primiseră banii, nu i-au livrat la timp cheresteaua. Negustorul pietrean deja vînduse lui Iacob Budanov din Ismail 100 de plute din cele pe care locuitorii din Mădei urmau să i le livreze.

Numeroase ferăstraie rudimentare care lucrau la începutul secolului al XIX-lea în satele regiunii aparţin ţăranilor şi nu arendaşilor sau proprietarilor. Uneori există mai mulţi proprietari ţărani la un singur ferăstrău. Au loc uneori conflicte între proprietarii de ferăstraie şi arendaşii moşiilor. De pildă, în aceeaşi lucrare a lui Gh. Platon, la p. 14, se citează cazul locuitorilor din satul Bistricioara şi cotunurile sale aparţinînd de Hangu care, la 24 iunie 1830, se plîng lui Kisselev că arendaşii moşiei le-au luat cele 17 mori şi 25 ferăstraie. Tot un conflict între arendaş şi localnicii proprietari de ferăstraie este consemnat în două jalbe din 23 septembrie şi 25 octombrie 1830

ale locuitorilor din Galu şi Pipirig. Aceştia se plîng că noul arendaş le-a mărit numărul de scînduri contractate în învoielile mai vechi (1500 de scînduri în loc de 700) şi că îi obligă ca „nimărui să nu fie volnici a da sau a vinde cheresteaua ce vom face decît numai d-sale, cu cel mai de gios preţu, ...şi să ne plătească de fiecare plută 32 lei... să le facem teslim la schelile Pietrii“ (Arh. St. Iaşi, dos. lit. P/485, f. 382 şi 565—566).

După 1829 exportul de lemne din regiunea muntoasă a Moldovei nu se va micşora, ci dimpotrivă, el va fi într-o continuă creştere, căci noua conjunctură economică a Principatelor dunărene creează premize favorabile proprietarilor de păduri, puşi pînă atunci în imposibilitate de a-şi valorifica, pe piaţa europeană, aceste bogăţii pe care erau stăpîni. După această dată, pe lîngă negustorii turci, care de acum înainte vor cumpăra lemnele cu preţul de pe piaţa internaţională, se înmulţesc cumpărătorii din afara imperiului turcesc. În articolul amintit al lui P. Antonescu sînt consemnate o serie de documente care atestă creşterea traficului de lemne pe Bistriţa, Siret şi Dunăre. Astfel, dintr-un document rezultă că negustorii de lemn din Galaţi cer guvernului, în 1836, să abolească, în conformitate cu Regulamentul Organic, taxa plătită la Vădeni guvernului Munteniei pentru plutele ce se scoborau pe Siret, cu toate că o taxă, plătită de bună voie, în interesul înfrumuseţării oraşului Galaţi, s-ar putea stabili aici, în acest oraş. Aşadar, barierele vamale, pe care vechea stare de lucruri le favoriza, urmează a fi desfiinţate, căci traficul cu material lemnos nu are nevoie de oprelişti. Tăierile de păduri sînt în continuă creştere. Pericolul despăduririi ţării este din nou semnalat, printre altele de „Spicuitorul moldo-romîn“ din 1841. În numărul II pe aprilie, mai şi iunie, p. 106, al acestei publicaţii este consemnată această situaţie. Mai înainte, în anul 1839, Mihalic de Hodocin primise însărcinarea din partea Epitropiei şcoalelor de a vizita Valea Bistriţei şi de a referi asupra stării pădurilor şi a altor bogăţii, îndeosebi cele miniere, ale regiunii. Într-adevăr, în anul 1840 apare la Iaşi lucrarea sa *Observaţii asupra stării pădurilor din Valea Bistriţei de sus*, care cuprinde constatări alarmante asupra distrugerii pădurilor, fie prin tăierea lor nechibzuită de către proprietari, fie prin arderea lor şi transformarea terenurilor în păşuni. Nici ştirile furnizate de această scriere nu sînt luate în consideraţie de autorii celor două articole din „Revista pădurilor“.

Asupra exploatării pădurilor Moldovei în folosul negustorilor turci dispunem de puţine ştiri. Se pare că aceşti negustori continuă să vină pe Valea Bistriţei pînă către sfîrşitul secolului al XIX-lea şi chiar în primele decenii ale secolului nostru, alături de traficanţi de alte origini. După mărturia lui D. C. I o n e s c u, *Plutăria pe Bistriţa*, în „Revista pădurilor“, anul XII, (1898), p. 204 şi următoarele, „amestecul turcilor în exploatarea samavolnicească a pădurilor noastre a fost mai ales simţită pînă la 1861 în pădurile locuitorilor din satele Şarul-Dornei, Panace, Şărişorul, Gura-Negrei, Zugreni, Gioseni... etc., din judeţul Suceava, dar care acei turci au fost goniţi din pădurile usurpate“. Din înşirarea acestor localităţi se vede că e vorba de sate aşezate în De-

presiunea Dornelor, care în vremea aceea nu aparţinea Moldovei ci Austro-Ungariei. Locuitorii de aici erau ei înşişi proprietarii pădurilor şi probabil că vor fi contractat unele obligaţii faţă de negustorii turci. Evenimentul expulzării acestora din Ţara Dornelor se păstrează în tradiţia locală. De pildă, în localitatea Crucea, din nordul raionului Ceahlău, aşezată în apropierea fostei graniţe dintre Romînia şi Austro-Ungaria, un bătrîn mai ţinea minte, în 1954, faptele celor din Dorna. Negustorii turci au fost legaţi cu forţa, puşi aşa pe o plută şi conduşi pe Bistriţa la vale înspre Piatra Neamţ. În localitatea Şarul Dornei trăia încă, în 1953, un turc în vîrstă de 92 de ani, cu numele *Tache a lui Ieiup*, rămas aici din vremea cînd negustorii turci exportau din Ţara Dornelor lemne înspre Galaţi. Există în apropiere de localitatea Păltiniş şi un toponimic *Piatra Ieiupoaiei.* Se spune că aici a fost omorîtă soţia aceluiaşi turc, care era romîncă şi i se spunea *Ieiupoaia.*

Încă din secolul al XIX-lea, poate şi mai înainte, lemnul plutărit pe Bistriţa, în drumul său spre Turcia, era depozitat, într-o primă etapă, în schelele de la Piatra Neamţ. Pentru începutul secolului al XIX-lea faptul rezultă clar dintr-un document în limba greacă scris pe vremea lui Scarlat Calimach (Mss. 4126, f. 54—54 verso, de la Biblioteca Academiei R.P.R.). Aici se vede că oraşul Piatra Neamţ era un punct important în transportul cherestelei către Ţarigrad. Plata pentru această muncă se făcea întîi pentru transportul pînă în acest oraş şi apoi pentru transportul pînă la Galaţi. Documentul are următorul titlu: *Plata cherestelei ce se cere acum pentru tarsana.* În el scrie cum pentru 450 de „*catarguri* la Suceava în 12 *saliuri* pînă la Piatra“ s-a plătit cîte „40 groşi *saliu,* precum s-a plătit şi anul trecut“, în timp ce pentru aceleaşi *saliuri* „plata plutaşilor de la Piatra la Galaţi“ a fost de cîte 25 de groşi. Probabil că în primul caz se lua în consideraţie şi munca de doborîre a buştenilor în munte. La fel se continuă cu alte sume plătite întîi pentru aducerea lemnului pînă la Piatra şi apoi pentru transportul lui la Galaţi. Consemnăm, cu acest prilej, şi nişte termeni turceşti netraduşi în romîneşte. Se vorbeşte despre suma de 500 groşi plătită pentru „2000 *cefte calas covusu* la Neamţ pînă la Piatra în 20 *saliuri* cîte 25 groşi“. La fel, în legătură cu nişte cheresteа destinată reparaţiilor din portul Sulina, se amintesc ca unităţi de măsură *arşinul* („6 *arşini* lungime“) şi *parmacul* („4 *parmaci* lăţimea şi grosimea“). Lemnăria aceasta s-a scos din părţile vecine cu Siretul ale ţinuturilor Tecuci, Bacău, Putna, Tutova şi Roman, în timp ce, se spune tot acolo, 25 000 de doage au fost aduse din Fălciu şi Covurlui.

Pe lîngă documentele citate, despre rolul oraşului Piatra ca prim centru în drumul cherestelei către Galaţi vorbeşte, pe la 1848, şi Principele Şuţu, *Notiţe statistice asupra Moldovei,* p. 15. (informaţia se găseşte în *art. cit.* din „Revista pădurilor“). Mai tîrziu, pe la 1898, D. C. Ionescu, *art. cit.*, aminteşte de o breaslă a „cherestegiilor“ şi „plutaşilor“ (p. 204), invocînd o lucrare din 1881, căreia nu i se dă nici titlul, nici autorul. Breasla plutaşilor, spune Ionescu, este împărţită în două tabere: „muntenii“ şi „pietrenii“. Se continuă, aşadar, vechea stare de lucruri. Situaţia consemnată de M. Anania, *art. cit.*, este

întrucîtva diferită, căci la 1900, cînd apare articolul acestuia, etapele din parcursul Bistriţei sînt mai numeroase, deşi Piatra Neamţ rămîne, cum e şi astăzi, un mare centru al producţiei forestiere.

Amintirea vechii împărţiri a plutaşilor în două „tabere", „muntenii" şi „pietrenii", se păstrează însă şi în prezent. Plutaşii de la Piatra în sus sînt numiţi astăzi tot „munteni". Informaţia provine de la un plutaş din satul Calu-Iapa. *Munteanu nu-şi face covercă pe plută,* spunea acest informator (*covercă*=adăpost, colibă), cum fac plutaşii din jos de Piatra Neamţ. Plutaşii „munteni" sînt numiţi şi *hangani* (după numele satului Hangu) sau *gîrtani* (Crucea), în timp ce plutaşii din jos de Piatra sînt porecliţi *corjáni* (Crucea, Poiana Grinţieşului), *perjári jarpáni* sau *jărci* (Poiana Grinţieşului).

Am prezentat pînă acum cîteva date istorice asupra exploatării pădurilor din Moldova bazîndu-ne mai ales pe materialul pus la dispoziţie de cele două articole din „Revista pădurilor", dar şi pe cîteva documente inedite. Problema, din punct de vedere istoric, este netratată, iar noi nu intenţionăm, cum am mai spus, să stăruim prea mult asupra ei. Folosind un alt material tot din revista amintită, vom da cîteva date asupra situaţiei din trecut a pădurilor Bucovinei. În această privinţă dispunem de un singur articol al lui Gh. T. Kirileanu, apărut în „Revista pădurilor" anul XXII (1908), p. 161—170; 271—279; 330—346; 364—376, şi intitulat *Cel mai vechi cod silvic tipărit în limba romînească.* Este vorba de *Orînduiala de pădure pentru Bucovina*, dată de împăratul Iosif al II-lea în 1786. Printre altele, în legătură cu problema vechimii exploatărilor forestiere şi a constituirii terminologiei corespunzătoare, se pomeneşte, la p. 277, vorbindu-se de soiurile de arbori din regiune, despre *laris* şi *sorb* astfel : „Acest *copaciu* dă ceale mai bune *catarturi* de corăbii, care prea bine se pletescu de neguţătorii cei ce neguţătoresc pe mare". Pasajul poate să se refere şi la „neguţătorii" din Marea Neagră, pentru că lemnul din partea bucovineană a Bistriţei lua tot drumul apei către Galaţi (vezi şi cele spuse mai înainte despre negustorii turci din Ţara Dornelor). Codul silvic bucovinean, tradus din limba germană (ambele texte sînt publicate paralel), la „pontul 12", care se ocupă de „tăietura pădurilor la munţi", dă unele indicaţii referitoare la modul cum trebuiesc transportaţi buştenii la vale. Ele sînt deosebit de preţioase pentru că arată nivelul tehnicii forestiere, procedeele folosite la sfîrşitul secolului al XVIII-lea în Bucovina, sau care ar trebui să se introducă aici, după exemplul altor regiuni muntoase ale imperiului habsburgic. Sub dominaţia austriacă, Bucovina a cunoscut, în această privinţă, se pare, o dezvoltare mai rapidă decît restul Văii Bistriţei, unde perfecţionările tehnice în anumite momente ale lucrului se produc spre sfîrşitul secolului al XIX-lea. Ne referim aici la procedeul transportului buştenilor cu ajutorul *ulucurilor* sau *jilipurilor.* Iată ce se spune în *Orînduiala de pădure...* din 1786 : „... în locuri greale neumblate, trebuie să să facă un chipu de jghiabu din patru, cinci sau şasă neciopliţi şi întrulocaţi copaci sau leamne groasă, din care leamne daoa sau trei ceale mai groase să vie pe dedesuptu, iară pe îmbe părţile să vie sau să să pue cîte unul, cel mult doau. Aceste jghiaburi se chiamă slo-

bozituri de lemn". „Aceste jghiaburi le facu uneori cu podişu, mai vîrtos acolo unde începe deşchiderea văii" (p. 373). Pe ele „în vreame ce ţine frigul şi mai bine noaptea pe lună, să lasă gios lemnul". În *Orînduială* nu se trece cu vederea nici sfatul către cei ce taie pădurile de a îndrepta pe aceste jghiaburi firele de izvoare, ca lemnele să alunece mai uşor, procedeu folosit adeseori şi astăzi: „De va avea acea vale izvoare sau mici rîuri, apoi foarte bine se face ca jghiaburile acealea să se ude cu ape, care îngheţîndu pe dînsele, uşurează şi iuţeaşte meargerea lemnului în josu" (p. 375). Dacă totuşi localnicii vor manifesta unele rezerve în introducerea acestei inovaţii, *Codul silvic* ţine să le dea asigurarea că „Nu are vreun mare meşterşugu facerea acestoru jghiaburi şi fieşte-care cioplaşu de lemnu, căruia numai odată să să arate chipul cum să închiaie, cum să punu şi cum să lungescu aceale jghiaburi, va putea pre uşor să înţăleagă". Faptul a fost verificat aiurea cu rezultate foarte bune, căci „silinţa omenească au aflatu în chipu care acolo în ţară [Bucovina] nu este cunoscut, dar cu atît mai multu în alte ţări să obicinuiaşte la mari şi de treabă lucruri cu multu folos şi prin chipul acela să ducu multe mii de butuci din ceale mai adînci văi şi din ceale m i neumblate locuri, la văile ceale mai mari şi la ape ducătoare de plute" (p. 372). Nu ştim dacă aceste instrucţiuni cuprinse în codul lui Iosif al II-lea au fost imediat puse în aplicare. Putem presupune totuşi că chiar dacă proprietarii de păduri, *moşinaşii*, cum sînt ei denumiţi în *Orînduială*, nu se vor fi grăbit să le pună în practică, în schimb lucrătorii forestieri colonizaţi în Bucovina în acelaşi timp şi mai tîrziu, le vor fi aplicat, pentru că le cunoşteau, desigur, din regiunile lor de baştină. Unii din coloniştii germani stabiliţi aici la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi anume cei originari din Boemia, erau specializaţi în munca de tăiere a pădurilor (v. dr. Norbret Z i m m e r, *Die deutschen Siedlungen in der Bukowina*, Plauen im Vogtland, 1930, passim.) Cu toate acestea, admiţînd că în Bucovina exploatarea pădurilor s-a făcut mai de timpuriu cu mijloace oarecum perfecţionate, în Moldova vecină se va continua încă starea mai veche de lucruri. De altfel, lipsa interesului pentru introducerea unor perfecţionări tehnice, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în munţii noştri, s-ar putea explica şi prin faptul că munca la pădure era, în foarte multe cazuri, efectuată de ţărani, care aveau obligaţiuni de clacă faţă de proprietari. În a doua jumătate a secolului trecut, situaţia aceasta se va schimba. Asistăm acum la dezvoltarea producţiei de tip capitalist, în care interesul pentru creşterea profitului este mobilul perfecţionării mijloacelor de producţie. Ea este însoţită, drept consecinţă, de o îmbogăţire simţitoare a terminologiei, continuată şi în deceniile de la începutul secolului nostru.

Elemente turceşti în terminologia pădurăritului

Primul strat terminologic care poate fi distins s-a constituit, în perioada de început a exploatărilor forestiere mai intense, sub semnul influenţei otomane. Termenii turceşti s-au grefat însă pe un fond termi-

nologic romînesc, alcătuit din cuvinte de felul lui *plută, butuc, cîrmă* (la plută) etc. O parte din cuvintele turcești sînt consemnate în documentele vremii, dar nu știm dacă acestea au pătruns vreodată în graiurile populare. Unele vor fi dus o existență efemeră pe Valea Bistriței, dar au dispărut o dată cu realitățile pe care le denumeau. Altele însă, fie pentru că obiectele denumite prin ele s-au păstrat, fie pentru alte motive, există și astăzi. Din prima categorie — cuvinte întîlnite în documente — unele au fost deja consemnate. Astfel, cuvîntul *direccibașa* „funcționar turc însărcinat cu procurarea lemnului împărătesc" nu a lăsat nici o urmă. Poate că el nu a fost niciodată termen curent în graiurile populare romînești, așa cum s-a întîmplat cu *dragoman*, păstrat pînă astăzi. Un document amintește de „ciubuccii ce taie ciubuce" din pădure, obligați să dea stăpînului din 10 unul (V. *art. cit.* al lui P. Antonescu, p. 380). Alți termeni cum ar fi *criș, cușacliu,* apoi *cefte calas covusu, parmac, arșin* (ultimele două, deși se mai păstrează poate în graiurile populare, nu-s folosite în terminologia forestieră actuală), *ciacciarși, bina-emini* și alții au dispărut fără nici o urmă.

Sînt însă unele turcisme despre care subiectele anchetate remarcau de obicei că realitatea denumită prin ele a existat altădată. Printre acestea se află cuvîntul *dălcăuș.* El este cunoscut pe întreaga vale a Bistriței, pînă la Cîrlibaba, unde are forma *dăltăuș,* nu însă și în satele anchetate din Maramureș. În locul lui se folosește la Moisei (în Maramureș) termenul *zadarnic,* un derivat, cu sufixul *-nic,* de la *zadar* „ultima tablă a plutei", pe care stătea *dălcăușul.* La Vișeul de Sus, tot în Maramureș, a fost notat sinonimul de origine maghiară, *hózaș. Dălcăușul* este un ajutor al plutașului. Cînd plutele erau construite dintr-o singură tablă, pînă pe la 1900 sau chiar și mai încoace, el stătea înapoia acesteia, executînd comenzile date de cîrmaciul din față. De obicei *dălcăușul* era un tînăr care învăța plutăria. Prezența lui era atunci absolut necesară, pentru că stîncile de sub apă, *boambele,* cum se spune prin partea locului, nu fuseseră încă înlăturate și plutele, dacă nu erau bine conduse, foarte ușor puteau să se desfacă. Pe de altă parte, aceste plute aveau legături slabe, din nuiele de alun sau mesteacăn, care se puteau rupe îndată prin locurile tari. Cînd aceste legături au fost înlocuite cu sîrme groase numite *șprăngi,* iar cursul Bistriței a fost amenajat, prezența *dălcăușului* n-a mai fost atît de necesară. Pluta poate fi condusă astăzi de un singur om de pe tabla din față. Cu toate acestea, cînd ea este prea mare, se pun în față două cîrme. Atunci, alături de plutașul cu experiență, merge și un „ucenic", ajutorul său, *unul care nu știe tocmai bine ca plutașul* (Soci). Acestuia i se mai spune uneori *dălcăuș.*

Cuvîntul în discuție trebuie considerat, așa cum face A. Scriban, *Dictionaru limbii romînești,* Iași, 1939, s. v., de origine turcească, deși derivarea din turc. *dalkauk, dalkavuk* nu este clară, atît din pricina sensului, cît și a formei. Termenul turcesc înseamnă, cum arată Scriban, „căciulă lungă, parazit, bufon". Cu acest sens, termenul *dalcauc* este atestat pentru Muntenia și de H. Tiktin, *Dicționar romîn-german.* Sub *dalcauc,* Scriban mai adaugă și sensul, ironic și recent, de „agent,

cirac". De la acest sens s-ar putea cu uşurinţă deriva acela de „ajutor de plutaş" pe care îl are *dălcăuş*, admiţînd că el va fi existat altădată şi prin Moldova. Într-adevăr, prin unele părţi din Moldova există sensul de „băiat zburdalnic, tînăr", al cuvîntului *dălcăuş*. Cu această explicaţie, filiaţia sensului se clarifică mult. Rămîne însă dificultatea ridicată de forma cuvîntului, anume înlocuirea lui *-k* final, din cuvîntul turcesc, prin *-ş*. S-ar putea admite modificarea această fonetică prin analogia cu forma de plural. Dintr-un plural *dălcăuĉ* cu pronunţarea africatei *ĉ*, în graiul moldovenesc, ca spirantă, *ŝ*, şi trecerea apoi a acesteia în *ş*, va fi rezultat forma *dălcăuş*, trecută şi la singular, căci în acest grai, şi în altele, substantivele în *-ş* au forme identice pentru ambele numere. Schimbarea fonetică pe care o presupunem este ilustrată şi de exemple ca *obicinuit*, *pacinic*, *vecinic*, unde *ĉ* se mai păstrează în radicale (*obicei*, *pace*, *veci* sau în *vecie*), devenite *obişnuit*, *paşnic*, *veşnic*, apoi în cuvîntul *bişchie* (turc. < bg. *bĭčki*) din graiul muntenesc, sau *şarlă*, derivat din *cociarlă* de Scriban, *Dicţ.*, s. v. Fără îndoială că mai există şi alte exemple. O altă explicaţie ar fi înlocuirea sufixului *-uc* prin *-uş*, ca în *ţumburuc* faţă de *ţumburuş* sau *gălătuc* (< bg. *gъltъk*), faţă de *gălătuş*. Ulterior găsesc că G. Pascu, *Sufixele romîneşti*, p. 365, dă această din urmă explicaţie: „*Dălcăuş*, „ajutorul cîrmaciului la plutărie, el stă în coada plutei"... turc. *dalkauk* „parasite; bouffon, flatteur", cu substituirea sufixului *-uc* prin *-uş*. Este singurul exemplu invocat de Pascu pentru această înlocuire de sufix. Poate că această explicaţie este preferabilă celeilalte.

Un alt termen care altădată a fost mai mult întrebuinţat este *pălimar*, denumind un „odgon lung de tei cu care se lega înainte pluta la mal". La Neagra Şarului, în Depresiunea Dornelor, un subiect a făcut precizarea că-i cunoscut acest cuvînt pe Bistriţa. Astăzi nu se mai folosesc *pălimare*, ci sîrme groase numite *şprăngi* sau *calîmbe*. A rămas însă în uz expresia *legătură pălimărească* sau *înodătură pălimărească*, precum şi adverbul *pălimăreşte* (am legat sîrma *pălimăreşte*). Deşi cuvîntul e derivat de dicţionare din ngr. *παλαμάρι*, care a pătruns în mai multe limbi balcanice, cum ar fi sîrba, albaneza, precum şi în turcă, credem că pentru terminologia de care ne ocupăm, limba turcă a servit drept intermediar, ca şi în alte cazuri ce vor fi îndată discutate. Termenul a fost atestat, în afară de localitatea Neagra Şarului, şi la Crucea, Galu şi Călugăreni.

Tot de pe vremea exploatărilor făcute sub dominaţia otomană ţine şi termenul *poiant*. El a fost atestat, în legătură cu terminologia construcţiei plutelor vechi, în satul Galu, avînd sensul de „cui de lemn bătut în butucii care alcătuiau o tablă, servind la fixarea *gînjurilor* cu care se legau plutele de butuci în trecut". Cuvîntul este atestat şi de I. Ciupală, *Terminologia întrebuinţată la plutăria lemnelor pe Bistriţa*, „Revista pădurilor", anul XXVIII (1913), p. 337, aici el însemnînd la fel un „cui de lemn bătut în butucii plutei, avînd menirea de a fixa *chinga* în partea din faţă a plutei". I. Ciupală făcea constatarea că „se aplică rar" acest procedeu. La el cuvîntul are forma *poent* şi e sinonim cu *pieptene*. Sub forma *paiant*, notată de dicţionarele noastre, cuvîntul cir-

culă şi astăzi şi e utilizat de constructorii de locuinţe. Cu sensul din terminologia plutăritului, el e pe cale de a fi complet dat uitării, pentru că procedeul de care era legat a fost depăşit. Este turc. *paianta* „sprijin", cum arată dicţionarele.

Cum s-a văzut mai sus, unele turcisme se păstrează pînă astăzi, deşi poziţia lor în cadrul terminologiei forestiere este diferită. Unele se folosesc mai des, altele sînt pe cale de dispariţie. Dintre acelea care sînt încă frecvente în gura tăietorilor de lemne şi plutaşilor, — ele ar constitui cea de a treia categorie de termeni amintind de exploatările din vremea turcilor—înşirăm aici pe următoarele. Încă din documentul prin care se fixau taxele ce trebuiau percepute de Mănăstirea „Sf. Spiridon" din Iaşi, în anul 1776, era pomenit, printre sortimentele lemnoase „ce se pogoară pe Siret", şi *catargul.* Termenul, sub forma *catart*, mai apropiată de etimon, îi era cunoscut şi traducătorului bucovinean al *Orînduielii de pădure* dată de Iosif al II-lea în 1786. După această dată, cuvîntul apare mereu în documente. El este tot mai des atestat de colaboratorii „Revistei pădurilor", începînd din anul 1898 (v. *art. cit.* al lui D. C. Ionescu) , apoi în 1900 (de M. Anania), sau în 1913 (de I. Ciupală). Astăzi el este general în regiunea anchetată, aşa că nu mai e nevoie să indicăm localităţile unde a fost înregistrat. Numai la Crucea un subiect anchetat spunea că termenul era folosit mai înainte, în timp ce astăzi el ar fi cunoscut *pe la Dorna.* ALR, II, harta 614, *trunchiu* (*de copac*), îl atestă în punctul 551 (Pipirig) şi 605 (Furcenii Vechi, reg. Galaţi: *catarg sau butuc lung*). *Catarg* (pl. *catarguri*) denumeşte într-adevăr un „trunchi de brad, lung de 27—30 metri (lungimea variază după informatori), necurmat, drept şi cojit". Pentru înţelegerea originii lui, trebuie să se ţină seama că asemenea buşteni lungi erau folosiţi pentru construirea *catargurilor* sau *catarturilor* de corăbii, ceea ce, de fapt, se şi menţionează în *Orînduiala* de la 1786. Din firmanul împărătesc dat lui Al. Calimach în 1770 (v. Uricariul, III, p. 151), rezultă că Moldova avea obligaţia de a procura lemnul necesar construcţiilor de corăbii turceşti. Lemnul de *catarg* avea la început numai această menire. Cu timpul, sensul în legătură cu navigaţia s-a pierdut în satele de pe Valea Bistriţei. În aceste sate el înseamnă numai „trunchi lung de brad". Deşi dicţionarele, cînd îi dau originea, pleacă de la termenul ngr. *κατάρτιον*, pătruns şi în sîrbă, fără să menţioneze limba turcă, credem că în regiunea anchetată de noi, dat fiind că este un termen marinăresc, el nu a putut ajunge decît tot prin intermediul funcţionarilor turci sau al acelora care se îngrijeau de materialul necesar construcţiilor navale turceşti în epoca veche. În această situaţie este şi *pălimar*, pe care l-am discutat, precum şi alţi termeni marinăreşti proveniţi din neogreacă sau din italiană, intraţi şi în turcă, iar de acolo în graiul localnicilor de pe Valea Bistriţei.

Cînd trunchiul de brad este ceva mai mic, el poartă denumirea de *cotărgel.* Acesta este notat în articolele citate ale lui D. C. Ionescu, M. Anania sau în *Monografia domeniului Borca şi Sabasa* de A. Berian, Bucureşti, 1906, p. 20. În anchete nu l-am găsit. În schimb s-a înregistrat la Gura Haitei derivatul cu sufixul turcesc *-giu, catargiu*

sau cu sufixul *-ar*, *catargar* „muncitor forestier care taie şi transportă „*catarguri*". Nu putem preciza dacă derivarea a avut loc pe terenul limbii romîne sau dacă ea s-a produs în limba turcă. Mai consemnăm şi verbul *a cătărgi*, auzit la Vînătorii Neamţului, cu sensul de „a curăţi un brad de crengi şi de coajă lăsîndu-l întreg, necurmat". Dicţionarele existente nu-l înregistrează.

Un alt termen, de data aceasta de origine turcească indiscutabilă, este *cazîc* (pl. *cazîci* şi *cazîce*). Cea mai veche atestare pe care o cunoaştem este din anul 1900, din *art. cit.* al lui M. Anania, p. 321, dar termenul trebuie să fi circulat şi mai înainte. După articolul lui I. Ciupală din 1913, îl înregistrează *Dicţionarul Academiei*, care-i stabileşte etimologia : turc. *kazyk*. Azi el este general pe întreaga Vale a Bistriţei şi înseamnă „stîlp puternic, înfipt adînc în pămînt, pe malul apei, de care se leagă plutele", acelaşi cu sensul notat în *Lexiconul tehnic romîn*, cu mica deosebire că acesta nu pomeneşte nimic despre plute, ci numai despre nave.

În materialul adunat pe teren există apoi termenul *galaţ*, însemnînd „lodbă, traversă". El apare mai des în expresia *plută de galaţ*, avînd rolul de a indica materialul lemnos din care se construiesc astfel de plute. O explicaţie care să pornească de la cuvîntul *gălătuş* „lemn rotund de mărime potrivită", cunoscut în aproape toate satele anchetate, prin căderea sufixului *-uş* (deci sg. *galat*, pl. *galaţi*) este greu de admis. Mai degrabă acest termen trebuie pus în legătură cu numele oraşului Galaţi, unde se îndreptau lemnele din bazinul Bistriţei. În acest sens pledează şi un alt exemplu. Numele localităţii Letea, de lîngă Bacău, unde spre sfîrşitul secolului trecut s-a înfiinţat prima fabrică mare de hîrtie (fabrica lui Asachi de la Piatra Neamţ s-a desfiinţat din cauza concurenţei străine), a devenit şi numele unui anumit sortiment lemnos care se cerea la această fabrică. De la *lemn letea* s-a ajuns să se spună simplu *letea*, cu sensul de „lemn subţire pentru celuloză". Probabil că lemnul numit *galaţ* era cerut de comercianţii din acest oraş, sau pur şi simplu avea ca destinaţie acest port. Că aşa stau lucrurile, că, adică, termenul *galaţ* nu-i altceva decît rezultatul transformării numelui propriu în nume comun, în apelativ, ne-o dovedeşte şi prezenţa cuvîntului acestuia în limba turcă. L. Şăineanu, *Influenţa orientală asupra limbii şi culturii romîne*, Bucureşti, 1900, p. XXXV—XXXVI (vezi şi p. CXCIII), notează termenul turcesc *kalas* (*kalas tahtasy*) explicîndu-l astfel : „Planche épaisse (litt. planche de Galatz), de la faimoasele cherestele ce se transportau de la Galaţi la Constantinopole". La cele spuse de Şăineanu, adăugăm şi pe *calas* din documentul în limba greacă pomenit mai sus, din vremea lui Scarlat Calimach. Se spune acolo, anume, că printre felurile de produse lemnoase cerute pentru „tarsana" se aflau şi „2000 *cefte calas covusu*", transportate de „la Neamţ pînă la Piatra în 20 saliuri". Este clar că din cele trei cuvinte turceşti, cel de la mijloc e identic cu *kalas* de care vorbeşte Şăineanu. Trebuie să reţinem că acest material se transporta de „la Neamţ pînă la Piatra", adică din regiunea muntoasă din

susul Văii Bistriţei, şi că el se numea tot *calas*. Trecerea numelui propriu la nume comun s-a petrecut, probabil, atît în limba turcă, cît şi în romînă, în mod independent.

Un alt termen care atestă folosirea lemnului din Moldova pentru construcţiile navale turceşti, din aceeaşi categorie, deci, cu *catarg*, este *galion* (pl. *galioane* şi *galioni*, la Neagra Şarului). El denumeşte un „trunchi lung de la 30 de metri în sus". Sensul originar, care apare încă în cronica lui Ureche şi apoi în alte locuri din literatura veche (v. *Dicţionarul Academiei*, s. v.), era acela de „corabie mare de război". Cel notat în anchete pe Valea Bistriţei nu se găseşte în nici unul din dicţionarele existente, căci la Tiktin, *Dicţ.*, s. v., citim: Floss das aus Mastbäumen besteht" şi la fel şi în *Dicţionarul Academiei*. De fapt, *galion*, în regiunea anchetată înseamnă nu „plută alcătuită din catarguri" ci „un anumit sortiment lemnos". El se transporta la Galaţi sub formă de plute şi servea, fără îndoială, la construirea corăbiilor turceşti de război. Acest sens credem că îl atestă şi versurile populare care-s trecute în ambele dicţionare: „S-o dus bădiţa Ion / După lemn de galion", adică după lemnul necesar construcţiilor de *galioane* turceşti în portul Galaţi sau în alte locuri. Căci, în secolul al XVIII-lea, poate şi mai tîrziu, se construiau la Galaţi *galioane* la cererea şi după planurile fixate de Poartă. Iată ce se spune, referitor la această chestiune, în *Cuprinderea înaltului împărătesc firman către Al. Calimach*, din 1770: „Ai trimis toate cele ce s-au cuvenit, trebuincioase la zidirea cetăţilor Chiliei şi Achermanului... *galionul* care din înaltă împărătească poruncă s-au făcut la Galaţi, l-ai săvîrşit după chipul cum s-au cerşut..." (v. Uricarul, III, p. 151). La noi cuvîntul trebuie considerat de origine turcească, *kalion*. În această limbă, ca şi în alte cazuri de termeni nautici, el a pătruns din neogreacă (γαλεώνι), care, la rîndul său, îl are din italiană (*galeone* „corabie de război"). Schimbarea de sens a avut loc pe terenul limbii romîne, ca şi în cazul cuvîntului *catarg*. *Galion* are astăzi o răspîndire mai mică. Se pare că locul său i l-a luat termenul *catarg*, notat aproape în toate localităţile. Probabil că în scurt timp el va fi cu totul uitat, cum s-a întîmplat cu un alt termen turcesc, *ghionder* (sau *ghiondei*) „lemn rotund, lung de 6—8 metri sau şi mai mare", altădată cunoscut de lucrătorii forestieri. Articolele amintite din „Revista pădurilor" ale lui D. C. Ionescu, M. Anania, sau A. Berian îl consemnează printre lemnele care se trimiteau cu plutele. Dicţionarele, explicîndu-l din turc. *gönder*, dau numai sensul „prăjină", care, desigur, nu-i cu totul diferit de cel notat aici.

Tot de origine turcă este şi cuvîntul *şirin*. Am arătat mai înainte cum Mănăstirea „Sf. Spiridon" din Iaşi percepea venituri „de tot *sirinul* mare şi mic". La 1799 este atestată şi forma *sirean*. În schimb, în localităţile unde termenul a fost găsit de anchetatori, el are *ş*- iniţial, în loc de *s*-. Aşa de pildă la Crucea există *şirin* (pl. *şirinuri*). La fel şi în localitatea Cîrlibaba, precum şi în articolele pomenite, de pe la 1900, din „Revista pădurilor". La Crucea, *şirin* are sensul de „lemn de la 14—16 cm grosime, pînă la 18 m lungime, rotund, necioplit". Se construiesc şi *plute de şirinuri*. Dintre dicţionare, îl notează cel al lui

Scriban, sub *sirean*, arătînd că-i din secolul al XVIII-lea, că înseamnă „raia, prăjină de făcut antenă la luntre" și că vine din turc. *serên*, cu același sens. Tot acest dicționar îl are și pe *siric*, cu variante *șiric*, însemnînd tot „prăjină". Vine din turc. *syryk*. Originea turcă a termenului notat în anchete nu poate fi pusă la îndoială.

Documentele pomenesc și de *saliuri*: „450 catarguri la Suceava în 112 *saliuri* pînă la Piatra cîte 40 groși *saliu*, precum s-a plătit și anul trecut". Este termenul turcesc *sal* (cf. și ngr. *sáli*, bg. *sal*, la Scriban), cu sensul de „plută". Cuvîntul este atestat și prin jurul anului 1900, iar pe teren, în localitățile Neagra Șarului (*mai multe plute legate alăturea ; pe Siret găsim*), Galu (*2—3 plute care merg alăturea pe Siret*) și Calu-Iapa (cu același sens).

Generalizarea termenului *schelă* „locul unde se construiesc sau unde se leagă plutele la mal" în toate satele de pe Valea Bistriței stă tot în legătură cu exploatările forestiere efectuate în vremea turcilor. *Schelă* (cu variantele *șchelă*, *ștelă*) constituie un exemplu de termen turcesc (căci înaintea celorlalte limbi balcanice, unde există cuvîntul ca împrumut din italiană, — *scala* —, trebuie avută în vedere limba turcă) din terminologia plutăritului care este foarte răspîndit și va rămîne multă vreme în uz.

În acest paragraf intră și *dragoman*, însemnînd „conducătorul unei lucrări de exploatare forestieră", „șef de plutași", „șef de schelă". Cuvîntul e cunoscut pe întreaga vale, dar se pare că astăzi locul său tinde să fie luat de neologisme recente de felul lui *manipulant* (*la dragoman acu-i zice manipulant*; Coverca), *șef de sector*, *șef de echipă*, *șef de pîrău*, *antreprenor* etc. Un articol din „Revista pădurilor", anul XVII (1903), intitulat *Valea Lotrului*, scris de M. Tănăsescu, consemnează, la p. 142, pentru regiunea respectivă, denumirea de *ceauș*, (deci tot un termen de origine turcă), pentru acela care este „intermediarul responsabil între expeditori și plutași". Termenul *dragoman*, cu acest sens, apare în articolele care conțin terminologia de prin jurul anului 1900. Sînt mai multe feluri de *dragomani*: *dragoman de mal*, adică șeful unei schele de plute sau cel care conduce *o ceată de plute ; el merge pe pluta din frunte și conduce, de obicei, pînă la 20 de plute* (Calu-Iapa), *dragoman de linie* (*care controlează linia apei, vede unde sînt închisori, aranjează deschiderea închisorilor*; Cîrlibaba), *dragoman de schele*, *dragoman de mal*, *dragoman de plutași*. Termenul a fost înregistrat și în Borșa (Maramureș) precum și în Salva (raionul Năsăud), căci lucrătorii forestieri din aceste locuri întrețin un contact strîns cu cei de pe Valea Bistriței. *Dragoman*, cu sensurile de mai sus, este discutat și de I. Iordan în „Buletinul Institutului de filologie romînă «Al. Philippide»", vol. VII—VIII (1940—1941), p. 243—244.

Numai într-o singură localitate, la Poiana Stampei, a fost notat cuvîntul *trinchet*, însemnînd „lemn rotund avînd între 2 și 4 metri cubi". S-ar putea ca el să mai fie cunoscut și prin alte localități. La începutul secolului, el era mult mai utilizat, cum reiese din articolele mereu amintite. De asemenea, în documentul referitor la taxele percepute de mănăstirea „Sf. Spiridon" este și el prezent. La origine, ca și *schelă*, *galion*,

el era un teren marinăresc italian, *trinchetto* „catart". Dar, ca şi în cazurile precedente, la noi el a pătruns prin intermediul limbii turce. V. şi L. Şăineanu, *op. cit.*, p. XXXV. În treacăt, trebuie pomenit aici şi *taban* „scîndură groasă pînă la 3 centimetri" (sau *tantime*), înregistrat la Coverca, Panaci şi Crucea. Este turc. *taban* „talpă, piedestal (v. Scriban, *Dicț*, s. v.). Acest turcism este cunoscut însă şi în alte regiuni ale țării. În aceeaşi situație se află cuvîntul *beschie*. În regiunea noastră, el este concurat de sinonimul de origine săsească *joagăr* sau de *firez* sau *ferăstrău*. Cu toate acestea, răspîndirea uneltei cu nume turcesc (< turc. *bičky*) nu trebuie trecută cu vederea în problema pe care o urmărim. De altfel, în limba romînă mai sînt cunoscute şi alte numiri de unelte de origine turcă (cf. *bidinea*, *ghimirliu* „ferăstrău de mînă, avînd o coadă, mîner sau mănunchi şi o punte, obişnuit de fier, care ține pînza întinsă", pus în legătură, de V. Bogrea, *Contribuțiuni la studiul elementelor orientale în limba romînă*, „Dacoromania", I, p. 276, cu turc. *demirlí* „de fier" şi altele). Tot aici nu trebuie uitat nici „unealta cu care se distanțează dinții ferăstrăului", numită *ceapraz* sau *cheie de ceapraz*. Uneori *ceapraz*, în expresia *ferăstrău cu ceapraz*, se referă la rezultatul operației numită *ceaprăzuire*. E vorba de un ferăstrău „rostit", cu dinții distanțați. Cuvîntul este turc. *čapraz*.

Un ultim termen din această categorie este *taftaluc* (pl. *taftaluci*), însemnînd, la Sabasa, „catarg pînă la opt metri". Obişnuit în regiune pe vremea *boierescului*, cum spune informatorul de aici, cuvîntul nu se mai întrebuințează astăzi decît arareori. Caracterul învechit al termenului este semnalat şi la Coverca sau la Neagra Şarului (*încă se vorbeşte de taftaluc pe Bistrița şi Dorna*), în timp ce la Vînătorii Neamțului el a ajuns să denumească „lemnul scurt pus sub un buştean pentru ca acesta să poată fi mişcat"; „un fel de *mîzgar*". În acelaşi document al mănăstirii „Sf. Spiridon", el este înregistrat sub forma *tahtalîc*, apropiată de etimonul presupus de Tiktin (turc. **tahalýk* < *tahtá* „scîndură"; *tahtalýk* va fi însemnat „butuc din care se taie scîndură").

O discuție aparte comportă termenul *zavîț* pe care îl foloseşte şi M. Sadoveanu, *Valea Frumoasei* Ed. III, p. 109: „Şeful de echipă, *zavițul*, dădea comenzile...". Scriitorul relatează aspecte din munca lucrătorilor forestieri de pe Valea Sebeşului. În Carpații răsăriteni, cuvîntul e cunoscut, îndeosebi, în bazinul superior al Bistriței şi în satele anchetate din Maramureş şi anume la Cîrlibaba, Gura Haitei, Borşa, Moisei precum şi la Salva. Sinonimul său *dragoman* e răspîndit mai cu seamă în localitățile de la Crucea la vale. *Zavîț* apare şi în satul Poiana Grințieşului de pe Valea Bistricioarei. S-ar părea că el e corespondentul lui *dragoman* în regiunile de peste munți, iar în partea moldovenească a Bistriței ar fi pătruns mai tîrziu, prin lucrătorii sezonieri veniți aici. Mai trebuie să pomenim şi faptul că pe Valea Sebeşului, unde l-a cunoscut M. Sadoveanu, exploatările forestiere au început, la sfîrşitul secolului trecut, cu lucrători veniți din Carintia, Tirol şi Craina şi că o bună parte din terminologia forestieră de aici trebuie pusă pe seama acestor lucrători. Pe de altă parte, în articolele care consemnează terminologia populară forestieră de pe valea Bistriței, de acum 60 de

ani, cuvîntul *zavit* nu este pomenit, ci numai *dragoman*. Cuvîntul în discuţie trebuie considerat de origine turcească. Aici, *zabit* înseamnă „administrator, guvernator", „şef". Sub forma *zabet* el apare în unele documente din secolul al XVIII-lea sau de la începutul secolului trecut (v. *Dicţ.* lui Tiktin, unde se dau mai multe citate; v. şi dicţionarele lui Şăineanu şi Scriban; de asemenea şi L. Şăineanu, *Infl. orientală...*, p. CCXCIV şi CCXCV. Iată un pasaj de pe ultima pagină citată: „Iar la hotărîrea pricinilor ce se va întîmpla între turci şi între raiele, să fie în mijloc şi cel după vremi Divan-efendisi al Domnului şi alţi *zabiţi*"). Din aceeaşi familie turcească este şi *zabt* „stăpînire, administraţie" şi *zapciu*. Atît *dragoman* cît şi *zabit* denumeau la început nişte funcţionari turci importanţi. Ca atîtea alte turcisme, sensul lor a suferit o degradare pe terenul limbii romîne sau al altor limbi balcanice (cf. *marafet*, *tertip* etc.). Rămîn totuşi, în urma celor spuse pînă acum, neexplicate două chestiuni. Pe de o parte forma cu *-v-* în loc de *-b-* a cuvîntului înregistrat în anchete, pe de altă parte, repartiţia teritorială a termenului. Surprinde constatarea prezenţei lui mai ales în regiunile de peste munţi, cînd, după cum se ştie, cuvintele turceşti numai arareori trec dincolo de fostele graniţe ale Moldovei şi Munteniei şi aceasta în ultimele decenii, după alipirea Ardealului. Termenii turceşti din Banat, veniţi prin intermediul limbii sîrbe, au o situaţie aparte. Din aceste motive sîntem înclinaţi să punem răspîndirea termenului *zavit* prin părţile muntoase ale Ardealului pe seama altei limbi decît romîna. Poate că acest cuvînt de origine turcească, existent şi în limba sîrbo-croată, a fost adus prin aceste locuri de acei lucrători forestieri străini, veniţi la lucru în pădurile din Carpaţi spre sfîrşitul secolului trecut.

Cuvinte legate de o tehnică forestieră veche

Din primul strat terminologic pe care l-am distins la început, fac parte, în afară de elementele turceşti discutate, şi cîteva cuvinte care atestă o tehnică forestieră rudimentară. În acest compartiment vor fi grupate, fără a se mai ţine seama de originea lor, pe de o parte cuvintele atestate în ştirile mai vechi referitoare la această îndeletnicire, iar pe de altă parte, acelea despre care subiectele anchetate au făcut precizarea că obiectul numit prin ele nu se mai întrebuinţează astăzi.

În această situaţie pare a se afla termenul *căpătîi*, cu sensul de „tablă de plută". Altădată el era mult mai folosit. Astăzi sinonimul său *tablă* (care poate fi şi un calc după germ. *Tafel*, acesta din urmă avînd şi sensul în legătură cu plutăritul), tinde să-i ia cu totul locul. Asupra felului cum de la unul din sensurile de bază ale cuvîntului *căpătîi*, acela de „pernă", s-a putut face extensiunea termenului şi asupra unor obiecte care au unele asemănări cu *perna* (explicaţia aceasta aparţine autorilor *Dicţionarului Academiei*), ne putem clarifica şi mai mult dacă invocăm aici şi cuvintele *strujác* sau *perină*, al căror sens de „tablă la plută" este atestat de M. Ittu în „Revista pădurilor", anul XXXII (1920), p. 60 şi anul XXXIV (1922), p. 650. Ele dovedesc că schim-

barea de sens presupusă de autorii dicţionarului amintit este cu totul posibilă. Adăugăm acum cîteva cuvinte despre termenul *strujac*. Ele sînt cu atît mai necesare, cu cît nici unul din dicţionarele existente nu-l înregistrează. Acest cuvînt, cunoscut prin Moldova de nord şi prin nordul Transilvaniei, are sensul de „saltea de paie". De aceea l-am pus alături de *perină*. ALR, II, (serie nouă), harta 494, *ţol*, îl notează şi pentru punctul 141 din sudul Ardealului : „Din pînză se mai fac *strujace* şi *cenuşere*". În ce priveşte originea din germ. *Strohsack* „saltea de paie", în afară de unele prefaceri fonetice neexplicate, nu se opun nici sensul şi nici aria lui de răspîndire într-o regiune caracterizată prin prezenţa a numeroase elemente de origine germană.

Tot printre termenii din această categorie trebuie trecut şi *căúlă*. La început el însemna, ca şi *căpătîi*, „tablă de plută" şi chiar „plută", după cum rezultă dintr-o informaţie dată de D. C. Ionescu, *art. cit.*, p. 210, din articolul lui M. Anania, *Pădurea Tarcău*, p. 308 („pluta de butuci se numeşte şi «căulă»"), sau din articolul *Unele exemple din bogăţia terminologiei silvice*, al lui M. Ittu, în „Revista pădurilor", anul XLIII (1931), p. 653. Şi informaţiile culese în anchete atestă acest sens. La Panaci, un subiect afirmă: *căulă şi plută e tot una*, iar altul de la Gura Haitei spune că *înainte pe Bistriţa la un căpătîi i se zicea căulă.* Cu timpul, cuvîntul a ajuns să însemne numai „un fel de plută mică pentru trecut apa de pe un mal pe altul, folosind o prăjină numită *céchie*" sau „luntre dintr-un butuc gros, scobit" Cu aceste sensuri, el este notat în dicţionarele noastre, care nu i-au stabilit etimologia. În *Dicţionarul* lui Scriban se încearcă o apropiere de toponimicul *Cahul*.

În localitatea Izvorul Alb, cuvîntul *chingă*, cu sensul de „lemn pus de-a curmezişul pe capetele butucilor dintr-o tablă de plută, în partea dinainte, cu scopul de a-i fixa bine", este considerat ca învechit faţă de actualul *călădău*, cu acelaşi sens. *Chinga* era *cusută în cuie de lemn*, pe cînd *călădăul* e prins cu *şprangă*. Cu toate acestea, termenul *chingă* e cunoscut în multe din satele anchetate, cu sensul amintit. Peste acest lemn din partea din faţă a plutei se punea un altul mai scurt, numit *scaun*. *Scaun spuneau bătrînii. Acuma se spune jug* (Cîrlibaba). Un subiect din Neagra Şarului crede că *scaun şi călădău şi chingă îs toate una*, precizînd însă că *scaun spun cei de pe Bistriţa*.

În partea din urmă a fiecărei table de plută, la *húzăr*, se punea înainte un lemn numit *zăvor*. La Neagra Şarului s-au dat următoarele lămuriri : *Înainte vreme se lega tabla şi la huzăr ; se dăltuiau toţi butucii cu un topor special, toţi cu aceeaşi măsură. Tăietura avea formă patratŏ. Prin toate dăltuiturile se vîra un lemn numit zăvor, prins în capete cu cîte o pană.* Un sinonim aproximativ al lui *zăvor* este *cordar* sau *coardă*, ultimul atestat şi de I. Ciupală, *art. cit.* din 1913, p. 231. El denumea legătura făcută din gînjuri de alun sau de mesteacăn. Astăzi *cordarul* e alcătuit dintr-un „butuc prins de capete cu şprăngi, în partea din urmă la fiecare tablă de plută".

Pînă la începutul secolului nostru, plutele se legau cu nuiele de mesteacăn, alun sau molid, pîrlite în foc şi răsucite. Tot procedeul

pregătirii acestor nuiele este amplu descris de I. Ciupală, *art. cit*, p. 334. Ele se numeau *gînjuri* sau *gînjare*. Aceste cuvinte circulă și astăzi, cu toate că nuielelor pîrlite în foc le-a luat locul sîrmele groase de fier, *șprângile*. Aceste sîrme groase sînt numite adeseori *gînjuri*, cu toate că la origine *gînj* înseamnă „nuia" (v. sl. *gǫzь* „nuia").

Altădată la construirea plutelor se folosea procedeul numit *legatul în mărgele*. El este descris amănunțit în articolul citat al lui M. Anania. Și alte lucrări similare, cum e, de pildă, aceea a lui V. Țăranu, *Plutăritul pe Bistrița*, în „Anuarul Liceului «Petru Rareș»", Piatra Neamț — anii 1936—40, p. 47—55, îl consemnează. La p. 49 din acest articol se face specificarea că procedeul se folosea „mai ales în timpul antreprenorilor turci". Pentru amănunte tehnice trimitem la M. Anania, *art. cit.*, p. 303. Denumirea de *mărgele* stă în legătură cu forma pe care o căpătau capetele butucilor dintr-o plută, legați după acest sistem. Fiecare butuc era retezat de jur împrejur la capătul gros, lăsîndu-se la „inima lemnului o bucată cam de 25—30 cm lungime... de forma unui trunchi de con cu baza mai mare în afară, numită *mărgică*". Prin aceste *mărgele* se trecea un *gînj* sau o *cioancă*, care nu permitea desfacerea plutei în timpul mersului. Acestei legături i se spunea și *cioancă mărgelată*. Procedeul, cum am mai spus, a fost de mult părăsit. În anchetele recente a fost însă înregistrat termenul *cioancă* „parul cu care se strîngeau nuielele care legau butucii dintr-o tablă a plutei" și verbul *a mărgela* „a nivela buștenii dintr-o tablă la capătul din față pentru fixarea mai bine a *chingii* (la plutele din vechime)". Primul există la Crucea, celălalt la Galu.

Un alt cuvînt despre care se spune că-i *vechi*, anume *țec* „cui de lemn cu ajutorul căruia se fixează cîrma plutei pe lemnul numit *jug*" (și în expresia *cui la țec* „cui de lemn de care se ancora pluta la mal), a fost înregistrat la Cîrlibaba. El trebuie pus alăturea de *țenchi* „dispozitiv cu ajutorul căruia se fixa pluta la mal", care apare la V. Țăranu, *art. cit.*, p. 49, precum și la I. Ciupală. La acesta din urmă apare și sinonimul *iapă* „lemn în chingă de care se prinde mînzul" (p. 334). Același sens de „cui gros de lemn de care se anină *ciocîrlia* și se ancorează pluta la mal" îl are și termenul *boinóc*. Astăzi el nu se mai întrebuințează. Informatorii din Galu, Călugăreni sau Crucea au făcut precizarea că *boinocul* sau *poinocul* (Galu) se folosea la plutele din vechime. Acolo unde mai apare, termenul are sensul întrucîtva schimbat: „cui de lemn înfipt în *jugul* plutei în care se introduce *cîrma*" (Coverca, Neagra Șarului, Crucea, Soci, Călugăreni). Cuvîntul există și în *Dicționarul Academiei*, dar nu i se dă originea. Pare a fi de origine slavă, din aceeași familie cu rom. *priboi*, pus de Scriban, *op. cit.*, în legătură cu rus. *proboi* „scoabă", *proboinik* „priboi de găurit", *probiti* „a străpunge, a găuri" etc. Dintre acestea, forma *proboinik* este mai apropiată de rom. *boinoc*.

În toate dicționarele noastre apare termenul *ciocîrlie* denumind „un fel de legătură făcută din nuiele pîrlite în foc și răsucite" sau un fel de „copac tînăr scos din pămînt cu rădăcină cu tot, pîrlit în foc

şi răsucit, servind la ancoratul plutei la mal". La începutul secolului nostru, acest procedeu era singurul folosit. Astăzi pluta se leagă la mal cu ajutorul sîrmei numite *şprangă*. Dintre dicţionare, numai cel al Academiei nu-l pune în legătură cu numele pasării cunoscute, ci cu substantivul *cioacă* + suf. *-îrlă* (ca în *codîrlă*, din *coadă*) + suf. *-ie*. Originea lui *cioacă* nu-i însă de loc clară. El are şi foarte multe sensuri. Dintre acestea, cel mai important pentru discuţia de faţă este „trunchi cu rădăcinile unui copac scos din pămînt" pe care îl dă I. A. Candrea, *Dicţionarul enciclopedic ilustrat „Cartea romînească"*. Nu trebuie uitat nici cuvîntul *cioancă*, tot din terminologia plutăritului, al cărui sens l-am dat mai sus şi pe care *Dicţionarul Academiei* îl consideră tot o variantă a lui *cioacă*, cu un *n* epentetic, care apare de multe ori înaintea unor ocluzive velare. Credem, deci, că mai potrivită este explicaţia dată de acest dicţionar, decît explicaţiile care pleacă de la pasărea numită *ciocîrlie*.

Sinonim cu *ciocîrlie* (ne referim la sensul tehnic al acestui cuvînt) este *ţănci*, notat la Panaci şi la Coverca: *ţănci şi ciocîrlie îi tot una*; *tai un tîrşuţ, îl suceşti, îi faci un ochi* (Panaci). Sau: *înainte pluta nu era legată la mal cu o şprangă. Era un copac cu vîrful îndoit şi avînd şi rădăcina la el. Se numea ţănci* (Coverca). Dicţionarele noastre nu-l înregistrează.

De o tehnică veche în munca la pădure aminteşte şi cuvîntul *calhău* (pl. *calhauă*, formă întrebuinţată uneori şi la singular). El apare în Maramureş. Sensul este de „ţapină al cărei vîrf nu formează faţă de coadă un unghi obtuz, ca cele italieneşti, ci un unghi drept". *O mai au ruşii pe Tisa*, precizează un subiect din satul Moisei. Nici unul din dicţionare nu înregistrează cuvîntul. Nu credem că ne înşelăm dacă îl punem în legătură cu germ. **Keilhaue* ale cărui sens şi formă s-ar potrivi cu acela al cuvîntului din Maramureş [1]. Remarcăm, totodată, şi paralelismul dintre noţiunea denumită prin *calhău* şi aceea denumită prin *ţapină*, paralelism care se continuă şi în felul cum aceste noţiuni sînt exprimate lingvistic. *Keilhaue* cuprinde în corpul său pe *Haue*, care înseamnă „sapă". n prima parte avem pe germ. *Keil* „pană de înţepenit, ic". În acelaşi timp, *ţapină* nu-i altceva decît ital. *zappa*, pătruns cu forma *zappin* în graiurile germane din Carintia, *capin* în slovenă, de unde a ajuns, prin muncitorii forestieri din aceste locuri, în munţii noştri (pentru *ţapin(ă)*, vezi *Dicţionarul* lui Scriban, s. v.). În ce priveşte latura formală, din germ. **Keilhaue* mai greu de explicat este dispariţia lui *i* consonant. Nu putem spune dacă pronunţia velară a lui *l*, existentă, în acest caz, în Maramureş, are aici vreun oarecare rol. În schimb, transformarea lui *-e* final în *-ă* e lesne de lămurit. Sub influenţa lui *u* precedent, care are o articulaţie velară, *-e* s-a transformat în *-ă* (care trebuie considerată tot o vocală velară şi nu centrală), printr-un fenomen de asimilaţie. În felul acesta, substantivul a trecut la declinarea I. Trecerea lui *-e* final la *-ă*, în condiţiile amintite,

1) În germană există numele propriu *Keilhauer*.

se întîlneşte şi în cuvintele *doáuă* (< *dŭae*), *noáuă* (< *novem*) etc., azi *două, nouă*. În felul acesta, * *calhaue* a devenit *calhauă*, formă atestată la Moisei, care stă alături de *steauă, măseauă*, existente la fel aici. Forma de singular *calhauă* era întru totul asemănătoare cu pluralul unor substantive neutre în *-auă*, cunoscut în Maramureş, Ardeal şi Crişana. Din această pricină, şi întrucît multe nume de unelte sînt de genul neutru, de la *calhauă*, considerată ca o formă de plural, s-a refăcut un singular *calhău*, care-i cel mai răspîndit astăzi în satele anchetate din Maramureş. Pentru originea germană a termenului nostru, să se ţină seama şi de faptul că lucrători germani, specialişti în munca forestieră, au participat în secolele trecute la exploatările de pădure din Maramureş şi probabil pe seama lor trebuie pusă răspîndirea acestei unelte şi a cuvîntului corespunzător.

Termenul e cunoscut nu numai în Maramureş ci şi în nord-estul Ardealului, ceea ce constituie un nou indiciu în sprijinul originei germane. El este atestat şi de ALR, I, harta 27 (*tîrnacop*). Astfel, în punctul 353 din Maramureş este trecut răspunsul *calhău*, pl. *calhauă* „tîrnacop". În punctul 362 (Borşa), găsim termenul *hagău*, pl. *hagauă* ‚idem". În sfîrşit, în punctul 235, de pe aceeaşi hartă, apare *gaihău* pl. *gaihauă* însemnînd acelaşi lucru. În ultimul caz, ocluziva surdă iniţială (*c-*) a devenit sonoră (*g-*), fenomen fonetic frecvent în graiurile populare din regiune (cf. *crivula* > *grivula*, germ. *Karnies* > *garniz* etc.).

În aceeaşi situaţie cu termenii grupaţi în acest capitol este şi *cioflînc*, „lanţ de fier, prevăzut la un capăt cu o verigă ce se prinde de tînjală, iar la celălalt, cu o pană care se bate în buşteanul tras la vale cu boii". Cuvîntul (şi unealta denumită prin el) este astăzi general în regiunea anchetată. Originea lui săsească a fost stabilită de N. Drăganu (v. *Dicţionarul Academiei*.) L-am trecut în această categorie, pentru că el aminteşte de o tehnică mai veche a căratului buştenilor, de pe vremea cînd nu erau introduse la noi ulucurile sau jilipurile. Dar acolo unde construirea ulucurilor nu-i posibilă, *cioflîncul* este astăzi la fel de folosit.

În satele maramureşene cuvîntul *a slobozi* (buştenii la vale) era mult întrebuinţat pînă în 1944, cînd în locul lui a apărut şi s-a generalizat termenul de pe Valea Bistriţei *a corhăni*, cu acelaşi sens. În *Orînduiala* din 1786 apare *slobozitură* (de lemne).

B. Al doilea strat terminologic

În a doua jumătate a secolului trecut o schimbare are loc în munca la pădure din Carpaţii răsăriteni, ca de altfel şi în alte părţi din regiunea muntoasă a ţării. Este epoca de pătrundere masivă a capitalurilor străine în domeniul forestier şi de dezvoltare a întreprinderilor cu capital romînesc particular, sau a celor patronate de stat. Numeroase exploatări forestiere, fie străine, fie autohtone, pentru a obţine repede profituri cît mai mari, sînt interesate în introducerea

unor unelte, maşini sau procedee de lucru perfecţionate. Situaţia înapoiată a tehnicii forestiere din prima jumătate a secolului suferă acum transformări serioase în cadrul relaţiilor de tip capitalist, care se stabilesc pe nesimţite. Acum ia fiinţă industria forestieră a regiunii, primele gatere perfecţionate, fabrici de hîrtie etc. Adeseori, întreprinderile forestiere, o dată cu maşinile şi uneltele aduse din alte ţări, angajează şi lucrători străini cunoscuţi ca buni tehnicieni în această branşă. Cu o tehnică superioară, pe care în curînd şi-o vor asimila şi localnicii, ei reuşesc să dea exploatărilor forestire din Carpaţi o mare amploare, ceea ce a dus la despădurirea sălbatică a unor importante masive muntoase.

Din ştiri disparate apărute în „Revista pădurilor" ne putem face o imagine, desigur cu totul incompletă, despre procesul de intensificare a exploatărilor forestiere în perioada dezvoltării capitalismului la noi. În problema pe care o urmărim, prezentarea cîtorva date referitoare la istoricul exploatărilor este necesară. Vom putea să arătăm, în felul acesta, cum terminologia acestei îndeletniciri se îmbogăţeşte cu foarte numeroase elemente noi, de origini foarte diferite.

Dintre datele pe care ni le oferă paginile publicaţiei amintite, cele referitoare la exploatarea Pădurii Tarcău, furnizate de monografia cu acelaşi titlu a lui M. Anania, sînt dintre cele mai preţioase. În linii generale, cele petrecute pe domeniul Pădurii Tarcău, în direcţia intensificării exploatărilor de tip capitalist, s-au petrecut şi în alte părţi din Carpaţi în aceeaşi perioadă.

Pînă în anul 1876, se spune în lucrarea lui M. Anania, exploatarea la Tarcău era slabă şi se făcea cu mijloace primitive. În acest an, pădurea este dată în arendă unuia Gridov, pînă în 1889. Acesta se înconjoară de oameni experţi în exploatări de pădure, introducînd pentru prima dată la Tarcău „sistemul de transport al lemnăriei pe apă, făcînd de la Bratiş, unde erau instalate ferăstraiele, pînă la malul Bistriţei un canal de apă pe care transportă marfa fasonată". Totodată, acest capitalist a canalizat rîul Bratiş, „a făcut opusturi şi părcanii cu ajutorul cărora aducea la ferăstraie marfă brută". Şi M. Anania continuă astfel: „Ferăstraiele le-au făcut după sistemul veneţian sau italian care debitau pînă la 120 dulapi pe zi cu noapte. În pădure şi la toate manevrele butucilor pînă se tăia în ferăstrău a introdus întrebuinţarea sapinei ce uşura mult munca. Cu aceste metode a putut să estragă cantităţi mari de material, să ridice deci valoarea pădurii" (p. 325). În monografia domeniului Tarcău se dau şi alte amănunte semnificative asupra procesului dezvoltării exploatărilor forestiere în a doua jumătate a secolului trecut. Se spune, de pildă, că pe domeniul Tarcău calea ferată forestieră a fost construită în anii 1893—1894, cînd o parte de pădure este concesionată primei fabrici mari de hîrtie din ţară, Letea. De altfel, prima cale forestieră din Carpaţi pare a fi fost însă cea de pe domeniul Berhometh din Bucovina, creată în 1870. Ea era făcută cu şine de lemn, tracţiunea efectuîndu-se cu caii (v. „Revista pădurilor", anul XXXV (1923), p. 785).

În tradiţia locală de pe Valea Bistriţei se păstrează amintirea unei vestite companii forestiere căreia informatorii îi spun *„cumpania Ghef"*.

O mare parte din materialul lemnos din pădurile regiunii aparţinea acesteia. Un subiect din satul Crucea spunea că cei mai mulţi dintre acţionari erau de la Viena, dar că şi de la noi erau cîţiva. Într-adevăr, în ultimele decenii ale secolului trecut îşi desfăşoară activitatea această întreprindere forestieră. O ştire din anul 1898 (v. D. C. Ionescu, *art. cit.*) pomeneşte de un memoriu al plutaşilor nemţeni adresat primului ministru, în 1887, în care aceştia se plîng de aducerea de către compania Goetz a unor lucrători forestieri străini. Despre ce este vorba ne spune, prea pe scurt însă, autorul articolului citat: „Într-o vreme compania Goetz a încercat de a înlocui plutaşii romîni prin muncitori slovaci, ruteni şi evrei poloneşti... încercarea însă a dat rezultate negative... deoarece străinii nu erau deprinşi nici cu plutăria propriu zisă şi nici cu cursul Bistriţei" (p. 212). Această companie avea fabrica ei de cherestea în Galaţi, căci, la 1900, multe plute de pe Bistriţa au această destinaţie (amănunte pot fi găsite în articolul lui M. Anania). Şi alte întreprinderi străine sau romîneşti apar către sfîrşitul secolului trecut şi începutul secolului nostru. M. Anania vorbeşte despre următoarele fabrici, existente în jurul anului 1900, care prelucrau lemnul din bazinul Bistriţei: „Moldova", „Bistriţa", „Dorna" din Piatra Neamţ, fabrica „Pîngăraţi", apoi fabricile de la Bacău, Letea, Cozmeşti. La acestea se adaugă şi ferăstraiele de apă şi ele destul de numeroase. În anul 1895 funcţionau, în fostul judeţ Neamţ, 18 mari ferăstraie cu un număr global de 1500 de muncitori (v. „Revista pădurilor", anul XII (1898), p. 204). Se poate vorbi, deci, de existenţa la începutul secolului nostru a unei puternice industrii forestiere, cu diverse ramificaţii, în această parte a Carpaţilor răsăriteni.

Nu intră în intenţia noastră de a înmulţi aici ştirile asupra dezvoltării capitalismului în această ramură de producţie. Material bogat, care să prezinte importanţă pentru istoria dezvoltării capitalismului, poate fi dat la iveală prin cercetări amănunţite de arhivă [1]). Pe noi ne interesează însă, în primul rînd, problema terminologiei silvice, a dezvoltării sale în această perioadă. Ea se amplifică paralel cu introducerea uneltelor şi a procedeelor perfecţionate de producţie. Etapa aceasta din dezvoltarea lexicului forestier trebuie prelungită pînă aproape de zilele noastre. Acum pătrund numeroase cuvinte de origine străină, italiană, germană, maghiară, ucraineană etc., precum şi termeni tehnici de silvicultură auziţi de localnici de la inginerii şi tehnicienii silvici cu care vin în contact.

Elemente italiene în terminologia pădurăritului.

În monografia Pădurii Tarcău a lui M. Anania se precizează că cele mai multe din inovaţiile introduse aici la sfîrşitul secolului trecut

1) În acest sens, pentru Valea Mureşului, vezi studiile lui S. Fuchs, *Greva muncitorilor din Valea Mureşului în anul 1925*, în Studii şi referate privind istoria Romîniei, Partea a II-a, Buc., 1954, p. 1646 şi urm. precum şi *Situaţia industriei forestiere şi luptele muncitorilor forestieri la începutul crizei economice din 1929*, în Studii şi materiale de istorie contemporană, vol. I, Buc., 1956, p. 109 şi urm. De asemenea şi D. A. Sburlan, *Holzproduktion, Holzindustrie und Holzhandel von Rumänien*, Buc., 1933.

în munca forestieră se datoresc unor tehnicieni italieni, frații Giacomuzzi. Aceștia și-au creat o adevărată faimă în toate satele de pe Valea Bistriței. Despre ei este vorba și în articolul *Civilizație, progres...*, scris de Gh. D. Belinschi (v. „Revista pădurilor", anul XVII (1903), p. 164 și urm.), unde se relatează discuția autorului cu un bătrîn plutaș din Bicaz despre felul „cum au fost introduse turbinele de lemn de frații Giacomuzzi, doi harnici italieni din Tirol". Aceștia „au adus din țara lor ferăstraiele cu turbine, au construit de la Dorna la Piatra ăst fel de ferăstraie, au lucrat mult timp, pînă au fost înlocuite cu alte mașini mai perfecționate" (p. 166). Enumerarea realizărilor acestora continuă. Țapinele le-au adus tot frații Giacomuzzi. Pînă atunci se lucra cu parii, „cîte 10 cu parii de-abia putea mișca o bîrnă", iar pentru un butuc mai mare era nevoie chiar de 30 de oameni. În schimb, cu țapinele aduse de italieni, „doi lucrători urcau unde pofteu butucii cei mai grei" (p. 166). „Tot acei italieni au făcut, coane, și ulucul ăsta [discuția are loc pe podul de la Bicaz, la 1903] pe care cum vezi vin pe zi cîte 50 de plute dulapi și tocmai de unde? ...din țara ungurească" (p. 166). Din acest articol reiese că pe la 1903 funcționa un funicular de la poalele Ceahlăului pînă la mașinile din Valea Pîntecului, unde buștenii erau transformați în „marfă germană, engleză...". Din monografia lui M. Anania mai putem da și amănuntul că unul din cei doi frați italieni, Virgiliu Giaccomuzzi, conducea, pe la 1900, „cu multă dibăcie și succes exploatările prin antrepriză de pe domeniul Coroanei Bicaz, alături cu Tarcăul".

Au venit acum nu numai antreprenori italieni, ci chiar lucrători de această origine. Despre prezența lor în Carpații Moldovei se vorbește în articolul *Metoda de scoatere a lemnului din pădure în Bucovina*, scris de Șt. T. Teodorescu („Revista pădurilor", anul XLVI (1934). La pagina 35 se arată că ei erau aduși de către „societățile mari exploatatoare" din Romînia. „Italienii, după autor, sînt și rămîn lucrătorii clasici de pădure...". „Venirea lor în țară se oprește cam prin jurul anului 1926, „dată după care a început să se resimtă criza în industria forestieră". De la un subiect anchetat în satul Geamăna am primit relatarea, care merită să fie consemnată aici, că *cei mai tacticieni lucrători la pădure au fost talienii.*

Lucrători sezonieri de origine italiană sînt semnalați și în Carpații meridionali, pe Valea Argeșului sau a Lotrului. M. Sadoveanu îi întîlnește pe Valea Sebeșului, de fapt, pe urmașii carintienilor și tirolezilor veniți aici la sfîrșitul secolului trecut. În publicațiile consultate mai pot fi descoperite și alte cîteva știri despre ei. De pildă, în „Revista pădurilor", anul XVII (1903), un articol despre Valea Lotrului menționează prezența, la acea dată, a unor lucrători italieni, alături de alții de alte origini. Încă în 1886 o societate forestieră italiană condusă de Stagni Giovani, originar din Triest, cumpăra toate instalațiile cu pădure cu tot ale văduvei lui Carol Novach, cel care a început exploatările masive în munții Lotrului, în anul 1854, și a confecționat pentru prima dată plute trimise pe Olt pînă la Dunăre pentru podurile de la Zimnicea și T. Măgurele ale armatelor ruso-romîne, în 1877.

În 1903, mii de muncitori de pe Valea Lotrului erau străini, printre care şi italieni: „Ruşi din Maramureş, unguri, bulgari, evrei din Ungaria, italieni şi cei mai puţini romîni" (*art. cit.*, p. 140). Pentru prezenţa italienilor în fostele judeţe Argeş şi Muscel trebuie relevate cele spuse de D. A. Sburlan, *Trasarea jilipurilor şi uluceior*, în „Revista pădurilor", anul XLVIII (1936), p. 308: „În treacăt remarcăm că în Carpaţii sudici aceste instalaţii de transport se trasează şi se construiesc exclusiv de lucrători romîni care au învăţat acest meşteşug de la muncitorii specialişti aduşi de societăţile exploatatoare de păduri". Iar într-o notă la aceeaşi pagină: „În jud. Muscel şi Argeş sînt renumiţi ca excelenţi constructori de jilipuri oamenii din Lereşti, care au deprins meşteşugul de la lucrătorii italieni veniţi din Tirol şi stabiliţi în această regiune acum 50—60 ani" [deci cam pe la 1880].

De asemenea, lucrători forestieri italieni sînt semnalaţi şi în satul Clopotiva ca angajaţi „la o firmă de exploatare a pădurilor" (v. M. Gregorian, *Graiul din Clopotiva*, în „Grai şi suflet", vol. VII, p. 184).

Elementele de origine italiană pătrunse în terminologia profesională a pădurăritului din nordul Carpaţilor răsăriteni sînt puţine la număr. Cu toate acestea, unele dintre ele ocupă un loc central în cadrul acestei terminologii. În această situaţie sînt nu numai termenii italieni care intră în componenţa sistemului de semnalizare folosit de muncitori de-a lungul ulucului. Este vorba de interjecţii ca *volta !*, *marina !*, *garga !*, *ohi !* etc., care, prin situaţia lor specială de semnale precise şi invariabile, sînt foarte necesare şi vor rămîne vreme îndelungată în uzul lucrătorilor forestieri romîni. De origine italiană sînt însă şi alţi termeni care denumesc unelte, procedee tehnice etc., de felul lui *ţapină*, *şprangă*, *a ştronţa* şi alţii, foarte răspîndiţi în limbajul muncitorilor noştri. În cele ce urmează ne vom ocupa întîi numai de cuvintele care denumesc unelte sau procedee tehnice introduse de italieni, lăsînd ca interjecţiile de felul celor amintite să fie prezentate, o dată cu întregul sistem de semnalizare, în partea lucrării care tratează terminologia forestieră grupată pe procese unitare de muncă. În acest sistem de semnalizare, termenii italieni coexistă nestingheriţi cu interjecţii de cele mai diverse origini. Lucrătorii romîni le cunosc şi le folosesc ca atare.

Am arătat mai sus că unealta numită *ţapină* (şi *ţapin*) a fost adusă în munţii noştri de către italieni. Pe Valea Bistriţei, meritul de a o fi încetăţenit le revine fraţilor Giacomuzzi. Am arătat, totodată, la discuţia etimologiei cuvîntului *calhău*, originea din italiană (după *Dicţionarul* lui Scriban) a termenului *ţapin*. Acum mai adăugăm următoarele. În localitatea Izvorul Alb s-a notat şi răspunsul *ţapină talenească marca două chei*. În ce priveşte forma cuvîntului în limba romînă şi răspîndirea lui teritorială, date interesante ne pune la dispoziţie harta 617 (*ţapin*) a ALR, II (Serie nouă). Forma mai răspîndită este cea de neutru: *ţapin* pl. *ţapine*. Ea apare şi la istroromîni. Forma de feminin, *ţapină* e mai răspîndită în Carpaţii răsăriteni, dar se găseşte şi prin alte locuri, de pildă prin Munţii Apuseni, sau într-un punct din sud-vestul Transilvaniei. În regiunea muntoasă din sud-vestul ţării şi în Făgăraş (punctele 2, 130, 172 şi 784), e atestată forma *sapin* pl. *sapine*

(sau *sapinuri*). Varianta aceasta apare şi la M. Anania, *art. cit.*, p. 325, apoi în „Revista pădurilor" din anul XV (1901), p. 74, sau în „Observatorul social-economic", II (1932), nr. 1-2, Cluj, p. 163. Pe hărţile ALR dedicate termenilor forestieri (în această situaţie este şi harta *ţapin*), se remarcă uşor cum aceşti termeni speciali sînt atestaţi numai de-a lungul lanţului carpatic şi în Apuseni. În centrul Ardealului şi în regiunile deluroase şi de şes ale Moldovei, Munteniei, Dobrogei, Olteniei, Banatului şi Crişanei, un cuvînt ca *ţapin*, de exemplu, fie că nu e cunoscut, fie că obiectul denumit prin el nu există prin partea locului. Răspîndirea uneltei şi a termenului în discuţie s-a făcut nu numai de către italieni, ci şi de lucrătorii forestieri romîni sezonieri. În această privinţă, exemplul oferit de lucrătorii maramureşeni este concludent. Ei merg la lucru nu numai pe Valea Bistriţei sau în Bucovina[1]) ci şi în Carpaţii meridionali (Cf. şi următoarele versuri auzite de la Ioana Coman din Moisei: *Sebeşul butin frumos/Meri pe tren şi vii pe jos*).

Într-o situaţie asemănătoare (ne referim la frecventa lui întrebuinţare) cu a termenului *ţapin* se găseşte *şprangă*. Nu ştim dacă acesta e cunoscut în Carpaţii sudici. În bazinul Bistriţei, *şprangă* este general cunoscută şi înseamnă „sîrmă groasă, uneori făcută din viţe împletite, cu ajutorul căreia se leagă buştenii din tabla unei plute sau se ancorează pluta la mal". *Spranga* a luat locul nuielelor răsucite, de mai înainte, sau a *ciocîrliei* cu care se lega pluta la mal. Dintre dicţionare, nu-l înregistrează decît cel al lui Scriban. Termenul apare şi la M. Anania, *art. cit.*, p. 322: „Prin şprangă se înţelege, spune Anania, un odgon de cînepă cătrănit, lung de 20—30 de metri..., armat la capăt cu un cîrlig, destinat a opri plutele cînd trebuie să oprească la mal pe timpul apelor mari". Astăzi nu mai sînt *şprăngi* de cînepă cătrănită ci numai de fier. La prima vedere s-ar părea că termenul trebuie să fie de origine germană. Aşa dă a înţelege şi I. Iordan, „Buletinul Institutului «Al. Philippide»", VII—VIII, p. 268. *Dicţionarul* lui Scriban trimite de la *şprangă* la *prangă*, iar pe acesta îl derivă din turc. *pranga* „cătuşi, carceră", din ital. *spranga* „drug, traversă". Cu forma *pranga*, cuvîntul este atestat în mai multe limbi balcanice, anume în albaneză, sîrbă şi bulgară. Pe teren romînesc, Scriban îl cunoaşte numai pentru Dunărea de jos, regiunea Siretului, cu sensul de „lanţ de corabie" ori, sub forma *şprangă*, cu sensul de „odgon de sîrmă la plute". Credem că cele două cuvinte, *prangă* şi *şprangă*, deşi în ultimă analiză de origine italiană, trebuie socotite ca pătrunse pe căi diferite în graiurile populare romîneşti. Nu încape îndoială că forma *prangă* trebuie pusă pe seama limbii turce sau a uneia din limbile balcanice amintite, cum arată Scriban. *Şprangă* însă a pătruns de la lucrătorii străini care au lucrat în Carpaţi, din Maramureş pînă pe Valea Sebe-

1) Cf. şi spusele lui Şt. T. Teodorescu, *art. cit.*, p. 34: „Dar procentul cel mare de lucrători de pădure calificaţi îl dau maramureşenii, care o dată cu venirea primăverii îşi părăsesc familiile cu o cămaşă de schimb în traistă, căutînd de lucru în exploatările forestiere din Bucovina, la care muncesc o vară întreagă, pentru ca spre toamnă să se întoarcă acasă cu mai nimic în pungă".

şului. Cel puţin în bazinul Bistriţei nu există, cu siguranţă, oameni care să lucreze la lemn şi să nu-l cunoască. El este la fel de general ca şi *ţapină*. În etimologia dată de Scriban nu-i prea clară filiaţia semantică. Nu se poate înţelege cum de la sensul de „drug, traversă" s-a ajuns la acela de „sîrmă de fier". În realitate, ital. *spranga* înseamnă şi „sîrmă de fier", cum se poate vedea în *Vocabolario italiano-francese* al lui Gaetano Darchini, s. v. Cuvîntul are, deci, exact sensul atestat în terminologia forestieră romînească. Pronunţia cu *ş*- iniţial în loc de *s*-, cum e în italiană, s-ar putea explica prin folosirea acestui cuvînt tehnic şi de către lucrătorii de limbă germană în care grupul fonetic iniţial *şpr*- este atît de frecvent. Nu-i exclus ca transformarea lui *s*- în *ş*- să se întîlnească prin unele dialecte nordice italiene. Trebuie să menţionăm şi faptul că forma cu *s*- iniţial (*sprangă*) este totuşi cunoscută şi ea în unele sate de pe Valea Bistriţei, la Cîrlibaba, Buhalniţa sau Hangu. De asemenea, ea apare în „Buletinul Societăţii Regale Romîne de Geografie", vol. XLVII (1928), p. 401, în „Revista geografică, anul I (1929), nr. 3—4, p. 59 şi în alte locuri. Nicăieri pe Valea Bistriţei sau în Maramureş nu a fost înregistrată forma *prangă* pe care o dă *Dicţionarul* lui Scriban. Şi acest fapt pledează pentru originea termenului din graiul lucrătorilor forestieri sezonieri de limbă italiană, veniţi în această parte a ţării.

Tot de la aceşti lucrători cunosc subiectele din Moisei, Neagra Şarului, Geamăna, Crucea şi Holda cuvîntul *malarină*. El denumeşte un „topor special pentru cioplit, care *are bărghia pe lîngă toporîşte*". Uneori *malarină* este sinonim cu „bardă mare". Notăm că la Moisei el are forma *mălărină* (pl. *mălărini*), la Ostra, *marolină*, la Crucea, *maralină*. Pe de altă parte, A. Gociman-Oituz, *Din terminologia lemnului* „Observatorul social economic", Cluj, anul III (1933), nr. 1—2, p. 64, consemnează cuvîntul *manolină* „topor mai lat, folosit la curăţitul crengilor de pe trunchi (cepit))", acelaşi cu *malarină* notat de noi. Pentru explicarea lui trebuie să plecăm de la ital. *mannaia* „secure, satîr", de la care va fi existînd în graiurile italiene o formă *mannalina* (în dicţionarul italian amintit există cuvîntul *manaiola* „toporaş, bărdiţă", care mai greu poate fi luat în discuţie). Forma *manalina* este foarte apropiată de acea dată de A. Gociman-Oituz, *manolină*. În cazul formelor atestate în anchetele recente, schimbarea cea mai importantă constă în înlocuirea lui *n* prin *l* sau *r*, fenomen frecvent în cazul aşa-numitelor sonante.

Sinonim cu *malarină* este cuvîntul *morocut* „topor special cu *gura lată*" (Moisei). Subiectul din Moisei afirmă că numele îi vine de la o firmă din Italia care producea *scule* speciale pentru pădurărit. Dar această afirmaţie nu am putut-o controla.

Într-un singur punct din Bucovina, la Straja, a fost înregistrat cuvîntul *palintar*. El se folosea altădată pentru a denumi „masa pe care se răsturna mămăliga, în cabana lucrătorilor forestieri". Nu încape îndoială că ne aflăm în faţa unui derivat de la cuvîntul italian *polenta* „mămăligă", anume ital. *polentaro*, folosit de lucrătorii italieni veniţi în munţii noştri. Probabil că termenul va fi sunat întîi, în gura vor-

bitorilor de limbă romînă, *pălintar*, din care, prin transformarea lui *ă* neaccentuat proton în *a*, specifică graiului din Bucovina, a rezultat forma *palintar*, atestată la Straja.

La Moisei, în Maramureş, „dispozitivului care serveşte pentru micşorarea vitezei buştenilor corhăniţi pe uluc, constînd dintr-un butuc gros, prins cu un capăt pe o margine a ulucului şi cu celălalt sprijinit pe marginea opusă, de care se freacă şi-şi încetinesc mersul lemnele care vin la vale", i se spune, pe lîngă *urs*, şi *balarină* (pl. *balarini*). S-a făcut precizarea că *italienii au adus acest cuvînt*. Dicţionarele noastre, ca şi în cazul multor cuvinte de mai sus, nu-l înregistrează. Între termenul din Moisei şi acela notat de Nistor Văleanu, *Scosul lemnelor din pădurile de munte*, „Revista pădurilor", anul XLVIII (1936), credem că nu există nici o deosebire, cu toate că dispozitivul descris aici nu se aseamănă cu cel din Maramureş, iar forma este puţin schimbată. Iată ce scrie N. Văleanu, p. 664: „Dacă panta e prea mare şi sînt şi cascade, atunci se recurge la aşa-numitele rebrusmente sau „balerine"— dispozitive introduse la noi de italienii din Tirol. Acestea au de scop de a dirija lemnele ce vin cu iuţeală, spre a nu cădea peste stîncile cascadei, de-a coasta şi apoi spre deal. Din această cauză ele se opresc, apoi se rostogolesc într-un jghiab de pămînt şi alunecă încet pînă cînd intră iarăşi în scoc spre a merge mai departe". Procedeul acesta e mult mai complicat decît cel descris de subiectul maramureşean. Cu toate acestea, cuvîntul din Maramureş şi acesta de aici trebuiesc puse alăturea şi explicate prin limba italiană. Sensul de bază de la care trebuie să pornim este acela dat de N. Văleanu. Denumirea de *balerină* a acestui dispozitiv, în ciuda domeniului atît de deosebit la care se referă, nu poate fi despărţită de ital. *ballerino*, *ballerina*, cu sensul cunoscut, din aceeaşi familie cu *ballare* „a dansa, a sări, a mişca". Pătrunderea în terminologia tehnică a acestui cuvînt s-a petrecut, cu siguranţă, pe terenul limbii italiene. Cf. şi rom. *săritoare* sau *sărită* „ultima *raclă* de la *gura ulucului*, îndreptată puţin în sus, de pe care buştenii fac un salt prin aer căzînd în *tason*". Sensul de la Moisei al lui *balarină* este posterior şi se datoreşte unei confuzii.

Tot în satele maramureşene, la Vişeul de Sus şi la Moisei, există cuvîntul *teară* „cenuşă, pămînt sau piatră arsă şi sfărîmată care se aruncă pe o pantă (sau pe uluc), de obicei în timp de iarnă, ca să se micşoreze viteza buştenilor corhăniţi". *Hucarii* (lucrătorii care fac această operaţie) *ţîpă teara pe huc* (pantă), spunea subiectul din Moisei. Cuvîntul nu poate fi altul decît ital. *terra* „pămînt". El explică şi interjecţia *teara(ă) -teara(ă)*!, cunoscută tot prin Maramureş, prin care se anunţă *şoibarul* (îngrijitorul ulucului) să arunce pămînt ars pe uluc, cînd buştenii merg cu prea mare iuţeală.

De origine italiană este şi *manea* (pl. *manele*), notat şi de M. Anania, *art. cit.*, p. 312, cu sensul de „lemn care foloseşte la ridicatul plutei atunci cînd ea se opreşte pe drum, pe prundiş sau în bolovani". Pe lîngă aceasta, *manea* denumea şi un anumit sortiment lemnos : „lemn rotund de 6—14 cm grosime". Un subiect din Cîrlibaba spunea că mai înainte *manelelor* li se spunea *şirinuri*. Despre acesta din urmă am

arătat că-i de origine turcească. Se vede, aşadar, cum termenul italian l-a înlocuit pe cel turcesc. *Manea* cu sensul de „lemn rotund, nu prea lung, servind la ridicarea de greutăţi", este cunoscut şi prin alte părţi din Moldova, de exemplu în satul Voineşti, regiunea Iaşi. Scriban în *Dicţionarul* său îl pune în legătură cu ital. *manella*, un derivat de la *mano*, pătruns şi în neogreacă, *manela*. Poate că prin unele locuri trebuie să se ia în seamă şi cuvîntul din această limbă. Mai greu se poate explica termenul în discuţie din ital. *manovella*, cum face Candrea în *Dicţionarul enciclopedic*. De la pluralul rom. *manele* s-a refăcut un singular *manea* (pronunţat, de fapt, *mané* în graiul moldovenesc) după modelul substantivelor feminine terminate în *-eá* sau *-á*, care au la plural o silabă în plus, *-le*, devenită desinenţa acestui număr (ex. *stea -stele, ciulama -ciulamale* etc.).

În terminologia pădurăritului din regiune există un alt cuvînt pentru explicarea căruia credem că trebuie să recurgem tot la italiană. Este vorba de verbul *a ştronţa, a se ştronţa*. Cu forma activă, verbul înseamnă „a rotunji capătul unui butuc cu toporul pentru a-l feri de despicături în timpul mersului său la vale". Cu acelaşi sens, termenul e notat şi de P. Antonescu, *Terminologia silvică*, „Revista pădurilor", anul XXXV (1923), p. 19. *A se ştronţa* se foloseşte în legătură cu ciocnirea a doi buşteni cap în cap. Se spune atunci că *s-au ştronţat două lemne*. La Hangu şi Buhalniţa, substantivul *ştronţ* înseamnă „partea groasă a unui butuc, huzăr". În ultimul sat i se spune *ştronţ* şi unui copil neastîmpărat. De altfel, prin multe locuri din Moldova *ştronţ* se foloseşte şi ca poreclă batjocoritoare la adresa nemţilor, iar *a ştronţui* sau *a ştronţa* are şi sensul de „a vorbi nemţeşte". Pentru clarificarea originii lui, credem că trebuie să plecăm de la ital. *stronzo*, cuvînt trivial, explicat de Gaetano Darchini, *op. cit.*, s. v., prin francezul *étron*. Acesta are sensul de „materie fecală", cum rezultă şi din E. Littré, *Dictionnaire de la langue française*, tomul II, p. 1537, col. III. Deocamdată se lămureşte pe loc porecla folosită la adresa nemţilor. Ea trebuie să le fi fost dată la început de către italieni. Răspîndirea cuvîntului cu acest sens prin Moldova trebuie atribuită tot lucrătorilor din această ţară. Mai departe, tot de aici se explică şi sensul de „partea mai groasă a unui copac", căreia i se mai spune, cu un termen ucrainean, *huzăr*, iar, uneori, şi *cur* (*curul lemnului* : cf. şi *curar* „ultima tablă a unei plute", numită uneori şi *huzărul plutei*). La fel şi sensul de „a se ciocni cap în cap" al verbului *a (se) ştronţa*, precum şi, probabil, acela de „copil mic şi neastîmpărat" stau tot în legătură cu sensul pomenit al cuvîntului italian. Termenul francez *étron* este pus de Littré în legătură cu valonul *stron*, ital. *stronzo* şi *stronzare*. Din latina Evului Mediu sînt citate formele *strundius* şi *struntus*. În flamandă există apoi cuvîntul *stront* „ordure, fumier". În toate aceste limbi, cuvîntul a venit din limba germană. Aici, spune Littré, *strunzen* are sensul de „morceau coupé", iar *strunzan*, „détacher en coupant: proprement, ce qui est rejeté". Termenul italian dat mai sus, *stronzare* are tot sensul de „couper". De la acest *stronzare* „a tăia" se explică uşor accepţia,

notată în anchete, de „a tăia marginile unui butuc, a-l rotunji" pentru care apar pe teren romînesc şi sinonimele *a olări, a teşi, a oli, a ciuli* etc.

Nu putem spune în ce raport stă cuvîntul discutat acum cu sinonimul său *a şpronţa* „a rotunji capetele unui butuc cu toporul". Acesta cunoaşte formele *a şpronţa, a şpronţui* sau *a spronţui, a şprănţuri*. S-a notat şi expresia *a face şpranţ*. Şi ALR., II (Serie nouă), harta 615 (*rotunjeşti capetele trunchiului*) notează răspunsul *al şprânţuieşti, îi faci şpranţ*, în pct. 386 (Marginea) din Bucovina, iar în pct. 219 (Prundul Bîrgăului) este trecut răspunsul *l-o şpenţălat*, care se depărtează mult de cele precedente. Poate că în acest caz avem de-a face cu un etimon german, neidentificat însă, care şi-a contopit forma şi sensul cu termenul italian discutat mai sus. O transformare a grupului iniţial *ştr-* în *şpr-*, deşi nu imposibilă, este însă greu de probat.

Alte elemente italiene sînt discutate în paragraful *„Comenzi" şi „semnale" în munca la pădure*.

Elemente germane în terminologia pădurăritului

Ca şi în cazul termenilor de origine italiană, cuvintele germane din terminologia exploatării forestiere şi a plutăritului au pătruns nu pe cale cultă, prin intermediul limbii literare, ci direct din graiurile populare germane vorbite în părţile nordice ale ţării. Nu-i exclus ca pe ici pe colo cîte un termen german, azi popular, să fi fost auzit de muncitorii noştri de la tehnicienii romîni care s-au folosit de lucrări silvice redactate în limba germană. Dar, în timp ce influenţa italiană s-a manifestat într-o perioadă scurtă de timp, de la sfîrşitul secolului al XIX-lea pînă în primele decenii ale secolului nostru, cît au stat aici lucrătorii sezonieri italieni, elementele germane au putut pătrunde în această terminologie cu mult mai înainte, de cînd oameni vorbind această limbă au venit să se aşeze în regiunea de care ne ocupăm. Dacă luăm în consideraţie pe saşii ardeleni, atunci vechimea influenţei germane creşte considerabil. Din limba acestora au pătruns însă puţine elemente în lexicul forestier. Cele mai multe elemente germane nesăseşti s-au răspîndit tot către sfîrşitul secolului trecut, cînd exploatările forestiere se intensifică în Carpaţii răsăriteni, o dată cu dezvoltarea capitalismului. Din acest motiv, am socotit că locul cuvintelor de această origine este aici, în capitolul referitor la terminologia din această epocă. De altfel, influenţa germană este activă şi în zilele noastre în nordul ţării cu graiuri germane. Aşa se şi explică numărul cu mult mai mare al elementelor germane, faţă de cele italiene sau turceşti. Nici cele maghiare sau ucrainene nu sînt mai numeroase decît cele germane.

Printre grupurile germane cărora graiurile populare romîneşti le datorează cuvinte referitoare la munca forestieră, am pomenit de acela al saşilor ardeleni. Cuvinte ca *cioflînc* (deja discutat), *joagăr, şindrilă* şi altele sînt explicate de dicţionarele noastre ca fiind de origine săsească. Tot aşa este considerat şi termenul *struţ* pentru care însă în nici unul din dicţionare nu se dau sensurile legate de pădurărit. În

afară de „buchet de flori", *struț* mai înseamnă : (1) „brăduț pus pe ultimul butuc scos dintr-o exploatare forestieră, la terminarea lucrului" (Crucea, Poiana Grințieșului). La Crucea, expresia *a pune struț* e sinonimă cu „a termina o lucrare de exploatare forestieră". În *art. cit.* al lui St. T. Teodorescu, la p. 36 se spune : *struț* „ultimul buștean adus în răcaș, cu care se termină această operație pe o vale și dă prilej de bucurie lucrătorilor". „Ieșitul cu struțul" constituia un prilej de bucurie pentru lucrători pentru că el era însoțit de un bacșiș, constînd din bani sau rachiu, pe care proprietarii exploatărilor trebuiau să-l dea muncitorilor. Din această cauză, cuvîntul *struț* a ajuns să însemne în vorbirea lucrătorilor de pădure (2) și „bacșiș, cinste" : *Cît ți-a dat struț* ? (Poiana Grințieșului) sau *Hai să bem struțul* ! (Crucea). Un alt sens (3), foarte apropiat de primul discutat (nu aparține însă terminologiei forestiere), este acela de „băț cu o batistă legată la vîrf, pus pe acoperișul unei case în construcție". Adeseori se pune un brăduț cu o năframă în vîrf. În satele anchetate este cunoscut însă și sensul de „buchet de flori" pe care-l dau dicționarele. Derivarea cuvîntului din mhd. *strûz*, așa cum face Tiktin, este mult mai indicată față de aceea pe care o dau dicționarele lui Șăineanu, Candrea, Scriban, din germ. actual *Strauss*, cu același sens. Credem că acest cuvînt trebuie pus pe seama sașilor ardeleni. Sensurile în legătură cu pădurăritul au apărut, probabil, pe teren romînesc.

În terminologia de care ne ocupăm, cuvintele săsești sînt însă puține la număr. În schimb, alte grupuri germane stabilite mai tîrziu în nordul țării par a fi adus cu ele o terminologie forestieră închegată, o dată, desigur, cu unele procedee noi și în mare măsură superioare celor cunoscute de localnici. Este vorba de coloniștii germani stabiliți în Bucovina la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, în urma politicii inaugurată de Maria Tereza și continuată de urmașii săi la tron. De fapt, noii coloniști germani au venit în Bucovina în două etape. Prima e cea de care am pomenit acum. Ea se încheie spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea. A doua coincide cu mijlocul secolului trecut. Printre coloniștii germani erau unii special aduși pentru lucrările de exploatare forestieră. Dr. Norbert Zimmer, *Die deutschen Siedlungen in der Bukowina*, precizează că lucrătorii forestieri și sticlari germani sînt originari din Boemia (p. 12). Ei s-au așezat în localitățile Frasin, Păltinoasa, Karlsberg, Althűtte, Neuhűtte și Fűrstental. Așa-numiții *țipțări*, despre care autorul spune că erau, în primul rînd, lucrători în mine, s-au așezat pe Bistrița aurie la Iacobeni și Mariensee (Cîrlibaba), pe valea Moldovei la Luisental, Pojorîta, Eisenau, Bucșoaia, pe Moldovița la Freudental, sau pe Suha la Stulpicani (p. 13). Numele de *țipțări* stă în legătură cu regiunea de unde ei au venit. Și în satele maramureșene, de pildă la Vișeul de Sus, se găsesc coloniști germani cu acest nume. Deși N. Zimmer spune clar că *țipțării* erau în primul rînd mineri, alții îi consideră specialiști în munca forestieră. Astfel Șt. T. Teodorescu, *art. cit.*, este de această părere: „Operația doborîtului... se execută într-o măsură oarecare cu lucrători băștinași — inclusiv „țipțării" [în notă; „Germani colonizați în Bucovina] de la Iacobeni, Cîrlibaba, Althűtte, Neuhűtte și de pretutindeni unde au fost diseminați în decursul

vremurilor în această provincie“ p. 34). După ce pomeneşte de lucrătorii maramureşeni calificaţi, autorul ţine să sublinieze din nou îndemînarea *ţipţărilor* în mînuirea ţapinei şi în trasarea şi construirea jilipurilor. „Pentru aceste considerente, ţipţării şi-au format o adevărată specialitate în această direcţie şi sînt cei mai indicaţi lucrători (după italieni, care sînt şi rămîn lucrătorii clasici de pădure...)“.

Cele mai multe din elementele de origine germană trebuie puse pe seama acestor lucrători germani de pe cursul superior al Bistriţei, din restul Bucovinei şi din Maramureş. De aici, cuvintele tehnice s-au răspîndit pe întreaga vale a Bistriţei sau în alte părţi ale Carpaţilor răsăriteni. Termenii germani sînt însă cu mult mai numeroşi în nordul regiunii anchetate.

Ni se pare important de discutat acum o altă chestiune. Cu toate că în articolele pe care le-am consultat nu am găsit nici o informaţie asupra unor lucrători germani veniţi din alte părţi ale fostului imperiu austro-ungar, în foarte multe sate de pe Valea Bistriţei şi din Maramureş ni s-a spus de către subiectele anchetate că nişte lucrători forestieri specialişti, cunoscuţi sub numele de *graineri* sau *craineri*, au lucrat şi ei în trecut, adică la sfîrşitul secolului XIX şi începutul secolului nostru, în pădurile din Carpaţii Moldovei şi din Maramureş. Cine sînt aceşti lucrători şi de unde au venit am încercat să arătăm într-un articol apărut în „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi“, (ştiinţe sociale), 1955, t. I., fasc. 1—2, intitulat *Din terminologia exploatării forestiere şi a plutăritului* (*grainer, german, neamţ, ştronţ etc.*). Concluziile la care am ajuns acolo sînt următoarele. Sub numele generic de *graineri* sau *craineri* se ascund nişte lucrători din provincia *Krain* (Craina), care aparţinea altădată imperiului austro-ungar, iar astăzi e integrată statului iugoslav. *Grainer* este o denumire care are ca punct de plecare o noţiune geografică şi nu etnică sau lingvistică. Craina era şi este locuită de oameni aparţinînd din punct de vedere etnic şi lingvistic unor grupuri diferite. Predomină populaţia de limbă slovenă, Craina fiind ţara slovenilor, dar sînt şi numeroşi vorbitori de limbă germană în aşa-numita insulă de limbă germană Gottschee. De asemenea, în această regiune şi în provinciile austriece vecine (Tirolul şi Carintia) se găsesc şi vorbitori de limbă italiană. Munca la pădure este ocupaţia de căpetenie a localnicilor, indiferent de originea etnică. Lucrători din Carintia, Tirol şi Craina au venit la lucru în Carpaţii răsăriteni. Ei sînt semnalaţi de M. Sadoveanu şi pe Valea Sebeşului. Iată ce spune, la un moment dat, M. Sadoveanu în cartea sa *Valea Frumoasei*: „Cînd capitalurile fără patrie au determinat căderea sistematică a brădetului din aceşti munţi, poteca din lungul Frumoasei a devenit drumuşor. Din loc în loc, la guri de pîraie, s-au întocmit şandramale de adăpost. Lucrători din Carintia, Tirol şi Craina au suit la deal cu gospodărie puţină. Ei au dat jos cu topoarele şi joagărele cele dintăi şiraguri de brazi şi au încheiat primele scocuri şi jilipuri. De şaptezeci de ani maşina merge aşa. Carintienii şi tirolezii au băut din Valea Frumoasei şi nu s-au mai întors la baştina lor“ (p. 107). Şi tot acolo: „Amestecîndu-se unii cu alţii, urmaşii Carintienilor şi Tirolezilor s-au deprins a mărturisi întru

ortodoxie, şi vorbesc fără greş cea mai frumoasă limbă a Lăzurenilor şi Căpîlnarilor. Însă expresiile speciale şi consacrate ale meşteşugului au rămas de la descălicători şi au fost adoptate în toată valea". O serie de amănunte despre *grainerii* din Maramureş şi de pe Valea Bistriţei am dat în articolul amintit din „Analele Universităţii din Iaşi".

La informaţiile date acolo asupra localităţilor unde se păstrează amintirea *grainerilor*, mai avem de adăugat acum alte cîteva. Aria pe care se întinde termenul *grainer* (căci numele propriu a devenit apelativ, cu cel puţin 7 sau 8 sensuri, referitoare la diferitele obiecte sau procedee tehnice cunoscute de romîni de la lucrătorii numiţi *graineri*) nu se opreşte, cum am afirmat în acel articol, la Galu, ci merge şi mai jos pe cursul Bistriţei, în satele Buhalniţa şi Izvorul Alb. Cuvîntul trebuie să fie cunoscut şi pe Tarcău, pentru că informatorii din cele două sate pomenite ne-au vorbit despre *grainerii* din Tarcău. Pentru subiectul din Izvorul Alb, *grainerii* sînt italieni. De fapt, părerile localnicilor asupra apartenenţei etnice şi lingvistice a *grainerilor* sînt foarte diferite. La Galu şi la Moisei ni s-a spus că aceştia erau germani. Un alt subiect din Moisei (Maramureş) ştie că ei erau *de la margine*, că erau *mărgineri* de pe lîngă hotar cu Italia, iar limba lor era *ca pe slovoceşte*, dar nici chiar *sloveceascâ limpede* pentru că *nu înţelegeai bine de-i rusească, ori slovecească, ori polecească*. Credem că în acest răspuns se reflectă situaţia lingvistică a provinciei Craina, ai cărei locuitori, numiţi cu un cuvînt format pe terenul limbii germane, cu sufixul *-er*, *Krainer*, vorbeau cele trei limbi: italiana, germana, sau slovena.

Să revenim acum la datele primite de la Izvorul Alb. *Crainerii* au lucrat altădată şi pe Tarcău. *Tonea Eram* şi *Balac* sînt nume de *graineri* despre care subiectul nostru ştie că au fost în trecut pe această vale. Chiar astăzi, *Victor Paulon* şi *Ambrojî Paulon*, *graineri* în vîrstă de 50—60 de ani, născuţi aici, lucrează tot la Tarcău, după cum familiile de graineri *Ciofenig*, *Vaţin* şi *Ghicitălăr* trăiesc la Cîrlibaba. Un subiect mai în vîrstă din Hangu îşi aminteşte şi el de lucrătorii *talieni* de pe Tarcău, căci era *căiman* la barăcile lor, cu obligaţia, printre altele, de a hrăni nişte pisici sau de a prinde broaşte pentru masa acelor lucrători. Un subiect din Buhalniţa ştie că *craінării* au lucrat la Hangu, Tarcău, Cuejdiu şi Mitoc. Şi în munţii Buzăului, la Nehoi şi Nehoiaş, au fost, acum 40—50 de ani, *graineri*. A lucrat alături de ei, pe cînd avea 16 ani, un subiect din Izvorul Alb.

În lumina celor spuse pînă acum, trebuie să admitem că cel puţin o parte din elementele germane ale terminologiei de care ne ocupăm trebuie pusă pe seama *grainerilor*, mai precis pe seama lucrătorilor germani din Alpii Carnici veniţi la noi o dată cu lucrătorii italieni sau chiar sloveni, cunoscuţi cu toţii sub numele generic de *graineri* sau *craineri*. Insula de limbă germană Gottschee trebuie să fi dat un contingent însemnat de lucrători forestieri care şi-au părăsit, temporar sau definitiv, locul de baştină. Credem că prin acest grai german se pot explica cele mai multe din interjecţiile sau „comenzile" de origine germană, folosite de lucrătorii forestieri la datul lemnelor pe uluc, sau la manipularea buştenilor cu ţapina. Acest sistem alcătuit din cuvinte de

origine italiană, germană și slavă, s-a constituit în regiunea unde se întretaie domeniile aparținînd celor trei limbi. Din Carintia, Tirol și Craina, sistemul de semnale a fost transplantat, aproape fără modificări, în Carpați, de acești lucrători străini sezonieri. Așa se explică de ce astăzi pot fi auzite în gura țăranilor de pe Valea Bistriței cuvinte ca *volta !*, *garga !*, *fux !*, *contrafux !*, *forverț !*, *canta !* și multe altele, pe care le vom discuta într-un paragraf special. Aceleași semnale sînt consemnate de M. Sadoveanu și pe Valea Sebeșului: „Însă expresiile speciale și consacrate ale meșteșugului au rămas de la descălicători și au fost adoptate în toată valea".

Elementele germane ale terminologiei exploatării forestiere și plutăritului trebuie explicate luîndu-se în considerație, în primul rînd, graiurile germane din Bucovina și Maramureș. Uneori însă trebuie să admitem că ele au putut fi aduse și de lucrătorii originari din Craina. O separare a cuvintelor germane după dialectele care ni le-au dat este greu de realizat. Noi vom recurge, aproape în toate cazurile, la limba germană literară, atunci cînd vom invoca un etimon german care să explice un termen popular romînesc de origine germană.

Interesant ni se pare de semnalat că primul termen tehnic din această categorie este chiar numele etnic *german* sau *neamț*. Primul are următoarele sensuri : 1. „Cui gros de fier, bătut pe fundul ulucului pentru a micșora viteza lemnului care vine la vale" (Vișeul de Sus, Moisei, Borșa, Cîrlibaba, Maieru, Gura Haitei, Crucea, Galu, Călugăreni, Poiana Grințieșului). 2. „Dispozitiv, numit pe alocurea *urs*, constînd dintr-un butuc gros, prins de o margine a ulucului cu un capăt, iar cu celălalt lăsat liber pe marginea opusă, de care se freacă buștenii corhăniți și-și încetinesc mersul" (Cîrlibaba). I se mai spune și *german de lemn*. 3. „Placă de fier cu trei sau patru colți, aplicată pe fundul ulucului, de care se freacă butucii și-și micșorează viteza" (Cîrlibaba și în alte locuri). Sinonime pentru acest sens sînt *mîță* și *șpantă* (Poiana Grințieșului). În același timp, *neamț* se folosește fie cu sensul 1. de la *german*, fie cu sensurile următoare: 2. „Proptea la ulucul construit pe un teren accidentat" (Vișeul de Sus). 3. „Par cu ajutorul căruia se doboară copacul tăiat cu beschia, cînd acesta nu cade singur". 4. „Căpiță mică de fîn clădită pe un prepeleac, un brad tînăr căruia i s-au lăsat cepuri cam de 10—15 cm, pe care se pun palele de fîn". Ultimul sens, care nu privește terminologia forestieră, a fost înregistrat la Vișeul de Sus și la Coverca. În ultima localitate s-au dat următoarele lămuriri: *Porșor de fîn făcut pe un prepeleag, ca să se usuce...* Prepeleagul *îl băteai în pămînt. Se spunea: am făcut două sute de nemți. Acuma nu se mai obișnuiește. Se pune numai pe plasă și pe gard. Atuncia se punea și pe plasă, dar se făcea și nemți.* Prin unele locuri, de pildă la Boroaia, în loc de *german*, cu sensul 1., se folosește cuvîntul *ștronț*, care-i, cum s-a văzut, și un nume de batjocură la adresa germanilor. Despre felul cum s-au creat aceste apelative de la numele etnic *german* sau *neamț*, am vorbit în articolul *Din terminologia exploatării forestiere*. De fapt, aceste cuvinte erau invocate acolo pentru a întări presupunerea că un alt apelativ, frecvent în această terminologie, derivat de la un nume

propriu, anume *grainer* sau *crainer*, nu poate fi explicat decît în acest mod. La început însemnînd „individ originar din provincia Craina", acesta a devenit apelativ cu o bogăţie semantică nebănuită. El denumeşte diferite unelte, procedee tehnice etc., văzute de lucrătorii romîni la aceşti oameni străini. Sensurile apelativului *grainer* pot fi văzute în articolul amintit sau în glosarul de la sfîrşitul lucrării de faţă. Între ele nu se pot stabili nici un fel de legături. Explicaţia trebuie căutată în împrejurarea că trecerea de la numele propriu la numele comun nu a avut ca punct de plecare o singură notă, considerată ca esenţială, a *crainerilor*, cum se întîmplă în cazul altor nume proprii devenite apelative. S-a plecat de la mai multe din atributele considerate ca specifice pentru aceşti *graineri*. Deoarece lucrătorii străini aduceau cu ei procedee, unelte sau inovaţii tehnice necunoscute de către muncitorii forestieri romîni, aceştia, în loc să adopte termenii corespunzători folosiţi de *graineri*, au denumit aceste unelte, procedee tehnice etc., cu însuşi numele purtătorilor lor. Varietatea semantică s-a realizat şi prin trecerea numelui propriu în nume comun nu într-un singur punct, sau într-o regiune oarecum unitară, ci în mai multe locuri din munţii noştri, unde au lucrat la pădure oameni din Craina.

Îmbogăţirea terminologiei forestiere romîneşti s-a realizat numai arareori pe această cale a trecerii de la nume proprii la nume comune. În afară de *german*, *neamţ*, *ştronţ*, am mai amintit înainte de *galaţ* şi *letea*. Mai putem adăuga şi pe *finlandeză* „baracă forestieră" sau pe *ghernă* „închisoare de plute". De obicei, îmbogăţirea terminologiei de care ne ocupăm are loc pe calea împrumuturilor masive din alte limbi şi mai rar pe calea derivării cu sufixe, prefixe etc. Elementele care urmează intră în categoria împrumuturilor din limba germană. Iată exemplele:

La Băişeşti, în raionul Suceava, la Crucea şi la Galu s-a notat *şfáizîc* (pl. *şfaizîce*) „ferăstrău mic de mînă", acelaşi cu germ. *Schweifsäge* „ferăstrău de arcuit". Cf. şi germ. *schweifen* „a tăia în formă de arc, a arcui", pe care îl dă *Dicţionarul german-romîn* al lui Ghiţă Pop, la p. 395. La Moisei, verbul *şfăifui* are exact sensul germanului *schweifen*, adică înseamnă „a rotunji cu ferăstrăul".

Termenul *şférbon* (pl. *şferbonuri*) „fundament, *podul* de jos al construcţiei de pe malul apei numită *căşiţă*, alcătuită din butuci groşi între care se toarnă piatră", trebuie să aibă ca etimon pe germ. *Schwerboden*, neatestat însă în dicţionare. Un asemenea cuvînt compus este posibil în această limbă, (în germ. *schwer* „greu" şi *Boden* „fundament, bază"). Unei „porţiuni de pădure în tăiere" i se spune şi *şlag* (pl. *şlaguri*), acelaşi cu germ. *Schlag* „idem".

La Cîrlibaba, *şlăidăr* (pl. *şlaidăre*) înseamnă „construcţie din butuci, umplută cu pietre, în apropiere de poduri sau la coturile rîului, în care lovesc plutele şi alunecă spre mijlocul apei", iar la Poiana Grinţieşului, „construcţie din butuci groşi, prinşi cu un capăt de mal şi cu celălalt lăsat liberi pe apă, avînd aceeaşi menire de a feri plutele de izbituri", aşadar cu un sens foarte apropiat. Subiectul din ultima localitate a adăugat că *şlaidărul şuiază pluta*, adică o aruncă de la mal spre

mijlocul apei. Credem că germ. *Schleuder*, înseamnînd „praştie“ (cf. şi verbul *schleudern*, „a arunca, a zvîrli“) poate explica satisfăcător termenul în discuţie, întrucît instalaţia respectivă are tocmai rolul de a arunca pluta de la mal spre mijlocul rîului. Un alt termen german, sinonim cu *sanciu*, este *şláif*, *„sanie pentru transportat butuci“*. Sau, cum spunea un subiect din Cîrlibaba, *sanceu, ori zis acum pe nemţeşte şlaif*. Este germ. *Schleife* „sanie“.

Pentru denumirea „canalul prin care iese apa din stăvilarul numit *hait* şi o dată cu dînsa şi plutele“ la Gura Haitei, Dorna Arinu, Crucea se foloseşte cuvîntul *şláiţ* (pl. *şlaiţuri*). *Ridici stavila şi dai drumul* [apei] *pe şlaiţ*. La unele *haituri* sînt mai multe feluri de *şlaiţuri* : *şlaiţul porţilor* sau *şlaiţul principal; şlaiţul de la şurub* sau *şlaiţul şurubului* (Gura Haitei). Prin *şlaiţul şurubului* iese surplusul de apă cînd *haitul* este plin. Termenul trebuie pus în legătură cu germ *Schleuse* „stăvilar, zăgaz“. În *Lexikon A—Z in einem Band*, Leipzig, 1953, sub *Schleuse* se spune: „Bauwerk, das den unmittelbaren Übergang eines Schiffes aus einem tieferen in einen höhergelegenen Wasserspiegel ermöglicht u. umgekehrt. Durch die *Schleusentore* gelangt das Schiff in die *Schleusenkammer*, in der durch Füllung od. Entleerung das Schiff auf die gewünschte Wasserspiegelhöhe gehoben od. gesenkt wird“. Termenul e considerat „volkstümlich“ (p. 890). Probabil printr-o confuzie cu alt termen german s-a ajuns în unele locuri să se spună „canalului de la *hait*“ în loc de *şlaiţ*, *şpráiţ*. Ultimul este germ. *Spreize* „proptea“, cunoscut în toată Bucovina. Între *şlaiţ* şi *şpraiţ* confuzia e uşor de făcut, dacă ne situăm pe punctul de vedere al vorbitorilor limbii romîne din regiunea anchetată. Cu acest sens, şi nu cu acela de „proptea“, a fost notat cuvîntul *spraiţ* în satul Galu. Iar la Crucea, Poiana Grinţieşului şi Calu-Iapa, *şpraiţ* e chiar sinonim cu *hait*. Cu acest sens pare a se folosi numai cînd e vorba de stăvilarul mare de la Bacău: *şpraiţul de la Bacău*. Termenul *şpan* înseamnă fie „butuc de brad, scurt, din care se face draniţă (Gura Haitei, Coverca, Panaci, Pîraie), fie „partea albă dintre măduva şi scoarţa unui copac“ (Crucea). Prin unele locuri din Bucovina el are forma *şpon*. Este germ. *Span* „aşchie, ţandură“. Există şi verbul *a şpănui* „a face draniţă, a tăia cu toporul din *şpan* (Panaci, Crucea), după cum, de la cuvîntul *şpraiţ* s-a creat verbul *a şprăiţui* „a propti“ (Moisei).

În unele sate anchetate, pentru *„crucea tînjălii“* „lemn pus de-a curmezişul peste tînjală putîndu-se mişca înainte şi înapoi, de care se prind ştreangurile cailor“, apare cuvîntul *şpilvag* (pl. *şpilvaguri*) (Cîrlibaba, Geamăna) *şpilvagă* (Vicovul de Sus), *şpilvac* (Crucea) sau *şpilvacă* (Vilcovul de Sus). Emil Petrovici, *Texte dialectale*, Sibiu-Leipzig, 1943, p. 335, pune în legătură pe *ştilváha* „crucea carului, bucată de lemn care stă curmeziş peste oişte“, notat în pct. 399 (Boian-Cernăuţi) cu ucr. *ştilvaha*, cu acelaşi sens. Termenul este trecut şi în ALR, II pe harta 345 (*cruce la căruţă*), pentru punctul 366 (Brodina) de limbă ucraineană. Pentru explicarea originii lui, socotim că e necesar să mai adăugăm şi următoarele amănunte găsite pe aceeaşi hartă. În punctul 2 din Banat se spune pentru *cruce* (la căruţă) *cîntariu*, iar în Dobrogea, în punctele 682 şi 987, *cantar*. Acesta-i mai apropiat de etimonul tur-

cesc din care îl explică pe *cîntar* dicţionarele noastre. Informatorul din punctul 682 (Samova) a răspuns: *cantar care joacă,* adăugînd că *e prins într-un cui care ţine cantaru. Mai demult era cantar stătător.* Subiectul din punctul 987 (Topraisar) a răspuns cu *barcă, cantar.* Pentru acest punct se adaugă şi următoarea explicaţie: *Barca sau cantarul e prins în oişte cu un cui, în jurul căruia se poate mişca, pentru ca să tragă caii uniform. Îndărătul bărcii este o bară, numită cruce (crucea căruţei)—prinsă cu fiare... între roţi, de osie—care susţine oiştea.* În punctul apropiat, 991 (Tuzla), de limbă bulgară, s-a răspuns tot cu termenul *cantar.* Ţinînd seama de toate acestea, putem afirma că nu-i suficient pentru a explica termenul nostru *şpilvagă* să-l apropiem de ucr. *ştilvaha.* Fără îndoială că forma *ştilvahă* din *Textele dialectale* este de origine ucraineană. În ambele limbi, în romînă şi în ucraineană, termenul trebuie pus pe seama influenţei germane. Finalul cuvîntului este germ. *Wage* „cîntar", care apare şi într-un termen de origine germană ca *vasărvagă* „cumpănă de apă", cu variantă stîlcită *vacsărvasăr.* Există şi un verb *a (se) văgui,* exprimînd acţiunea săvîrşită de cai cînd trag în hamuri, în aşa fel încît efortul lor să fie egal distribuit. Aceasta se poate realiza numai dacă ştreangurile sînt prinse de lemnul mobil numit *şpilvagă* (Vicovul de Sus). Dacă avem în vedere şi răspunsul primit de anchetatorul *Atlasului lingvistic romîn* în punctul 682, *cantar care joacă,* atunci putem presupune că *şpilvagă* este corespondentul unui cuvînt compus german *Spielwage.* În ucraineană termenul acesta a suferit unele modificări fonetice, printre care şi transformarea lui *g* în *h,* specifică acestei limbi. Adăugăm că la Vicovul de Sus, a fost notat şi cuvîntul *ţufîrcă* cu acelaşi sens ca şi *şpilvagă.* După aspect, el pare a fi tot un element de origine germană.

În aceeaşi situaţie trebuie să fie şi *şpont* (pl. *şponturi*) „lemn lăsat mai lung la fiecare tablă a plutei, introdus între butucii tablei următoare, cu scopul de a uşura conducerea plutei prin locurile repezi şi cotite". În dicţionarele germane consultate nu există un cuvînt asemănător (cf. germ. dialectal *şponn* „un fel de vîslă", pe care îl dă Fr. Kluge, *Etmymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache,* p. 368). De la el s-a creat şi verbul *a şpontui* „a pune la tabla de plută butucul numit *şpont*". *Cînd tabla se spontuieşte, pluta merge foarte bine* (Cîrlibaba).

La Moisei, Vişeul de Sus, Poiana Grinţieşului şi Călugăreni, apa care se toarnă în timpul verii pe uluc pentru a uşura alunecarea buştenilor se numeşte *şpriţ (*pl. *şpriţuri).* Lucrătorului care face această operaţie i se spune, pe lîngă *şoaibă,* şi *şpriţar* (Gura Haitei) sau *şpriţuitor* (Moisei), iar acţiunea este denumită cu verbul *a şpriţui* (Moisei, Vişeul de Sus, Vatra Moldoviţei, Borşa, Galu) sau *a da şpriţ.* Din aceeaşi familie cu *şpriţ* „băutură, vin amestecat cu apă minerală sau cu sifon", termenii de mai sus trebuiesc puşi în legătură cu sensul de „a stropi, a împroşca, a ţîşni" al germ. *spritzen* (şi *Spritzen* „stropire, împroşare"). Prin Bucovina, există şi substantivul *şpriţă* „stropitoare, proaşcă".

Un alt element german este *şpiţ.* Scriban, *Dicţionar,* îl dă numai cu sensul de „dantelă", care există în limba germană. În terminologia forestieră, *şpiţ* e cunoscut însă cu accepţia fundamentală din această limbă,

acea de „vîrf, parte ascuţită (a ţapinei)" (Moisei, Geamăna, Crucea, Ostra, Calu-Iapa), iar un derivat verbal *a şpiţui* este atestat şi de I. Ciupală, „Pădurea", anul I (1912), p. 157: p. 157: „ţapinele ascuţite sau *şpiţuite*, după cum le zic lucrătorii, după o terminologie a lor specială". La Salva, *şpiţ* înseamnă şi „par ascuţit de care se foloseşte cărăuşul la încărcatul lemnului" [1]).

Termeni ca *ştáflă* (pl. *ştafle*) „scîndură de 5—6 cm grosime" (< germ. *Staffel* „treaptă") *ştémpel* „copac marcat, ştampilat pentru a servi drept semn de hotar; cioplaş" (Gura Haitei) (< germ. *Stempel* „marcă, pecete, ştampilă"), *ştol* (pl. *ştoluri*) „colţ de fier, crampon fixat pe o placă de fier ce se prinde pe fundul ulucului" (Chiril) (< germ. *Stollen* „căpătîile îndoite la potcoavă", sens atestat şi pe Valea Bistriţei) şi alţii sînt specifici graiurilor populare din nord şi nu apar în nici unul din dicţionarele existente. În aceeaşi situaţie este şi *a streifui,* folosit la Vicovul de Sus cu accepţia de „a trage un buştean la vale cu boii". În germană, verbul *streifen* înseamnă şi „a tîrî" nu numai „a vărga, a face dungi". Pentru explicarea altui cuvînt cunoscut de lucrătorii la pădure, anume *ştráiveg* (pl. *ştraiveguri*), pot fi luate în consideraţie ambele sensuri ale germ. *streifen.* În afară de forma *ştraiveg* (Cîrlibaba, Salva), au mai fost notate *ştraivig* la Maieru, *ştaibic* la Moisei (tot aici şi *ştraiblic*), *ştraibig* la Vatra Moldoviţei. În toate localităţile cuvîntul în discuţie înseamnă „drum prin pădure pe care se tîrăsc buştenii la vale cu ajutorul vitelor; din loc în loc, la interval de 2—3 metri, şi uneori şi mai des, se aşează de-a curmezişul lemne rotunde, de grosime potrivită, pentru ca butucii să alunece mai uşor la vale". Din cauză că aceste lemne puse de-a curmezişul poartă numele de *mîzgari* (un derivat de la *mîzgă* „sevă", deci lemn care are încă sevă în el), unui asemenea drum i se spune şi *drum mîzguit.* Operaţia aşezării acestor lemne e denumită cu verbul *a mîzgări* (Cîrlibaba, Crucea) sau *a mîzgui* (Coverca, Neagra Şarului, Holda, Crucea, Geamăna), pe care dicţionarele nu le înregistrează. Despre un astfel de drum se poate spune că este „vărgat, cu dungi", tocmai pentru că lemnele puse de-a curmezişul pe el îi dau o astfel de înfăţişare. Dacă pornim de la acest sens, atunci *ştraiveg* ar putea fi descompus în *Streif* „dungă" şi *Weg* „drum" aşa dar un cuvînt compus german *Streifweg* „drum vărgat" sinonim cu *drum mîzguit, drum argelat* etc. (cf. germ. *streifig, streificht* „vărgat, cu dungi, vrîstat"). Nu trebuie uitat însă nici sensul de „al tîrî" al germanului *streifen,* care se întîlneşte în cuvîntul *a ştrăifui* „a tîrî buştenii la vale pe *ştraiveg*", notat la Vicovul de Sus.

Un alt cuvînt care pare a fi de origine germană, tot neînregistrat de dicţionarele noastre, este *ştrómpe* „uluc mai mic, scoc pe care se strîng butucii la capătul de sus al ulucului principal de unde sînt apoi daţi la vale". El apare la Salva. În satul Secu de pe Valea Bistriţei a fost înregistrată forma *ştroápă* „uluc pe care se aduc lemnele de foc (metri) din pădure". Ţinînd seama că asemenea ulucuri urmează de o-

1) Adăugăm şi sensurile de „blacheu" sau „ţigaret" cu care circulă termenul *şpiţ* nu numai în regiunea anchetată. Dicţionarele noastre nu conţin aceste sensuri.

bicei firul unor torente, apropierea de germ. *Strombett* „albie de rîu“ poate că merită a fi amintită.

După cum s-a observat cu uşurinţă, exemplele invocate pînă acum spre a dovedi puternica influenţă germană în cadrul acestei terminologii încep aproape toate cu litera *ş*-. Am procedat astfel pentru că în această situaţie sînt foarte multe cuvinte. Iată acum şi alte elemente de origine germană înregistrate pe teren. La Vişeul de Sus, verbul *a abziţui* înseamnă „a tăia (o scîndură) cu ferăstrăul numit *abziţ*“. Germ. *absägen* are sensul de „a tăia cu ferăstrăul“. *Áinştiţ* „drug de lemn care uneşte părţile laterale ale unei *căşite* (construcţie pe malul apei pentru a-l întări)“ (Cîrlibaba) este tot de origine germană. În satele maramureşene amintite, despre un „lemn rău, putred, nefolositor“ se spune că-i *lemn áuşuş*. Germ. *Ausschuss* „pleavă, lepădătură, marfă de aruncat“, folosit la noi în funcţie adjectivală, explică perfect termenul în discuţie. O unealtă cunoscută de lucrătorii forestieri din Vicovul de Sus, servind la cojitul copacilor, poartă numele de *báipig*. Trebuie să fie acelaşi cu germ. *Beilpicke* compus din *Beil* „topor“ şi *Picke* „tîrnacop“, „cazma“. Printre uneltele folosite de militari există una numită *toporaşul-tîrnacop*. Avem de-a face, desigur, cu un calc după germ. *Beilpicke*. Adăugăm că în Vicovul de Sus aceeaşi unealtă a lucrătorilor forestieri este numită şi *pică* (<*Picke*).

Pentru a denumi „intrarea în baraca de tip maramureşean (sau *borşănească*, de la numele localităţii Borşa)“ la Moisei apare termenul *brudăr*. Deşi după aspect termenul este neîndoelnic de origine germană, corespondentul pe care l-am presupune în această limbă este mai greu de găsit. În germ. există un cuvînt compus de la *Brett* „scîndură“, anume *Bretterbude*, însemnînd „baracă de scîndură“. *Bude* înseamnă „magherniţă, dugheană, baracă, şandrama“. Probabil că de la acest din urmă cuvînt trebuie să-l explicăm pe *brudăr*, cu un *r* epentetic şi cu alte modificări datorate şi cuvîntului *Bretter* din *Bretterbude*.

Tot la intrarea în baraca forestieră se află un fel de ceardac căruia i se spune *gadaráie* (Moisei, Borşa, Poiana Grinţieşului) sau *ghidăráie* (Cîrlibaba, Chiril, Crucea). Pe Valea Bistriţii, subiectele anchetate spun că termenul a fost adus de către lucrătorii maramureşeni, care au construit prin multe locuri barăci cu *gadaraie* sau *ghidăraie*. Apropierea de germ. *Geländer* „parmaclîc, balustradă“, de unde germ. *Geländerei* un derivat posibil în această limbă, cu toate că n-ar prezenta prea mari dificultăţi semantice, e greu de admis din pricina formei. Ar trebui să admitem sincoparea celei de a doua silabe, aşa dar o formă **ghedărai*, din care, prin încadrarea morfologică la declinarea a III-a, *ghidăraie*. Pentru această explicaţie ar pleda, într-o anumită măsură, şi forma *gladaraie* înregistrată la Călugăreni. Poate că mai admisibilă ar fi apropierea de un derivat tot în *-ei* de la germ. *Gatter*, care nu are numai sensul tehnic cunoscut de „ferăstrău mecanic“, ci şi acelea de „parmaclîc“, „gratii“, „zăbrele“. Aşadar, *Gatterei* > *gadaraie*, cu sonorizarea lui *-t-*.

Termenul *Geländer* este cunoscut însă în graiurile populare din regiunea de care ne ocupăm. El înseamnă „drug la scară în care sînt înfipţi fuşteii“ (Moisei), „lemn pus pe marginea unui drum din pădure pentru a nu permite buştenilor traşi la vale să alunece în afară de

drum" (Cîrlibaba), „perete de scîndură la canalul prin care iese apa din *hait* şi o dată cu ea şi plutele" (Borşa), „balustradă pe marginea punţii", „stîlp, dereg", „gard de leţuri". Ultimele trei sensuri sînt cunoscute în satul Nepos, raionul Năsăud. Aici se cunoaşte şi forma *gălénder*, foarte apropiată de etimonul german. Ca şi în multe alte cazuri, atît cuvîntul *gadaraie*, cît şi *galandăr*, nu apar în dicţionarele noastre.

La Crucea, „şeful unei exploatări forestiere" este numit şi *buhálter*. Subiectul ştie că *vorba e adusă aici*. Ea trebuie să fi circulat în timpul cînd unele exploatări forestiere erau conduse de firme germane. În germ. *Buchhalter* înseamnă „contabil", astfel că originea termenului este indiscutabilă. La fel de clară este originea cuvîntului *cailac* „trunchi, capăt de butuc nefolositor" (germ. *Keilhacke*). Acest cuvînt există şi în ucraineană cu forma asemănătoare *kailak* „butuc scurt, capăt de butuc" (v. B. D. Hrinčenko, *Slovari ukrainskogo iazîka*, p. 744), aşa că nu-i de înlăturat nici ipoteza că el ne-a putut veni şi prin intermediul acestei limbi.

O unealtă specifică profesiunii în discuţie este *clupa*. Ea serveşte la măsurarea volumului buştenilor. Mai înainte i se spunea şi *grosar*, după cum arată M. Ittu în „Revista pădurilor", anul XXXIV (1922), p. 661, *compas forestier* dar şi *clupă*. Acestui cuvînt i-a fost dedicată de autorii ALR o hartă (nr. 620), în vol. II (serie nouă), însoţită şi de desenul uneltei respective. De aici rezultă că termenul e cunoscut mai mult tot în regiunile muntoase ale ţării. Diferitele variante care pot fi văzute pe această hartă nu prezintă importanţă în discuţia de faţă. Ne interesează numai răspîndirea largă a acestui termen tehnic german, realizată, desigur, la început, prin intermediul lucrătorilor şi tehnicienilor germani. *Clupă* e tot una cu germ. *Kluppe*, obişnuit avînd sensul de „cleşte".

Un alt cuvînt german, *Draht* „sîrmă" are, în mai multe localităiţi (Moisei, Crucea, Ostra, Galu, Poiana Grinţieşului etc.) forma *drod* sau *drot*. În loc de *calumbă* „funie groasă de sîrmă împletită cu care se leagă pluta la mal" se spune şi *funie de drod* (Borşa). Trecerea lui *a* la *o* poate fi explicată fie prin admiterea filierei maghiare, fie printr-o pronunţie dialectală germană. Să se compare germ. *Span*, de care a fost vorba mai sus, cu forma, curentă prin satele din Bucovina, *şpon*.

În expresii ca *am sfredelit duri*, *am băgat sîrma duri* (Cîrlibaba) însemnînd „am sfredelit sau am băgat sîrma prin lemn pînă în partea cealaltă", avem de-a face cu germ. *durch*, în funcţie adverbială.

„Canalul prin care iese apa din *hait*, *şlaiţul*" este denumit la Cîrlibaba, unde influenţa germană e foarte puternică, şi *flúdăr* (pl. *fludăre*). În afară de acest sens, întru totul asemănător cu al germ. *Fluder* „scoc la moară, jghiab care aduce apa la roata morii, canal", în satele Dorna Arinu, Crucea, Poiana Grinţieşului, Galu şi Izvorul Alb a fost notat termenul *fludăr*, de fapt şi cu variantele *fludur*, sau chiar *flutur* (ultima rezultată prin etimologie populară), şi cu sensul de „tablă alcătuită din butuci fixaţi cu un capăt pe canalul numit *şlait*, iar cu celă-

lalt lăsat liber pe apă, un fel de prelungire a *şlaiţului*, avînd menirea de a ajuta plutei care vine cu viteză din *hait* să se înscrie în curentul de apă al rîului". I se mai spune şi *raclă plutitoare*. La altă construcţie numită *puríf* (despre ea va fi vorba mai departe) există un *flutur zăcător* sau *flutur fix* (Crucea), alcătuit tot din mai mulţi buşteni puşi alăturea sub formă de tablă, pentru a sprijini această construcţie. „Apa care iese prima dată pe *şlaiţ* din *hait* se numeşte *fórvas* (germ. *Vorwasser*) la Cîrlibaba, Ciocăneşti : *apa care vine întîi, fruntea haitului* (Cîrlibaba). După ea urmează *trúcul*: *apa mai subţire care iese din hait înainte de a ieşi grosul ei, trucul* (Cîrlibaba). Termenul *truc* poate fi germ. *Druck* „apăsare, presiune", cu pronunţarea forte a ocluzivei iniţiale „dulci", caracteristică multor dialecte germane.

Unei „scînduri de 5—6 cm grosime" i se spune la Moisei *fóştă* (pl. *foşte*), iar la Salva *poştă*. Este tot un termen german, *Pfosten* „scîndură groasă, uşor (la uşă)", pe care *Dicţionarul Academiei* îl invocă pentru a-l explica pe *foastăn*. O dată cu trecerea în limba romînă, grupul iniţial *pf-*, neobişnuit la noi, a fost descompus în elementele sale componente. În unele locuri s-a impus varianta cu *p-* (*poştă*), în altele, cea cu *f-* (*foştă*). Reflexul ca *f-* al grupului *pf-* din elementele germane mai apare şi în alte cazuri, de pildă în *fenig*, cunoscut prin Bucovina şi desigur şi peste munţi, din germ. *Pfennig*. În cazul cuvîntului *fándilă* neînregistrat în dicţionarele noastre, cunoscut pe Valea Bistriţei şi în Maramureş, cu sensul de „tigaie cu coadă" (asemenea *fandile* se folosesc şi la stropitul ulucului cu apă în timpul verii), credem că a avut loc acelaşi fenomen. În germ. există cuvîntul *Pfanne* „tigaie, cratiţă" (cf. şi *Pfannendeckel* „capac de tigaie, capac de cratiţă", care ar putea fi şi el amestecat în forma rezultată în romîneşte, aceea de *fandilă*. În orice caz, finalul cuvîntului romînesc s-a modelat după termeni de felul lui *candelă* etc., sau a cuvintelor formate cu sufixul *-ilă*. Consemnăm şi forma *fanglă* de la Panaci şi Crucea. Nu a fost însă înregistrată o formă cu *p-*.

De origine germană indiscutabilă este *gater* (germ. *Gatter* „ferăstrău mecanic"), pătruns nu mai devreme decît sfîrşitul secolului trecut, probabil. E atestat în articolul lui M. A n a n i a din anul 1900. La fel şi *leáfă* „lopată la cîrma plutei, scîndură prinsă de *condeiul* cîrmei". *Cîrma are condei şi lopată sau leafă ; noi zicem lopată, cei de pe Bistriţa zic leafă* (Gura Haitei). E germ. *Löffel* „lingură, lopată". Pe teren romînesc s-a creat şi un verb a *lefui* „a tepşi sau *a tipări* mămăliga", întrucît pentru *teapşă* se spune în multe locuri şi *leafă*. Cuvîntul *partíe* „echipă de lucrători forestieri" trimite atît prin accent, cît şi prin sens, la germ. *Partie*.

Termenul *plancă* este cunoscut de lucrătorii forestieri cu următoarele sensuri: 1. „Uluc simplu, construit în mod provizoriu pe o rîpă nu prea lungă; pe acest uluc vin buştenii la capătul de sus al ulucului". Uneori pe *plancă* vin buştenii pînă în vale la locul de încărcare a remorcilor sau a vagonetelor de munte. Acest sens e cunoscut la Moisei, Borşa, Panaci, Geamăna, Crucea, Holda, Galu, Călugăreni, Poiana Grinţieşului, Pipirig, Boroaia. 2. „Locul de la capătul de sus al ulucului

unde se adună lemnele pentru a fi date la vale; *bofîntău, lújniță*" (Sabasa, Hangu, Vatra Moldoviței). În legătură cu primul sens, sînt cunoscute expresiile *plancă într-o ureche* (acest fel de scoc este construit din buşteni puşi numai pe o parte, dinspre vale) sau *plancă moartă* (Voitinel, raionul Rădăuți). Sensul 2 este posterior. În germ. *Planke* înseamnă „scîndură", iar verbul *planken* „a îmblăni cu scînduri". Acelaşi sens al verbului îl are şi derivatul romînesc *a plăncui* „a construi o *plancă* din butuci, uneori despicați sub forma unor scînduri groase". *A plăncui* mai înseamnă şi „a da buştenii la vale pe *plancă*", aşa cum *a ulucări*, derivat de la *uluc*, are acelaşi sens. Şi în ucr. există *planka* „scîndură, coajă de lemn", întocmai ca în germană. La noi, termenul trebuie pus în primul rînd pe seama lucrătorilor germani şi numai incidental, ca şi în cazul lui *ştilvaha*, *cailac*, pe seama unor împrumuturi locale din ucraineană.

În articolele amintite din „Revista pădurilor" este trecut sortimentul lemnos numit *raie* „lemn rotund, lung de aproximativ 20—22 m gros de 35—37 cm". Dintre dicționare, cel al lui Scriban îl notează sub *raia*, explicîndu-l din germ. *Rahe*. Sînt pomenite totodată şi nişte forme asemănătoare din poloneză şi rusă. În dicționarul german-romîn al lui Schroff se dă pentru *Rahe* sensul de „vargă de vintrelă". În satele Coverca, Panaci, Gura Haitei, Călugăreni, Calu-Iapa unde a fost înregistrat, cuvîntul *raié* trebuie pus pe seama lucrătorilor de limbă germană. Ținînd seama de sensul marinăresc originar al termenului, am putea face apropierea cu cuvinte ca *galion*, *cătarg*, *trinchet*, aparținînd la început tot terminologiei marinăreşti, dar folosite astăzi în Carpații răsăriteni pentru a denumi anumite feluri de lemn, întrebuințate altădată în construcțiile navale turceşti. Transformarea semantică suferită de germ. *Rahe* pare a fi avut loc mai degrabă pe terenul limbii germane. În ce priveşte forma din limba romînă, de la un plural *raiele* s-a refăcut un singular *raia*, pronunțat însă în graiul moldovenesc *raie*, cu accentul pe ultima silabă.

Harta nr. 618 (*jilip*) din ALR, II, (serie nouă) notează pentru două puncte din Maramureş (353, Bîrsana; 362, Borşa) şi în unul din nord-estul regiunii Cluj (219, Prundul Bîrgăului) cuvîntul *riz* (pl, *rizuri*, în punctul 353; informatorul din acest sat a răspuns cu doi termeni: *canal* şi *riz*, făcînd şi completarea: *canalul e mai mare decît cel numit riz*). Acelaşi cuvînt a fost notat în anchetele noastre şi în următoarele localități: Moisei, Vişeul de Sus, Maieru, Salva, iar sub forma *riză*, în satele Holda, Crucea, Galu, Pipirig. La Moisei, prin *rizăncă* se înțelege „lemnele puse pe fundul ulucului, podeaua ulucului, a *rizului*", în timp ce la Pipirig *a rizui* are sensul de „a construi un *riz*", întocmai cum de la *plancă* sau de la *uluc* s-au creat verbele *a plăncui* şi *a ulucări*. Aria termenului în discuție este, deci, mult mai mare decît aceea dată de harta pomenită a ALR. Cu toate acestea, în nord, în Maramureş pare a fi zona unde *riz* este cel mai mult întrebuințat. Cuvîntul trebuie explicat prin germ. *Riese* „uluc, scoc, jilip".

Un sinonim al verbului *a ulucări* „a da lemne pe uluc" este la Borşa *a rînui*. Verbul german *rinnen* „a curge" poate fi invocat în cazul

de faţă, mai cu seamă dacă ţinem cont de faptul că de multe ori transportul buştenilor de pe munte se face cu ajutorul *scocurilor de apă*. Trebuie luat în seamă şi subst. *Rinne*, din aceeaşi familie, „uluc, jghiab". De la un * *rin* sau * *rină*, neînregistrate de noi în anchete, dar existente, poate, în unele locuri ca reflexe al germ. *Rinne*, s-a putut deriva, ca şi în cazul lui *plancă—plăncui, riză—rizui*, un verb *a rînui*, acela pe care noi l-am înregistrat la Borşa.

Cuvîntul *şnáiţ* „cărare făcută prin pădure de om" (Crucea), este germ. *Schneise* „cărare (prin pădure)".

Un alt element de origine germană este verbul *a rictui* „a aşeza, a pune în ordine lemnele la capătul de jos al ulucului numit *tason* sau *răcaş*". După ce au fost date pe uluc mai multe lemne, lucrătorii de jos dau către cei de pe munte o comandă ca să înceteze lucrul, pentru ca buştenii veniţi să fie aşezaţi, să fie *rictuiţi*. Operaţia aceasta se mai numeşte şi *dreceluire*. Alături de *a rictui* mai există variantele *răctălui* şi *răcălui*, precum şi substantivul *rictălău* „muncitor care efectuiază la *tason* operaţia *rictuitului*. Verbul *a rictui* are o arie destul de largă. E cunoscut la Vişeul de Sus, Borşa, Gura Haitei, Chiril, Geamăna, Crucea, Boroaia. Varianta a *răctălui* apare la Gura Haitei iar *a răcălui*, la Hangu. Substantivul *rictălău* e cunoscut la Borşa. Pentru toate trebuie să pornim de la germ. *richten* „a aşeza, a îndrepta, a alinia". Consemnăm tot acum şi pe *signál* (Moisei) sau *sicnál* (Crucea) „comandă" (germ. *Signal*, cu *s*- în loc de *z*-, sub influenţa rom. *semnal, semn* etc.

În legătură cu subst. *Zug* (şi cu verbul *ziehen*) stă cuvîntul *a ţugări* „a cărăuşi, a trage lemnul cu ajutorul vitelor" (Moisei). Există şi derivatul *ţugáş* (Moisei, Salva) sau *ţugár* (Coverca) „cărăuş". *Bucovinenii la cărăuşi le spun ţugari, la tren ţug, la cărăuşît ţugărit* (Coverca).

Un ultim exemplu pe care îl mai dăm în acest paragraf acordat influenţei germane este *vecşăl* „ramificaţie la uluc, locul unde se întîlnesc două sau trei ulucuri, sau locul unde se ramifică o linie de cale ferată forestieră". (Vişeul de Sus, Gura Haitei, Chiril, Crucea, Galu, Călugăreni, Poiana Grinţieşului). Este germ. *Wechsel*, cu acelaşi sens.

Bogăţia aproape de nebănuit a terminologiei de origine germană în domeniul exploatărilor forestiere şi a plutăritului a fost, credem, cu prisosinţă ilustrată în paginile de mai sus. Trebuie să precizăm că au mai rămas deoparte o serie de cuvinte de această origine. Cuvinte germane se găsesc nu numai în terminologia silvică populară din nordul ţării, ci şi în alte îndeletniciri populare. De exemplu, terminologia fierăriei, a cizmăriei sau a lemnăriei abundă de elemente germane, căci o mare parte din ciocanele, ferăstraiele, gealăiele şi multe alte unelte sînt numite cu cuvinte auzite de meseriaşii romîni de la lucrătorii nemţi, aşezaţi vremelnic sau statornic prin diferitele oraşe sau tîrguri, uneori şi prin satele mai mari, din această parte a ţării. Hotărîtor în această privinţă a fost contactul direct, de la om la om, a vorbitorilor de limbă romînă cu lucrătorii germani veniţi la noi. Un mare rol în adoptarea acestor termeni l-a avut, fără îndoială, superioritatea procedeelor tehnice de care erau legaţi, pentru care limba romînă nu avea, adeseori, cuvîntul corespunzător. De multe ori, chiar cînd sinonimul romînesc

exista, termenul străin, care părea înzestrat parcă cu mai multă prestanță, s-a impus în limbă.

În linii generale, așa trebuie să se prezinte situația și cu elementele de origine maghiară sau ucraineană. Aici trebuie considerat ca hotărîtor tot contactul direct al lucrătorilor vorbind una din aceste limbi cu lucrătorii romîni din satele anchetate. Avem în vedere elementele de aceste origini din terminologia de care ne ocupăm. Ca și în cazurile precedente, lucrători de limbă maghiară sau ucraineană au venit temporar la lucru în vechiul regat. În ce privește regiunile de peste munți, este știut faptul că oameni vorbind aceste limbi se află în număr mare în această parte a țării. E vorba în primul rînd de populația maghiară. Vorbitori de limbă ucraineană se găsesc, după cum se știe, în nordul țării, în Bucovina și în Maramureș. Ne vom opri acum asupra elementelor de origine ucraineană din terminologia exploatării forestiere și a plutăritului.

Elemente ucrainene în terminologia pădurăritului

Înainte de a trece la prezentarea termenilor care pot fi atribuiți lucrătorilor forestieri ucraineni, sînt necesare cîteva considerații asupra elementelor de origine slavă, în general, pe care le cuprinde terminologia de care ne ocupăm. Nu-i vorba aici de elementele slave vechi ale limbii romîne, dintre care unele aparțin și sferei semantice în discuție, ci de niște cuvinte slave tehnice recente, cunoscute numai de cei care practică meseria de tăietori de lemne sau de plutași. E sigur că cea mai mare parte dintre acestea trebuiesc explicate prin ucraineană și așa vom proceda și noi mai departe. Nu-i însă exclus ca unele cuvinte slave să provină și din alte limbi slave decît ucraineana.

Se poate afirma că printre lucrătorii sau tehnicienii străini, stabiliți temporar în Carpați, unii trebuie să fi fost de origine slovenă, din provincia Craina. Nu posedăm însă știri clare în acest sens, iar datele furnizate de oamenii mai bătrîni de pe Valea Bistriței și din Maramureș sînt contradictorii sau neclare. Avem în vedere mai ales spusele unui informator din Moisei. Acesta credea că *grainerii* vorbeau o limbă care nu era nici *slovecească* [slovacă] *limpede*, dar nu era nici *rusească* nici *polecească* [poloneză]. Ea trebuie să fi fost, probabil, limba slovenă. S-a arătat la timp că, după alți informatori, *grainerii* vorbeau fie italienește, fie nemțește. O informație, cu totul incompletă, asupra acestor lucrători sloveni ar putea rezulta dintr-un articol cu titlul *Importul și transportul lemnăriei din Romînia în Ungaria,* tradus din revista maghiară „Erdészeti Lapok“, nr. 1, ian. 1903, de I. Haleriu și publicat în „Revista pădurilor‘ din același an, p. 18—22. Anume, se vorbește în acest articol despre niște conducători de exploatări forestiere numiți *Primorczok*, „slavoni, italieni de origine, care tratează pe lucrătorii noștri [unguri], fie ei cît de buni, cît de activi și de stăruitori, ca un element străin și năvălitor“. Printre acești conducători „slavoni, italieni de origine (?)“, ar putea fi vreunii și sloveni. Ei conduceau lucrări de exploatare din Romînia. Care sînt însă elementele de limbă slovenă din terminologia

cercetată este greu de precizat. Una din principalele dificultăţi rezidă în marea asemănare dintre limbile slave. Cum s-ar putea afirma, de pildă, cu certitudine, că un cuvînt ca *ucinaş!* sau *ocinaş!* „semnal prin care se anunţă încetarea lucrului pe uluc seara cînd se fac *ucinaşele*, adică rugăciunile de seară“, (slav, *otce naš* „Tatăl nostru“), este de origine ucraineană, slovacă (nu trebuie uitată nici influenţa lucrătorilor slovaci) sau chiar slovenă, cînd în toate aceste limbi cuvîntul (sau cuvintele acestea) există. În aceeaşi situaţie mai sînt şi alte cîteva cuvinte cu etimon slav, despre care cu greu s-ar putea spune căreia dintre limbile slave amintite aparţin. Cu toate acestea, dacă admitem că o bună parte din elementele componente ale sistemului de semnalizare forestier au intrat în acest sistem în munţii din Carintia, Tirol şi Craina, atunci trebuie să admitem că şi cel puţin cîteva dintre elementele evident slave din acesta trebuiesc puse pe seama limbii slovene. Căci, alături de germani sau italieni, au participat la munca forestieră din regiunea amintită şi lucrători de limbă slovenă. Întregul sistem a fost apoi transplantat în Carpaţi.

Cele mai multe din elementele slave trebuie explicate, cum am spus mai sus, prin ucraineană. Influenţa acestei limbi se face simţită în terminologia profesiunii pădurăritului cu precădere în Bucovina şi în Maramureş. Pe Valea Bistriţei, de la Dorna în jos, elementele ucrainene au pătruns fie prin contactul direct cu lucrătorii sezonieri ucraineni, fie prin legăturile care unesc pe toţi locuitorii de aceeaşi profesiune ai Văii Bistriţei. Unele ucrainisme trebuie să fie destul de vechi. Mai multe par a fi pătruns spre sfîrşitul secolului trecut şi în secolul nostru, cînd se intensifică munca în această ramură de producţie, cînd lucrători ucrainenii sînt semnalaţi nu numai în regiunea rîului Bistriţa, ci şi în Carpaţii meridionali, pe Valea Lotrului, cum s-a văzut mai sus.

În nordul regiunii anchetate printre satele de limbă ucraineană nu trebuie trecute cu vederea acelea care-s locuite de aşa-numiţii *huţuli*, lucrători forestieri pricepuţi. Unele elemente din paragraful de faţă pot fi puse pe seama limbii acestora. Aşa, de pildă, pare a se prezenta situaţia cuvîntului *căiman*. El a fost înregistrat în localităţile Moisei, Borşa, Maieru, Gura Haitei, Crucea, Poiana Grinţieşului etc., cu sensul de „lucrător, de obicei un tînăr, care se ocupă cu gospodăria cabanei muncitorilor forestieri, întreţine focul şi pregăteşte hrana lucrătorilor în timp ce aceştia sînt la lucru“. În *Slovari ukrainskogo iazîka* de B. D. Hrinčenko, p. 744, este trecut cuvîntul *kaiman* (şi *kaliman*): „În artelul tăietorilor de lemne huţuli, acela dintre ei asupra căruia cade sarcina de a pune lemne pe foc, de a fierbe hrana şi, în general, de a avea grijă de ordinea din încăperea lucrătorilor forestieri“. Cuvîntul apare însă şi pe Valea Sebeşului. M. Sadoveanu, *Valea Frumoasei*, p. 150: „Lucrătorii erau la lucrul lor, la mînatul buştenilor pe unda rîului; numai *caimanul* se afla acasă şi pregătea prînzul“. Cum trebuie explicată prezenţa aici a acestui cuvînt din graiul huţul? Poate că aceştia l-au dus şi pe Valea Sebeşului. Poate că la răspîndirea cuvîntului au contribuit şi lucrătorii maramureşeni, mereu pe drumuri în căutare

de lucru. Nu ştim apoi care-i originea cuvîntului în graiul huţulilor. El nu pare a fi un element de origine slavă, ci mai degrabă germană. S-ar putea ca atît la huţuli, cît şi în graiurile populare romîneşti care îl cunosc, el să fi pătruns de la lucrătorii străini veniţi din Carintia, Tirol şi Craina. Deocamdată însă, originea sa rămîne neclarificată suficient, căci constatarea prezenţei lui în ucraineană nu-i suficientă pentru stabilirea etimologiei, atîta timp cît în însăşi această limbă el pare a fi un element împrumutat[1]).

În satele Vişeul de Sus, Moisei, Borşa din Maramureş, precum şi la Cîrlibaba, pentru „plută" se foloseşte şi cuvîntul *bócor* sau *bócur*. Termenul apare şi la M. Anania, *art. cit.*, p. 292. La Borşa, dar mai cu seamă în localităţile de pe Bistriţa, la Dorna Arinu, Crucea, Soci, Hangu, Izvorul Alb, precum şi la Coverca şi Calu-Iapa, *boc* înseamnă numai „tabiă de plută, căpătîi". În alte părţi (Neagra Şarului, Galu, Călugăreni), *bocuri* sînt numai „tablele a doua şi a treia, la o plută cu trei table". La Cîrlibaba, *boc* mai înseamnă şi „butuc gros şi lung numai de 2—3 m". Cuvîntul acesta este notat şi de ALR, II, în punctele cartografice 334, 316 (Baia Mare) şi în punctul 279 (vestul regiunii Cluj, cu sensul de „butucul rotarului" (v. harta 567). Subiectul din Neagra Şarului spunea în legătură cu sensul de „tablă" al cuvîntului *boc*: *Noi îi zicem boc, că-i mai scurt; bucovinenii îi zic bocur.* Tot el făcea precizarea că *bocuri* erau pînă în 1926, cînd *a ieşit sîrmă multă. Bocurile* aveau o construcţie aparte. La capătul subţire al tablei, în faţă, se punea o nuia prinsă cu nişte cuie de lemn de mesteacăn pe o parte şi pe alta, *cîte două cuie de fiecare butuc,* unul de o *parte a nuielei şi altul de altă parte.* Aşa erau legate numai tablele a doua şi a treia. S-ar putea ca acest fel de construire a plutei să fi fost practicat de lucrătorii forestieri ucraineni. E clar însă că termenul *bócor* trebuie explicat prin ucraineană. În această limbă, *bokor* înseamnă „plută" (V. B. D. Hrinčenko, *op. cit.*, p. 125; v. şi „Dacoromania", III, p. 704, unde N. Drăganu stabileşte etimologia unui alt termen de plutărie, *clasibocru*, pe care noi nu l-am găsit în anchetele recente din Maramureş). De la *bocori*, forma de plural al lui *bocor* în limba romînă, s-a refăcut un singular *boc*, în satele cu o influenţă ucraineană mai slabă, pentru că *-ori*, pronunţat de cele mai multe ori *-uri*, a fost simţit ca fiind tot una cu desinenţa de plural a neutrelor romîneşti. Sensul de „scaun, capră care susţine din loc în loc ulucul", notat la Moisei şi Salva, pentru cuvîntul *boc* ne trimite mai degrabă spre germ. *Bock* „capră", invocat şi de *Dicţionarul Academiei* pentru explicarea aceluiaşi cuvînt, atestat prin unele locuri din Ardeal.

În satele din Maramureş şi la Cîrlibaba (care în multe privinţe merge, din punct de vedere lingvistic, cu Maramureşul) prima tablă a

1) Iată şi explicaţia lui M. Sadoveanu, la p. 156, *op. cit.*: „Căci caimanul şade degeaba la colibă şi n-are alta de făcut decît să se uite încolo şi încoace; să cîntărească vorbele şi faptele altora, să socotească şi iar să socotească. Iată, n-a ştiut să cîntărească şi să socotească nimic, dovedind că au dreptate şvabii să-l poreclească precum l-au poreclit «Keinmann»".

plutei este numită *perédnic*, a doua, *serédnic*, iar ultima, *zadár*. Cînd pluta are între prima şi ultima tablă nu una, ci mai multe table, fiecare din acestea se numeşte tot *serednic*, cu specificarea, aflată la Vişeul de Sus, că prima tablă care vine după *perednic* poartă denumirea de *serednicul întîi*, a doua (de fapt a treia din întreaga plută), *serednicul al doilea* şi tot aşa mai departe, pînă la *zadar*. Aceste denumiri corespund celor romîneşti: *buzar* „prima tablă", *mijlocar* „a doua tablă, tabla de la mijlocul plutei", *curar* „ultima tablă". Tablele a doua şi a treia mai sînt denumite, cum am arătat mai sus, prin unele sate, şi *bocuri*. Termenul *perednic* cunoaşte următoarele variante formale: *peret(d)nic(ă)* la Cîrlibaba, *perechnic* la Borşa, *perelnic* la Vişeul de Sus şi *perehnic* la Moisei, toate trebuind puse în legătură cu ucr. *perednii* (*-ia*, *-ie*) „care stă înainte" (v. B. D. Hrinčenko, *op. cit.*, p. 1225; cuvîntul există şi în alte limbi slave, de pildă în rusă). În aceeaşi situaţie se află şi *serednic*, (ucr., rus. *serednii* „de mijloc, mijlocaş"), precum şi *zadar* (*zad* „partea posterioară", *zadnii* „dindărăt, înapoi, în urmă". Derivatul *zadárnic* „dălcăuş", creat cu ajutorul sufixului *-nik* (formează derivate arătînd ocupaţia), a fost discutat mai sus.

Tot în părţile nordice ale regiunii anchetate au fost notate cuvinte ca *perepústă, plavắşcă, plísă, plíşcă* sau *pílhă*, care trebuiesc explicate prin ucraineană. Primul dintre ele, *perepustă*, denumeşte un anumit fel de uluc pe care se dau lemnele de pe munte. Din loc în loc, construcţia de lemn a acestui uluc se întrerupe, iar buştenii corhăniţi se tîrăsc în acea porţiune direct pe pămînt, micşorîndu-şi astfel viteza de alunecare. În afară de acest sens, în satul Vişeul de Sus *perepustă* înseamnă şi „rămăşiţă dintr-un butuc, putregai, partea care se dă la o parte ca netrebuincioasă". În ucraineană *perepuskati* înseamnă „a omite, a lăsă să treacă, a permite să treacă", *perepuskannia* „lacună, omisiune" (în rusă, *pustoi* „gol, vid"). De la sensul de „a omite, a lăsa deoparte" al lui *perepuskati* se poate explica acela de „rămăşiţă dintr-un butuc"; de la acela de „lacună, gol", sensul de „uluc cu mai multe întreruperi, cu goluri, pe care buştenii se tîrăsc direct pe pămînt". În *Ukrainisch-deutsches Wörterbuch* de Z. Kuzela şi J. Rudnyćkyj este însă dat cuvîntul *perepusta* „uluc, jghiab".

Plavaşcă, al doilea termen din cei înşiraţi, aminteşte de o tehnică forestieră care astăzi nu se mai practică pe rîurile din Maramureş, anume de aşa-zisul *plutărit sălbatec*, căci *plavaşcă* înseamnă tocmai acest lucru. Buştenii nu mai erau legaţi în plute şi transportaţi de oameni, ci ei veneau singuri pe apă, în dezordine, fiind opriţi într-un loc anumit. *Plavati* înseamnă în ucraineană, ca de altfel şi în vechea slavă, sau în rusă, „a pluti, a naviga". Scriban, *Dicţionar*, notează pe rus. *plavún* „lemn adus de apă". Din acelaşi radical slav este şi *plávie* „lemne sau ramuri duse de apă şi uneori înfipte în rîu" (v. Scriban, *op. cit.*, s. v.). Sufixul *-aşcă* (f.), sau *-aşcu* (m.) e socotit de G. Pascu, *Sufixele romîneşti*, p. 298, de origine rusă, poloneză, *-aška* (f.) *-ašek* (m.). Printre exemplele date de Pascu nu-i trecut *plavaşcă*, pe care

nici dicționarele noastre nu-l înregistrează. Sufixul *-aška* există și în bulgară, dar în nordul țării el trebuie explicat prin limbile slave vecine de aici.

Cuvîntul *plisă*, din ucraineanul *pléso*, are, pe lîngă sensul de „bulboană", dat de Scriban, *op. cit.*, și sensurile de 1. „baltă mare, loc liniștit în parcursul unui rîu unde, de obicei, se construiesc plute". (Vișeul de Sus, Borșa, Cîrlibaba). 2. „loc în pădure unde se depozitează lemnul pentru a fi transportat cu mașinile sau căruțele, rampă de încărcare" (Neagra Șarului). 3. „lemn pus de-a curmezișul bălții, al rîului; pe acest lemn se așează butucii cînd se leagă o tablă de plută" (Dorna Arinu, Gura Haitei, Chiril, Crucea). Din repartiția teritorială a sensurilor acestui cuvînt se poate ușor constata cum, îndepărtîndu-se de regiunea nordică, cu mulți vorbitori de limbă ucraineană, *plisă* a suferit tot mai mult modificări semantice în graiurile romînești unde influența acestei limbi e mai slabă.

La fel se prezintă situația și în cazul cuvîntului *plișcă*. Acesta denumește o „pană de lemn, un fel de cui sau ic, servind la fixarea *șprăngii* pe plută; cu celălalt capăt al acestei sîrme groase se prinde pluta la mal". (Vișeul de Mijloc, Vișeul de Sus, Borșa, Cîrlibaba, Dorna Arinu, Coverca, Crucea). Un alt sens, care nu diferă prea mult de primul, este „lemn înfipt într-unul din butucii plutei, pe care plutașul își pune hainele și alte obiecte în timpul mersului, pe apă, sărcier" (Coverca). În unele localități (Vișeul de Sus, Dorna Arinu, Coverca, Crucea) există și varianta *prișcă*. Cuvîntul este ucr. *plišca* „pană de înțepenit, ic" (Z. Kuzela și J. Rudnyćkyj, *op. cit.*, p. 708.[1]). Dicționarele noastre nu-l înregistrează. Există și derivatul verbal *a plișcui* „a lega două lemne cap la cap, sau alături, cu ajutorul unor *pliște*, al unor *cîrcei*" (Cîrlibaba), cu variantele *a prișcui* (Cîrlibaba), *a plișchi* (Vișeul de Sus).

Termenul *pilhă*, ultimul din cele cinci amintite mai sus, a fost notat în satele Călugăreni, Hangu, Buhalnița și în satele din nordul regiunii anchetate. *Pilhă* sau *pihlă* are următoarele sensuri: 1. „lemn nu prea gros, pus de-a curmezișul pe un drum stricat de munte, pentru a se putea trage mai ușor buștenii cu vitele la vale". Unui astfel de drum i se spune și *drum pilhuit* (cf. *drum pătlăjit, drum mîzguit, drum argelat, drum ștreifuit* etc.). Cu acest prim sens, *pilhă* apare la Moisei, Salva, Crucea. 2. „bucată de lemn prevăzută la capete cu sîrme, funii de tei sau, mai înainte, cu gînjuri, servind la ancoratul plutei" (Neagra Șarului). La Borșa, „sîrmă groasă cu care se leagă pluta la mal, șprangă". 3. „lemn pus de-a curmezișul pe capătul dinapoi al unei table de plută, legat cu sîrmă de butucii de pe marginea tablei (*mărginari*), avînd rolul de a împiedica desfacerea acesteia în timpul mersului pe apă" (Călugăreni, Hangu, Buhalnița). 4. „capăt de lemn pus sub călcîiul țapinei, la ridicat, *támos*" (Vișeul de Sus, Moisei). 5. „*plisă*, lemn pus de-a curmezișul apei, pe care se construiește o tablă de plută", (Vișeul de Sus). Cele mai multe din aceste sensuri se explică prin ucr.

1. V. și E. Popovicz, *Ruthenische-deutsches Wörterbuch*, Berlin-Schöneberg, 1911, p. 195.

pilïlha, însemnînd „Holzklotz“ (butuc). (v. Z. Kuzela şi J. Rudnyćkyj, *op. cit.*, p. 692). Pentru sensul 4. din satele maramureşene, trebuie luat în consideraţie şi acela de „căpătîi de lemn servind la rostogolirea buştenilor, a butoaielor etc“, pe care îl dă acelaşi dicţionar ucraineangerman.

Ca şi în multe alte cazuri, de la substantiv s-a creat verbul *a pilhui* sau *a pihlui*, cu sensurile: 1. „a pune *pilhe* pe un drum“ (Vişeul de Sus, Moisei), 2. „a priponi pluta la mal“ (Cîrlibaba), 3. „a îndepărta pluta de la mal spre *şforul apei* cu ajutorul unei *pilhe*“ (Crucea), 4. „a pune pe capătul dindărăt al plutei butucul numit *pilhă* sau *cordar*“ (Şarul Dornei).

Elementele ucrainene sînt destul de numeroase. S-ar putea spune că, din acest punct de vedere, ele vin imediat după cele de origine germană. Excludem de aici termenii tehnici neologistici, pătrunşi din limbajul tehnicienilor silvici în număr destul de mare în această îndeletnicire. Iată, în continuare, alte elemente ucrainene.

Húzăr „partea groasă a unui butuc“, înregistrat în toate localităţile anchetate, este, după cum arată *Dicţionarul Academiei*, s. v., unde se dă numai acest sens, tot una cu ucr. *huzer* „idem“. În localităţile Sabasa şi Hangu, *huzăr* mai înseamnă şi „ultima tablă a plutei“, aşadar e sinonim cu *curar* sau *zadar*. Ca variante ale acestui cuvînt au fost notate formele *húzîr*, *húzur* şi *húzer*, ultima identică cu forma din ucraineană, dată de *Dicţionarul Academiei*. Un derivat substantival, *huzureán*, denumeşte „buşteanul care se dă cu huzărul la vale pe uluc“, în opoziţie cu *vîrşán* „copac, trunchi care vine pe uluc cu vîrful la vale“, tot de origine ucraineană. I se spune şi *vîrvar*, un derivat de la rom. *vîrf* (la origine tot slav). Există la Crucea şi verbul *a huzuri* „a tăia capătul gros al unui butuc“. (*Huzuresc lemnul*).

Unui „butuc strîmb“ i se spune la Maieru *grivúl*, la Boroaia *gribúlă*, iar la Vatra Moldoviţei *crivúlă*. Originea lui trebuie căutată tot în ucraineană: *krivúlja* „bucată de lemn strîmb“. (v. B. D. Hrinčenko, *op. cit.*; cuvîntul există şi în alte limbi slave, ca un derivat de la v. sl. *krivъ* „strîmb“). Cuvîntul *mîglă* trebuie trecut tot aici. În ucraineană există *megla* „grămadă de trunchiuri“ (ca şi în terminologia forestieră romînească), după cum rezultă din harta 619 (*grămadă de trunchiuri*) a ALR, II, punctul cartografic 366 (Brodina), de limbă ucraineană. Pe aceeaşi hartă e dat pentru punctul 687 din Bucovina (Marginea) tot răspunsul *mîglă*. Cu derivatul *mîglaş* se numeşte, la Moisei, „lucrătorul care aşează buştenii în *mîgle*, în *stive*“.

De origine ucraineană trebuie considerat cuvîntul *corován*. El denumeşte „copacul doborît la pămînt, curăţit de crengi şi de cepuri, dar necojit“. De obicei i se lasă vîrful netăiat, pentru ca seva din el să se tragă în frunze. În această stare, coaja se usucă pe el şi se lipeşte de lemn atît de tare încît numai prin cioplire poate fi înlăturată. Lemnul *jupit în corovan* este de calitate superioară. Adeseori, pentru aceasta, trunchiurile se taie primăvara şi se lasă cu coaja pe ele şi cu vîrful netăiat pînă în toamnă. Cuvîntul în discuţie e cunoscut la Coverca, Neagra

Şarului, Gura Haitei Panaci, Moisei, Crucea şi în alte locuri. El are şi variantele *coroám* sau *corán*, ultima în satul Moisei. În *Slavisches etymologisches Wörterbuch* al lui E. Berneker, la p. 566, sub *kora* „scoarţă, coajă" se dau formele ucr. *korýča* „Zimt" (= scoarţă); *korávyj* „rauh" (= aspru, tare). Pe de altă parte, în ALR, II, harta 608 (*cojesc lemnele*), în acelaşi punct de limbă ucraineană, s-a răspuns cu verbul *curuati* [inf], astfel că originea ucraineană a termenului (*corován, coroán*) trebuie dată ca sigură. Copacul numit astfel are pe el o scoarţă uscată (cf. *korávyj* „rauh"). În orice caz, termenul nostru nu trebuie pus alăturea de *corobánă*, care-i bg. *korúba* „hohler Baum" (= copac scorburos), „Baumloch" (= scorbură), dat în *Slavisches etymologisches Wörterbuch* la p. 577.

În unele localităţi (Crucea, Vicovul de Sus etc.) a fost înregistrat pentru „pădurar" termenul *beréznic*. Harta 583 (*pădurar*) a ALR., II atestă cuvîntul *bereznic* în două localităţi din Bucovina, la Marginea şi la Ciocăneşti, precum şi în punctul 366 de limbă ucraineană (aici sub forma *poberejniéc*). Informatorul din satul Ciocăneşti (pct. 365) susţine că „dacă îl văd în sat, îi zic *bereznic*, iar dacă îl văd în pădure, îi zic *pădurar*". Totodată, subiectul din Marginea afirmă că termenul e învechit, folosit de bătrîni. Nu credem că e nevoie să mai insistăm asupra identităţii acestui cuvînt din graiurile romîneşti nordice cu cel din limba ucraineană (un derivat de la cuvîntul care înseamnă „measteacăn").

În punctul cartografic 366 din Bucovina, pentru *curăţă de crengi* (*copacul doborît*), (v. harta 613 din ALR) s-a dat răspunsul *čémşe súče z diérewa sokiérou*; *čémşu* „curăţă crengile de pe copac cu toporul; curăţ", iar în punctul 25 (Caraşova) de limbă sîrbă s-a dat răspunsul *čéşcaiu*. (V. şi B. D. Hrinčenko, *op. cit.*, p. 2066, *čemšiáti* „a jupi coaja"). Între aceste cuvinte slave şi verbul romînesc *a ceşti* „a tăia crengile unui copac, lăsînd o anumită lungime din ele lîngă tulpină" (Crucea, Geamăna, Holda, Fărcaşa, Negrileasa, Şarul Dornei, Panaci etc.) credem că se poate stabili o legătură. În satele înşirate, el trebuie pus pe seama influenţei ucrainene. Etimologia propusă de Al. Philippide, *Originea Romînilor*, II, p. 138—139 pentru acest cuvînt *a ceşti* „a tăia crengile bradului" (< *cepi* < *cippus*) este greu de acceptat. De la *cep* s-a derivat verbul *a cepuri* sau *a cepui* „a tăia cepurile de brad".

Tot aici trebuie trecut şi *drúhă*. El apare în interjecţia *várda drúhă!*, notată la Moisei, avînd sensul de „atenţie, vin mai multe lemne laolaltă pe uluc!". Uneori se striga şi *varda burhă!*, cu acelaşi sens. Pe de altă parte, la Vatra Moldoviţei, Dîmbul Colacului şi Crucea s-a notat *burhă* cu sensul de „butuc mare". La Dîmbul Colacului am primit precizarea că acest cuvînt se foloseşte mai mult în Bucovina. Cuvîntul are aspect ucrainean. El poate fi explicat prin ucr. *drug* (v. sl. drǫgъ), cu *g* > *h*. E. Berneker, *op. cit.*, p. 229, dă formele *drúgal'* „Querbalken beim Floss" (= lemn pus de-a curmezişul pe plută) şi *drugar*

„junges Kieferbäumchen“ (= brăduț tînăr); „Ruder“ (= lopată, vîslă). Despre aceste cuvinte, B e r n e k e r adaugă că, din cauza lui *g* pentru *h* care era de așteptat, trebuiesc considerate mai degrabă împrumuturi din poloneză. În cehă există forma *drouh* „Hebebaum, Hebestange, Klotz“ (= pîrghie, butuc). Oricum ar sta lucrurile, cuvîntul din graiurile romînești trebuie să aibă la bază una din formele existente în limbile slave din nordul țării noastre, în primul rînd în ucraineană. Varianta *búrhă* ar putea fi atribuită vorbitorilor de limbă romînă.

Cuvîntul *coloádă* are sensul de 1. „așchie mare ruptă dintr-un butuc la corhănit“ (Gura Haitei), 2. „lemn putred, căzut jos“ (Borșa, Gura Haitei). Înrudit cu *coloadă* este *călădău* „lemn care se pune în curmeziș pe capătul primei table a plutei; peste el se așează jugul care susține cîrma“. E cunoscut în majoritatea localităților anchetate de pe Valea Bistriței. Pe aceste cuvinte *Dicționarul Academiei* le tratează la un loc, sub *călădău*, și le explică prin magh. *koloda*. Dar și în ucr. există termenul *koloda* „Holzklotz, Block, Stamm“ (v. E. B e r n e k e r, *op. cit.*, p. 543). Din această cauză credem că sub forma *coloádă* cuvîntul trebuie considerat ca împrumut din ucraineană, iar *călădău*, ca fiind de origine maghiară. Pentru acesta din urmă adăugăm și următoarele variante formale înregistrate pe teren: *cărădău, colodău, caladău.*

Tot în acest paragraf se integrează și *hreádă* „stîncă colțuroasă la marginea apei de care se pot izbi plutele“ (Cîrlibaba). *Dicționarul Academiei,* sub *hreadă,* notează următorul sens: „vad, loc pe unde se poate trece un rîu cu piciorul“. Același dicționar pune cuvîntul pe seama influenței ucrainene. Ambele sensuri pe care le-am dat nu sînt departe de acela al cuvîntului *grind,* de origine veche slavă în romînă, cu care *hreadă* din ucraineană se află într-o strînsă legătură, fac adică parte din aceeași familie.

Un alt element de origine ucraineană este *háte* „zăgaz, întăritură din nuiele la marginea apei“ (Vicovul de Sus). În ucraineană, *hati* are același sens. El trebuie despărțit de *háit* „zăgaz, stăvilar, opust“, deși S c r i b a n, *op. cit.,* îl derivă pe acesta din urmă tot din ucr. *hati.* Aria cuvîntului *hate* (*hatie*), cu sensul amintit, este mult mai largă (cuvîntul e cunoscut, de pildă, și prin regiunea Iași), în timp ce *hait* „stăvilar, opust“ e folosit numai în regiunile unde se plutărește, îndeosebi pe Valea Bistriței. *Dicționarul Academiei* îl socoate pe *hait* de origine maghiară, cu specificarea că această etimologie e probabilă.

Mai cu seamă în ultima vreme s-a introdus pe Valea Bistriței o construcție pe apă căreia localnicii îi spun *puríf.* Cuvîntul are următoarele variante: *poríh* (Moisei Borșa), *puríh* (Vișeul de Sus), *puríc* (Galu), *puríf* (Cîrlibaba), *porímf* (Călugăreni). El denumește un fel de „prag în curmezișul apei, de la maluri pînă aproape de mijlocul ei“. *Firul apei* e lăsat liber spre a nu împiedica trecerea plutelor. *Purifurile* se construiesc cu scopul de a crea, din loc în loc, de-a lungul Bistriței, niște *dolii* sau *bălți,* unde se pot lega plute. Alteori *purifurile* au rolul de a micșora viteza apei în locurile prea repezi.

Numai în localitatea Moisei s-a notat şi sensul de „porţiune de drum *mîzguit*, cu lemne puse de-a curmezişul, pentru a uşura transportul buştenilor la vale". Dar şi aici sensul de *prag* este evident, căci aceste lemne, puse din doi în doi metri, sînt de fapt tot un fel de praguri. Termenul, ca mulţi alţii de mai înainte, nu-i înregistrat în dicţionarele noastre. El este de origine ucraineană, corespondentul în această limbă al v. sl. *pragъ*, din care derivă şi rom. *prag*, rus. *porog* etc. În ucraineană, prin fenomenul specific acestei limbi de trecere a lui *o* în *i* (ca şi a lui *e* în *i*) a rezultat forma *porih* (cu $g > h$), pe care o dă dicţionarul citat al lui B. D. Hrinčenko, la p. 1453, avînd sensul de „prag". Forma cu *-h* final se întîlneşte prin satele maramureşene. În celelalte localităţi, spiranta velară finală a fost transformată în *-f* sau în ocluziva velară *-c*. Tratamentul sunetului *-h* final (*-ch* sau *χ*) din elementele slave vechi a fost discutat de E. Petrovici într-un articol din „Dacoromania", XI, p. 190—192, intitulat *H final în elementele slave*. Transformarea acestui sunet în *f*, *v*, sau *u̯*, exemplificată acolo nu numai cu termeni vechi slavi, ci şi maghiari sau vechi turceşti, apare şi în unele cuvinte ucrainene, sau chiar germane, din graiurile populare romîneşti. Printre cele ucrainene trebuie trecut *purif*, iar dintre cele germane amintim pe *Blech*, devenit *bleu*, *blev* etc. Pentru variantele lui *bleah*, v. harta 536 a ALR, II (seria nouă).

Cuvîntul *homoáncă* e sinonim cu *stăvilar*, *opust*, *zăgaz*, *hait*. El e cunoscut în mai multe localităţi, ca de pildă în Cîrlibaba, Gura Haitei, Coverca, Moisei. *Homoanca îi ca un fel de gară, un fel de hait unde se opresc plutele pentru ajustare şi pentru a lăsa să treacă apa înainte. Altfel, plutele care merg mai iute ca apa* [ieşită din hait], *ar ajunge înaintea acesteia* (Gura Haitei). La Coverca şi Crucea, *homoancă* înseamnă şi „iaz, baltă mare şi adîncă", sens care se explică uşor din primul. De remarcat că la Moisei el are şi forma *homoŭancă*, cu *o* şi *u* în hiat. În 1911, „Revista pădurilor" (anul XXV) publica un articol al lui C. Ianovici, *O excursie forestieră în Bucovina*, unde se vorbeşte la p. 22, de stăvilarul numit *Hamovanka*, situat pe pîrăul Negrişoara, un afluent al Dornei, cu care se uneşte în dreptul satului Cîndreni. Aceasta se poate vedea clar şi de pe harta publicată la p. 17, unde-i trecut stăvilarul *Homovanka*. În apropiere de satul Cîrlibaba se află toponimicul *Homovanca Bîtca*. Care poate fi originea acestui cuvînt devenit şi toponimic? Credem că cu greu poate fi emisă ipoteza unui antroponimic feminin devenit pe de o parte toponimic, pe de altă parte apelativ cu sensul de „zăgaz, stăvilar, hait". În *Slavisches Etymologisches Wörtebuch* al lui E. Berneker, la p. 376 este trecut cuvîntul *ham*, care în cehă are sensul de „Wasserpfahl; Hemmstock (in der Mühle)" (= stîlp, pilon la moară). După aceasta urmează cuvintele *hamovati*, *hemovati* „hemmen" (= a stăvili); apoi *hamovačka*, *hemovačka* „Hemmschuh" (= obstacol); *hamulec* „Hemmholz". În poloneză există *hamować* „hemmen, zähmen" (= a stăvili, a domestici). Autorul dicţionarului pune în legătură aceşti termeni din cehă şi poloneză cu germ. mhd. *hamen*, apoi *hemmen* „a opri, a stăvili"; nhd. *Hemme* „frînă". Sensurile

şi forma lui *homoancă* impun o apropiere de cuvintele date mai sus. Se poate ca termenul să existe în graiul lucrătorilor forestieri slovaci, aşa numiţii *tăuţi*, cum le spun maramureşenii (cf. *vorbă tăuţească*), care au lucrat şi ei în munţii noştri. Ca fază intermediară între formele citate şi cele din romînă trebuie considerată aceea cu *o* şi *a* în hiat, în urma dispariţiei lui *v* intervocalic, ca şi în *corován* > *coroán* > *coroán*. Nu putem spune dacă graiurile ucrainene din regiune cunosc cuvîntul găsit în dicţionarul lui B e r n e k e r. Noi l-am discutat în acest paragraf pentru a nu deschide o rubrică aparte, pentru care alte exemple cu greu s-ar găsi [1]).

În satele maramureşene, pentru „cîrmă la plută" se foloseşte şi cuvîntul *opácină,* care-i tot una cu termenul dat de H r i n č e n k o, *op. cit.*, p. 1168: *opáčina* „lopată de vîslit la corabie". La Borşa s-a notat şi *jalób* „canal prin care iese apa din *hait* o dată cu plutele, *şlaiţ*". În acelaşi dicţionar ucrainean este trecut *jólib* sau *jólob* „uluc canal".

În mai multe localităţi, anume la Moisei, Borşa, Salva, Panaci, Coverca, Gura Haitei, Drăgoiasa, Cojoci şi Crucea se cunoaşte cuvîntul *bútin* „porţiune de pădure în exploatare". În satele din Maramureş este frecvent şi derivatul *butinár* „muncitor care lucrează în *butin*". Ambele cuvinte sînt de origine ucraineană. Ele sînt trecute în dicţionarul lui H r i n č e n k o la p. 158: *bútin* „butuc gros curăţit de coajă", *bútina* „pădure în tăiere, pădure care urmează a fi tăiată" ; *butinári* „muncitor în butin, tăietor de lemne". În legătură cu acest termen, v. şi Şt. P a ş c a, *Glosar dialectal,* Bucureşti, 1928, precum şi G. I s t r a t e, *Note de lexicologie romînă* în „Studii şi cercetări lingvistice", I, fasc. 2, Bucureşti, 1950, p. 283, urm. În ambele cazuri, *bútin* este socotit de origine ucraineană.

La fel trebuie considerat *lújniţă* „locul de la capătul de sus al ulucului unde se adună lemnul înainte de a fi dat la vale". Cuvîntul e cunoscut în satele din Maramureş. Pentru etimologie, cf. E. B e r n e k e r, *op. cit.*, p. 742, *luča,* rus. *luča, lučina* „Kienspan", ucr. lučyna „idem", ceh. *louč* „brad, lemn răşinos de brad" I. I o r d a n, *Nume de locuri romîneşti în R. P. R.*, p. 9, explică toponimicul *Lucina* din Bucovina prin ucr. *Lučina* „poiană, loc unde s-a tăiat pădurea". Un diminutiv *lučniţa* sau *lužniţa* este posibil în ucraineană. El l-ar explica pe *lujniţă* notat în anchetele noastre. Cf şi sl. *ložiti* „a pune, a depozita".

Probabil tot prin ucraineană se explică şi *búcin,* care apare ca determinant al lui *stivă* (*stivă bucin*). El a fost auzit la Coverca, Crucea, Panaci. *Stiva bucin* e alcătuită din buşteni aşezaţi pe nişte lemne nu prea groase, numite *mîzgari.* În ucr., *búcina* înseamnă „lemn de fag"

1) Acelaşi radical *ham* l-am invocat altădată şi pentru explicarea apelativului *hamzea, hamza* (pl. *hamzale*) şi a toponimicului *Hamzoaia.* Ele s-ar explica dintr-un **Hammsäule,* identic ca sens cu *Hemmstock, Wasserpfahl.* Vezi Studii şi cercetării ştiinţifice, anul VI, nr. 3—4, Iaşi, 1955, p. 234—235.

(v. B. D. Hrinčenko, *op. cit.*, p. 160). Să se compare totuşi şi magh. *bucka* „Hügel". Cf. şi *stivă mîglă*, în care al doilea termen are exact acelaşi sens cu cuvîntul maghiar pomenit, acela de „movilă".

Mai pomenim aici încă vreo cîţiva termeni pe care îi presupunem de origine ucraineană. Mai întîi cuvîntul *şoibár*, cu variant le *şaibár* sau *şoáibă* „lucrător care are grijă de uluc, care îl repară cînd se strică, toarnă apă pe el în timpul verii, pentru ca lemnele să meargă mai uşor la vale, sau, în timp de iarnă, aruncă pămînt ars, ca lemnele să-şi micşoreze viteza". În ucraineană există cuvîntul *şáivarok*, acelaşi cu *şárvarok*. Pentru acesta din urmă, dicţionarul lui Hrinčenko dă, la p. 2100, sensul de „funcţie avînd, în genere, obligaţia de a repara drumurile, podurile şi altele". Un nume de agent care să îndeplinească această funcţie nu este înregistrat în acest dicţionar. Originea cuvîntului rămîne încă neclară. Tot din ucraineană ar părea să fie şi *buháş* „brad mic, închircit", pe care îl are şi *Dicţionarul Academiei*. Nu-i dă însă etimologia. B. D. Hrinčenko, *op. cit.*, p. 147, notează cuvîntul *buhaş*, atestat în ucraineana din Galiţia, cu sensul de „pădure pustiită". Schimbarea de sens este greu de urmărit. Consemnăm şi colectivul *buhăşime* „mai mulţi *buhaşi* la un loc" sau „locul unde cresc brazii mici şi închirciţi numiţi *buhaşi*", pe care l-am înregistrat în anchetele noastre. Poate că de acest cuvînt nu trebuie despărţit nici *buhal* „locul de la capătul de sus al ulucului unde se adună buştenii înainte de a fi daţi la vale, *lujniţă, bofîntău*". Am arătat că ucr. *buhaş* are sensul de „pădure pustiită", care se potriveşte cu acela al cuvîntului *buhal*, căci locul de la capătul de sus al ulucului este, de fapt, „o defrişare de pădure, un loc de pe care s-a tăiat pădurea, o pădure pustiită". Derivatul verbal *a buhălui* (ambele cuvinte au fost notate la Vatra Moldoviţei unde sînt numeroşi huţuli), însemnînd „a aduna lemnele la buhal", a apărut pe terenul limbii romîne.

Elemente maghiare în terminologia pădurăritului

Ca şi în cazul influenţei germane sau ucrainene, elementele de origine maghiară au putut pătrunde în terminologia populară silvică romînească cu mult înainte de a doua jumătate a secolului trecut sau începutul secolului nostru, căci raporturile lingvistice romîno-maghiare sînt foarte vechi. Dar, ca şi în cazurile precedente, trebuie să admitem că împrumuturile din această limbă, în cadrul terminologiei de care ne ocupăm, nu au putut să ia amploare decît atunci cînd exploatările forestiere din Carpaţii răsăriteni au început să se dezvolte foarte mult şi anume în epoca pătrunderii capitalismului în această ramură de producţie. Cu acest prilej, numeroşi vorbitori de limbă maghiară vin pe Valea Bistriţei ca lucrători sezonieri. În ce priveşte regiunile de peste munţi, contactul lingvistic romîno-maghiar are un caracter permanent.

Dintre termenii de origine maghiară din terminologia exploatării forestiere şi a plutăritului am amintit pînă acum pe *háit, călădău, hózaş* „dălcăuş", sau *bofîntău*. Despre acesta din urmă nu putem spune cu ce cuvînt maghiar trebuie să-l punem în legătură. Forma cuvîntului ne

trimite însă spre această limbă, cu toate că finalul *-ău* apare şi la elementele de origine slavă. În aceeaşi situaţie se află *fortalău* „cioflînc cu trei pene“ şi *furlău* „cui de fier la cioflînc, un fel de vîrtej“. Pentru *furgău, fîrgău* sau *fulgău* (i se mai spune, la Vişeul de Sus, Moisei, Borşa şi *pulincău*), v. Scriban, *Dicţionar*, s. v. De origine maghiară este socotit de dicţionarele noastre *foltău* „coajă de copac“. Acestea nu dau însă sinonimul, notat de noi în anchete, *captár*, tot de origine maghiară. Termenul apare la Buhalniţa.

În mai multe sate a fost înregistrat cuvîntul *támos* „lemn scurt care se pune sub *călcîiul* ţapinei la ridicat buştenii“. La Galu el are forma *tániș*. În dicţionarele noastre nu apare. Este magh. *támasz*, pe care Adalbert Kelemen, *Grosses Handwörterbuch der ungarischen und deutschen Sprache*, p. 497 îl explică prin „die Stütze“, „die Spreize“, „die Lehne“ (= proptea, reazăm, sprijin), sensuri care se potrivesc perfect cu acela al cuvîntului notat în anchete.

Pentru „plutaş“, la Borşa şi Moisei se foloseşte şi cuvîntul *cormánăș*, un derivat de la *cîrmă*, ca şi *cîrmaci* din limba literară. Cuvîntul există în limba maghiară. Aici el trebuie să fie de origine slavă (în magh. *kormányes* „der Steuermann“).

Alături de *tasón* „locul de la gura ulucului unde se adună buştenii corhăniţi“, există şi sinonimul *răcáș* (Coverca, Panaci, Vatra Moldoviţei, Crucea, Chiril, Salva, Maieru, Moisei, Borşa). Verbul *a răcăşi* (cu varianta *a răcăşui*) are sensul de „a îndrepta lemnele la *răcaş*, a le pune în ordine“ (Crucea). El înseamnă însă şi „a împrăştia“, iar adj. *răcăşit (-ă)*, înseamnă „împrăştiat“ (ex. *lemne răcăşite prin curte*). Aveam de-a face, în cazul acestui cuvînt, cu o confuzie cu termenul *răvăşi(t)*. Din aceeaşi familie cu *răcaş* este *răcăşán* „lucrător care aşează lemnele la capătul de jos al ulucului, la *răcaş*“ (Vişeul de Sus, Moisei). În dicţionarele noastre aceste cuvinte nu există. Ele pleacă de la un etimon maghiar. În acelaşi dicţionar al lui A. Kelemen, sub *rakas* se dau sensurile: 1. Das Legen, Setzen, Stellen, 2. Der Haufe (1. punere, aşezare, sau 2. grămadă, morman). Al doilea sens se potriveşte întru totul cu acela notat în anchetele noastre, căci la gura ulucului se formează o mare grămadă de trunchiuri. Cu sensul de „grămadă de trunchiuri“ apare cuvîntul *răcaş* şi în punctul 287 de limbă maghiară (Bicălatu), din regiunea Cluj (v. ALR, II, harta 619, *grămadă de trunchiuri*). Pe aceeaşi hartă, termenul *răcaş* mai este notat în punctele 219 şi 260 din nord-estul regiunii Cluj, în punctele 346, 353 şi 362 din Maramureş, precum şi în punctul 365 (Ciocăneşti) de pe Valea Bistriţei. Aria termenului în discuţie, în urma celor arătate mai sus, trebuie lărgită şi în Carpaţii răsăriteni.

Tot de origine maghiară trebuie să fie şi termenul *tiúz* „cui de lemn în care se fixează cîrma la plută“ (Buhalniţa, Neagra Şarului). La Călugăreni s-a notat forma *tắuz*. Dicţionarele nu-l cunosc. La Secu, Buhalniţa, Ceahlău, *tiuz* mai înseamnă şi „legătură făcută din şuviţe de piele răsucite, servind la prinderea jugului de proţap, în locul cuiului de fier care se foloseşte, de obicei, în acest scop“. Cu sensul de „inel de piele care uneşte beţele *îmblăciului*“, *tiuz* apare şi pe harta 78 a ALR,

I, *oglăji* (*la îmblăciu*), în punctul 95 din Munţii Apuseni, după aceea în punctul 250 (Petreştii de Jos), precum şi în 386 (Marginea).

Tot în acest paragraf trebuie trecut şi *răcoánţă* (pl. *răcoanţe* „drug de fier prins vertical pe perinocul vagonetului de cale ferată sau la remorci, un fel de ţepuşă (ca la sanie), avînd menirea de a susţine buştenii încărcaţi" (Crucea, Călugăreni, Poiana Grinţieşului). Informatorul din ultima localitate era de părere că *taleneşte se spune răcoanţă*. Constatăm însă că în punctul 287 (Bicălatu) de limbă maghiară, la întrebarea „Cum le ziceţi celor patru pari de lemn, băgaţi în capetele oplenilor şi care sînt puşi să nu cadă ceea ce se duce în sanie?" subiectul a răspuns cu termenul *róconţo* (vezi ALR., II, harta 357, *ţepuşe* (*la sanie*). Acelaşi răspuns a fost primit şi în punctul 574 (Mihăileni) din Regiunea Autonomă Maghiară, sub forma *răcoánţă*. În *Mágyar nyelvtörténeti szótár*, de Szarvas Gábor şi Simony Zsigmond, II, p. 1368, cuvîntul *rakonca* este explicat astfel: „subscus quaedam currum fulciens", iar în germană, prin „Aufhaltgabel" aşa dar, „un fel de proptea (furcă) de susţinere la car, ţepuşă, crăcană". Identitatea formală şi semantică a celor două cuvinte este evidentă.

Dintre elementele maghiare ale terminologiei exploatării forestiere şi plutăritului mai adăugăm cîteva, unele din ele notate şi în dicţionarele existente. Astfel, *hintéu* (sau *hentéu*) „partea din urmă a săniei numită *sanciu*", aflat la Neagra Şarului, Coverca etc., este magh. *hintó*. La fel şi *sărsamuri* „toate uneltele folosite de tăietorii de lemne" este maghiar (v. dicţionarele), ca şi *tar* „încărcătură de lemne pusă pe o pereche de boi" (Salva), apoi *tarhaz* 1. „plută" (Cîrlibaba), 2. „lemne puse deasupra pe plută, încărcătură" (Moisei), *ceternă* „uluc" (Moisei) şi altele.

Elemente din limbajul inginerilor şi tehnicienilor silvici

Cel de al doilea strat terminologic constituit în perioada de intensificare a exploatărilor capitaliste, în a doua jumătate a secolului trecut şi începutul secolului nostru, înglobează majoritatea elementelor care compun terminologia acestei îndeletniciri, aşa cum a fost ea consemnată în anchetele întreprinse recent. În afară de cuvintele de diferite origini (italiană, germană, ucraineană sau maghiară), aduse de lucrătorii străini cu care locuitorii de pe Valea Bistriţei, din Bucovina şi din Maramureş au venit în contact direct în procesul muncii forestiere, terminologia populară a pădurăritului cunoaşte şi o influenţă a limbajului tehnicienilor şi inginerilor silvici. La impunerea termenilor tehnici culţi a jucat un rol şi prestigiul limbii literare, pe care, astăzi, locuitorii satelor se străduiesc să o folosească — cu inevitabilele greşeli — în vorbirea lor zilnică.

Aşa se explică prezenţa, în graiurile populare anchetate, a unor cuvinte ca *acord*, *a ancora* (pluta la mal), *baraj* „stăvilar", *echipă*, *a monta* (o plută) „a construi, a lega o plută", *pilot* „stîlp de care se leagă pluta la mal, *cazîc*", *rampă* (pe care se încarcă buştenii în *vagonete* sau în *remorci*). Aici trebuie trecut şi *arbore cursă* „copac doborît, curăţit de crengi, dar necojit, servind drept *cursă* insectelor care atacă

brazii“, cunoscut în multe din localitățile anchetate. Expresia trebuie pusă pe seama tehnicienilor silvici care au introdus acest procedeu. Pentru operația alegerii buștenilor din care se construiește o plută, în aproape toate localitățile anchetate se folosește neologismul *a asorta*, care are și forma *a sorta*, cu *a-* inițial căzut, iar cuvintele din aceeași familie *asortare, sortare, sortator* sînt de asemenea la fel de cunoscute. În localitățile Salva și Moisei, în loc de *a sorta* se spune *a solta*. Cel care face această operație se numește *soltar*, iar acțiunea este denumită și cu verbul *a soltări.* Se vede ușor cum graiurile populare și-au pus amprenta lor pe acest neologism, modificîndu-i forma. Cazul nu-i unic. *Antreprenor* a devenit în multe locuri *antîmpinor* sau *întîmpinor*, în ambele cazuri prin asociere cu *a întîmpina*. Sub influența lui *împlînta* (din lat. *inplantare*), *plantație* se transformă în *plîntație* sau *împlîntație*. La fel se întîmplă cu termenul științific *bostrichus typographus*. La Holda, el nu-i prea mult schimbat: *bostricu tipografis* „insectă care atacă brazii“. La Soci, a ajuns *bóstric*, la Galu *bóstrică*, la Crucea *bóstriță*, la Borșa *bostricúș*, iar, tot la Soci, *bofs*. La Vișeul de Sus, *bostricúș* (forma sa trimite spre limba maghiară) are sensul lui *arbore cursă*, deja amintit. Termenul tehnic *a decupla*, din limbajul lucrătorilor de la căile ferate (forestiere), fiind apropiat de cuvintele care încep în romînă cu prefixul *des-*, are, la Valea Borcii, forma *a descupla*. El se folosește numai în legătură cu „desfacerea“ vagonetelor forestiere. Din terminologia căilor ferate este împrumutat și *depou*, cu sensul modificat de „loc pe malul apei unde se depozitează mai mult lemn și se construiesc plute, schelă“ (Dorna Arinu). Are forma *dipou* (*Din dipou se voltează lemnul pe plisă*). La fel, *tampon*, cu sensul de „al doilea sau al treilea lemn de la mijlocul tablei unei plute, care, fiind mai lung decît celelalte, ține la o anumită distanță tabla următoare“. Verbul *tampona* are sensul de „a (se) izbi, a (se) ciocni cap în cap“ (despre lemnele care vin pe uluc) (Crucea). Tot aici se integrează și cuvîntul *stație* „schelă, locul unde se strîng lemnele pe malul apei și se construiesc plute“, poate și a *bloca* (despre uluc) „a se închide, a se înfunda“.

Printre împrumuturile din limbajul tehnicienilor se numără neologisme (elemente latine sau romanice recente) ca: *baracă* (acesta poate fi pus și pe seama lucrătorilor forestieri sezonieri italieni), cu varianta *baratcă*, apoi *cadrel* „lemne așezate cruciș unul peste altul la capătul unei stive“ (Hangu), *canal* 1. „uluc, jilip, scoc“, 2. „*șlaiț* la *hait*, locul pe unde iese apa din hait și o dată cu ea și plutele“, *canton* „locuința pădurarului“ (poate fi pus și pe seama lucrătorilor din Italia veniți la noi; în franceză, termenul este tot de origine italiană, *cantone*), poate și *farșină* „întăritură făcută din nuiele de-a lungul malurilor, cu scopul de a evita prăbușirea lor“ (Moisei), (la origine, termenul este italian; de aici a pătruns în franceză, germană etc.; pentru forma romînească cu *-r-* epentetic, cf. *marșînă* „mașină“). Alți termeni: *manipulant* (aproape în toate satele), cu varianta *maniculant* (Borșa) „șef, conducător al unei exploatări forestiere, dragoman“; expresia *frontul plutei* „linia care unește capetele lemnelor celor mai lungi din partea din

urmă a unei table la plută“ (Neagra Şarului, Crucea); *a marca* „a însemna hotarul unei păduri, al unui parchet“ (Moisei), cu derivatul *mărcătură* „lemne groase de 22—25 cm“ (Crucea); expresia *piață de apreciere* „porţiune în pădure căreia i se calculează volumul mediu şi serveşte ca unitate de apreciere pentru restul pădurii“ (Gura Haitei); la Galu se numeşte *piață de experiență*, iar la Călugăreni, *piesă de esperiență*. Tot pe seama tehnicienilor silvici şi a inginerilor trebuie puşi termeni ca *a relega* „a construi din nou o plută sfărîmată“ (Gura Haitei, Cîrlibaba), *santinelă* „lucrător care stă de pază la uluc, anunţînd eventualele stricăciuni, sau transmiţînd semnalele“ (acesta poate avea şi altă origine), *a secționa* „a curma buştenii“ (Cîrlibaba), cu derivatul *secționator* „lucrător care *secționează* buştenii“ (Cîrlibaba, Crucea), *siguranță* „sîrmă groasă cu care se ancorează pluta la mal, ştrangă“ (Crucea), *şef*, folosit în expresii ca *şef de pîrău, de sector, şef de brigadă* (ultima expresie e de dată cu totul recentă).

Unii din aceşti termeni tehnici nu sînt înregistraţi în dicţionarele noastre, sau au, în graiurile populare, accepţii diferite. Astfel, cuvîntul *bailón* (pl. *baioane*) „stîlp puternic bătut în pămînt pe marginea ulucului de transportat buştenii, avînd rolul de a sprijini lemnul numit *mărginar*, lemnul de pe marginea ulucului“, cunoscut în cea mai mare parte a localităţilor anchetate, nu-i înregistrat de dicţionare. În franceză există *bâillon* „proţap“, *bailloner* „a înţepeni cu un drug“. El pare ar fi un termen silvic împrumutat de specialişti din franceză. Pronunţia lui aşa cum este scris nu-i neobişnuită, pentru că numeroase elemente franceze cunosc aceeaşi situaţie.

O origine multiplă pare a avea cuvîntul *balance*. El a putut fi auzit de muncitorii romîni fie de la lucrătorii italieni, fie de la cei germani sau de la tehnicienii şi inginerii silvici. Are următoarele sensuri: 1. „drug gros cu ajutorul căruia se încarcă vagonetele, camioanele sau căruţele, rostogolindu-se pe el buştenii cu ţapina (sensul cel mai răspîndit). 2. „Traversă pe care se aşează stivele de buşteni sau de scîndură“ (Vişeul de Sus). 3. „Capăt de lemn pus sub *cîlcîiul* ţapinei, la ridicatul buştenilor, *tamos*“ (Moisei, Borşa). 4. „Lemn pus de-a curmezişul drumurilor de munte pentru a uşura transportul buştenilor“ (Moisei). În fr. *balance* „cumpănă“, ital. *bilancia*, germ. *Balancier* „cumpăna (unei maşini)“. În toate localităţile aproape este cunoscut *tason* „locul de la capătul de jos al ulucului unde se adună butucii corhăniţi, *răcaş*“. Dicţionarele nu-l înregistrează. În franceză, *tas* înseamnă „grămadă, morman, vraf, teanc“ (acelaşi sens îl are şi magh. *rakas*, dat mai sus), *tassé* „îngrămădit“, *tasser* „a strînge în grămezi, a îngrămădi“. Poate mai degrabă, din pricina formei, trebuie să pornim de la ital. *tasso*, care are acelaşi sens de „grămadă“, şi atunci termenul în discuţie ar fi trebuit dat în paragraful dedicat influenţei lucrătorilor italieni asupra terminologiei de care ne ocupăm.

La Poiana Grinţieşului s-a notat *sonetă* „berbece de bătut parii la întăriturile de pe malul apei“. Este fr. *sonnette*, cu acelaşi sens. E clar că termenul se datoreşte tehnicienilor familiarizaţi cu lucrările de specialitate în limba franceză. La fel şi cu cuvîntul *rizonant* „copac fără

cioturi, cea mai bună calitate de lemn" (Galu), sau cu *tres* (pl. *trese*, la Moisei, sau *treşi*) „lemn la uluc care sprijină bailonul" (vezi mai jos descrierea amănunţită a ulucului). În unele locuri, *tres* denumeşte „căpătîiele pe care se sprijină, din loc în loc, podeaua ulucului" (Boroaia). La Hangu s-a notat şi varianta *treză*. Nu credem că termenul poate fi despărţit de *tresă* (din fr. *tresse*), cu sensul cunoscut, atîta vreme cît prin unele locuri din Moldova se foloseşte acest cuvînt şi pentru denumirea traverselor de cale ferată, aşezate ca şi *tresele* de pe hainele militare. De origine italiană sau franceză (prin intermediul tehnicienilor) trebuie considerat şi *tapă* „tăietură făcută cu toporul în trunchiul unui copac". Verbul a *tapa*, cu varianta *a talpa* înseamnă „a face o tapă". Cf. fr. *taper* „a lovi, a bate", *tape* „lovitură", ital. *tappo* „idem". Nu-i exclus ca termenul, cu o largă răspîndire astăzi, să fi fost adus de lucrătorii italieni.

Cu aceasta am terminat analiza elementelor lexicale care compun cel de-al *doilea strat terminologic* forestier. Nu am discutat aici termenii tehnici creaţi prin derivare, modificări semantice etc., tot în această epocă, pe baza materialului lexical al limbii romîne. Numărul termenilor tehnici „romîneşti" este foarte mare. Locul lor este în a doua parte a lucrării, unde vom expune materialul lexical găsit pe teren, grupat pe categorii semantice, care ţin seama de procesele fundamentale ale muncii forestiere.

C. Al treilea strat terminologic

Termeni de dată recentă

Vom prezenta acum cîteva cuvinte de dată cu totul recentă, răspîndite prin satele anchetate în ultimul deceniu. Ele se referă mai cu seamă la realităţi privind reorganizarea muncii în această ramură de producţie, la diferitele inovaţii sau procedee noi ale tehnicii forestiere. Termenii din acest paragraf, deşi foarte puţini la număr, trebuie consideraţi ca alcătuind cel de al *treilea strat* pe care îl putem distinge în cadrul terminologiei forestiere şi a plutăritului. El se suprapune peste termenii anteriori, fără însă ca să poată fi vorba de o înlăturare a vechii terminologii. Cuvintele recente coexistă cu cele din epoca anterioară şi chiar cu cele care amintesc de exploatările forestiere făcute în folosul turcilor.

Dintre termenii referitori la reorganizarea muncii consemnăm următorii : În anii din urmă a funcţionat societatea forestieră romîno-sovietică, cunoscută sub denumirea de *Sovromlemn*, precum şi întreprinderea forestieră romînească al cărei nume pleacă de la iniţialele cuvintelor din titulatură, I.P.E.I.L. Deşi marea majoritate a localnicilor pronunţă aceste cuvinte corect, s-au înregistrat şi unele forme aberante: *Ipelim* (Borşa), pentru I.P.E.I.L., şi *Şofrolim* pentru *Sovromlemn* (tot la Borşa). Un subiect din Moisei, îndătinat în vechile realităţi, vorbea chiar de *maşinile lui Şofrom*, acesta considerat ca un mare proprietar de utilaj forestier.

Folosirea tot mai frecventă a procedeului de formare a unor cuvinte noi din inițialele titlurilor de instituție sau întreprinderi, caracteristic pentru etapa actuală de dezvoltare a limbii romîne, a fost explicată de I. Iordan și prin influența exercitată recent de limba rusă, unde procedeul este destul de răspîndit. Cuvinte formate pe această cale existau la noi și mai înainte, dar ele erau puține la număr (v. I. Iordan *Influențe rusești asupra limbii romîne*, București, 1949, precum și *Limba romînă contemporană*). La exemplele date de I. Iordan în lucrările amintite, adăugăm următoarele, aflate în satele anchetate. La Cîrlibaba, tractorul folosit pentru desfacerea *închisorilor* de plute, a *zahátelor*, se numește, după inițialele fabricii sovietice producătoare, *cetezéu*. Tot aici se cunoaște și *haștezéul*, care se pare că, spre deosebire de primul, nu are *capistan* (=*cabestan*). Un alt tip de tractor folosit în ultima vreme (trebuie subliniat că procedeul desfacerii *închisorilor* de plute cu ajutorul unor tractoare e de dată recentă) poartă denumirea de *cateu*, după inițialele *K. T.* (Neagra Șarului, Coverca, Cîrlibaba). La Crucea el are forma *cacheu*, rezultată prin confuzia dintre locul de articulare al lui *t'* (muiat) cu acela al lui *k'* (muiat).

În anii din urmă au început să funcționeze de-a lungul Văii Bistriței așa-numitele *echipe fulger*, alcătuite din lucrători anume angajați, avînd mijloace rapide de deplasare (camioane), cu obligația de a interveni în ajutorul plutașilor cînd se creează vreo închisoare de plute. Consemnăm și termenii *brigadă*, *șef de brigadă*, *reprezentant* (al lucrătorilor) etc. În genere însă, termenii de dată recentă sînt foarte puțini. Chiar dacă terminologia de specialitate se va fi îmbogățit în ultima vreme, aceasta nu se reflectă în graiurile populare.

CAP. II

STADIUL ACTUAL AL TERMINOLOGIEI FORESTIERE

Am prezentat pînă acum terminologia pădurăritului din bazinul mijlociu al Bistriței, din Bucovina și din Maramureș după criteriul componenței sale, al etapelor mai importante de constituire. Am avut mereu în vedere dezvoltarea tehnicii în această îndeletnicire, a mijloacelor de producție, de care terminologia oricărei profesiuni este în strînsă dependență. De la o tehnică rudimentară, veche, s-a trecut, spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, la o tehnică avansată, care s-a perfecționat necontenit în toată prima jumătate a secolului nostru și s-a îmbogățit cu noi procedee în zilele noastre. Drumul acesta l-a parcurs și terminologia corespunzătoare. Și întrucît multe din inovații se datoresc lucrătorilor de origine italiană, germană, maghiară sau ucraineană, am socotit necesară și o discuție a termenilor forestieri pe origini, am urmărit, așadar, și componența etimologică a elementelor acestei terminologii. Pentru istoria limbii romîne, acest punct de vedere în abordarea materialului credem că nu-i lipsit de interes.

O imagine asupra stării *actuale* a terminologiei forestiere nu poate fi însă completă dacă nu luăm în considerație și mulțimea termenilor

„romîneşti", adică a cuvintelor care, fie că fac parte din fondul latinesc moştenit, fie că sînt de altă origine, dar pătrunse de multă vreme în limbă, nu sînt simţite ca străine, recente. Din această cauză, în paginile care urmează vom da o prezentare *integrală* a terminologiei forestiere din satele anchetate, pentru a putea sublinia unitatea ei pe procesele de producţie. Aici vor intra, deci, cuvintele din fondul lexical romînesc în primul rînd. Vom proceda, într-o anumită măsură, după maniera etnografică. Vom descrie, adică, uneltele şi procedeele de lucru şi vom da totodată şi denumirea populară, evitînd însă revenirile largi asupra cuvintelor deja discutate — ele vor fi, numai dacă va fi nevoie, pomenite, — dar insistînd asupra celor care, din punct de vedere lingvistic — formă, sens, derivare — merită această atenţie. Într-o situaţie specială, din acest punct de vedere, se află „sistemul de semnalizare" al lucrătorilor forestieri. El va fi tratat mai pe larg, cu încercări de restabilire a originii elementelor sale componente, la locul pe care îl ocupă acest „sistem de semnalizare" în ansamblul muncii la pădure. Această a doua parte a lucrării, deşi se va asemăna în multe privinţe cu scrierile similare ale lui I. Ciupală, M. Ittu, M. Anania şi alţii, unde termenii forestieri sînt puşi unul lîngă altul şi explicaţi mai mult sau mai puţin corect, va avea faţă de studiile anterioare, pe lîngă încercările de tratare a originii cuvintelor, a problemelor lingvistice pe care acestea le ridică, şi rolul de a fi o imagine cît mai fidelă a stadiului *actual* al terminologiei pădurăritului în părţile nordice ale Carpaţilor răsăriteni. Pentru cercetătorii de mai tîrziu, atestarea stadiului actual nu va fi, credem, lipsită de interes. În această situaţie se află toate lucrările privind graiurile populare.

Termenii vor fi grupaţi în trei mari compartimente. Prima dată vor fi prezentate cuvintele referitoare la pădure, tăierea copacilor, transportul lor de pe munte pînă în văile rîurilor de munte. Tot aici vor fi trecuţi termenii privind organizarea muncii, construirea ulucurilor, precum şi interjecţiile sau „comenzile" de care se servesc tăietorii de lemne şi corhănitorii. În al doilea compartiment vor fi trecute cuvintele care se referă la tehnica transportului buştenilor din văile munţilor la fabricile de cherestea sau de celuloză. Aici se integrează, în primul rînd, terminologia plutăritului, dar totodată se vor prezenta şi cuvintele care sînt legate de celelalte mijloace de transport cunoscute în regiune. Ultimul compartiment va fi dedicat instalaţiilor de prelucrare a lemnului, gaterului ţărănesc de apă.

A. Munca la pădure

Pădurea[1]. În unele sate (Hn, Cr, Cl), *pădure* are numai sensul de „pădure de brad", deosebindu-se astfel de *codru* care-i *pădure de foioase*. Această accepţie a cuvîntului *codru* e atestată în satele Cr, Pn (*codru-i de arini şi de răchiţi, dar pădurea-i numai de brad*), NŞ (*codru-i de frunzari, pădurea-i de cetină*), Bh, Hn, Bc, Cl şi în alte părţi. Pentru pădure tînără

1) În acest capitol, pentru indicarea localităţilor anchetate, care revin de prea multe ori, vom folosi, spre simplificare, abreviaţiile din tabelul pe care cititorul îl poate vedea înaintea *Glosarului* de la sfîrşitul lucrării.

s-a răspuns (la Cr) cu termenul *săhelbe*. ALR. II, harta 584[1]), *pădure tînără* notează acest cuvînt numai în punctul cartografic 362 (Borşa) din Maramureş. El este cunoscut, într-adevăr, în satele anchetate din Maramureş, dar aria lui trebuie extinsă şi pe Valea Bistriţei. Pentru aceeaşi realitate, se folosesc şi cuvintele *tîrşătie* (Cr, PS), *sîhlă* (Cl, PG), *sihléte* (PG) sau *puiéte* (Ch, Cl). Unei păduri mici, dese, formată din copăcei şi tufişuri, i se spune *huci* (PS, Cr, Cl, IA), *huceag* (Cr, Cl), *tîrşăte* (PP, Bc, Sc, Bh, IA, Ch, Cr, PS), *smidă* (Br, VS, Hn), *buhăşime* (Co, PG), *tineret* (Hl). Ultimul apare şi pe harta 684 a ALR. II, *pădure tînără*, în pct. 365 (Ciocăneşti). Să se compare şi harta 585, *huciu*, unde se dă pentru Borşa răspunsul *zmidă*, pentru Ciocăneşti *huci*, iar pentru Pipirig *huci* şi *tîrş*. Pentru „pădure deasă şi înaltă" s-au înregistrat termenii *sîhlă* şi *sîhliş* (Cr), *sîhlişte* (IA) şi *sîhlete* (Co). S-a notat (la Vl) şi varianta *sîrlă*, dar cu sensul de „hăţiş, tufe lemnoase". *Sihlă* este atestat de ALR. II, harta 586, *desiş*, numai într-un singur punct, la Ciocăneşti, pe Valea Bistriţei. El este, cum s-a văzut, mult mai răspîndit. Alături de *poiană* (în pădure) se întrebuinţează (la Cr, Hn şi prin alte locuri) şi sinonimul *rarişte*. *Răritură* cu acelaşi sens apare la VS şi Cl. Aceşti termeni nu apar pe harta 587 (*poiană în pădure*) a ALR. În schimb, de pe harta următoare (*rarişte*) („partea din pădure unde copacii sînt mai rari") se vede că el este foarte răspîndit pe întinsul ţării.

După soiurile de arbori sau arbuşti care cresc pe ele, diferitele locuri sînt denumite după cum urmează: *brădet* „loc pe care cresc brazi" (Hn; cf. şi harta 597, *brădet*, unde cuvîntul cu accentul pe radical este semnalat în punctul 551 (Pipirig), 353 (Bîrsana), precum şi în alte puncte din nordul Ardealului), *fáget* (Hn, Bh), *fágăt* (Br, Co, Pn, Sb, Vl), *făgătiş* (Br, PP) şi *în făgărie* (Cl). Dintre acestea, *fágăt* apare la Pipirig (v. harta 596, *făget*). Unui loc acoperit cu *stejari* (acest arbore nu creşte decît arareori în regiunea noastră) i se spune în *stăjări* sau *dumbravă de stejari* (Hn). În ultima expresie, *dumbravă* pare a păstra ceva din sensul originar din limba slavă. La fel, locul acoperit cu plopi poartă numele de *în plopi* (Hn). De la *paltin* există *păltiniş* (Hn), de la mesteacăn, *mestecăniş* (Cl), apoi *frăsiniş* (Hn, Bh, IA) *ariniş* (Cl, Hn, IA), *afiniş* (IA), *aluniş* (Hn) sau *tufiş* „aluniş" (Cl). Să se compare acestea şi cu datele furnizate de hărţile 595, 601, 602, 604 şi 605 ale ALR. II (serie nouă).

Relativ numeroase sînt sinonimele pentru a denumi o „pădure doborîtă de vînt". La Ms, Co, Sb s-a înregistrat răspunsul *căzătură*, la la Sb şi *doborîtură*, la Co *hoárnă*, la VS şi Cl *răsturnătură*, la Ms *picătură* (de la *a pica*), la Chi *plághie*, iar la Cr *palancă*. La Br, unui copac doborît de vînt cu rădăcină cu tot i se spune *răgălie* sau *rup-*

---

1) De cele mai multe ori, referirile la ALR. II vor privi numai punctele situate în zona din care a fost adunat materialul nostru, precum şi regiunile învecinate, şi anume: pct. 346 (Negreşti), 353 (Bîrsana) şi 362 (Borşa) din Maramureş, pct. 355 (Ciocăneşti) de pe Valea Bistriţei, pct. 551 (Pipirig) din apropiere de bazinul Bistriţei, precum şi punctele 219 (Prundul Bîrgăului) şi 229 (Topliţa), din ţinuturile vecine de peste munţi.

tură, iar la Co *răsturnătură* sau *hoarnă* (*hoarnă-i spuneau bătrînii, acu-i spunem răsturnătură*).

Soiuri de conifere. Vom da aici numirile populare aşa cum au fost ele înregistrate în anchete. Cel mai răspîndit conifer este *bradul*. La Cl, Gl, PG ni s-a spus că există un soi numit *brad alb*. Sinonime cu *brad alb* sînt *háşcă* (Os) şi *brădáncă* (Gm). La Cr *haşcă* şi *brădancă* înseamnă acelaşi lucru. Lemnul acestei specii e *mai des la mîjă şi mai zemos*. *Haşcă* înseamnă şi „lemn gros cu multă apă în ei" (PG). *Brad molid* a fost notat la PG şi Cl, iar la Gl, simplu, *molift*. *Bradul luc* are cetina lungă, albicioasă (PG). *Luci* e sinonim cu *pin* (IA). Pentru originea lui *luc*, să se compare cele invocate mai sus, sub *lújniță*, din *Slavisches etymologisches Wörterbuch* al lui E. Berneker, p. 742, sub *luča* (rus. *luča*, *lučyna* „Kienspan", ucr. *lučyna* „idem", ceh. *louč* „brad, lemn răşinos de brad"). O specie de conifer pe cale de dispariţie este *tisa* (Cl, PG, Gl). *Tămîierul* este coniferul cu *scoarţa ca la cireş, care sloboade tămîie*, iar *íperul* (Cl, Gl, PG) sau *iníperul* (Gl), este un „brad ţepos din fructele căruia se face rachiu". Termenul este recent pătruns în graiurile populare, după cum a arătat şi I. Iordan într-o notă din „Buletinul Philippide", IX (1942), p. 128, căci latinescul *juniperus* s-a păstrat sub forma *jneapăn* şi a fost notat ca atare în mai multe puncte (PS, Cl, Gl, PG). La IA este cunoscută specia numită *crin* „brad cu cetina plîngătoare". *Dicţionarul* lui Tiktin îl explică în legătură cu tulpina lui înaltă, fără crengi, care aminteşte de lujerul crinului. Din descrierea făcută acum o sută şi mai bine de ani de Mihalic de Hodocin (*op. cit.*) acestei specii de conifer (autorul pledează acolo, după ce expune marile calităţi ale acestui soi, pentru extinderea plantării lui) rezultă că unul din atributele sale este mirosul puternic şi plăcut, aşa că şi această notă ar putea fi luată în consideraţie pentru explicarea denumirii sale de *crin*. O altă specie de brad, insuficient definită, este *jmetelinul*. Cuvîntul a fost auzit în localitatea ID din Maramureş.

Fructul bradului poartă următoarele denumiri: *con* (*conuri de brad*) (VD), *pere de molid* (VS), *ciucalău de brad* (ŞD) sau *ciucalău de molid* (Ms), *cucuruz de brad* (Cl şi PS). O specie de conifer mic poartă numele de *durzău* (Ms).

Pentru a nu deschide o nouă rubrică, vom trece aici şi cîţiva termeni care se referă la aspectul exterior al diferitelor soiuri de conifere. Un „brad mic şi stufos, cu multe cepuri" este numit *tîrş* (Sb, Co, *tîrşăţie* (IA) sau *buhaş* (Sb, Cr, Br, PG). În cîteva localităţi, bradului al cărui tulpină se desface spre vîrf în două sau mai multe braţe i se spune *îngemănat* (VS, PG etc.), *brad cu feşnic* (Gl) sau *brad cu stîlpări* (Br). Expresia *molid gemenar* o discută şi I. Iordan în „Buletinul Philippide", VII—VIII, p. 276. La Cr apare *gemănar*, acelaşi cu *brad cu copchilet* sau cu *brad cu furcă*. Cf. şi *brad înfurcit* (VS, Ms) sau *înfurcitură* (VS). Tot după aspectul exterior, un brad foarte gros la tulpină, dar şi foarte subţire în sus, este denumit (la Crl) *fusar* sau *cocian*. Dacă tulpina are cam aceeaşi grosime de la pămînt pînă aproape de jumătate, bradul e numit *oblu* (*lemn oblu*) (Crl şi Ci), sau *sălhă*,

tot în prima localitate. Un brad lung şi subţire se chiamă *sîlhă* sau *sîhlan* (Br).

Pentru „sevă de arbore" se cunosc următorii termeni: *mîzgă, mîjă, mursă, zămărie*, la brad, iar la paltin, *muştereaţă* (Cl). Despre *mîzgă* un subiect (din NŞ) spunea aşa: *noi spunem mîzgă, dar după carte se cheamă sevă*. Seva bradului pînă în iulie e numită, în acelaşi sat, *mîzga întîia*, iar cea din iulie pînă în septembrie, *mîzga a doua*. *Mîjă* apare la PG, Bl, Cl şi Ms (aici a fost notat şi *mursă*), iar *zămărie* la Cl. La Gl s-a răspuns însă cu *sevă*. Cercurile concentrice după care se pot număra anii unui trunchi de brad se numesc *vrîste* (Cl, Os) dar şi *mîje* (Os, Cr).

Lemn nefolositor. În această rubrică vom trece termenii folosiţi pentru denumirea lemnului putred, cu scorbură, uscat, nefolosit în construcţii, bun numai pentru foc. Pentru „brad uscat" sînt consemnate sinonimele *ciung* (Cr, PG), *ciomp* „brad uscat, şi rupt de la jumătate" (Gl), *sîhlan* (VS), *cioablă* (Cl), *ciorlă* „copac rupt de vînt" (VM), *ciurlă* (VS, Br), *copac ciurlit* (ViM: *ori cade altul pe el şi-l rumpe, ori îl rumpe vîntul. Omul nu-l ciurleşte*). Pentru „lemn putred" (o parte sau în întregime), consemnăm următorii termeni: *pắncină* (Ms,VS), cu derivatul verbal *a păncini* „a scoate cu toporul partea putredă dintr-un lemn" (VS), *coloádă* „lemn căzut jos şi putrezit" (Br), *colnare* (pl. *colnări*) „partea putredă dintr-un copac" (Cr), *perepústă* „rămăşiţă putredă dintr-un butuc" (VS), *áuşuş* „lemn putred" (Br, VS). *Lemnul auşuş trabă păncinit cu securea din capătul cel gros, no! Cînd mergi pe el cu potcoava, cîntă a beteag. Lemnul tare cîntă mai vîrtos* (ViM). *Răgălie* are şi sensul de „lemn rupt de vînt şi *topit jos*" (Br). Acelaşi sens apare şi la Panaci. Mai adăugăm aici cuvintele *şcrablă* „lemn rău" (Crl) (acest cuvînt are sensul de „ghete stricate" prin alte locuri din Moldova), *budugánie* „copac urît" (Cr), *răgăzoáie* „buştean care nu poate fi folosit la nimic fiind putred" (Cr). Destul de răspîndit pentru noţiunea de „brad cu mijlocul putred" „brad putred" este cuvîntul *iescár*, discutat şi de I. Iordan, *Notes de lexicologie roumaine*, „Bulletin linguistique", IX (1941), p. 62, pe baza unei informaţii primite din satul Borca, de pe Valea Bistriţei. A fost notat, ca determinant, în următoarele localităţi: Cr (*brad iescos*), VS (*copac iescos*), Cl (*lemn iescos*), iar ca substantiv, sub forma consemnată de I. Iordan, la Br, PG, Cl, Gl, Bc, Ms, Pp, GH, Ng. Pe brazii putrezi creşte *iască*. De aici şi denumirea lor de *iescari*.

Unui „copac cu trunchiul boşted" i se spune *ştiubéi* (Cl), *brad stupos* (Co, Gl, Cl), *fluier* (Co), *bortar* (Chi, Gl, PG), *brac* „copac uscat, stricat, boşter, lemn care nu-i bun la nimic" (Ms, Hl, Co, Pp, Cr). Verbul *a brăcui* „a alege partea putredă dintr-un butuc", înregistrat la Hl şi la Ms, are (la PS) ca sinonim pe *a huzări*, derivat de la *huzăr*.

Bolile bradului. Un mare duşman al bradului este insecta numită ştiinţific *bostrichus typographus*. Este o muscă ale cărei larve intră sub coaja bradului. Termenul este destul de cunoscut în graiurile populare, după cum s-a văzut mai sus, unde am prezentat influenţa limbajului tehnic, al inginerilor silvici, asupra vorbirii lucrătorilor forestieri. Adăugăm aici pe *musca bostriţă* (Cr). La Co, acestei insecte i se spune

şi *gîrgăriţă*. Combaterea acestui dăunător se face după procedeul numit al *arborelui cursă*, despre care iarăşi a fost vorba mai sus. Acesta este un copac sănătos, pregătit anume pentru *cursa gîrgăriţelor* ce s-au depus pe un copac din apropiere. *Gîrgăriţele îşi depun ouăle sub coaja copacului tăiat. Cînd ouăle sînt în clocitură, se ia coaja copacului.* Din cauza soarelui, larvele mor. „Copacul în picioare, mîncat de insecte" se numeşte *muscar* (Co). Expresia *arbore cursă* e atestată şi la Br, Crl (aici i se spune şi *probă*), Cr, Hl, Sc, iar *muscar*, la Gl, VJ, VM şi în alte locuri. Alături de *muscar*, se foloseşte, cu acelaşi sens, şi *gîzar* (Br) sau *lemn insectat* (*în care-i băgat bostriţa*) (Cr). Un alt dăunător este mătreaţa bradului, căreia, (la Hl şi Gl) i se spune şi *muşchiul bradului*. Un subiect a vorbit şi despre *cari* ca de insecte care atacă brazii: *cariul careşte bradul* (PG).

Organizarea muncii la pădure. Lucrătorii forestieri sînt organizaţi în echipe de cîte 4—8 oameni. Alături de *echipă* apare *brigadă*, termen cu totul recent. În satele din nordul regiunii anchetate (VS, Ms, Lr şi Cr), pentru *echipă* se foloseşte şi cuvîntul *partie*, care aminteşte de organizarea muncii forestiere din timpul stăpînirii austriece. În aceeaşi situaţie este şi *partifílu* (VS) „şeful unei echipe de lucrători forestieri" (din germ. *Partieführer*, probabil prin intermediul limbii maghiare). Lucrătorilor forestieri li se spune, cu un termen generic, în satele din nordul regiunii, *butinari*, cuvînt împrumutat din ucraineană, cum s-a văzut, în timp ce în restul regiunii se folosesc expresiile *tăietor la pădure, tăietor de lemne* (*tăietor* cu sensul de „trunchi pe care se taie lemne", apare la NŞ şi Şi).

În pădure există o diviziune a muncii. Aceasta se reflectă, pe plan lingvistic, în numărul mare de derivate cu sufixul *-tor*, care formează nume de agent de la numele operaţiilor ce trebuie efectuate. Lucrătorul care doboară arborii poartă numele de *doborîtor* (Crl), cel care cojeşte bradul *cojitor*, cel care curmă lemnul după anumite dimensiuni *fasonator* (Br, Crl, VS, VM). Munca de alegere a lemnelor rele de cele bune, de aşezare a lemnului după calitate este efectuată de *brăcuitori* (Bh) sau *soltatori* (Br). Lucrătorii care dau lemnul de pe munte la vale sînt numiţi *corhănitori*. Alte nume de agent: *metărár* „lucrătorul care taie *lemne metri*, pentru foc" (Ms), *bouar* „cărăuş" (Co), *butucar* „cărăuş, cel care transportă butucii cu carul" (VN), sau *cociş* (VS, Ms, Bx). De la ţapină s-a creat derivatul *ţapinar*.

Echipele de lucrători forestieri au fiecare cîte un conducător căruia i se spune *dragoman, şef de echipă, şef de brigadă*. Cînd acesta are răspunderea lucrărilor dintr-un parchet întreg, el poartă numele de *şef de pîrău, şef de sector, manipulant*. Cel care cubează lemnul e numit *măsurător* (GH). La Ms, Cr şi Str s-a înregistrat cuvîntul *hărábor* sau *harábur* „om mai vechi în lucrul la *butin*, care, de cele mai multe ori, nu vine acasă cu anii şi nici nu întreţine relaţii cu familia" (Ms). La Str, *barábur* este „omul care nu ştie de civilizaţie, *se îmbracă cu mai multe mode*". Probabil că acest cuvînt nu trebuie despărţit de *hrabor, hărăbor*, pe care le dă *Dicţionarul* lui T i k t i n, după texte vechi romî-

neşti, explicîndu-le prin v. sl. *hrábъrъ*. (Cf. şi *Lexiconul tehnic romîn,* s. v., unde se arată că termenul înseamnă „lucrător nepregătit din punctul de vedere profesional (termen cu sens peiorativ, în limbajul minerilor din Valea Jiului). Şi cuvîntul *zavit* „conducătorul unei lucrări forestiere", (atestat la Br, Sl, GH, PG, precum şi în cartea *Valea Frumoasei* a lui Mihail Sadoveanu), intră tot în acest paragraf. Într-o singură localitate (Cr), un subiect ne-a spus că „şefului unei exploatări de pădure" i se spune *buhálter* (germ. *Buchhalter* „contabil"), adăugînd că *vorba e adusă aici*. Un alt funcţionar cunoscut de lucrătorii forestieri este *întîmpinorul, intimpinorul* sau *antîmpinorul*. Uneori cuvîntul *inginer* e pronunţat *anginer* (VS). În alte părţi, pronunţia acestui cuvînt e corectă. Alţi termeni: *plăiéş* „pădurar" (Bh), *beréznic* „idem", *iágăr* (VS; este germ. *Jäger*, trecut şi pe harta 583 a ALR. II, în punctul cartografic 353 (Bîrsana) şi in 362 (Borşa) din Maramureş). Lucrătorii din nordul regiunii anchetate numesc avansul în bani *fórşuş* (Br), iar „alimentele ridicate pentru o săptămînă de la unitatea forestieră", *magazin* sau *premîndă*. *Magazin* are în germană sensul de „magazie de alimente". Celălalt cuvînt, *premîndă*, un termen vechi din fondul latin, e atestat în VS. La Cl, în loc de *acord* un subiect a pronunţat *acort*: *se lucra înainte la acort, cîte 8—10 oameni tovarăşi*. Procedeul se practică şi astăzi.

Baraca lucrătorilor forestieri. Locuinţa din pădure a lucrătorilor este peste tot numită *baracă* sau *baratcă*. Apar însă şi sinonimele *colibă* sau *surlă*. De fapt, aceste cuvinte nu sînt sinonime decît în mod cu totul aproximativ. *Colibă* şi *surlă* denumesc nişte adăposturi cu totul primitive. *Baraca borşănească* a lucrătorilor din Maramureş are unele particularităţi care trebuiesc reţinute. La intrare este făcut un fel de cerdac, de antret, numit *ghidăraie*, *gadaraie* sau *gladaraie*. Originea termenului, pe care o presupunem germană, am discutat-o mai sus. La Ms i se spune şi *brúder*, iar la Br *ţuc*, deci cu nişte cuvinte care par a fi tot de origine germană. Probabil că modelul acestei construcţii le-a fost adus maramureşenilor de nişte lucrători germani. Termenul *prici* (pl. *priciuri*) „lemn care se pune în afara peretului la baracă; între aceste lemne şi peretele de scîndură se bate pămînt, pentru ca baraca să fie mai călduroasă" a fost auzit la Chi. *Baraca borşănească* se mai deosebeşte de celelalte prin faptul că la dînsa acoperişul are o gaură mare prin care iese fumul de la focul făcut direct pe pămînt, în mijlocul încăperii. De jur împrejurul focului sînt paturile pe care dorm lucrătorii. E un fel de pat comun, pe care oamenii stau culcaţi alăturea, cu picioarele la foc şi cu capul la perete, căci baraca borşănească este rotundă. Această deschizătură în acoperiş e cunoscută sub denumirea de *şofréică* (Cr, Cl), *şofléică* (Br, VS), *ciofléică* (Ms), sau *juvléică* (PG, La, Ms). *Şofleica grajdului* este „gura podului, ieşită în afara acoperişului, pe unde se bagă fînul în pod". Cuvîntul e, probabil, un derivat cu sufixul *-eică* de la *şopru*. În regiunea anchetată există şi derivatul cu sufixul *-eţ, şopreţ*. Sufixul *-eică* este considerat de G. Pascu, *Sufixele romîneşti*, p. 236, de origine rusă, ucraineană,

(-eika), servind aici la formarea de diminutive. În romînă a pătruns prin cuvinte de felul lui *cațaveică*, *copeică* și se întîlnește și în alte cuvinte (*scurteică*). Sufixul există și în bulgară, dar pentru nordul țării trebuie admisă originea ucraineană-rusească. Pentru trecerea lui *p* în *f*, să se compare și *toaipă* > *toaifă* la Gura Haitei („topor rău"). În ALR. II, harta 393 se dă, la punctul 872 din sudul Olteniei, forma *șofru* pentru *șopru*, iar în ALR. I, harta 138, *șură* (*de fîn*), apare din nou *șofru* (pl. *șofruri* in pct. 29 din Banat și *sofru*, tot în punctul 872, din sudul Olteniei [1]). Exemplele acestea arată că schimbarea sporadică a lui *p* în *f* e posibilă.

Am pomenit la timp termenul de origine italiană *palintar* „masă în baraca lucrătorilor forestieri pe care se răstoarnă mămăliga". Din aceastā cauză nu ne vom mai ocupa de el, ci vom adăuga alte cîteva cuvinte referitoare la interiorul barăcilor forestiere. Am spus că focul se face, în multe barăci, direct pe pămînt, ca la stînă. Ca și aici, lemnul mai gros care se pune pe marginea focului ca să nu se împrăștie jăratecul, poartă numele de *fruntar* (Br), *buzar* (Hl, Cr, Br), *naclad* (Md, Sb, Pn, NS, VS etc.). Peste acest butuc gros se pun *célnițele* (sg. *celniță*). Ultimul, derivat de *Dicționarul Academiei*, s. v. din slav. **čel* (ъ) *nica*, *čelo* „frunte" (de unde și mr. *celnic* „fruntaș, proprietar mare de oi, șef") corespunde întocmai cu derivatul romînesc *fruntar*. Adăugăm că *fruntar* are și sensul de „prima tablă a unei plute, numită de asemenea și *buzar*. Unui lemn subțire de pus pe foc i se mai spune (la Ms) și *șpirholț* (din germ. *Spier* „fir de iarbă" și *Holz* „lemn", deci un cuvînt compus *Spierholz*). Prin unele barăci insalubre zboară, după ce se stinge lumina, niște gîndaci negri numiți *șfabi* (Lr) sau *corháni* (Br). Omul care îngrijește de baracă, face curățenie, întreține focul, pregătește hrana lucrătorilor plecați la muncă se numește *cáiman* sau *cáimăn*. La Str s-a notat *cálman*, apropiat de ucr. *káliman* (v. mai sus, la elementele de origine ucraineană). În multe locuri acestui îngrijitor i se spune însă *focar* (PG, Cl, Gl). În ultimul sat, subiectul anchetat nu cunoaște cuvîntul *cáiman*. La fel și la IA : *caiman se zice în Ardeal, aici nu*. În schimb la Bh există, alături de *caiman*, și denumirile de *sócaci* (element de origine maghiară) sau *cúhăr*. Acesta din urmă e notat și de I. Ciupală în revista „Pădurea", anul I (1912), p. 180: *cuhăr-bucătar* „omul care stă la colibă (baracă) și pregătește mămăliga lucrătorilor de la pădure".

Uneltele tăietorilor de lemne Un termen generic pentru uneltele lucrătorilor forestieri am arătat mai sus că este *sarsamuri* (de origine maghiară). El a fost notat la VS, Crl, Co, Str etc. La Crl: *m-am dus să lucru la sărsamuri, care intră : chingă, cîrmă, cordăláu*. De aici se vede că *sărsamuri* nu se referă numai la unelte, ci și la altfel de lucruri. Un topor mare e numit (la Cr) *bărdoáie* sau *bardáncă*. *Malarină*, cu același sens, a fost discutat mai sus. Tot un fel de topor este și *plancáciul*

1) Cf. și ALR. II, vol. I, harta 262 (*șopru*), pct. : 2, 29, 36, 872 și 886 unde apare tot forma *șofru*.

(Ms) (v. și A. G o c i m a n — O i t u z, „Observatorul social-economic" Cluj, anul III (1933), nr. 1—2, p. 64, unde apare *plancaciu* „bardă pentru cioplit"). Un alt topor pe care se pare că l-au adus lucrătorii italieni este *morocútul*. El are *gura lată*.

Unealta specifică a lucrătorilor forestieri este *țapina*. Alături de această formă, care-i cea mai răspîndită, s-au notat și *țapin* (Cr, Ms, Sl, Crl, DA) și *țabină* (Bx). Partea de fier are un *șpiț* (*șpițul țapinei*), numit (la Cr, Os) și *pană*, apoi o *muchie*, numită *bute* (Ms). Dunga mai groasă de fier care susține *spițul*, prelungindu-se și pe coada țapinei, se chiamă *călăraș*, (Co, VB.). Astăzi nu se mai folosește *cathóul*, „un fel de țapină din vechime" (v. mai sus). Sub *călcîiul țapinei* („partea teșită care se sprijină pe pămînt cînd se ridică bușteni cu țapina") se pune adeseori un căpătîi de lemn numit *támos* (*támiș*, *tamíș*), *ciotóc* (Gl, Cl, Cr), *pilhă* (VS), *balance* (Br, Crl). Peste tot sînt cunoscute *béschia*, *ferăstrăul*, *joagărul*. La IA, „joagărului purtat de oameni în direcție verticală, la tăiatul scîndurilor", i se spune *ștroáfă*, iar la Ms, „beschiei pentru un singur om" i se spune *munér*. Pentru *mai* „ciocan de despicat lemne", apare (la Bx) și *șléigă* „mai de bătut penele la cioflînc", care nu poate fi despărțit de germ. *Schlegel* „mai, făcăleț". *Puțcă* are același sens ca și *șléigă* (VS).

La cojitul brazilor se folosesc unelte ca *răzușul* (Cr, Cl, Bh, NȘ, GH), *julăul*, un derivat de la *a juli* (ViS și VJ), *sapalăul* (ViS, Ms), apoi o unealtă numită *pică* (din germ. *Picke* „cazma"; *pic* „tîrnăcop" apare și pe harta 27, *tîrnacop*, a ALR. I : „așa îi zic cei care lucrează la drumul de fier", în pct. 325, Oradea). *Pică* a fost notat la ViS. Tot acolo apare și *báipig*, despre care a fost vorba la discuția asupra elementelor germane. Adăugăm și pe *șiăr* (Ms și Br), notat, sub forma *șelera*, de A. G o c i m a n-O i t u z, *art. cit.*, p. 65. El trebuie pus în legătură cu germ. *schälen* „a curăți de coajă, a coji". La despicatul buștenilor, muncitorii se folosesc de pene de lemn numite și *gàvoazde* (sg. *gàvozd*) (VS, Ms, Co).

În timpul iernii, ca să nu alunece, lucrătorii își prind de încălțăminte niște potcoave de fier cu *hácuri* sau colți ascuțiți. Acestor potcoave li se mai spune și *mîțe*: *mîța are o placă, două torți și patru hacuri*. Cuvîntul *mîță* are și alte accepții în terminologia lucrătorilor forestieri. El denumește o unealtă asemănătoare cu căngile folosite de cei care se urcă pe stîlpii de telegraf. Această cange are o coadă de lemn și servește la rostogolirea buștenilor, înlocuind uneori țapina (Hi, Vi, GH, VM). În ultima localitate i se spune și *cățeauă*. Tot *mîță* se numește și „placa de fier cu mai mulți dinți, fixată pe fundul uluculul, cu scopul de a micșora viteza lemnelor corhănite" (VS, Ma, VM). Tot în timpul iernii, lucrătorii poartă niște *genunchere* care-i apără de frig, umezeală, sau lovituri.

În această rubrică trebuie trecut și termenul *clupă* „compas cu deschizătura de un metru, servind la măsurarea trunchiurilor" (Bc), sau „instrument gradat, cu un cursor, servind la determinarea volumului buștenilor" (Cr, DA, Pp, Bă, Sl, Gm, Cr, Cl etc.). Sinonimul său *cleașcă* este atestat de I. G o c i m a n - O i t u z, *art. cit.*, p. 184.

S-a înregistrat şi termenul *piteáúă* „panglică de la ruletă, servind la măsurătorile de lungime" (GH).

Exploatare de pădure. Pentru această noţiune, şi pentru alte cîteva legate de dînsa, consemnăm următorii termeni. În părţile nordice ale regiunii de care ne ocupăm este frecvent folosit termenul de origine ucraineană *bútin*, notat de ALR. II, harta 611, în punctele 353, 362 din Maramureş. n satele din bazinul mijlociu al Bistriţei, în locul lui se foloseşte cuvîntul *parchét*, de provenienţă cultă. *Parchet* e cunoscut şi în satele din Maramureş. Sensul de „exploatare de pădure" îl are şi *şlag* (Crl, Ms, Np, VS), din germ. *Schlag*, cu acelaşi sens. Pe aceeaşi hartă (611) a ALR. este trecut *şlag* în punctul 365 (Ciocăneşti) de pe Valea Bistriţei (cf. şi răspunsurile *opşliag*, din punctul cartografic 366 de limbă ucraineană, *hóşliag*, din punctul 386 (Marginea), amîndouă din Bucovina). Un alt sinonim este *săhéibe* (PS). Cu acelaşi sens apare acest cuvînt şi în *art. cit.*, al lui I. G o c i m a n-O i t u z, p. 65.

Porţiunea de pădure tăiată de o echipă se numeşte *parcélă* (PG, IA, Bh, Ms), *porţie de pădure* (în aceleaşi localităţi, cu excepţia ultimei), *plasă* (PG), *lot* (idem). Înainte de a se începe tăierea, în unele locuri se practică procedeul determinării volumului de lemne pe o anumită suprafaţă cu ajutorul aşa-numitei *piaţă de experienţă* (Gl), *piesă de esperienţă* (Cl), *piaţă de apreciere* (GH). Pentru delimitarea unui parchet, se folosesc nişte semne făcute pe copaci cu toporul. Un asemenea copac însemnat e denumit *cioplắş*. Procedeul se foloseşte atunci cînd întreaga porţiune de pădure urmează a fi tăiată, cînd, adică, *se taie cu rasu* (IA). Cînd însă se taie numai un copac ici şi colo, cînd, cum se spune, pădurea se taie *înţărcălắt* (Cl), atunci *se márcă* (Gl) sau se *sămnăleázä* (IA) arborii cu un ciocan special, cu numere pe el, se *ştempeleázä* (PS), iar copacului cu acest semn i se spune şi *ştémpel* (GH). (Cf. şi *pădurea nu-i marcată toată rasă*, adică nu se taie toată laolaltă — Gl). Parcela de pădure astfel marcată poartă numele de *mărcătură*. *Cioplaş*, pomenit mai sus, nu-i numai copacul cu semnul pe el, ci şi semnul însuşi (Ms). Există (la PS) şi derivatul verbal *a cioplăşi* „a face *cioplaş*". Uneori delimitarea parchetelor se face cu ajutorul *bornelor* (Co, Gl), sau a *ciuhelor* (Gl), iar acţiunea e denumită cu verbul *a borna*. Tot din limbajul tehnicienilor silvici a pătruns şi termenul *defrişare* de pădure, de fapt pronunţat *difişare* (Cl).

Copac doborît. Prima operaţie făcută de lucrători la doborîrea unui arbore este *taparea* trunchiului cu toporul aproape de pămînt. Se face adică o scobitură în tulpină, în partea spre care trebuie să cadă copacul. Această scobitură se numeşte *tapă* (Ms, Cl) sau *háşchie* (PC, Os, Cl, Cr etc). Verbul *a tapa* „a face cu toporul o *tapă*" (PG, Ms) cunoaşte şi forma *a talpa* (Bh, IA). Se spune şi *a tăia tapă*, (VJ), *a face tapă* (Cl), apoi *a tăia haşchie* (Gl, Ms, Bx, VM, Cr) sau *a da aşchie* (Pp, VN). *Aşchiile* care sar sub loviturile toporului se numesc şi *hucuri* (sg. *huc*) (Cr). Pentru acţiunea descrisă mai sus se foloseşte şi verbul *a increştu* „a tapa, a face o tapă". El a fost notat în două puncte (Sl şi PG). Pentru „a da jos (copacul)" sau „a tăia jos

(copacul)" (expresii curente în regiune), se cunoaşte (la Ms) şi verbul *a obori* (v. şi ALR. II, harta 612, unde cuvîntul este trecut în trei puncte cartografice din estul şi nord-estul regiunii Cluj) sau *a îmburda* (pe aceeaşi hartă a ALR., cuvîntul *îmburda* e cunoscut în Munţii Apuseni, prin vestul ţării, în punctul 105 din Hunedoara şi în punctul 36 din Banat). *Oborîre* apare şi în „Orînduiala" de pădure pentru Bucovina din vremea lui Iosif al II-lea (v. mai sus).

Cînd copacul tăiat cu beschia nu cade singur, în unele locuri (NŞ, VS) ni s-a spus că se foloseşte o prăjină care se sprijină cu un capăt în trunchiul copacului, iar cu celălalt într-un par, pe care lucrătorul îl ridică cu umărul. Efortul lui se transmite prin prăjină asupra trunchiului, care se prăbuşeşte în direcţia dorită. Această prăjină poartă numele de *neamţ*. Cuvîntul *tulpină* cunoaşte următoarele variante: *trupină* (Ms) *trupcină* (Co), *trupchină* Hg, Cl, VN). *Truchinar* „tulpină de brad" apare la Cr. Cuvintele *buştean, trunchi* sînt generale în localităţile anchetate. Pentru „trunchi de brad", (la PS) s-a notat şi termenul *brădáncă* (pl. *brădănci*). *Buştihán* are sensul (la GH) de „brad mare stufos", *buştigană* (la Co) înseamnă „butuc *stupos*, boşted". Verbele *a îmbrînca* sau *a (se) înţăpa* se folosesc cînd un trunchi se înfige în cădere cu vîrful în pămînt (*bradul îmbrîncă cu botul în glod* — PG). Partea groasă a unui butuc se cheamă *húzăr, húzur* sau *huzîr*, cuvînt cunoscut în toate locurile. Derivatul *huzăreán* (Br, Ms, IA, Bh, PG, Hn etc.) denumeşte „buşteanul căzut cu tulpina la vale", căruia i se mai spune şi *turpinar* (PG) sau *botan* (PG, Co, GH Cr, Bh). „Copacul care cade cu vîrful la vale" se cheamă *vîrşan* (Ms, Gm, Cr, Gl, PG), *vîrşáncă* (Br, Crl), *vîrşián*, cu *i* şi *a* în hiat (Ms). „Copacului doborît la pămînt, necojit şi cu crengile netăiate" i se spune uneori *berbece* (Ms) sau *urs* (IA). În ultima localitate s-a notat şi expresia *a tăia pădurea-n urs*, adică a face această operaţie în timpul iernii cînd seva fiind îngheţată, copacii nu pot fi cojiţi. Tot de la informatorul de aici s-a primit lămurirea că *berbece*, cu sensul dat, *se zice în sus, pe la Broşteni. Berbece* mai înseamnă şi „lovitură puternică" (atunci cînd se ciocnesc doi buşteni la corhănit).

Pentru „a curăţi copacul de crengi, tăindu-se acestea astfel încît să mai rămînă pe tulpină nişte capete scurte", se cunoaşte verbul *a ceşti* (ŞD, Pn, Cr, Hl, Sb, Fc, Ng). La PS are forma *a ţăşti*. Pe harta 613 a ALR. II, *curăţă de crengi* (*copacul doborît*), *a ceşti* nu apare în nici o localitate. Originea lui am discutat-o în paragraful dedicat influenţei ucrainene. Adăugăm că la Cl, informatorul folosit a precizat că acest termen nu-i cunoscut. În părţile de nord ale bazinului Bistriţei se face distincţie între *a ceşti*, cu sensul dat (acelaşi sens îl are la Cl şi verbul *a cionta*), şi *a cepuri* „a tăia crengile unui copac doborît chiar de lîngă tulpină". Prima operaţie este premergătoare *cepuritului*. Există două derivate formate de la *cep*: *a cepuri*, cea mai răspîndită (PG, Cl, Bh, Gl, Cr, IA, VM, Sl, Pp, Cl, Hn), notată şi în punctul cartografic 365 (Ciocăneşti), pe harta 613, şi varianta *a cepui*, (la Br, Ms, Cr, Pn, Crl, Hl, Sb, Pp etc.), cunoscută şi în punctele unde s-a auzit prima variantă. Harta amintită (613) o atestă pe

aceasta din urmă în patru puncte din regiunea de nord şi nord-vest a ţării. A fost înregistrat şi verbul *a dorovăi* „a curăţi de crengi copacul doborit" (Ms).

Operaţia care urmează este *cojitul* trunchiului. Verbul *a coji* e general cunoscut, aşa că nu mai e necesar să dăm localităţile unde el apare. Alteori se foloseşte sinonimul *a jupi* (Cr, PG). În ultimul sat, expresia *brad jupit în mîzgă* arată că-i vorba de efectuarea acestei operaţii în luna mai, cînd arborii au multă sevă sau *mîzgă*. Un alt sinonim, *a beli*, apare la Ms, VS, Br, Str, Ma. În prima localitate s-a făcut precizarea (care arată că sinonimia nu este totuşi perfectă): *belim copacul dacă-l iei cu foltauă. Dacă-l iei cu toporul, îi spui cojit. Foltauă* este pluralul lui *foltău* „coajă de brad". La Br, *belitură* este termenul cu care se denumeşte toată „cantitatea de lemne tăiate în timpul unei veri". *A solzi* „a coji" apare la VS. Coaja lungă de brad numită *foltău* serveşte la acoperitul stînelor şi al altor adăposturi temporare din munte. Forma de plural cea mai răspîndită în zona anchetată este *foltăie*, dar în satele maramureşene apare *foltáuă*. Termenul a fost amintit şi în paragraful despre influenţa maghiară. Adăugăm variantele *fîltău* (VM) şi *holtău*, cu *f-* > *v-* > *h-*, ultima transformare fiind similară cu aceea din *vulpe* > *hulpe* etc. La IA, sinonim cu *foltău* este *captar*. Subiectul de aici crede că *foltău vine din Ardeal; e tot una cu captár*. De fapt şi *captar* e tot de origine maghiară (v. *Dicţionarul Academiei*). Termenul a pătruns şi în sîrbo-croată, cu sensul de „Art Schutz der Bienenkörbe" (v. E. Berneker, *op. cit.*, p. 485). El e cunoscut, cu sensul de „capac pentru acoperit stupii de albine" sau „capac de oală", şi prin alte locuri din Moldova, de pildă prin unele sate din regiunea Iaşi. Sensul de „foltău" al lui *captar*, (notat la IA), se explică uşor atîta vreme cît scoarţa de brad este des utilizată pentru acoperit diferite adăposturi. „O făşie de scoarţă de brad luată de pe trunchi în lungul lui cu securea" se cheamă *curea* (Ms).

Pentru a se obţine lemne de calitate superioară, folosite în construcţii, se recurge la procedeul care constă în jupirea cojii de pe copac după ce a trecut o bucată de vreme de la doborîrea lui. Acest lemn se numeşte *corován* (PG, Pn, Bh, Ms, NS, GH, Co etc.). Informatorul din PG a dat lămurirea că lemnul *corovan* se taie în primăvară, dar se jupeşte în luna august, cînd nu mai există sevă în el, pentru că a fost absorbită de cele cîteva crengi care i se lasă în vîrf. Între timp coaja se usucă şi se prinde tare de trunchi, în aşa fel încît poate fi luată numai prin cioplire cu toporul. Originea sa ucraineană am discutat-o la timp. Verbul *a coroni* „a lua coaja de pe *corovan*" apare la Ms. (Cf. sl. *kora*. „scoarţă"). Consemnăm şi verbul *a cătărgi* „a curăţi un brad de cepuri şi de coajă, lăsîndu-l întreg, necurmat" (VN).

Demnă de remarcat este prezenţa, în unele sate din nord, a cuvîntului *punte* cu sensul neobişnuit de „trunchi necurmat". La Ms el este „copacul dat jos, cojit, *nerîntuzit*". La fel şi la VM. În primul caz i se spune şi *puntea întreagă*. La ViS *copacul dat jos îi punte*. Alte sensuri ale lui *punte*, ca de pildă acela de „partea mai lată la potcoa-

vele folosite de lucrătorii forestieri, pe care se sprijină talpa încălțămintei", sau acela de „lama țapinei, partea de fier a țapinei", ambele notate la Moisei, și neînregistrate de dicționarele noastre, sînt de importanță secundară pentru discuția de față. Sensul de „copac necurmat" al lui *punte* stă, fără îndoială, în legătură cu folosirea unor asemenea lemne pentru alcătuirea *punților*. În latină *pons, pontem* denumea construcția durabilă, adeseori din piatră, făcută peste un rîu. Pe terenul limbii romîne, datorită unor condiții de viață materială mai înapoiată, în munți, s-a produs modificarea semantică semnalată încă de S. Pușcariu, *Études de linguistique roumaine*, p. 41. Chiar dacă, așa cum a arătat Al. Rosetti, *Istoria limbii romîne*, vol. I, p. 180, latinescul *pons* avea încă în latină sensul cuvîntului nostru *punte*, păstrarea în limba romînă numai a acestui sens și folosirea pentru acela de „construcție mai mare, durabilă, peste o apă" a unui termen străin (*pod* e de origine slavă), este încă o dovadă că pentru o anumită epocă trebuie invocate, în explicarea unor evoluții semantice, sau în păstrarea unor anumite sensuri ale elementelor latine, condițiile vieții materiale deosebite, în care s-a dezvoltat romanitatea balcanică.

Înainte de a fi dați la vale, buștenilor li se rotunjesc capetele cu toporul. Această operație este denumită în mai multe feluri. În unele locuri (de pildă la ViS, Ms, Br etc.), i se spune *a șpronțui*, la Cr și GH a *spronțui*, la Ma *a șprânțuri*. În alte părți, chiar în unele din satele citate, verbul este de conjugarea I: *a șpronța* (Br, Crl, Ms). La ViS, VJ, VM, Ma există expresia *a face șpranț* „a rotunji capătul unui butuc". Pentru aceeași operație se întrebuințează și cuvîntul *a ștronța*. Discuția asupra originii acestor elemente, precum și asupra altor sensuri care au fost atestate de noi pe teren, poate fi văzută în paragraful asupra termenilor de proveniență italiană din graiul lucrătorilor noștri forestieri. Echivalentul creat pe teren romînesc pentru denumirea aceleași operații este *a olări* (capătul unui buștean). Este foarte răspîndit (Cl, Bh, IA, PG, Cr, Sc, CI, NȘ, Pn, GH, VN, Ms). Cuvîntul este atestat și de M. Anania, *art. cit.*, p. 297, dar dicționarele nu-l cunosc, cu excepția *Lexiconului tehnic romîn*. La GH există și variana *a oli*: *se mai spune și olit*; *facem capătul lemnului ca o oală*. La Gl, Co, Cl și *a teși* are același sens, la Sl și *a rosta* „a olări", iar la VM *a tivi*. Cuvîntul *olări* apare pe harta 615 a ALR. II, după cum urmează: în punctul 260 (Beclean, regiunea Cluj), *îl olărește la capete, taie frumos roată ca o oală*; în punctul 365 (Ciocănești) *olărești*; în punctul 228 (Toplița) *olărit, olăresc*. În alte puncte din restul țării nu mai apare acest cuvînt, ceea ce înseamnă că el caracterizează numai această regiune din nordul Carpaților răsăriteni. Pe aceeași hartă, în punctele 362 (Borșa) și 349 (Groși, regiunea Baia-Mare) sînt trecute răspunsurile *îl ciulești, îl ciulește* „rotunjește capetele trunchiului. Cuvîntul a fost înregistrat și în anchetele colectivului de la Iași (în Bs și Ms). La Ms: *prima dată îl ciulești sau șpronțat sau olărit; unul înțelege ciulit, unul înțelege șpronțat, unul înțelege olărit*. Cuvîntul cu acest sens apare și în *Dicționarul Academiei* și este explicat ca un derivat de la *ciul*.

Tăierea bușteanului după anumite dimensiuni, înainte de a-l

scobori de pe munte în vale, e denumită cu verbul *a fasona*. Cuvîntul, deşi neologism, e cunoscut în majoritatea satelor anchetate. Apare şi *a secţiona* şi *secţionator* (Crl). Pentru primul caz consemnăm şi varianta *a fansona* (Bor.) Mai vechi sînt *a curma*, *a reteza*, ultimul avînd în satele maramureşene forma *a rînluzi* (Discuţia acestor forme o face I. A. Candrea, *Însemnări şi rectificări*, „Grai şi suflet", III, fasc. II, p. 427—428). La Cr se spune şi *a cenătui* „a tăia copacul în butuci, a-l fasona", iar la Hn, *a cionta* „a fasona", la VS, Cr, Ms, VN, *a butuci*, la Ms şi *a butucări* „a tăia lemnul în butuci", la VS şi *a dimica* (pentru *dumica*, din lat, *mica*). Cuvîntul de origine germană *şnitui*, cu acelaşi sens, apare la Br, Co, Cr. *Şnit* este „capătul retezat al unui butuc" (Cr) sau „partea putredă dintr-un butuc" (Co). Am arătat mai înainte că pentru „a tăia capătul gros al unui butuc" se foloseşte şi cuvîntul *a huzări*, derivat de la *huzăr* „partea groasă a unui butuc". Pentru „a tăia vîrful unui copac" se spune *a vîrvui* (Bh). Vîrful bradului, care de obicei rămîne în pădure, se chiamă la Ms, VS *vîrşiác* sau *cătur*, la PG şi Ms *cruce* sau *crucea bradului*, la Cl, IA, Gl, PG *spic* (*spicul bradului*), iar la VM *cal* „vîrful de copac care rămîne în pădure".

Teren accidentat. Înainte de a discuta termenii referitori la transportul buştenilor de pe munte la vale consemnăm în acest paragraf cîteva cuvinte populare pentru noţiunea de „teren accidentat". Transportul lemnelor de pe munte este în strînsă legătură cu această formă de relief. E cunoscută expresia, împrumutată din vorbirea personalului silvic, *loc accidentat*, precum şi cuvîntul *versant* (PG). În aceeaşi situaţie se află cuvîntul *pantă*, sau expresia *loc forţat*, primul atestat la IA, iar expresia la Gl. În toate satele e cunoscut termenul *corhánă*, de unde derivatul pe teren romînesc *a corhăni*, „a da lemnele la vale pe *corhană*", apoi sensul generic de „a transporta buştenii de pe munte". S-au creat şi substantivele *corhănit* şi *corhănitor*. *Corhă* „rîpă, loc prăpăstios", atestat în anchete la Br., precum şi în lucrarea lui Tache Papahagi, *Graiul şi folclorul Maramureşului*, p. 212 (tot în satul Borşa), este socotit de acest cercetător de origine ucraineană (*korh*). În aceeaşi localitate maramureşeană apare şi adj. *corhos* „rîpos, prăpăstios". „Locul accidentat" e numit *ţuránă*, (Sb, Br), cuvînt care se găseşte numai în *Dicţionarul* lui Scriban, sub *ţanc*. La Vl şi Co, *ţanc* înseamnă însă „pisc, vîrf de munte", are, aşadar, sensul cunoscut. În satele Br, Co, Cr, Gm, PG, Cl apare *hrápă* sau *hreápă*, socotit de *Dicţionarul Academiei* tot de origine ucraineană. Un *teren în picaj* (sînt cuvintele subiectului anchetat) este numit (la Cr) *loc fortoiét* sau *fortói*, (la Bh) *ţăpchiş*, (la IA) *oblînc*, (la VS) *obrejă* (pentru ultimul cuvînt, v. *Dicţionarul* lui Scriban, s. v.). În ultima localitate apare şi adj. *gîrliciós* „abrupt". Expresia *pîrău fugar* (IA) se foloseşte despre un rîu de munte cu o pantă foarte înclinată. Determinantul *ponci*, din expresia *loc ponci* (VM) sau *ponciş*, din *loc ponciş* (Ms) are sensul de „abrupt, loc în pantă, prăpăstios".

„Corhănitul" lemnelor. Verbul *a corhăni*, pomenit mai sus, e cunoscut în toate satele anchetate. Cuvîntul pare a se fi creat, de la

corhană, mai întîi în satele de pe Valea Bistriței. De aici el s-a răspîndit în satele din Maramureș, din Ardeal sau de pe Valea Sucevei. Un subiect din ViS (Valea Sucevei) ne-a dat informația că înainte pentru *corhănit* se spunea *slobozit*, adăugînd că și acum *se spune prin unele locuri la slobozit*. La Ma, *tineretul zice corhăni*, cei mai în vîrstă spunînd *slobozi*. La fel, un informator din Br preciza că înainte de 1944 nu se întrebuința cuvîntul *corhănit*, ci *slobozit* sau *țipát*. *A slobozi* (lemnele la vale) a fost notat și la Sl sau Ms. În Codul silvic pentru Bucovina de la 1786, despre care a fost vorba în partea întîia a lucrării, sînt în uz tot *slobozi* și *slobozitură* (de lemne). Cînd lemnele se dau la vale fără uluc, fiecare într-o anumită direcție, se spune (la GH) că *lemnele vin frunțiș*, în timp ce *a da lemnul frunțiș* (Pp) înseamnă „a-l da cu un capăt înainte, a-l împinge cu un capăt înainte".

În unele exploatări de pădure, datorită înclinării nu prea mari a pantelor, se folosește la corhănitul trunchiurilor tracțiunea animală. Un asemenea loc în pădure e numit *loc de boi* (PG, Sl), *loc de vite* (Sl) sau *loc de marhă* (Ms), ceea ce-i tot una. Acțiunea „corhănitului" cu vitele se denumește (la Br) prin expresia *a da după vite*: *rictalăii care dau după vite* (*rictalău* este muncitorul forestier care *rictuește*, care îndreaptă lemnele, le pune în ordine la capătul de jos al ulucului). Tot la Br, pentru aceeași acțiune se spune și *a lua cu vitele la cioată* „a căra buștenii de pe munte în vale cu vitele". Consemnăm și verbul (notat la Ms) *a înțuriga* „a da caii sau boii înapoi", fără îndoială un derivat de la germ. *zurück*, folosit ca interjecție, cu același sens ca și adverbul german, și în alte părți ale țării, de pildă prin satele din regiunea Iași (*ptruu, țuri(c)!*). Pentru *cărăuș* „lucrător forestier care trage buștenii la vale cu vitele", e cunoscut (la GH) și termenul *țugáș*. Acțiunea se cheamă *țugărit* sau *țugurit*. Ultimele sînt cunoscute la Ms, Sl, Co, iar *a țugări* a fost notat și la Ms. Cel care trage lemnul de la *bofîntău* la *tason* pe *hiță* se numește *tînjălár* (VN), iar acțiunea de transportare a buștenilor cu tînjala se exprimă prin verbul *a tînjăli* (Pp): *pe patlaj se tînjălește vara*. O tînjală mai mare, cu capătul încîrligat, ca să poată fi folosită, la nevoie, pentru oprirea lemnului, e numită *tînjăloi* sau *tînjăloiul cel mare* (CI, VN). *La boi este jug cu tînjăloiul cel mare*. [Tînjăloiul] *are ca sania, adus la spate, arcănit, de unde prinde cioflîncele. Bagă cioflîncele în capătul tînjăloiului și bate cioflîncele în capătul butucului* (CI). Pe tînjală, atunci cînd trasul buștenilor se face cu caii, este fixat un *orciuc* (Crl, Cr), *hanfău* (pl. *hanfauă*) (Crl): *la noi spunem hanfău, la Maramureș orciuc*. Termenul *hanfău* nu-i notat de nici unul din dicționarele noastre. El este de origine maghiară (*hamfa*, cu același sens). Sinonimul *șpilvág* a fost discutat pe larg în paragraful despre influența germană. (*Unii spun crucea tînjălii, alții șpilvagu tînjălii*-Crl). La ViS și Lr, pe Valea Sucevii, i se spune și *tufírcă*. Greutatea pusă pe o pereche de boi se numește (la Ms, Sl, poate și în alte locuri), *tar*.

De tînjală se anină *cioflîncul*, un fel de vîrtej cu mai multe verigi și cu o *pană* (sau mai multe) de fier la capăt, care se bate în buștean. Cioflîncul cu trei *pene* e numit *bihón* (pl. *bihoáne*) (Os, ViS) *blihón*

sau *bihúnc* (Ml), iar în Ardeal (după o informaţie primită la PG) *fortalău*. Termenul *cioflînc* e general în localităţile anchetate, de aceea nu mai arătăm unde apare. S-au notat şi variantele *ciolînc* (Hl, Bh), *ciofring* (PS), *cioflîncă* (Ms). Părţile *cioflîncului*: *zaua*, o verigă mai mare, numită şi *batcă* (VS) sau *broască* (Os, Cr), în care este prins un cui de fier, ce se poate învîrti. Acestei verigi mai mari i se mai spune şi *belciugă* sau *casa pulincăului* (Ms). Cuiul de fier introdus în *zaua* este numit *vîrtej* (Cl), *furgău* (PG), *fîrgău* (Bh) sau *pulincău* (VS, Ms, Br). *Fulgău* (Cl) este şi „lanţul cu o verigă în care se bagă *dreava* (un fel de ceatlău) ca să strîngă lemnele pe car". „Cuiul de fier bătut în tînjală, de care se prinde cioflîncul" poartă denumirea de *crampon* (Co, Pn, Pr, PG, Cl).

În multe localităţi (Cr, Gi, PG, Pp, VN, Co, Bor), „drumul deschis prin pădure pe care se trag buştenii la vale cu boii" se cheamă *hîţă* sau *hîţoagă* (Bor). La PG, *hîţă* este şi „un pîrău *hrepos* pe care pot să meargă lemnele la vale fără a mai fi nevoie să se construiască un uluc", iar la Cl, *hîţă* e tot una cu „uluc pe valea unui torent". Termenul de origine germană *şnaiţ* (Cr) denumeşte o „cărare prin pădure făcută de om". Sinonim cu *hîţă* este *cólnic*.

De cele mai multe ori, pe aceste drumuri de munte sînt aşezate, din loc în loc (2—8 metri), lemne de grosime potrivită, puse de-a curmezişul, pentru a uşura transportul buştenilor. Uneori, aceste lemne transversale sînt mult mai dese. Atunci se spune că drumul e *podit*. Un astfel de drum *podit* poartă numele de *ştráiveg* (Crl, Sl), *ştráivig* (Ma), *ştráibic* (Ms, VM, Br, VS), *ştriáblic* (Ms), *durgalău* (Ms), *drum argelat* (Cl), căci aceste lemne puse de-a curmezişul se numesc şi *argele*. Iată un text (din NŞ) în legătură cu felul cum se construiesc astfel de drumuri: *Dacă-i drumul coturos, are coturi sau e pe o coastă, se argelează în părţile unde bate lemnul*; *punem un fel de mărginari*. *Loc argelat* este (la Pp) „un fel de cărare cu lemne puse de o parte şi de alta, un fel de uluc provizoriu". Lemnelor de pe marginea căilor de acces forestier li se spune (la VS, Ms, Br, Crl) *galandáre* (sg. *galandár*), în timp ce la IA s-a notat cuvîntul *taraz*, cu varianta *talaz* cu acelaşi sens.

Alături de *drum argelat* sau *drum argelit* (Co), apar şi *drum ştreifuit* (PG—subiectul afirmă că expresia e cunoscută prin Bucovina), *drum şpràiţuit* (Crl), *drum pilhuit* (VS), *drum pătlăjit* (Crl), *drum, mîzguit* sau *mîzgărit* (Crl). Verbul *a ştrefui* (ViS) are sensul de „a trage un buştean la vale cu boii". *Şpraiţ*, în afară de „proptea", ca în germană, mai înseamnă şi „traversă, lemn pus de-a curmezişul pe drumurile forestiere" (Br, Crl). Cuvîntul *mîzgar* este cunoscut în toate satele anchetate. Nici unul din dicţionarele noastre nu-l au, deşi era trecut la I. Ciupală, *art. cit.*, p. 366, după cum nu sînt înregistrate nici verbele *a mîzgui* sau *a mîzgări*. *Mîzgar* trebuie explicat ca un derivat de la *mîzgă*, cu sensul, atestat în regiune, de „sevă, *mîţă*, suc". Un lemn numit *mîzgar* este un lemn verde, cu sevă într-însul. Cînd este pus pe drumurile forestiere, un asemenea lemn uşurează alunecarea trunchiurilor corhănite. Pe de altă parte, aproape întotdeauna aceste lemne sînt ude, pline de noroi. Cuvîntul *mîzgar* denumeşte apoi şi un „lemn nu prea

gros, care serveşte la manipularea buştenilor sau în alte momente ale muncii la pădure". La ID (Maramureş) s-a notat *mîzgar* cu sensul nu prea clar de „margine a unui butuc". Unui „lemn scurt şi nu prea gros, servind la transportatul buştenilor" i se spune (la IA) şi *prodúşcă*. Adăugăm că *plai* are şi sensul de *drum mîzguit* (Br). Omul care are grijă de întreţinerea drumurilor de munte, care repară unele stricăciuni, se numeşte (la GH, Sl, Br, VM) *drumar*. Subiectul din VM îl consideră pe *drumar* învechit, căci, spune el, *acuma* [se zice] *întreţinător*. Se vede preferinţa spre derivatele cu sufixul *-tor*, desigur sub influenţa limbii literare.

Uneori, la corhănitul cu boii se leagă mai mulţi buşteni unul după altul, cap la cap, cu cioflînce. Se foloseşte, pentru aceasta, termenul *danţ* (Ms, Sl, Br), sau expresia *a prinde danţ* (dans). Avem de-a face cu o exprimare metaforică: lemnele se mişcă la vale prinse unul de altul ca într-un dans. La Br şi Crl s-a dat răspunsul că *danţ* este un fel de *cioflînc*.

Cuvîntul *rıză* (Gl, Pp şi Cr) (din germ. *Riese*) nu înseamnă, ca în satele maramureşene, şi ca în limba de origine, „uluc, jilip" (influenţa germană e mai puternică în nord), ci el a suferit o modificare semantică, denumind „un loc curăţat de copaci, de obicei drept, *argelat* uneori, pe care se cară butuci".

Un termen aparţinînd acestui compartiment semantic, necunoscut, se pare, în Maramureş şi în satele anchetate din Bucovina, dar care-i frecvent întrebuinţat pe cursul mijlociu al Bistriţei (nu-i notat de nici un dicţionar) este *patlaj*. El denumeşte tot un „drum cu mîzgari", un *drum ştrefuit*, un *ştraiveg* : *un pat de lemne făcut pe un drum prost, smîrcos, ca să se poată trage mai uşor lemnul pe el* (VN). Există şi verbul *a pătlăji* „a construi un patlaj". Dăm localităţile unde aceste cuvinte au fost notate: Br, NS, Cl, Bh, PG, Hn, IA, Pp, VN. La NŞ, sensul e întrucîtva schimbat, căci *patlaj* este un *„aşternut pentru lemn, ca să stea bine cînd îl aşezi undeva*; *patlaju-i tot de lemn"*. Acest sens e mai apropiat de etimonul slav de la care pleacă. În slavă, *podložiti* are sensul de „a pune dedesubt, a aşterne", un derivat de la ložiti (v. E. Berneker, *op. cit.*, p. 737, sub *ložъ*, *ložiti*).

O altă construcţie pentru transportatul buştenilor de pe munte este aşa-numita *plăncă*. În cele mai multe locuri *planca*-i „un fel de uluc, nu prea lung, făcut din scînduri groase, adeseori numai cu o latură căptuşită cu scînduri, în timp ce cealaltă latură este dată chiar de înclinaţia pantei". *Plăncile* se construiesc adeseori de-a coasta şi au un caracter provizoriu. La Gm, *planca* este ulucul numai cu o singură margine; la fel şi la Br sau la Ms (*scoc cu un perete*). În ultimul sat i se spune şi *plancă într-o ureche* sau *scoc într-o ureche*. La Vt, pentru că nu-i construită prea trainic, pentru că nu-i *cusută*, i se spune *plancă moartă*. Adeseori *plăncile* se fac de-a lungul unui pîrău nu prea lung, dar cu înclinaţie mare. Se spune astfel că *plăncuieşti un pîrău* (Cl). Cuvîntul *plancă* e atestat şi în PG, Cr, Gl, Bh, IA, Pn, Hl, GH, Br, precum şi în *art. cit.* din 1923, al lui P. Antonescu, p. 19: *„a face plănci"* a podi albia unui rîu, de obicei cînd panta lui e foarte

mare şi cînd este sec... pentru a se putea face transportul lemnelor". Un alt sens al cuvîntului în discuţie este „locul de la capătul de sus al ulucului unde se adună buştenii înainte de a fi daţi la vale, *bofîntău, lujniţă*". (Sb, Hn, Dc, VM). Un sinonim al lui *plancă* este (la VM) *buhal*. El înseamnă atît „uluc provizoriu pe care se dau lemnele la vale", cît şi „locul de la capătul de sus al unui uluc mare unde se adună buştenii". Verbul *a buhălui* are sensul de „a aduna lemnele la capătul de sus al ulucului". Tot sinonim cu *plancă* este şi *rulă* (Br, Cr, GH, NS, Sl). La VS şi Br, *a rînui* înseamnă „a da buştenii la vale pe *plancă*".

În timpul iernii, transportul materialului lemnos se face cu sania numită *sanciu, ori zis pe nemţeşte şlaif* (Crl). Primul termen e atestat în aproape toate satele anchetate. Sinonime: *săn'oi* (Sl) *corciúie* (Br, Ms, Sl, Bx, Crl). Sania mai mică de la spatele sanciului se chiamă *şlaif* (Br), *căţel* (VN), *urmăriţ* (Pp), *sănietă* (Ms). În locurile înclinate, sania *se fortoaie* (Cr).

Ulucul. Pentru acest cuvînt, cunoscut în toate satele anchetate, au fost notate următoarele sinonime: *Scoc*, mai ales în nord (Ms, Crl, VS, ŞD, Co). Există *scocuri uscate* şi *scocuri cu apă* (Ms, VS). Pe acestea din urmă buştenii sînt mînaţi la vale de apa captată a unui pîrău. S-a notat şi *scoc într-o ureche*, care pare a fi acelaşi lucru cu *plancă într-o ureche*. Pentru *uluc* se spune apoi *jlip*, la Co (*jlip de apă, jlip uscat, dar în general se vorbeşte uluc*), NS, Sl, *şlip* la VM. *Jghiab* s-a notat la Bş, Cl, Co (aici însă înseamnă „trecătoare îngustă între doi munţi"). Un alt sinonim de origine germană este *riz*(*ă*) despre care a mai fost vorba, apoi *perţ* „scoc de apă" (Vi M), *perepustă* „uluc cu podeaua întreruptă din loc în loc" (Ms, VS), acelaşi cu *teárfă* (VM). La Ms şi VS apare şi *cetérnă* sau *ciotórnă*, dar subiectele ştiu că acest cuvînt e folosit mai mult *pe la Cluj*. Un „uluc scurt, din scînduri, care poate fi dus dintr-un loc într-altul, folosit pentru transportarea lemnelor de foc", se cheamă (la Br, VS, Sl) *ştroápă* (şi formele *ştroape* sau *ştrop*).

Acţiunea de a transporta lemnele pe uluc se denumeşte cu verbul *a ulucări* sau *a uluci*, iar *ulucar* este „muncitorul care lucrează la corhănitul lemnelor pe uluc".

În ce priveşte construcţia, un uluc este alcătuit din mai multe *racle* sau *table de uluc*, care se sprijină la capete pe nişte *căpătîie*, nişte pari sau pociumbi groşi, bătuţi în pămînt. Acestei construcţii de susţinere i se spune şi *căsoaie* (pl. *căsoi*) (Cr, Bh, Pp), *scaun* sau *talpă* (Ms, Crl), *căşiţă* (Br). „Lemnele de 1—2 m bătute în pămînt, pe care se construieşte ulucul, se cheamă *ciutani* (Cl). Lemnele de sub podeaua ulucului alcătuiesc *trasamentul* (Ms). La Sl, *broască* are şi sensul de, bucată de lemn care se pune sub uluc, pe pămînt, din loc în loc, cînd acesta nu-i ridicat deasupra terenului".

Pe construcţia numită *căşiţă* sau *căsoaie* etc, se aşază un lemn numit *tres* (Bh, Cl, Pp, Hn), deasupra căruia se aştern, în lungul ulucului, lemnele care alcătuiesc *fundul ulucului*. În unele părţi, *tresul* e

confundat cu *andreaua* (PG, Gl; v. mai jos). *Fundul ulucului*, format din butuci cioplіţi, lungi cît ţine distanţa dintre două *căsoi*, cît ţine deci o *raclă de uluc*, mai e denumit *podea la uluc* (Ms, Gl, Cr, Crl, VS), *pódină* (Pp), *pînza ulucului* (Cl), *fundínă* (Cr, Gm, VM), *rizáncă* (Ms), *inima rizului* (Ms: *inima rizului se face de fag că nu scămeşte*), *inima ulucului* (Cl) şi *îndreá* „podeaua din mijloc *la riz*" (Br.). La Pp, expresiile *scîndură de fund* sau *şipcă de fund* se referă la fundul ulucului de apă, construit din scînduri. Aproape toţi termenii de mai sus lipsesc din dicţionarele existente. De altfel, cum am mai arătat, numeroşi termeni din această parte a lucrării nu apar în aceste dicţionare.

Pe marginea ulucului sînt iarăşi nişte lemne numite *mărginari* (Br, Cr, Gl, Cl), *mărginaşi* sau *lăturaşi* (PG), *străji* (VS, GH, Pp, CI), sau *straja canalului* (GH), *argele* (Gl, PG, Hn), *vire* (Cr, Bh), *podijdiţe* sau *podijghiţe* (Ms). Uneori, la coturile mari ale ulucului, pentru ca aceşti *mărginari* să nu se rupă sub izbiturile buştenilor care vin la vale, se mai adaugă alte lemne de întărire, alcătuind ceea ce (la Cl) ni s-a spus că se cheamă *supraînălţare* (un termen tehnic pe care l-am întîlnit şi în lucrările privitoare la construirea ulucurilor din „Revista pădurilor"), *taraz* (tot la Cl), *babă* (Ms).

Lemnele numite *mărginari* sînt sprijinite, la rîndul lor, de un butuc gros, înfipt în pămînt, numit, cu un termen tehnic, *bailón* (Br, VS, Crl, Cr, şi în foarte multe alte localităţi) sau *ţoáită* (VM). La Ma s-a răspuns cu termenul *ţapár*. Asemenea *bailoane* se pun la capetele fiecărei *racle* de uluc. *Bailoanele* sînt şi ele susţinute pe de o parte de un butuc lung, cît lungimea unei racle, pus imediat în spatele *bailonului*. Acestuia i se spune *andrea* (pl. *andrele*) (Cl, Cr, Pp, Bor, Gl), sau *spate* (Gm). Printr-o confuzie, se pare, la Gl şi PG, în loc de *andrea* s-a răspuns cu termenul *tres*. Dar acest sprijin nu-i suficient pentru a rezista la loviturile puternice ale buştenilor corhăniţi. De aceea, *bailonul* mai este sprijinit şi de aşa-numitul *iops* (VS, Ms, Crl) (cu variantele *iop*, *liop* — VS), sau de *splină* (NS). După cum se observă, termenul *iops* (neînregistrat de dicţionare) apare mai mult în nordul regiunii anchetate. În satele de pe cursul mijlociu al Bistriţei fie că nu există o denumire pentru acest lemn care sprijină *bailonul*, fie că i se spune altfel, ca, de pildă, (la Bh) *contrafiş* (pl. *contrafişuri*) sau (la Pp) *conofîţ* (pl. *conofîţe*).

Aşadar, *mărginarul* e sprijinit de *bailon*, acesta, la rîndul său, pe de o parte de *andrea*, pe de altă parte de *iops* sau *splină*. *Mărginarele* şi *fundul ulucului* sînt aşezate pe *tres*, iar acesta pe construcţia numită *căşiţă*, *căsoaie* etc. Adeseori aceşti termeni erau folosiţi de subiectele noastre unii în locul altora. Prin locurile accidentate, unde ulucul trebuie trecut de-a dreptul peste rîpi, se pun nişte butuci de susţinere numiţi *şpráiţuri* (VS, Ms, Crl, Cr), *ştémpele* (sg. *ştempel*) (VS), sau *nemţi*. Iată acum un mic text (de la un subiect din Br) referitor la modul cum se construieşte un uluc: *Dacă ai mers cu podul* [ulucului] *îi pui iopsurile şi-l tragi în plişte cu sîrmă şi după aia îi baţi bailoanele şi aşezi mărginarele*. *Plişcă* de aici are sensul de „pană de lemn, ic".

„Ultima raclă a ulucului, ridicată puţin în sus, de pe care

buştenii sar, descriind o curbă largă prin aer" e numită *sărită* (Ms, Br, Crl), *săritoare* (Crl, Cr, VM), sau *scaun* (VS, Ms). „Locul unde se întîlnesc două ulucuri" poartă numele de *vécsăl* (VS, GH, Chi, Gm, Cr, Gl, PG, Cl).

Pentru a se micşora viteza buştenilor care vin pe uluc se folosesc mai multe procedee. De obicei, se aşază pe fundul ulucului o placă de fier cu mai mulţi colţi, numită *neamţ, german, mîţă, şpantă* (discuţia acestora a fost făcută la paragraful despre influenţa germană), de care frecîndu-se buştenii corhăniţi îşi micşorează viteza. În alte părţi se foloseşte dispozitivul numit *urs*, iar la Ms şi *balerină*. *Ursul* e alcătuit dintr-un butuc greu, prins cu un capăt de o margine a ulucului, cu celălalt lăsat liber şi sprijinit pe marginea opusă. De acest butuc frecîndu-se buştenii corhăniţi, îşi încetinesc mersul (VS, Ms, Br, Crl, Cr). La Crl i se mai spune şi *german de lemn* (cf. şi *vulpe* „aparat moderător de iuţeală pe uluc", dat de I. C i u p a l ă în revista „Pădurea" din 1912, p. 159). Uneori, pe fundul ulucului se pune un singur cui gros de fier. El este numit *bulón* (Bor, Ch, Gl) sau *neamţ*. „Placa de fier cu zimţi" se mai cheamă şi *clisă* (Cl, Ch). Mai adăugăm şi pe *ştronţ*, care, printre alte sensuri, mai înseamnă (la Co) şi *placă de fier cu dinţi ca de grapă, cusută cu şuruburi pe fundul ulucului; colţii iau lemnul în viteză; lemnul merge sfîşiindu-se de colţii ceia*, aşadar e sinonim cu *german, neamţ, mîţă, şpantă* etc. Acest termen, *ştronţ*, cu acelaşi sens, există şi la Bor.

De-a lungul ulucului, din loc în loc, sînt instalaţi nişte oameni care observă buna lui funcţionare, transmit comenzile primite de sus sau de jos, semnalează eventualele stricăciuni etc. De obicei aceşti lucrători sînt tineri, băieţi de 13—16 ani. Sînt numiţi *poşte* (sg. *poştă*) (CI, Ms, VM, Cr, PG, Gl, Cl, VS, Crl, Br etc.), *santinele*, în foarte multe locuri, *verţi* (sg. *vartă*) (Ms), *vărdaşi* (VS, NŞ, GH), *vărtaşi* (Br). „Lucrătorul care are grijă de uluc, intervenind în caz de deteriorare, turnînd apă pe el în timpul verii sau pămînt ars în timpul iernii", se cheamă *şaibár, şubár* sau *şoáibă*. Acesta *şpriţuieşte* ulucul, adică îl udă cu apă. I se mai spune, de aceea, şi *şpriţar* sau *şpriţuitor* (Crl, Ms, GH). Pentru că pămîntul ars, aruncat iarna, se mai cheamă şi *huc* (GH, Ms,VS), acestui lucrător i se mai spune şi *hucar*. El *hucăreşte*, adică azvîrle *teară*.

Sus pe munte, la capătul ulucului, se află *bofîntaul* sau *lújniţa* sau *buhálul* sau *zăpódina* sau *plánca*. Toate aceste cuvinte au sensul de „locul unde se adună lemnele înainte de a fi date la vale pe uluc". Primul dintre ele, *bofîntău*, a fost auzit la Sc, Sh, VN, IA, Co, Vl, PG, Gl, Cl. În ultimul sat el a fost definit ca „loc adînc, groapă unde se adună buştenii". S-au notat şi variantele *buşîntău* (Sh), *bofîltău* (Cl). Termenul este atestat şi de M. A n a n i a, *art. cit.*, p. 297 sau de C. A r m ă ş e s c u *Monografia domeniului Bicaz*, Buc. 1906, p. 32. Cuvîntul *zăpodină*, cu acelaşi sens ca şi *bofîntău*, apare la Crl. Din v. sl. *zapodъ* este explicat rom. *zăpodie* „strîmtoare (de rîu, de drum) între dealuri sau între munţi" (v. S c r i b a n, *op. cit.*, s. v.). Acest sens nu-i departe de acela

al termenului nostru. Acelaşi sens de „loc unde se adună butucii înainte de a fi corhăniţi“ îl au şi *părcană* (PG) sau *obîrşie* (Pp). În ultimul caz s-a plecat de la faptul că astfel de locuri se găsesc, de cele mai multe ori, la izvoarele pîraielor de munte.

Jos, în vale, la capătul celălalt al ulucului, se află *răcaşul* sau *tasonul*. Discuţia acestor termeni am făcut-o mai sus. Menţionăm că într-o singură localitate (la PS) *tason* are sensul de „jghiab pe care vin lemnele la vale, uluc“. Lucrătorul care aşază lemnele la *răcaş* este numit *răcşan* (Br, VS, Ms) sau *om de răcaş*. În unele sate din bazinul mijlociu al Bistriţei el este denumit *tasonator* (Cl) sau *tasonar* (PG). Trebuie arătat că aria lui *tason* este situată tocmai în această regiune, în timp ce *răcaş* (element de origine maghiară) e mai răspîndit în nordul regiunii anchetate. Acţiunea de aşezare a lemnelor în ordine la *tason* se exprimă prin verbele *a tasona* (PG, Gl, Cl, Cr), *a răcăşui* (Chi, Cr), *a răctălui* (Hn, GH), *a rictui* (Br, VS, Co, GH, Cr, Chi, Gm), *a diştronţa* (Bor), *a drecelui* (Ms, Crl). Ultimul cuvînt apare şi la N. Văleanu, *Scosul lemnelor din pădurile de munte* „Revista pădurilor“, anul XLVIII (1936), p. 665 : „La anumite intervale se opreşte datul buştenilor, pentru ca o echipă de lucrători să facă aşa-numita *dreceluire* sau *drecea*, care operaţie constă în aşezarea lemnelor în spaţiile goale în aşa fel încît capătul despre scoc să fie ferit de lovituri“. Despre lemnele aşezate de-a curmezişul la *tason* se spune că *sînt puse ventriş* (Br), sau că *sînt puse poartă* (Bor). Adăugăm şi termenul *rictalău* „lucrător care pune în ordine lemnele la tason“. La VM, cuvîntul *ştont* (probabil de origine germană) are sensul de „grămadă de lemne la tason făcută în aşa fel încît să fie mai înaltă lîngă gura ulucului şi mai mică pe măsură ce se depărtează de uluc“. Cînd buştenii nu sînt aşezaţi în *răcaş*, ei se crapă, *se şfărghie* (Ma, Ms, Br, Cr). Cf. şi *lemn şfărghit* (Br, Cr), *şfărghie* „aşchie mare ruptă dintr-un butuc la corhănit“ (idem). O „aşchie mare“ se mai cheamă şi *scrăblă* (Ms, Br, Bor) sau *doaşcă*. Verbul *a (se) scrăblí* e cunoscut la Ms, Br, iar *a (se) doşcăi*, la PG, Gl, Cl, *a (se) doşca* la Cr. Varianta *taşcă* (pl. *tăşti*) „aşchie mare ruptă dintr-un butuc corhănit“, pentru *doaşcă*, apare la Co.

În caz de stricăciune, ulucul trebuie *reperat* sau *tocmit* (Cr). La Ms, pentru acţiunea de astupare a găurilor la *scocul de apă* se întrebuinţează cuvîntul *a muşti*.

„Comenzi“ şi „semnale“ în muncă la pădure. Lucrătorii forestieri cunosc un întreg sistem de semnalizare, alcătuit din interjecţii cu un sens precis. Aici nu pot avea loc confuzii, pentru că munca la corhănitul pe uluc sau la manipularea buştenilor e deosebit de periculoasă şi nu rare sînt cazurile cînd se produc accidente grave. „Comenzile“ acestea sînt acceptate ca atare de toţi cei care lucrează la pădure. Prin natura lor, ele sînt străine de spiritul limbii romîne. Cea mai mare parte au ajuns la noi o dată cu lucrătorii forestieri străini, probabil o dată cu lucrătorii italieni, sloveni, germani, veniţi la sfîrşitul secolului trecut şi începutul secolului nostru, căci acest sistem de semnalizare, prin caracterul său compozit (elemente italiene alături de elemente germane sau slave) trimite către regiunea unde aceste idiomuri se între-

pătrund, adică în provinciile Tirol, Carintia și Craina. Problema a fost discutată și în articolul *Din terminologia exploatării forestiere și a plutăritului*. Invocarea acolo a acestor „semnale" avea drept scop să dovedească, și pe baza faptelor de natură lingvistică, prezența la noi a unor lucrători sezonieri din regiunile amintite. În acel articol erau date numai cîteva din aceste „comenzi". Ele sînt însă mult mai numeroase.

Pe de altă parte (ceea ce nu am spus în articolul amintit), se pare că înainte de venirea lucrătorilor străini, în unele regiuni din Carpații răsăriteni, mai precis în munții Bucovinei și ai Maramureșului, exista un sistem de semnalizare mai vechi, poate mai sărac decît cel care-i folosit astăzi. Construirea ulucurilor sau jilipurilor se va fi practicat în Bucovina și Maramureș încă de la începutul secolului trecut. Pentru aceasta, trebuie să se țină seama, în primul rînd, de indicațiile date de *Codul silvic* pentru Bucovina, din 1786, unde se îndeamnă proprietarii, de păduri (*moșinașii*) să construiască, după modelul altor țări, care cunoșteau acest procedeu tehnic, ulucuri sau *slobozituri* de lemn, mult mai avantajoase prin randamentul lor, iar, în al doilea rînd, de aducerea, spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului următor, a unor lucrători forestieri germani din Boemia, care erau, probabil, stăpîni pe această tehnică forestieră mai avansată. Transportul buștenilor pe uluc implică neapărat existența unui sistem de semnalizare. Presupunem că în munții Bucovinei și ai Maramureșului trebuie să fi existat un asemenea „sistem". Că așa stau lucrurile ne-o dovedește faptul că pînă astăzi se păstrează cîteva din elementele sale componente. Se constată, anume, că în aceste părți interjecții cu o largă răspîndire nu numai pe Valea Bistriței, ci și în alte regiuni păduroase, de pildă pe Valea Sebeșului, sînt dublate de altele, despre care subiectele anchetate spun că se foloseau înainte, că sînt mai vechi. Este cazul unor „comenzi" sau „*signale*" de felul lui *chinetău!* sau *cláiho!*, care-s mai vechi, și-s pe cale de a fi total înlocuite cu interjecțiile sinonime *gárga!* sau *várda!* Acestea din urmă, mai recente, sînt integrate sistemului de semnale cu o mai largă răspîndire. În afară de *chinetău!* sau *claiho!*, în părțile nordice au mai fost înregistrate și alte interjecții care trimit, prin originea lor, spre limba ucraineană. Se știe că în această regiune un număr mare de lucrători forestieri este dat de satele cu o populație ucrainiană. Așa-numiții *huțuli* sînt și ei specializați în munca la pădure. Sistemul de semnalizare care va fi existat în această regiune a făcut însă loc celui adus mai tîrziu din alte părți ale fostului imperiu austro-ungar. El a fost părăsit, poate, și pentru că era mai sărac, și pentru că lucrătorii străini erau purtători ai unei tehnici mai avansate. Că așa stau lucrurile, ne-o dovedesc atîtea inovații, unelte, procedee tehnice etc., despre care lucrătorii noștri de astăzi afirmă că le-au văzut sau că le-au deprins de la lucrătorii italieni sau de la așa-numiții *craineri* sau *graineri*. La aceasta a contribuit și necesitatea unității în semnalizare, atunci cînd străinii lucrau alături de băștinași. Trebuia acceptat de către toți lucrătorii un singur sistem de „comenzi", pentru a se evita confuziile care puteau să dea naștere unor accidente grave. Prestigiul noului sistem, presupusa sărăcie a celui cunoscut mai

înainte, au dus la impunerea primului. Cît priveşte satele de pe Valea Bistriţei, care au ţinut de vechiul regat, din mai multe informaţii date la timp a reieşit că ulucurile au fost introduse aici pentru prima dată de italieni (fraţii Giacomuzzi). O dată cu ele au pătruns, fără îndoială, şi „comenzile" folosite de aceşti lucrători străini.

În ciuda caracterului eterogen şi a notei stridente pe care o capătă în gura lucrătorilor de limba romînă, aceste interjecţii sau „comenzi" vor dăinui în terminologia forestieră încă multă vreme. Ele sînt adevărate „semnale", comparabile cu semnalele luminoase de la căile ferate, de exemplu. De ele munca la pădure nu se poate dispensa. Omului care lucrează la lemn interjecţii ca *gárga!*, *várda!*, *şiba!* nu-i evocă nimic din sensul originar al acestor cuvinte. Oricare muncitor forestier ştie însă că *garga!* înseamnă „pot fi daţi din nou buşteni pe uluc", că *şiba!* anunţă efectuarea unei anumite mişcări cu ţapina la manipularea buştenilor etc.

Dacă ţinem seama de procesele de muncă în care ele se întrebuinţează — acesta-i criteriul după care ne conducem în partea a doua a lucrării — „comenzile" sau interjecţiile înregistrate în anchete pot fi grupate în două categorii. Unele se folosesc la manipularea buştenilor cu ajutorul ţapinelor. Efortul lucrătorilor trebuie efectuat deodată, la o comandă. Altele, transmise de-a lungul ulucului, anunţă operaţiile ce trebuie făcute aici. Din punctul de vedere al originii, „semnalele" pot fi grupate în mai multe categorii şi s-ar putea proceda la o expunere a lor şi în acest fel. Am considerat însă că-i necesară o prezentare a lor în bloc, indiferent de limba căreia aparţin, pentru a se putea face o imagine globală asupra întregului sistem din care fac parte.

Vom începe cu interjecţiile din prima categorie. Oricine a trecut pe Valea Bistriţei şi a văzut lucrători construind, pe malul apei, în schelele de legare, plute, sau i-a văzut în pădure muncind, a remarcat de îndată strigătul prelung, greu de transcris fonetic, pe care unul dintre aceşti lucrători, cel care are comanda, îl scoate din cînd în cînd, la un nou efort colectiv al echipei sale. Prin timbrul său neobişnuit, strigătul acesta pare să fie străin. Dar aici etimologia nu are ce căuta. Mai degrabă să transcriem cele spuse despre el de M. Sadoveanu, *op. cit.*, p. 108: „Lucrarea lor de degajare a trunchiurilor se făcea într-un tempo ritmat şi melodios. Ho-o strigau în cor, prelung, cîntînd" [1]).

Cînd este nevoie ca toţi lucrătorii dintr-o echipă să ridice butucul cu ţapinele în sus, se dă (la Ms, Vs, Br, Co) semnalul *áuf! Aista-i cuvînt nemţesc* precizează subiectul din ultima localitate. El are şi forma *áufa!* Interjecţia se mai întrebuinţează şi de către *zaviţ*, conducătorul unei lucrări forestiere, dimineaţa, ca să se scoale lucrătorii: *dimineaţa zaviţul strigă áuf!* (Br), sau *áuf!, ne sculăm că-i ziuă* (Ms). *Auf!* e cunoscut în regiunile de peste munţi nu numai în limbajul lucrătorilor forestieri.

---

1) Sau: „Şeful de echipă, zaviţul, dădea comenzile şi Lăzurenii, cu stricteţă şi simultan, băteau întăi cu clonţul ţapinei prinzînd lemnul, apoi opinteau mişcarea potolit, cu acelaşi cîntec armonios: *o-ho!*".

În multe localităţi anchetate s-a notat interjecţia *şiba !*, cu variantele *şîba !* sau *şúba!* Ea se foloseşte la manipularea buştenilor. Cînd un capăt al lemnului a rămas în urmă la rostogolit şi trebuie împins înainte, se strigă *şîba !*, după care lucrătorii împing acel capăt al lemnului. Prima formă, *şiba !*, a fost notată la Br. Ea apare şi în articolul din „Revista pădurilor" din 1933, p. 338, al lui I. Ciupală: „*şiba înainte* «şibarea pe toată lungimea lemnului»; *şiba la dreapta sau la stînga* «şibarea cu un capăt al lemnului, celălalt rămînînd pe loc»; *şiba* «mişcarea lemnului prin alunecare»". Tot I. Ciupală, în aceaşi revistă, din 1912, la p. 157, notează şi verbul *şivá* cu sensul de „se ţine un capăt al lemnului fix, iar celălalt se împinge în direcţia voită". Varianta *şuba !* a fost notată de noi la Crl, Cr, Gl, Ci, PG, iar *şîba !* la VS, Co, Hl. Cuvîntul apare şi în funcţie adverbială, în expresii ca *a da un lemn şîba* (PG, Gl, Cr), sau *a lua şîba* „a aluneca, a (se) fortui" —despre sanie—). La Br, *m-am dus şiba* înseamnă „am alunecat". Există şi verbul *a şuba* „a da un lemn *şuba*" (Bh) sau *a şubui*, cu aceeaşi accepţie (VS). Nici unul din dicţionarele noastre nu înregistrează aceşti termeni, cu toate că I. Ciupală îi atestă încă din 1912. Sensul comenzii, precum şi al derivatelor pe teren romînesc, trebuie pus în legătură cu germ. *schieben* „a împinge", *Schub* „împingere". În legătură cu ultimul cuvînt german pomenit trebuie pus şi *şub* (atestat la PG), din expresia *a da un şub* „a da o izbitură, o lovitură". Poate că la fel trebuie explicat şi *şuc* (de la GH) cu acelaşi sens: *cînd lemnul merge la vale, îl ajuţi cu ţapina, îi mai dai cîte-un şuc.*

Din materialul adunat, rezultă că sensul altei interjecţii, anume *fux !*, nu este unitar, ca în cazul precedent, în diferitele localităţi unde cuvîntul a fost auzit. În cele mai multe locuri *fux !* anunţă pe lucrătorii dintr-o echipă să împingă lemnul înainte, în lungul lui, cu ajutorul ţapinelor. Unul sau doi muncitori trec la capătul gros al buşteanului şi-l împing cu ţapina, în timp ce restul echipei îl saltă din părţile laterale. Iată cum a fost explicat *fux!* de un subiect anchetat la Br: *dacă vrei să dai buşteanul înainte, unu-i dă fux! înapoia lui şi alţii, pe lîngă el, trag păisuri sau cioră* (*ciorăsc* „lovesc cu vîrful ţapinei") *în el şi trag.* Cu acest sens, interjecţia apare la Cl, Cr, Os, Gl, Gm, IA, PG, Pp, Ms, Sc, Sb. La Bor, sensul este întrucîtva diferit, căci *fux!* anunţă mişcarea butucului la vale numai de un capăt al lui. El se apropie de acela pe care-l consemnează M. Sadoveanu în *Valea Frumoasei*, p. 109: „Cînd buşteanul ce voiau să elibereze era împovărat cu capătul din *amonte*, toată luarea aminte şi toată puterea se puneau ca să-l împingă spre vale, dîndu-i o mişcare de răsucire. Asta se cheamă *fux !* ne explică zîmbind cu superioritate straja noastră". *Fux !* e folosit şi ca adverb în expresii ca *a da fux!* „a împinge lemnul cu ţapina de la capătul cel gros" (Pp) sau *a fura* [lemnul] *la fux !* (Bor). În legătură cu ultima expresie, consemnăm *a fura cu ţapina (treci şi fură cu ţapina !)*, (NS), explicată astfel: *pui ţapina pe-o cioată, prinzi foarte puţin lemnul de alături şi-l salţi în sus ; trebuie să fii foarte atent cînd sare lemnul pentru a nu te lovi.* În privinţa originii, cuvîntul a fost considerat de I. Iordan în „Buletinul Philippide", VII-VIII, p. 267—268, de prove-

nienţă germană, acelaşi cu *Fuchs*, nu însă cu sensul fundamental de „vulpe", ci cu acela de „masse de bois flotté qui s'arrête dans quelque coin". Fără îndoială că, în ce priveşte latura formală, cele două cuvinte sînt identice. Sensul amintit de I. Iordan e prea depărtat de cel arătat mai înainte, notat în anchete şi în nota etimologică din „Buletin". Din această cauză am crezut că mai potrivită ar fi o apropiere de interjecţia s-cr. *fuc!* „hop"!, care arată „suirea, ridicarea, sărirea", contaminată cu interj. germ. *hops!*, cu acelaşi sens [1]).

Ni se pare acum că nici această explicaţie nu poate fi integral admisă. Din descrierea felului cum se mişcă butucul la comanda *fux!*, cît, mai cu seamă din expresii ca *a-l fura* [buşteanul] *la fux!*, şi chiar *a fura cu ţapina*, rezultă că, poate, tot apropierea făcută de I. Iordan e mai potrivită, dar nu de sensul „masse de bois flotté...", nici de acela general de „vulpe" al cuvîntului *Fuchs*. Trebuie să invocăm mai degrabă verbul *fuchsen*, care înseamnă, printre altele, şi „a înşela, a trage pe sfoară", sens care pleacă de la viclenia cunoscută a acestui animal. Expresia *a fura la fux!* ar fi o dovadă în acest sens. În dicţionarele noastre cuvîntul discutat acum nu există.

În mai multe locuri s-a notat o altă „comandă", *contrafúx!* (GH, PG, IA etc.). Cînd se dă, doi lucrători formează cu ţapinele un fel de obstacol în care se opreşte butucul ce vine rostogolindu-se la vale. Cele două ţapine alcătuiesc un unghi drept, sprijinindu-se una pe cealaltă, avînd vîrful înfipt în pămînt. Expresia a pune un *contrafux!* este explicată (la GH) astfel: *ţii ţapina de capăt mai sus ca la fux! şi o fixezi stînd aşa şi aşteptînd ca lemnul voltat să se izbească în ea.* De cele mai multe ori se folosesc la *contrafux!*, cum am arătat, două ţapine. La PG a fost notată şi expresia *a ţine la contra*, cu acelaşi sens.

La VS, Co, PS, poate şi prin alte locuri, semnalul *cánta!* se strigă atunci cînd trebuie manevrat un lemn strîmb, care nu poate fi rostogolit. În cartea amintită a lui M. Sadoveanu, la p. 109, se spune: „Un trunchi rău aşezat e sprijinit fix la mijloc şi întors cu capătul gros la vale: «canta»". Se cunoaşte şi funcţia adverbială în expresii ca: [buşteanul] *îl dai cant, îl tragi cant cu ţapina* (Co). Originea trebuie căutată tot în germană, unde *Kante* înseamnă „muchie, margine".

Uneori este nevoie ca butucul să fie mişcat înainte sau înapoi în lungul lui. Atunci lucrătorii se aşază unii de o parte, alţii de cealaltă parte a lemnului, înfig vîrful ţapinei în el, sprijinind *călcîiul* ţapinei pe pămînt, şi toţi, la o comandă, trag lemnul, săltîndu-l de la pămînt, în direcţia dorită. Comanda pentru această mişcare este *páis!* Ea a fost înregistrată în următoarele localităţi: Bh, Sc, Hl, Crl, IA, Cr, Br, Ms, Cl, Vs, Gl, PG, Gm şi altele. *Dacă lemnul trebuie tras mai la deal sau mai la vale, îl prinzi cu ţapina pais! şi-l tragi* (Cr). *Tragi lemnul pais înainte* (Cl). Ca adverb, *pais* apare şi în expresia *a da pais* (Pp). La VS s-a notat „comanda" *pais înainte!*, precum şi *pais înapoi!* În unele locuri această interjecţie a devenit substantiv. Aşa, la Cl, *pais* denu-

1) V. *art. cit.* din Analele Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi, p. 119, nota.

meşte „un capăt de lemn care se pune sub *călcîiul* ţapinei cînd se ridică buşteanul în sus", este, aşadar, sinonim cu *támos* discutat în paragraful despre influenţa maghiară. La Br s-a notat pluralul *páisuri*, în expresia *trag páisuri*, ceea ce arată din nou că avem de-a face cu un substantiv. Identic cu sensul de la CI este cel notat la NŞ : *un pais îi un lemn ; îl pui sub mijlocul de jos al ţapinei (nu sub muche), pentru a ridica o greutate ; dă un pais !* Cînd mişcarea butucului în lungul lui nu se face, cum am arătat mai înainte, cu vîrful ţapinei înfipt în lemn, în timp ce *călcîiul* ţapinei este sprijinit pe pămînt, ci prin înfigerea ţapinelor deasupra buşteanului, cum ai înfige un topor în el şi l-ai tîrî, se spune atunci (la Ms) că *ciorăşti lemnul cu ţapina* sau că *tai în el cu ţapina. Dacă nu trebi din paisuri, ciorîm în el ; mai spunem şi tăiem în el.* Despre lemnul *ciorît* se mai spune că *îl faci cioară* sau *îi dai cioară* (Ms). Cuvîntul nu este înregistrat, ca şi *pais !*, în dicţionarele noastre. Din ultimele expresii ar rezulta că o apropiere de substantivul *cioară* nu-i de respins : *a da cioară* cu ţapina poate fi o metaforă care aminteşte de loviturile cu ciocul ale acestei păsări. Să se ţină seama că vîrful ţapinei, ascuţit şi puternic, se înfige în trupul arborelui asemenea ciocului unei ciori. Cf. totuşi şi magh. *csőr* „cioc", de unde, pe teren romînesc, *a ciorî* „a da cu vîrful ţapinei într-un butuc", nu-i greu de derivat. Nu putem spune, deocamdată, care-i originea cuvîntului *pais !*, pe care, de fapt, îl discutăm în acest paragraf. Pentru clarificarea lui trebuie să se ia în consideraţie şi faptul că, sub forma *paiţ*, cuvîntul e cunoscut şi pe Valea Sebeşului : „Vătavul cel care comandă face cu ţapina lui pîrghie, adică *paiţ*" (v. M. Sadoveanu, *op. cit.*, p. 109), iar terminologia forestieră de aici, o spune tot Sadoveanu, conţine numeroase elemente încetăţenite de tirolezii, carintienii sau crainerii care au tăiat pădurile de pe valea aceasta pe la sfîrşitul secolului trecut.

Clară este originea altei interjecţii folosită de lucrătorii forestieri romîni, anume *volta* ! E cunoscută în toate localităţile anchetate. La această comandă lucrătorii rostogolesc cu ţapinele buşteanul. Se strigă uneori şi *hei, volta, măi*! (Gl), sau *volta la şpiţ*! (Ms). De la un informator din Cr s-a notat şi *de-a volta* „de-a rostogolul" : *la încărcat se duce lemnul mai mult de-a volta pe bălănci.* Expresia *a da volta* este destul de răspîndită. Ea a fost notată la Br, Cr, Os, Lr, iar verbul *a volta* „a rostogoli, a da un trunchi *volta*" e cunoscut la PG, Br, Sb, Pp, Bor, DA, Bx, PS, Gl, Lr, Cr etc. P. Antonescu, *art. cit.*, p. 20 dă forma *a volti*, de pe Valea Argeşului, iar M. Sadoveanu, *op, cit.*, p. 109, scrie : Trunchiul trebuie sucit în lungul axei longitudinale : asta se numeşte „volta"!. În „Revista pădurilor" din anul 1913, I. Ciupală notează acest cuvînt cu acelaşi sens. În limba italiană *voltare* înseamnă „a rostogoli, a întoarce", *volta* „întorsătură, învîrtitură".

O altă „comandă" care pare a fi tot de origine italiană este *marina!* Ea anunţă rostogolirea pe loc, o singură dată, a buşteanului. Se foloseşte mai ales în munca la pădure. Cînd s-au tăiat crengile de pe partea de deasupra a copacului doborît, se dă „comanda" *marina !*, pentru ca lemnul să fie întors, pe acelaşi loc, cu partea necurăţată în sus. Acest sens e atestat la Bh, Hl, Sb, Ml, PG, Gl, Cl, Bor, Cr etc. La NŞ s-au

notat şi comenzile *marina, la pădure !* şi *marina, la coastă !* Nici această interjecţie nu-i cunoscută în dicţionarele noastre, după cum nu-i înregistrat nici verbul *a marina* „a învîrti pe loc un buşten", derivat de la interjecţie. În privinţa originii sale, probabil italiene, nu putem spune deocamdată care-i cuvîntul italian de la care pleacă [1]. M. Sadoveanu, *op. cit*: „Tras într-o parte de la capăt: «marina!»".

Interjecţia *palúga*! a fost notată în satele Br, VS, Ms, Co, NS, Gm, Cr, Os, Hl, Pp, PG etc. Ea anunţă pe lucrători să introducă ţapina sub buştean şi să ridice în sus. În felul acesta buşteanul săltat de la pămînt alunecă pe coada ţapinei şi înaintează în direcţia voită. La PG subiectul a folosit şi expresia *dai* [lemnul] *păreşte, adică paluga* sau *îl furi* [cu ţapina] *cînd dai paluga*. La Coverca s-a notat şi varianta *palúnga!*, în expresia *palunga, la pădure,* explicată astfel: *ridici un lemn în sus cu parul sau cu ţapina, ca să-l dai într-o parte*. Nici unul din dicţionare nu are această interjecţie. În schimb, în dicţionarul lui Scriban este trecut substantivul *pălugă* „prăjină, drug", de origine sîrbească, *poluga* „drug, manivelă". Cuvîntul există şi în *Lexiconul tehnic romîn* „bucată de lemn... care se introduce de sus în jos între roţile unui vagonet, ca să le frîneze" (termen minier, Valea Jiului). Pe de altă parte, cuvîntul este atestat în două puncte pe harta 617, *ţapin*, a ALR. II, unul (2) în Banat, satul Pecinişca, şi altul (310) în regiunea Oradea, satul Roşia. *Palugă* înseamnă aici „pîrghie de lemnu cu care se urnesc trunchiurile din loc", sens întru totul asemănător cu acela din *Dicţionarul* lui Scriban. În *Wörterbuch der serbischen und deutschen Sprache*, II, Serbisch-deutscher Theil, Pancova, 1881, G. Popović dă expresia *na paloku*, tradusă prin „bei der Hand", care poate fi şi ea pusă alături de „comanda" pe care o discutăm. Mai multe date ne trimit spre originea sîrbo-croată, sau poate slovenă, a acestei interjecţii. Dacă ţinem seama că sistemul de semnalizare pe care îl prezentăm s-a închegat ca atare într-o regiune unde participau la munca forestieră oameni care aparţineau, din punct de vedere lingvistic, şi limbii slovene, atunci credem că nu greşim dacă punem pe seama acestor lucrători interjecţia pe care o discutăm. S-ar părea că şi alte „comenzi", ca de pildă *drecea!*, sînt de aceeaşi origine.

Numai într-un singur punct (la VS) s-a notat interjecţia *píca*! Ea este repetată de două sau mai multe ori de către cel care comandă, la încărcatul remorcilor sau al vagonetelor. De pe *rampa* de încărcare pînă la vagonete se aşază nişte lemne lungi, nişte *bălănci*, pe care se rostogolesc buştenii. Întîi se dă „comanda" *volta !*, iar după ce buşteanul a

---

1) Apropierea de termenul romînesc *a (se) marina*, notat la Coverca, nu-i posibilă. Aici expresia *s-o marinat un cal* înseamnă „s-a umflat *pe sub burtă, de la tiocuş, de la membrul lui, spre piept*; *iepele, de la pulpă spre piept*; *îi o boală a cailor*. Ea *se vindecă cu marinuţă, o buruiană*". Această boală se mai numeşte şi *mărin* „boală a vacilor caracterizată prin umflarea ugerului din care curge apoi sînge"; numele îi vine de la sărbătoarea populară *mărina* sau *marina*, ţinută îndeosebi de femei, la 15—17 iulie, ca să fie ferite vitele de boli şi de lupi. Sărbătoarea se mai cheamă şi *Circovii de vară, ai Marinei* (v. Candrea, *Dicţionar*, s. v.). Scriban dă şi verbul, cunoscut prin Bucovina, (*mă*) *marinesc* „mi se apleacă, mi se strică stomacul". Numele plantei *marinuţa* nu-i cunoscut de dicţionarele noastre.

început a se rostogoli, se dă „semnalul" *píca! píca!*, anunţîndu-se prin el că mişcarea de rostogolire trebuie continuată prin înfigerea vîrfului ţapinelor în lemn de către toţi lucrătorii dintr-o echipă. Iată cum a fost explicată mişcarea butucului la comanda *pica!*: *îl voltezi şi pe urmă nu-l slăbeşti de loc cu ţapina.* Informatorul din VS a făcut precizarea că aceasta este o *comandă talienească.* Într-adevăr, în limba italiană există verbul *piccare* cu sensul de „a înţepa, a pişca". El se potriveşte cu operaţia pe care o efectuează lucrătorii la „comanda" *pica!* Aceştia nu fac altceva decît *să înţepe, să „piştc"* butucul cu vîrful ascuţit ca un cioc de pasăre al ţapinei. Nu trebuie lăsat la o parte nici germ. *picken,* care are exact acelaşi sens de „a pişca" sau de „a ciuguli", precum şi interj. germ. *pick!* „cioc!".

Sinonimă cu *pica!* este interjecţia *şpiţ!*, notată la PG. Lemnul este împins cu vîrful ţapinei, *cu şpiţul.* Se spune: *îl iei la şpiţ, îl dai mereu volta!* Din germ. *Spitze* „vîrf", *spitz* „ascuţit, cu vîrf". Tot la PG, comanda *fórverţ!* a fost socotită de subiectul anchetat ca sinonimă cu *marina!*, cu toate că sensurile nu se prea potrivesc. *Forverţ* nu poate fi alt cuvînt decît germ. *vorwärts* care înseamnă *„înainte".*

La Ms, în Maramureş, comanda *nesfaihi!*, cu varianta *naţfaihi!*, strigată sacadat la manipularea buştenilor cu ţapinele, atunci cînd efortul echipei trebuie depus totodată, trebuie să fi rezultat prin pronunţarea stîlcită a numerelor germane *eins, zwei,* urmate de interjecţia *hi!* Şi vorbitorii de limbă romînă folosesc primele două numerale romîneşti pentru a anunţa momentul cînd un efort în comun trebuie efectuat. Informatorul din Ms consideră „comanda" *neţfaihi!* ca fiind sinonimă cu *ohi!*, despre care va fi vorba mai încolo: *nesfaihi! e mai vechi, ohi! e mai nou,* precizează acest informator.

De origine italiană sigură este „comanda" *tíra! tíra!*, notată la Ms şi Bor. Prin ea se anunţă echipa de lucrători să tragă buşteanul în lungul lui cu ţapinele, într-o mişcare continuă (Ms), sau prin ea se cheamă o echipă de lucrători în ajutor atunci cînd s-a spart ulucul sau a sărit un lemn peste uluc (Bor). Al doilea sens aparţine celeilalte categorii de „semnale" pe care le-am distins. La Br s-a înregistrat şi „comanda" *tira-gránda!* „trage mult, continuu". În ital. *tirare* înseamnă „a trage", iar *grande* „mult". În dialectul veneţian există forma *granda.*

O ultimă „comandă" din această categorie este *lúngă!* (Ml). Sensul ei nu-i prea clar. Pare a fi asemănător cu acela al interjecţiei *fux!*

Trecem acum la prezentarea „comenzilor" folosite de-a lungul ulucului. Ele asigură buna funcţionare a acestuia şi-i feresc pe lucrători de accidente. „Comenzile" se transmit prin intermediul *poştelor* sau a *santinelelor,* de obicei nişte tineri de 13—16 ani, aşezaţi din loc în loc pe laturile ulucului, la oarecare depărtare, adeseori adăpostiţi în nişte colibe improvizate. Acestor *santinele* li se mai spune, în partea nordică a regiunii anchetate, şi *vérţi* (sg. *vártă*). *Vartă* e cunoscut la VS, Ms, Br, deci în Maramureş, precum şi la Ma (Năsăud). Aici însă el are forma *vardă* „santinelă pe uluc". La origine, termenul este german, un termen militar. El a pătruns încă din Evul Mediu în mai multe limbi europene, în polonă (*wartă* „santinelă"), în ucraineană şi

în romîna veche. Pentru ultimul caz, să se vadă T i k t i n, *op. cit.*, s.v.: „Împărăteasa Elisavet au poroncit de au schimbat toate vărţile pe la toate porţile“ (din Neculce). *Gardă* din limba romînă contemporană este un împrumut nou din limbile romanice, în primul rînd din franceză. Dar şi în limbile romanice cuvintele corespunzătoare pleacă tot de la acelaşi cuvînt german, *wardan* „a păzi“: fr. *garder*, prov., span., port. *guardar*, ital. *guardare*. În toate aceste limbi cuvîntul şi-a format familii bogate. Revenind acum la formele *vartă* sau *vardă*, notate în satele maramureşene, este greu de spus din care limbă au putut fi ele împrumutate. În Maramureş există o puternică influenţă ucraineană. În această limbă există de asemenea cuvîntul *varta* „strajă, santinelă, paznic“ (v. B. D. H r i n č e n k o, *op. cit.*, p. 169). El putea pătrunde deci din ucraineană, unde se află o formă foarte asemănătoare. Nu trebuie uitat însă că şi influenţa germană e puternică de asemenea în Maramureş. Germ. *Wärter* înseamnă „păzitor, santinelă“, *warten* „a avea grijă de ceva, a păzi“. Trebuie să admitem pentru acest cuvînt o origine multiplă. La VS, NS şi GH s-a înregistrat derivatul *vărdáş*, cu acelaşi sens, iar la Br *vărtáş*.

Am insistat mai mult asupra acestui cuvînt pentru că prima interjecţie din grupul celor folosite de-a lungul ulucului, anume *varda !*, face parte din aceeaşi familie. Ea este de asemenea cunoscută în mai multe limbi europene, este un fel de interjecţie cu caracter internaţional. Să dăm mai întîi sensul şi formele sale. *Varda!* strigat, din poştă în poştă, anunţă începutul lucrului pe uluc. „Comanda“ vine de sus, de la lucrătorii din *bofîntău*. Este sinonimă cu *fereşte !*, *păzeşte !* (sau *fereá!*, *păzeá !*). Cu forma pe care am dat-o, interjecţia a fost notată la Br, Ms, Sl, VM, NS, Co, Cr, Os, DC, Bh, PG, Hn, Pp, Bor. Ea apare şi în cartea amintită a lui M. S a d o v e a n u, *Valea Frumoasei*: „Din strajă în strajă comanda veni pînă jos: — Varda! Lăzureanu nostru binevoitor... ne salută iar. Vă rog frumos, domnilor, începe iar comedia“ (p. 111). Din acest citat reiese că *varda !* se întrebuinţează ori de cîte ori reîncepe lucrul, adică nu numai dimineaţa, ci şi atunci cînd, după o întrerupere cerută de cei de jos, prin *abáuf !*, se reia munca. Se strigă atunci de jos *gárga !*, iar cei de pe munte, după ce pun lemnele pe uluc, transmit în vale strigătul *varda !* „păzeşte !“. La fel se prezintă lucrurile şi pe Valea Bistriţei sau în Maramureş. În mai multe localităţi, mai ales din bazinul mijlociu al Bistriţei, s-a notat varianta *vărdo !*, de cele mai multe ori rostită cu un *-o* final prelungit. Aceeaşi e situaţia şi cu *-a* final din prima variantă. Forma *vardo !* s-a notat la Gm, Cr, Gl, Cl, PG, IA. Alte două variante s-au notat prima la Ms şi VS, iar alta în satul CI. Anume, în primul caz, apare forma cu fricativa labiodentală sonoră transformată în ocluziva bilabială sonoră: *barda !*. La Moisei subiectul a făcut precizarea că *varda ! şi barda !, tot aceeaşi poveste.* Schimbarea fonetică a lui *v* în *b* mai este ilustrată şi de alte cuvinte străine din limba noastră. De pildă, S. C. M î n d r e s c u, *Influenţa culturii germane asupra noastră*, Iaşi, 1904, dă, la p. 70, expresia *olt berto*, explicînd-o din germ. *Halt, wer da?* Iar D. Ş a n d r u şi F. B r î n z e u, *Printre ciobanii din Jina* „Grai şi suflet“,

VI, 1934, p. 235, consemnează cuvîntul *boáctăr* „păzitor de noapte“, explicîndu-l prin magh. *bakter*, la rîndul său din germ. *Wachter* „paznic, păzitor“ Astfel, schimbarea lui *v-* în *b-* este frecventă în unele elemente străine ale limbii romîne de dată recentă. În ultimul caz, schimbarea a avut loc, cu siguranţă, în limba maghiară. A doua variantă, *parda, hei!*, notată la CI, stă tot în legătură cu *varda!*, mai bine spus cu varianta *barda!* Ocluziva sonoră *b-* a devenit surdă.

Adeseori această „comandă“ nu se foloseşte singură. Ea este însoţită de un alt cuvînt, care are rostul să atragă atenţia celor din vale, de la *răcaş*, ce fel de lemn vine, dacă-i mai periculos decît cele obişnuite. În această situaţie sînt mai ales butucii strîmbi, pentru că au, din această cauză, un mers neregulat. La fel şi butucii care din greşeală sînt puşi cu vîrful la vale, precum şi cei prea mari şi prea grei. De fiecare dată cînd vine unul din aceste lemne lucrătorii de pe munte îi fac atenţi pe cei din vale. Astfel, pentru a se face atenţi lucrătorii că vine un lemn strîmb pe uluc, se dă comanda *várda crivúlă!* (Ms, Br, Cr, Bh, Cl, IA, Chi). În două localităţi s-a răspuns cu *varda criúlă!* (cu *v* intervocalic sincopat, ca şi la *homováncă* > *homoáncă*, cu *o* şi *a* în hiat, apoi *homoáncă*, cu diftongul *oá*). Tot la Cr (dar şi la Cl) în loc de *crivula* apare şi varianta *grivúla* : *varda grivula!* Notăm şi forma *crăúlă* de la VM. În ce priveşte accentul, *crivulă* a fost înregistrat, după localităţi, cînd cu accentul pe prima silabă, cînd pe a doua, pe penultima. Ultima accentuare pare a fi mai frecventă în nord. Ea s-ar explica prin influenţa limbii ucrainiene. Căci acest cuvînt este evident slav, un derivat în limbile slave actuale din v. sl. *krivъ* „strîmb“. Pentru formele din diferitele limbi, v. E. Berneker, *op. cit.*, p. 618. În ucraineană, termenul *krivúlja* înseamnă şi „bucată strîmbă de lemn“ (v. B. D. Hrinčenko, *op. cit.*, p. 840). Din cauză că accentul cade uneori şi pe prima silabă, *varda crívula* (Bh), şi întrucît mutarea accentului pe antepenultima caracterizează limba sîrbo-croată, am făcut ipoteza, în *art. cit.* din „Analele Universităţii din Iaşi“, că această formă ar putea fi pusă pe seama lucrătorilor veniţi din Craina. Este totuşi greu de dovedit acest lucru. Se poate ca mutarea accentului să se fi petrecut în gura vorbitorilor romîni.

Cînd vine un lemn cu vîrful la vale se strigă *várda vîrşán!* (Cr) sau *várda vîrvánu!* (Bh). *Vîrşan* e tot de origine ucraineană. Aici, *veršak* înseamnă „vîrf de copac“, un derivat de la *verh* „vîrf“ (v. B. D. Hrinčenko, *op, cit.*, p, 183). *Vîrvan* e corespondentul romînesc al lui *vîrşan*, cu toate că, în ultimă analiză, şi el e tot un împrumut din slavă (v. sl. *vrъхъ*). Probabil că *vîrşan* pentru *veršak* a rezultat printr-o substituire de sufix, sub influenţa lui *botan*, *huzurean*, care au însă sensul de „copac cu vîrful la deal“. La Ms şi VS există şi forma *vîrşiac*, mult mai apropiată de ucr. *veršak*.

Dacă lemnul care vine la vale este mare şi greu, santinelele transmit comanda *várda drúhă!* sau *várda búrhă!* Prima se foloseşte la Ms şi pentru cazul cînd vin *mai multe lemne pă olaltă*. Expresia a fost notată, în afară de Ms, la VM, Chi (*varda burha, uăi!*), Gm, DC, Cr. În mai multe locuri a fost semnalat sensul de „butuc gros şi scurt,

cel mai mare lemn" al cuvîntului *burhă*. La DC, pe Valea Bistriţ i, informatorul a precizat că acest cuvînt *se spune la Bucovina*. Pentru etimologie, să se vadă cele spuse în paragraful despre elementele ucrainene ale terminologiei în discuţie.

Asemănătoare semantic cu *varda druhă!* sînt interjecţiile *várdá bilánu!* (IA) şi *várda plúmbu!* (Cr). Ele se strigă cînd vine un lemn foarte greu pe uluc. *Bilan* trebuie considerat ca un derivat cu sufixul augumentativ *-an* de la *bilă* „trunchi mare de brad" (din v. sl. *bilo* „bîrnă", ucr. *biló* „trunchi" etc.), cum se vede în *Dicţionaru* lui S c r i b a n, s.v., iar *plumbu* poate că trebuie apropiat de numele metalului cunoscut. Ne întrebăm totuşi dacă nu cumva trebuie să-l apropiem de germ. *plump* „greoi, grosolan", *plumpsen* „a cădea greu, cu zgomot".

În privinţa originii interjecţiei *varda!* în graiul lucrătorilor forestieri, credem că trebuie avut în vedere faptul că întreg sistemul de semnalizare de care ne ocupăm a fost adus în munţii noştri de către lucrătorii sezonieri originari din Carintia, Tirol sau Craina. Lucrătorii noştri trebuie să-l fi auzit şi folosit, cu accepţiile pe care le-am dat, de la acei lucrători străini. Este adevărat, totuşi, că *varda!*, cu acelaşi sens, apare şi în vorbirea altor categorii de oameni, de pildă a birjarilor din regiunea Dunării de jos (v. S c r i b a n, *op. cit.*, s. v.). Interjecţia există în mai multe limbi balcanice, în bulgară, în sîrbă, în neogreacă, precum şi în limba turcă. În toate cazurile ea este întrebuinţată de marinari. Punctul de plecare îl constituie limba italiană, şi probabil dialectele italiene de nord, unde există, într-adevăr forma *varda!*, faţă de literarul *guarda[re]*. În acest sens, să se vadă C a r l o G o l d o n i, *Commedie scelte*, Milano, Biblioteca classica economica, vol. II. În comedia *Casa nova*, scrisă în dialectul veneţian, *varda* este atestat la p. 290, 291, 303, 308, 315 etc., cu sensul de „a privi", „a (se) păzi". De asemenea şi în celelalte comedii scrise în dialectul veneţian apare *varda!* [1]). Am arătat însă mai sus că în italiană termenul este de provenienţă germanică, întocmai ca în toate limbile care-l cunosc. Din italiană cuvîntul a ajuns în mai multe limbi balcanice, precum şi în regiunile sudice ale ţării noastre. Tot din italiană el a ajuns în graiul lucrătorilor noştri forestieri, dar nu pe căi ocolite, ci direct de la lucrătorii italieni sezonieri veniţi în Carpaţi. Este, aşadar, o situaţie paralelă cu aceea a cuvîntului *şprangă*, pătruns prin intermediul turcesc, bulgăresc, grecesc sub forma *prangă* în regiunea Dunării de jos, iar, nemijlocit, din graiul lucrătorilor sezonieri italieni, în regiunile muntoase ale ţării, în terminologia pădurăritului, sub forma *sprangă* sau *şprangă*.

Cînd un lemn a ajuns jos la *tason*, la *gura ulucului* sau după ce stricăciunea care s-a ivit între timp a fost reparată, putîndu-se iarăşi să se înceapă lucrul, din vale se transmite în sus semnalul *gárga!*. El anunţă reînceperea activităţii pe uluc. Interjecţia *gárga!* e cunoscută în toate satele anchetate. De aceea nu socotim necesar să mai trecem aici toate atestările. Sub forma *cárga!* ea a fost notată într-o singură localitate (Bh). Cuvîntul este de origine italiană. Etimologia lui a

1) Datele acestea mi-au fost furnizate de tov. prof. Şt. Cuciureanu.

fost dată în articolul citat din „Analele Universităţii din Iaşi", p. 116. În italiană, *carica* înseamnă „încarcă", *caricare* „a încărca". Interjecţia *garga!* prezintă sonorizarea lui *c-* iniţial şi sincoparea lui *i* în prezenţa unei lichide, fenomene fonetice caracteristice dialectelor italiene de nord. La acest „semnal" ulucul este încărcat cu buşteni, asemenea unui tun încărcat cu proiectile. După ce dau drumul lemnului la vale, lucrătorii de sus anunţă pe cei de jos să fie atenţi, să se păzească. Se strigă adică *varda!*

În satele maramureşene (Ms şi Br) pentru *varda!* şi *garga!* se cunosc alte două interjecţii perfect sinonime: *clăiho!* „varda!" şi *cînetău!* „garga!". Totuşi, primele sînt cel mai mult folosite. *Claiho!* şi *chinetău!* (sau *cînetău!*) se foloseau înainte de venirea lucrătorilor sezonieri străini din Carintia, Tirol sau Craina. Prima interjecţie, *claiho!*, apare adeseori însoţită, ca şi *varda!* de altfel, de diferite determinante, care precizează felul lemnului corhănit sau pericolele pe care el le prezintă. De pildă, la Ms s-a notat *cláiho bîrna, bîrna!*, prin care se anunţă că vine la vale un butuc greu şi lung, o bîrnă de peste 20 m. De asemenea *cláiho vîrşiánca!* anunţă că vine un lemn greu, cu vîrful la vale, un *vîrşan*. Tot de către subiectul de aici, „semnalul" *cláiho prútco crivúla!*, strigat de cei de pe munte, a fost lămurit ca însemnînd „atenţiune!, lemnul *mere tare jîb*". Semnalul se dă deci atunci cînd vine un lemn cu foarte mare viteză, care pe lîngă aceasta mai este şi strîmb, aşadar foarte periculos pentru lucrătorii de pe margine. Din cele trei cuvinte ale acestei expresii interjecţionale *crivúla* a fost deja discutat. S-a arătat că el înseamnă în limbile slave, de pildă în ucraineană, „lemn strîmb". Pe *prútco* am încercat să-l explicăm în articolul din „Analele Universităţii din Iaşi" prin ucr. *prut* „drug, băţ, nuia", invocînd totodată şi pe s. cr. *prŭtak. -tka, -ko* „mlădios, flexibil, care se îndoaie". Acum credem că *prutco* poate fi explicat numai prin ucraineană. Mai mult încă, trebuie să se pornească nu de la cuvîntul pomenit, ci de la *prúdko* care înseamnă „iute, repede, cu repeziciune". În acest fel, expresia *claiho prudco crivula!* înseamnă, dacă o „traducem", „păzeşte, vine pe uluc un lemn strîmb cu mare iuţeală". La Ms *prúdco bilánu!* anunţă că vine pe uluc cu iuţeală un lemn foarte mare, un *bilan*.

În ceea ce priveşte originea lui *claiho!* sau *claihu!*, faţă de cele spuse în „Analele Universităţii", putem să venim acum cu unele completări şi rectificări. *Cláiho!*, sub forma *cléi ho!* este atestat şi de anchetatorul ALR. II (seria nouă). Pe harta 616, *dă drumul la vale* (*lemnului*), în punctul 366 (Brodina) de limbă ucraineană, sînt trecute următoarele cuvinte ale unui informator: „Cînd se slobod copacii la vale, se strigă *vardi na dolénu* «atenţie la vale!»". Mai de mult se striga *cléi ho!* Situaţie este, aşadar, cu totul asemănătoare cu aceea consemnată de noi în satele maramureşene. Pe de altă parte, în *Dicţionarul* lui Hrinčenko, la p. 785 este trecută interjecţia *kleihov!*, însoţită de următoarea explicaţie: „Exclamaţie folosită de lucrătorii forestieri huţuli: păzeşte!". După aceasta, autorul trimite la *kinatóv!*, care, am spus mai sus, are acelaşi sens cu interjecţia *garga!* Sub *kinatóv!* se dă apoi următoarea explicaţie amplă: „Exclamaţie folosită de lucrătorii forestieri huţuli:

cînd de pe munte dau drumul la vale prin ulucul de lemn unui copac tăiat, muncitorii strigă către cei ce se găsesc jos de-a lungul ulucului: *kleihov!* ceea ce înseamnă strigătul care-i pune în gardă față de pericolul ce-l prezintă lemnul care zboară cu o mare viteză; cînd lemnul ajunge la capătul ulucului și muncitorii îl aruncă de o parte, atunci ei strigă: *kinatóv!* Acest strigăt se transmite din om în om în sus și, ajungînd pînă la muncitorii de sus, servește drept semnal că este liberă calea pentru alt lemn" (p. 780). Este, așadar, limpede că „semnalele" lucrătorilor forestieri romîni din părțile nordice ale țării sînt identice cu cele pe care le consemnează B. D. Hrinčenko în dicționarul său. Problema care se pune, dar pe care noi nu încercăm s-o soluționăm, este aceea a originii în această limbă (ucraineană) a „semnalelor" pomenite. S-ar părea că interjecția *kinatov!* ar putea fi explicată prin vreo limbă slavă. *Claiho!*, cu varinatele *cleiho!* sau *kleihov!*, pare a nu fi un element de origine slavă. În clarificarea acestei chestiuni nu trebuie să se lase la o parte faptul, amintit de noi de mai multe ori, că ulucurile de transportat buștenii, necunoscute în Bucovina în momentul anexării ei de către imperiul habsburgic, s-au construit aici o dată cu pătrunderea noii administrații și, desigur, prin intermediul lucrătorilor forestieri germani, aduși aici la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și în secolul al XIX-lea din Boemia sau din alte părți. Din acest punct de vedere, *claiho!*, pe care am încercat să-l explicăm prin germ. *gleiten* „a aluneca" (aici ar fi vorba de buștenii care alunecă pe uluc la vale) și interjecția *ho!*, ca semnal întăritor (așa apare acest „semnal" pe harta 616 a ARL., anume *clei ho!*), ar putea fi de această origine (avem însă multe rezerve). (V. *art. cit.* din „Analele Universității «Al. I. Cuza» din Iași", p. 117).

În legătură cu *cînet u!* (aici a intervenit o etimologie populară cîne—pentru *chine*—) mai avem de adăugat următoarele. La Ms un subiect anchetat a precizat că *garga! spuneau italienii*, în timp ce *cînetău e mai vechi*. Tot în acest sat există și semnalul *cînetău hústa, hústa!* Prin el lucrătorii din vale îi fac atenți pe cei de pe munte să dea lemne mai repede, mai multe. În ucr. *hustíi* înseamnă chiar „des, repetat", *hústo* „des" (v. B. D. Hrinčenko, *op. cit.*, p. 385). Originea acestui „semnal" este, așadar, clară.

Dacă în timpul lucrului are loc vreo defecțiune a ulucului, dacă se întîmplă vreun accident, dacă cei din vale au nevoie de un răgaz pentru a pune în ordine lemnele venite de sus, în genere oricînd e nevoie să se anunțe încetarea lucrului, se dă „semnalul" *abăuf!* sau *habăuf!* „Semnalul" acesta poate fi dat și de *santinelele* sau *poștele* din lungul ulucului, dacă ele observă vreo defecțiune în sectorul repartizat lor spre supraveghere. Cuvîntul, ca și *varda!* sau *garga!*, este general în toată regiunea anchetată, așa că socotim inutilă o înșirare a satelor unde el a fost atestat. În schimb, vom da acum diferitele variante înregistrate de noi. La Gm s-a notat forma *abăuf!* La fel și la Co. Destul de răspîndită este varianta *habău!* (Br, Ms—aici există și *hôbău!*—, Cr Chi, ViS, VM). La Gm există și *habáu!*, iar *hăbăuf!*, *hăbăuu!* sau *hăbáuf!* au fost notate la Cr. La Sc, Pp, Ms, Ma, Hn, Bor, Bh, Gl, Cl, IA, Crl se strigă *báuf!* (la Bh și *baúf!*). *Bauf!* apare și în arti-

colul lui I. Ciupală din revista „Pădurea", I, (1912), p. 180. La PG apare și *ăbăúf!* Tot aici, intejecția a ajuns chiar *boáf!* (o singură silabă): *santineia strigă boaf! la deal cînd s-o stricat ulucul.* O ultimă formă, *îmbăuf!*, a fost notată la CI.

Toate aceste variante au însă un singur sens, acela de a anunța încetarea lucrului pe uluc. „Comanda" aceasta suspendă orice alt „semnal" dat anterior. De aceea credem că originea ei trebuie căutată în imperativul verbului german *aufheben* „a ridica", apoi „a suspenda, a desființa, a anula ceva", așadar a face să înceteze o acțiune ordonată mai înainte. „Semnalul" *hebe auf!*, devenit *habauf!* etc., nu are un alt rost decît să anuleze comanda *garga!* prin care se anunțase „încărcarea" ulucului cu bușteni sau orice altă comandă. El anunță deci încetarea corhănitului pe uluc.

Uneori, cînd în procesul muncii a avut loc un accident grav sau cînd continuarea *ulucăritului* ar pune în primejdie viața cuiva, se strigă *habău bizúni!* (Ms), *báuf bizúna!* (Bh, IA), *báuf vizúna!* (IA). La acest semnal nimeni nu mai are voie să lucreze. Oamenii lasă uneltele jos și stau. La Ms i s-a spus și *stop definitiv.* Și acest cuvînt este de origine italiană. În această limbă *bisogno* are sensul de „trebuință", *far di bisogno* „a fi necesar". Trebuie să avem în considerație ideea de „necesar", de la care s-a trecut la aceea de „obligator", „neaparat trebuincios". În cazul „semnalului" *habău bizuni!* sensul de „obligator" al celui de al doilea termen este clar. Este absolut necesar ca nici cel mai mic lemn să nu se miște pe uluc, pentru a nu pune în pericol viața vreunuia dintre lucrători.

La Ms „semnalul" *báuf ucináș!* se dă nu numai seara, la încetarea lucrului (în alte părți *ucinaș!* se strigă numai cu acest prilej), ci și atunci cînd se întîmplă vreun accident pe uluc. Am mai arătat că *ucinaș* se explică prin slavă, *oče naš* „tatăl nostru", „rugăciune de seară". Cf. *očenaš* „Vaterunser" în *Dicționarul sîrb-german* al lui Popović, p. 252. Interjecția *ucinaș!* a mai fost notată, fără alte determinante, la Ma, VM, Crl, Cj, Cr. La Crl ni s-a făcut chiar precizarea că la acest semnal se face rugăciunea de seară. La Ms : *se strigă ucinaș! seara, că-i noapte și nu mai lucrăm.*

Dacă la *răcaș* sau *tason* s-au adunat prea mulți bușteni și este nevoie ca să se înceteze lucrul pe uluc în vederea punerii lor în ordine, se transmite în sus „semnalul" *habău drécea, drécea!* (Ms, VS), *drécea răcașu!* (Br), sau *ohi drécea, drécea!* (Bh). Interjecția *drecea* apare și pe Valea Sebeșului. În satele anchetate de noi există și verbul *a dreciui*, sau *a drecelui* „a îndrepta lemnul la *răcaș*, a-l așeza de-a lungul *răcașului* în ordine". Pentru că acest cuvînt există și pe Valea Sebeșului, unde au fost lucrători din Cairntia, Tirol și Craina, o apropiere de s. cr. *drešavati* „entbinden" (= a dezlega), *drešiti* „auflösen, losbinden" (=a desface, a dezlega) este întru totul plauzibilă. Aceeași explicație am propus-o în articolul citat din „Analele Universității", p. 119.

Cînd trebuie să înceteze lucrul la pădure pentru masa de la amiază se dă „semnalul" *dúra, dúra!* (Ms, Br, VM). La Ms, *hai la dúra!* echivalează cu „hai la masă!". Subliniem faptul că această interjecție este atestată numai în părțile nordice ale regiunii anchetate de noi. În unele

graiuri populare există interjecţia *dur!* cu sensul de „stai!". Lazăr Şăineanu, *Influenţa orientală*, p. LXIII, citează versurile următoare din colecţia de poezii populare a lui G. Dem. Teodorescu: „Dur, dur, dur! negrule dur!/ Că nu-i fur, ca să te fure" şi explică interjecţia *dur!* ca fiind imperativul (între aceste categorii se ştie că există strînse legături) de la turc. *durmak* „arrête-toi", existent şi în albaneză, sîrbă: *dur!* „stai"! În dicţionarul citat al lui Popović, la p. 69, este trecută interjecţia s. cr. *dur!, dura!* „halt!" (stai, opreşte!). Credem că punerea acestui cuvînt pe seama acelor lucrători străini care vorbeau o limbă slavă este îndreptăţită. Forma *dura!*, existentă în dicţionarul amintit, este identică cu cea folosită de lucrătorii noştri forestieri din satele anch tate. Nici sensul nu creează dificultăţi, pentru că *dura!* anunţă chiar încetarea lucrului, oprirea lui.

Un alt „semnal" prin care se cheamă lucrătorii la masă, consemnat şi de I. Ciupală, *art. cit.*, p. 180, este *huiá!* În anchetele recente termenul apare numai cu accentul pe prima silabă: *húia!* (Bh, Gl, IA). Pare a fi tot un termen de origine italiană. Nu am putut însă să ne clarificăm asupra etimonului italian pe care îl reprezintă.

Am arătat mai sus că atunci cînd vine la vale un lemn cu vîrful înainte se dă „comanda" *varda vîrşanu!* Uneori însă se strigă simplu *vîrşanu!* (VS, IA, Cl) sau, altfel, *ţine vîrşanu uăi!* (Cl). La Ms se strigă *vîrşancă!* Ca substantiv, cu sensul de „lemn cu vîrful înainte", termenul apare şi la Pn şi Ma. Dacă buşteanul vine la v le cu partea groasă înainte, cu *huzărul* (de obicei aşa trebuie să vină lemnele), se dă semnalul *varda* (*barda*) *huzărean!* sau, mai simplu, *huzăreancă!* (Ms). *Huzăreancă* are şi sensul de „butuc cu *huzărul* la vale" (Ma).

În cîteva localităţi (Pp, Gm, Cl, Bh, IA), cînd este nevoie să se dea lemne mai multe pe uluc, să se dea lemne într-una, căci *treaba merge bine*, cei de jos obişnuiesc să strige către cei de la *bofîntău*: *mena, mena!* În italiană *menare* are sensul de „a face să meargă", apoi de „a duce, a căra", exact ca şi rom. *mînare*, ambele derivate din acelaşi etimon latinesc [1].

Pentru a confirma că au înţeles „comanda" care li s-a transmis, de obicei „comanda" *habáuf!*, lucrătorii de pe munte răspund, prin intermediul *poştelor*, cu „semnalul" *ohi!* (Bh, Cl, Br, Ms, Bor, CI, Hn, Pp, NŞ). Varianta *ahi!*, notată şi de I. Ciupală, *art. cit.*, p. 180 „(semnal că ulucăritul s-a oprit") apare şi la Sc, Co, Cr, Gm. La Gl s-a notat varianta *hohi!* Acest „semnal" nu lipseşte nici din cartea, mereu citată, a lui M. Sadoveanu: „-*Ohi! drecea!* veni altă strigare de sus. Tovarăşul meu îmi tălmăci: Pauză mai mare! Cei de sus adună în creştet tot ce mai au gata de aruncat în vale" (p. 108). În dicţionarele italiene este trecută interjecţia *óhe!* cu valoare de avertisment. Probabil

1) Datorită unor informaţii insuficiente, care au fost completate ulterior, cu prilejul unor noi anchete, în articolul din „Analele Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi" sensul interjecţiei *mena, mena!* ne trimetea acolo spre ital. *meno* „mai puţin". În realitate, acest „semnal" cere să se dea mai multe lemne pe uluc, să se dea mereu, fără întrerupere. Cercetările mai noi au adus această precizare semantică, urmată de schimbarea etimologiei propuse prima dată.

că de aici trebuie să pornim. În poziţie intervocalică *h* nu se aude în italiană. De aceea e posibil ca el să se fi dezvoltat pe teren romînesc. În cazul variantei *hohi !*, *h-* iniţial trebuie numaidecît explicat astfel.

Cînd se întîmplă să se oprească vreun lemn pe uluc, ni s-a spus că se dă „comanda" *ohi chíra !* (Bh). Cel de al doilea element trebuie considerat ca rezultat printr-o pronunţie dialectată a lui *t*+*i* ca *ḱ*, bazată pe confuzia locului de articulaţie al acestor două consoane muiate (căci *t*+*i* se pronunţă aici muiat) (*tira !* < din ital. *tirare*, v. mai sus).

În timpul verii, cînd e secetă şi lemnele, frecîndu-se de uluc, se opresc sau merg prea încet, *şcibárul* sau *şodiba* trebuie să toarne din cînd în cînd apă pe uluc. El o face atunci cînd se dă „semnalul" *báinia !* sau *báina, báina !* (Bh). Termenul trebuie pus în legătură tot cu un cuvînt italian, *bagnare*, care înseamnă şi „a uda". Cf. şi *a şpriţui* „a turna apă pe uluc", *şpriţuitor* „lucrătorul care face această operaţie", din germ. *spritzen* „a uda".

Iarna, dimpotrivă, pentru că buştenii alunecă prea iute pe ulucul îngheţat, se toarnă pămînt ars, *teáră*. „Semnalul" prin care se cere efectuarea acestei operaţii este *teára, teára !* (VS, Ms, Bh). Atît subst ntivul, cît şi interjecţia se explică prin ital. *terra* „pămînt".

Cu aceasta am terminat de prezentat „sistemul de semnalizare" al lucrătorilor forestieri. Fără îndoială că nu toate elementele sale componente au aceeaşi valoare. Unele dintre ele sînt cunoscute în puţine localităţi. Importanţa lor în cadrul „sistemului" este în acelaşi timp redusă. Altele însă, cum ar fi *varda ! garga !*, *abauf !* etc. sînt cunoscute în toate satele anchetate. Aceasta se explică în primul rînd prin poziţia importantă pe care ele o au în întregul „sistem de semnalizare" prezentat. La ele ne-am gîndit, în primul rînd, atunci cînd am afirmat că, în ciuda caracterului lor strident în gura vorbitorilor romîni, aceste interjecţii vor dăinui multă vreme în uzul lucrătorilor noştri forestieri.

Cînd ultimul buştean era scos dintr-un parchet, fie pe uluc, fie cu boii sau într-alt mod, se practica înainte obiceiul ca acesta să fie împodobit cu un brăduţ numit *struţ*. Bacşişul dat cu acest prilej de proprietar purta numele tot de *struţ*. Cuvîntul a fost discutat mai sus, în paragraful dedicat elementelor germane.

Loc despădurit. Pentru această noţiune consemnăm următorii termeni: *curătură* (IA), *curmătură* (Hn), *belitură* „pădure tăiată definitiv" (Ma), *văgaş* (Bx), *bolătău* (IA); poate că acest termen trebuie apropiat de *bofîntău* „locul de la capătul de sus al ulucului unde se adună lemnele înainte de a fi corhănite"; probabil subiectul a confundat aceşti doi termeni; sau poate *bofîntău* trebuie explicat în legătură cu *bolotău* ?), *laz* (VS, Br), *zmidă* sau *smidă* (Ms, Cr, Cl, VS, Şi, IA). La Ms apare şi derivatul *zmidúş*, iar la Cl *zmidărie.* Expresia *are o zmidă de copii* (Hn) înseamnă „are copii mulţi". Alte sinonime: *săhélbe* „loc de pe care s-a tăiat pădurea" (Crl, Ms, Br, VS, PS, Ci, Mo), *runc* (VS, Br, Cr, Chi, PS). La Cr *runc* are şi sensul de „ridicătură cu podiş deasupra", iar la PS şi acela de „pămînt de păşunat, în proprietate obştească". *Parchet şuvar* (Cl) denumeşte „locul unde a ars o pădure şi

creşte planta păioasă numită *şuvar*". O pădure doborîtă la pămînt de furtună se numeşte *răsturnătură* (Cl) sau *picătură* (Şi).

După ce s-au scos copacii din parchet, rămîn crengi, vreascuri, cioate etc. Pentru *vreascuri* s-a notat varianta *hreşturi* (PG) sau *hleşturi* (Cr). Pentru *găteje, vreascuri* se cunosc sinonimele *pocláş* sau *stîlpări* (VS), *lom* (*lomuri*) la Ms, Ma, VM, Br. Varianta cu *h-* iniţial, *hlom* apare la Crl, VJ, PS, Co, Pn, SD, Cr. În ultimul sat, ca şi la ŞD, *hlom* are şi sensul de „pădure doborîtă de vînt". Derivatele *hlomărie* „loc cu multe crengi, cioate etc. pe dînsul" şi *hlomuros* (adj.) „cu multe crengi, acoperit de crengi" apar primul la Cr, PS, iar celălalt tot la Cr şi la ŞD. (Pentru originea cuvîntului, v. *Dicţionarul* lui C a n d r e a, s. v.; cf. E. B e r n e k e r *op. cit.*, p. 731, sub *lomъ*). Cînd vreascurile de pe munte sînt adunate în grămezi, o asemenea grămadă poartă denumirea de *prisacă* (VS). Se păstrează sensul iniţial din slavă, al acestui cuvînt. Pentru „lemne putrede, căzute la pămînt", notăm şi cuvîntul *cladă* (pl. *clăzi*) (Br, Bor, IA, Sc, Vl).

Locului unde a ars o pădure i se spune *pîrlitură* (Bc, Cr, Bh, Hn, IA, Bş, Ng) *árşiţă* (VS, Bş, Pp, Hm) *arsură* (Cr) sau *pîrjălniţă* (VS).

Pentru refacerea pădurilor se practică astăzi, pe scară largă, procedeul plantaţiilor cu puieţi de brad crescuţi în pepiniere. Locul unde se sădesc aceşti puieţi este denumit şi *împlîntáţie* (IA, Hn), *plîntáţie* sau *răsad* (Hn).

B. Transportul lemnului

Transportul lemnului din pădure pînă la malul apei (unde se leagă plutele). Aproape de *gura ulucului* (*tason* sau *răcaş*) se construieşte de obicei o *rampă* de unde se încarcă buştenii în vagonete, atunci cînd există, pe pîrăul unde are loc exploatarea, cale ferată forestieră, sau în camioane cu remorcă, numite mai simplu *remorci* (sg. *remorcă* sau *ramorcă*—Cr). Termenul *rampă* e general în graiul lucrătorilor forestieri. Se foloseşte în locul lui şi *lagăr* (Os). Lucrătorul care munceşte aici e denumit şi *rămpaş* (Br). Termenul *răcoánţă* înseamnă „ţepuşă de fier la vagonetele forestiere sau la remorci, care susţine buştenii încărcaţi". Originea lui maghiară a fost arătată mai înainte. Tot acolo se dau şi localităţile unde el a fost atestat în anchete. La VS în loc de *răcoánţă* se foloseşte cuvîntul *ştíţă* (spiţă). *Răcoanţele* sînt fixate într-un perinoc metalic, mobil, numit (la PG) *ramă de vagon*. Termenii pomeniţi pînă acum se folosesc şi la *remorcă*. Consemnăm tot aici şi termenul *a descupla* „a desface vagonetele forestiere" (VB).

Din vagonetele forestiere sau din camioane buştenii sînt descărcaţi pe malul apei. Noi luăm în consideraţie în acest paragraf mai ales situaţia pădurilor şi a rîurilor din bazinul Bistriţei. Pe malul apei se adună grămezi de butuci care urmează a fi transportaţi în vale cu ajutorul plutelor. Aceste grămezi, numite *stive*, au mai multe forme. Cînd buştenii sînt puşi *în cruciş*, unul peste altul, acea grămadă se numeşte *stivă cadrel* (Hn), *stivă în cadrel* (Cl), sau *stivă cadril* (Gl). Dacă se pun întîi dedesubt nişte lemne nu prea groase, numite *mîzgari*, apoi peste acestea un rînd de butuci, după care din nou mîzgari şi butuci,

grămada aceasta se cheamă *stivă la tejghea* (Cr) (un alt turcism). Expresia apare şi în articolul lui M. A n a n i a despre Pădurea Tarcău, la p. 209. La Co şi NS i se spune şi *stivă rînduri*. Cînd sînt puse lemnele unele peste altele, iar grămada iese în formă ascuţită, se spune atunci că acea grămadă este o *stivă búcin* (Co, Pn), numită şi *stivă mîglă* sau, mai simplu, *mîglă* (Cr, NS, Ms, Ma, Crl). Expresia *la mîglă* se foloseşte şi în legătură cu un anumit fel de încheietură a bîrnelor care formează pereţii unei case: *încheietură la mîglă*. La Hl i se spune *încheietură mîglească*. Verbul *a mîgli* „a pune butucii unii peste alţii, a-i aşeza în formă de *stivă mîglă*" apare la Hl, iar *mîglaş* „lucrătorul care ia în primire lemnul de la cărăuşi şi-l aşează în grămezi" a fost înregistrat la Ms. Operaţia aşezării lemnelor în stive e denumită cu verbul *a stivui* (Br, Cr, PS, Gl, VN), iar cel care face această acţiune se cheamă *stivuitor* (Co, Br) sau *stivar* (Crl, GH). Lemnele lungi care se pun dedesubtul unei stive se numesc *lungoane* (Cl). Butucul înfipt în pămînt pentru a sprijini stiva se numeşte şi *şarânţ* (pl. *şarânţuri*) (Ms) sau *jandar* (VS, Ms).

Schela de legare este locul de pe malul Bistriţei sau al altui rîu de munte unde se construiesc plute. Expresia e general cunoscută în bazinul Bistriţei. La Crl s-a notat *schelă de expediţie*, cu acelaşi sens, iar la Cr *schelă de tranzic* cu sensul „loc pe malul apei unde plutele fac un scurt popas în drumul lor. *Schele rezervate* (Cl) erau numite înainte depozitele de lemne ale anumitor negustori. Locul unde se leagă plutele este ales de obicei acolo unde apa-i mai liniştită şi mai adîncă. De aceea acest loc se mai numeşte şi *iaz* (PG) sau *baltă* (Crl). La DA, pentru *schelă* apare şi termenul *depou*, iar la VS cuvîntul *pórtaş*, care pare a fi un element de origine maghiară după accent şi sufix. Pentru „a construi o plută" termenul consacrat este *a lega*, cunoscut în toate localităţile din bazinul Bistriţei. Se cunoaşte (la Ms) şi neologismul *a monta* (o plută).

Cînd *se leagă* o plută, lemnele din *stive* se dau de-a rostogolul pe malul apei, *se ţipă în apă* (VS, Sl, Ma), *se trag* (cu caii) (NŞ) sau *se podau* „se împing" (Crl). Lucrătorul care construieşte plute e numit *legător*. Buştenii se aşează în apă pe un butuc prevăzut cu două picioare. Acest buştean se cheamă *plisă* (Chi, DA, GH, Gm, Cr). La NŞ *plisă* e sinonim cu *balance* „drug pe care se încarcă buştenii în vagonete". Sensul de „loc adînc într-o apă" (VS, Br, Crl) este cel fundamental, pe care îl are şi etimonul ucrainean *pléso* „bulboană". Schimbarea de sens de la „loc adînc în care se construiesc plutele" la acela de „lemn pus de-a curmezişul apei pe care se aşează butucii dintr-o tablă a plutei spre a fi legaţi" a avut loc pe terenul limbii romîne. La Crl s-a notat verbul *a plisi* (*apa pliseşte*), al cărui sens nu ne este prea clar. Lemnul care-i sprijinit pe două picioare la capătul din apă, servind la legatul plutelor, se numeşte şi *capră* (Cr, NŞ, Bl), sau *ţap* (PG, Cl, Bh).

Pentru construirea unei table de plută lemnele *se asortează* (Hl, Bh, Sc, Gl, Cl, Cr, Gm), *se sortează* (NŞ, Cr, VS), *se soltează* (Br, Sl), *se soltăresc* (Ms, Sl). *Soltar* e lucrătorul care face această operaţie (Sl).

Cînd se aşează în table, lemnele *se pătuiesc*, adică „se potrivesc, se aşează bine" (NŞ, Cr, Hl, Gm). Pe apă, în timpul construirii plutei, buştenii sînt purtaţi cu ajutorul unei unelte numită *caţă* sau *cance* (Cr). Cînd e nevoie să se rostogolească un buştean, se face cu toporul *o gîngă* (Cr) sau o *gangă* (Ms), adică „o scobitură în care se introduce vîrful ţapinei". I se spune şi *miez de capcă* (Ms).

Sortimente lemnoase. Acestea sînt denumite după dimensiuni sau după calitate, uneori şi după alte criterii. Un lemn gros, mare poartă numele de *lemn gater* (Gm), după destinaţia pe care o are. Unui astfel de lemn i se mai spune *butuc, bilan* (Cr, Ms, VS, Ma, Crl), *bilă* (Cr), *catarg, cătărgel, galion* (Cr, Gl, NŞ), *taftaluc* (PS, Sb, Co, Pn, NŞ, ŞD). *Bîrnă* (Cr) are sensul de „lemn gros de 23 cm, cioplit pe două părţi". I se spune şi *prizmă* (VD). Pentru „butuci groşi din care se alcătuieşte o plută" se foloseşte termenul *cubătură*. De fapt e vorba aici de cantitatea de lemne măsurată pentru a fi transportată. Lemnul destinat pentru fabricarea hîrtiei e numit *lemn celuloză* sau *lemn letea* (Gm, Cr, Hl), ultimul cuvînt stînd în legătură, cum am mai arătat, cu numele fabricii de la Letea. Poate că şi în primul exemplu, *lemn celuloză*, să fi intervenit şi numele fabricii de celuloză de la Piatra Neamţ, care se numeşte chiar *Celuloza*. Alţi termeni care trebuiesc grupaţi aici, de felul lui *raia, raieluţă, şirin, ghionder, manea, gălătuş, trinchet* au fost deja discutaţi în cap. I. De aceea nu ne mai oprim acum asupra lor. Adăugăm însă pe alţii nepomeniţi. Un lemn subţire se numeşte şi *şfichi* (Pn, Cr, ŞD, Co), *rudă* (VS), *mucher* (Hl, NŞ, Cr), *leţ* „lemn subţire de grosimea piciorului" (Cl, Cr, Hn, Bh, Ms), *drughină* (ViS), *drugar* (VM). „Un lemn rotund, necioplit" e numit *sulhar* (Co, NŞ), *sluhar* (Bc, Sb), *lemn de mînă* (Br, Crl), *mereu* (NŞ, Co, Pp). *Tumurug* este un „lemn scurt şi gros" (Cr). Un lemn lung de 28 m se chema, înainte de război, după cum spunea subiectul anchetat, *patrusprăceancă* (VS). Dacă avea 14 metri sau 16 metri lungime se numea *şăptancă* sau *optancă* (VS). Unui lemn foarte subţire i se mai spune şi *halbă* (Ms).

Lemnul fără cioturi, de cea mai bună calitate, e numit *rizonánt* (Gl) sau *răzănánt*. Unul cioturos, care nu se poate despica decît cu mare greutate, e numit *băzănă* (Gr). Pentru o bucată de lemn nefolositor se întrebuinţează şi termenul *heredéu* (pl. *heredeie*) (NŞ). *Lemnul mîlced* are multă apă într-însul (Pn, NŞ, Cr). I se mai spune şi *mîcegai* (PG), *lemn trîntav* (Cr, Bh, Co, Pn), *lemn mocnit* (VJ), *bîhlă* (Cr) sau *lemn crînced* (Co, Pn).

Pluta. Cuvintele *plută, plutărie, plutaş* sînt general cunoscute nu numai în regiunea anchetată, ci de către aproape toţi vorbitorii limbii romîne. În satele maramureşene am notat derivatul *a plutăşi*, faţă de *a plutări* care-i folosit în bazinul Bistriţei. Un sinonim aproximativ al lui *plută* este *bocor* sau *boc*. Sensul de „plută" al acestui termen este cunoscut numai în satele maramureşene şi în bazinul superior al Bistriţei, precum şi pe Valea Sucevei, spre izvoare. Explicaţia acestui fapt (apropierea de limba ucrainiană unde termenul are chiar sensul de

„plută“) a fost dată mai înainte. În unele localităţi, mai ales în cele din bazinul mijlociu al Bistriţei, *boc* are sensul de „tabiă la plută“. O „plută mai mică folosită la trecerea apei de pe un mal pe celălalt“ poartă numele de *căúlă*. Trecerea apei se face slujindu-se de o prăjină lungă numită *céchie*. Termenul acesta de origine maghiară (v. *Dicţionarul Academiei*, s.v.) a fost atestat de noi în satele Hl, Bc, Sb, Co, Cr, Pn, Ci. În loc de *căulă* se foloseşte în acelaşi scop un fel de luntre numită *ciobacă*. Tot aici trebuie pomenit şi termenul *sal*, de origine turcească, după cum am arătat la timp. E un cuvînt pe cale de dispariţie. S-a înregistrat şi cuvîntul *boi* (NS) explicat astfel : *Pe Dunăre se leagă mai multe plute alături şi se mai pune şi deasupra lemne. Se cheamă boi ; îl trage cu un şlep*. Nu putem preciza care este originea acestui cuvînt. În Maramureş (VS) a fost înregistrat cuvîntul de origine turcească *şáică*, cu sensul de „plută alcătuită din două table“ (e drept că acest cuvînt există şi în alte limbi, printre care şi în rusă, aşa că originea turcească pentru Maramureş nu-i sigură). *Şaică* are şi sensul de „luntre construită din lemne cioplite“ (GH).

Pe Valea Bistriţei nu se practică aşa-numitul *plutărit sălbatic*, adică nu li se dă drumul buştenilor pe apă să vină singuri, nelegaţi. Pe unii afluenţi ai Bistriţei procedeul e folosit uneori. Pe valea Vişeului de asemenea s-a practicat altădată acest mijloc de transport al lemnului. Aceste lemne care vin pe apă poartă numele de *plevắşcă* sau *plavắşcă*. De obicei se transportă numai lemne lungi pînă la 8 m, numite *cuţáci* (sg. *cuţác*) (Ms). Termenul *plavie*, cu acelaşi sens ca şi *plavaşcă*, apare în cartea *Valea Frumoasei* de M. S a d o v e a n u, căci pe Sebeş se practica acest fel de plutărit. Acţiunea de a da lemnele pe apă la *plutăritul sălbatic* este exprimată prin verbul *a plăveşti*.

Felurile de plute. Aici intră termenii populari folosiţi pentru a denumi plutele care se construiesc pe Valea Bistriţei sau pe pîraiele care dau într-însa. Iată exemple : *plută de bocuri*, alcătuită din butuci mari (Cr), *plută de butuci* (Br, Gl, Cl), *plută de comandă*, fără lemne crăpate la *huzăr*, adică la capătul cel gros (Cr), *plută de cubătură*, făcută din butuci groşi, din *catarguri* (PS, Gl), *plută dubită*, care a stat mai multă vreme în apă (DI), *plută* de *galaţ* cu destinaţia în oraşul Galaţi (Cr, Gl, Cl), *plută găină*, adică plută cu două sau trei şiruri de lemne într-o tablă ; se pare că *găină*, a înlocuit în această expresie pe *graineră* : *plută graineră* va fi însemnat la început pluta construită de către acei lucrători forestieri sezonieri veniţi din Craina[1] (Crl, NŞ, DA, Gm, Cr, Br), *plută gîscă* (idem), *plută groasă*, făcută din butuci mari (Gl, Cl), *plută haşcă*, din lemne groase (PG), *plută cu încărcătură*, aceeaşi cu *plută găină* sau *plută gîscă* (NS, Cl), *plută de juleri*, din lemne subţiri numite astfel (Gl, Cl), *plută de largu*, de la numele unui afluent al Bistriţei, Largu, unde se taie butuci foarte groşi (PG), *plută de lădoaie*, făcută din lemne subţiri numite *leţuri*, puse două cîte două unul peste altul (PG, Gl), *plută de letea*, al cărei lemn are ca destinaţie fabrica de la Letea (Gm,

---

1) V. şi *art. cit.* din „Analele Universităţii din Iaşi“, p. 124.

Cr, Gl, PG), *plută de leţuri* (Gl, Cl), *plută de manele*, din lemne subţiri (Gl, Cl), *plută de mucheri*, tot din lemne subţiri (Gm), *plută de raiele* (Gl, Cl), *plută sal* (Cr), *plută de strînsură*, confecţionată din lemne aduse de apă şi adunate în anumite locuri la coturile rîului (NŞ), *plută de şiruri*, făcută din *lemn mărunt* ca *leţuri*, *mucheri*, *şiruri* etc. (Cr, Gl), *plută verde*, aeeeaşi cu *plută dubită* (CI).

În prezent, o plută pe Bistriţa este alcătuită dintr-un număr de 3 pînă la 8 sau chiar şi mai multe table. Sinonim cu *tablă* este termenul, deja discutat, *căpătîi*. La fel, şi cuvintele *raclă* de plută (CI) sau *boc* au prin multe locuri cam acelaşi sens de „tablă la plută". Cum s-a văzut şi mai sus, unele table sînt construite din mai multe şiruri de lemne puse unele peste altele. Aceste lemne puse deasupra alcătuiesc *încărcătura* (Br, Crl, Sc, Hl, CI), sau *tarházul* (Ms, GH). Înainte, pe vremea turcilor, scîndurile transportate pe apă, aşezate pe nişte butuci în formă de plută, alcătuiau un *pod* sau un *cleşte* (Gl).

Uneltele legătorilor de plute. În afară de cele comune cu ale lucrătorilor care taie în pădure (topor, bechie, ţapină etc.) în acest moment din procesul muncii forestiere se mai folosesc următoarele unelte: *caţa* „cîrlig de fier pentru prins lemnele *de pe baltă*" (Bh, Co), *sfredel* sau *coarbă* pentru dat găuri în lemn (şi variantele *sfleder* sau *sleder*). Partea ascuţită e numită *floarea sfredelului* (Gm, Cr), iar partea de la *mănunchi* pînă la *floare* se numeşte *tuleu* (Sc). Tot în această rubrică trebuie trecut şi *ţuiacul* un par de lemn, ascuţit la un capăt (*ascuţit peneşte*—PG) în care, de cele mai multe ori, se introduce un fier ascuţit, o *bucşă*. *Ţuiacul* serveşte pentru oprirea plutei la mal, la ancorat. Are şi forma *ţîiac* (CI). Tot un fel de *ţuiac* este şi *griful* (pl. *grifuri* şi *grife*). Acesta este alcătuit dintr-un par de lemn, cu un fier ascuţit şi întors la capăt, un fel de ţapină, pentru împins butucii (Bş, Bh, IA, Hl, Cr, Co). La Sb, precum şi la GH, NŞ, Crl, *griful* este un „par de fier servind la ridicatul buştenilor".

Prima tablă a plutei. Termenul cel mai răspîndit pentru a denumi „prima tablă a plutei" este *buzar*. El nu apare în dicţionarele noastre. Se pare că aria lui de răspîndire se opreşte la Cîrlibaba, căci în satele maramureşene el nu a fost înregistrat. El apare, aşadar, în regiunea în care plutăritul se practică intens. Sensul de „lemn gros pe marginea focului' pe care îl dau dicţionarele noastre este de asemenea cunoscut în satele anchetate. *Buzar* (Co) înseamnă şi „capătul gros al unui butuc". Iată un text popular din acest sat: *măi, le-ai învîrtit* [lemnele] *cu buzarele în vale?* Linia pe care o formează capetele din faţă ale trunchiurilor din prima tablă a unei plute poartă denumire de *buza plutei*. Expresia apare şi în *Dicţionarul Academiei*, s. v. Spre izvoarele Bistriţei (Crl), aria cuvîntului *buzar* se mărgineşte cu aceea a lui *perednic*, care are acelaşi sens de „tabla din faţă a unei plute". În satul amintit, un subiect anchetat, după ce a răspuns cu termenul *buzar*, a făcut precizarea că *bătrînii spuneau numai perednic*.

Amănunte asupra lui *perednic* şi a originii sale ucrainene pot fi

văzute în paragraful care se ocupă cu elementele ucrainene. În unele locuri, pentru „prima tablă a plutei" se spune și *fruntar* (Bș, Bh, GH). Cuvîntul e atestat și de M. Anania, *art. cit.*, p. 311, de I. Ciupală, *art. cit.*, p. 334 sau de V. Țăranu, *Plutăritul pe Bistrița*, p. 50.

Pe capetele din față ale butucilor care alcătuiesc prima tablă a plutei se pune un lemn de-a curmezișul numit *călădău* (Crl, Hl, IA, Cl, Co, Hn, Bh, Cr, Sc, DA, PG). Varianta *colodău* apare la Hl, iar *cărădău* este dată de V. Țăranu, *art. cit.*, p. 49. La Crl: *mai înainte îi spunea chingă.* Un sinonim al lui *călădău*, notat numai la Cl și Gl, este *talmiz*, sau *talmij* (pl. *talmije*), a cărui origine nu ni-i clară pînă în prezent. Alături de acestea două, cuvîntul *chingă*, folosit mult în trecut de legătorii de plute, se întrebuințează încă și astăzi. El apare la Cr (*înainte se lega* [pluta] *cu chingi ; lemnele erau pătuite*), Bh, Sb, Co, SA, Hn, Ms. *Călădăul* este legat astăzi de buștenii din plută cu o sîrmă groasă numită *șprangă*. Înainte *chinga* era găurită cu sfredelul în așa fel încît fiecare butuc din plută să fie unit, printr-un cui de lemn, de *chingă*. Acțiunea referitoare la punerea acestor cuie era denumită cu verbul *a jbănțui* (Ch). Despre *legatul în mărgele*, folosit altădată pe Valea Bistriței, am vorbit în paragraful dedicat termenilor care atestă o tehnică veche. De aceea nu mai insistăm aici. Tot din această cauză nu vom insista, ci vom pomeni numai niște cuvinte ce *poinoc* (sau *boinoc*), *poiant* (sau *paiant*), *cioancă mărgelată* etc., pe care le-am discutat la timp.

Am spus că lemnul numit *călădău* se fixează pe capetele buștenilor cu ajutorul sîrmei numită *șprangă*. Dar pentru că altădată pentru legatul plutelor se foloseau nuiele pîrlire și răsucite, numite *gînjuri*, acest cuvînt se mai folosește încă și astăzi, alături de *șprangă*. S-a notat și termenul *plohúz* (Ms), cu sensul de „gînj". Pentru *șprangă* se spune prin unele locuri și *grainer* (Crl, Cr, Br, PS). Un anumit fel de legătură, întrebuințată de legătorii de plute și de plutași, e numită *legătură grăinărescă* (PG, Gl, GH, Crl). O sîrmă groasă, din fire metalice împletite, e denumită *calúmbă* (Co, NȘ, Cr, Gm, Hl). Alte sinonime ale lui *șprangă : lanț de boc* (NȘ, Gl), *țăit* (ViM, VS). Derivatul verbal a *țăitui* are sensul de „a pune *șprangă* pe plută, a lega *călădăul* cu *șprangă*". Există și forma *a țîitui* (ViM). Cuvîntul *drod* „sîrmă subțire" a fost notat la PG, Gl (*spuneau bătrînii*), Ms, Br (*funie de drod*). Sîrma strînsă sub formă de colac este denumită *roată, mosor* sau *bont de sîrmă* (NȘ).

Deasupra *călădăului*, pe prima tablă a plutei, se pune un lemn mai scurt. El se fixează de *călădău* cu niște cuie de lemn introduse prin găurile făcute cu *sfredelul* sau *cordarul*. Se spune că acest lemn *este cusut* pe *călădău* (VS). *A coase* este sinonim, în expresia *a coase o plută*, cu *a lega* (*o plută*). Pana de lemn cu ajutorul căreia se fixează mai bine cuiele de lemn pe *călădău* poartă numele de *plișcă* (Crl, VS). Acest cuvînt este în multe locuri sinonim cu *pană*, *ic*, *găvozd*, cunoscînd și varianta *prișcă* „cui de lemn introdus în găurile dintr-o tablă a plutei, ca să fixeze mai bine capătul de șprangă băgat în acea gaură" (ȘD, Co, Cr, DA). Alte sensuri se găsesc în paragraful despre influența ucraineană.

Lemnul mai scurt decît *călădăul* poartă denumirea de *jug*. Cuvîntul e atestat în aproape toate satele anchetate. Informatorul din Gl spune că *jug* se folosea numai la plutele construite înainte cu *chingi*. Astăzi se spune *tulgică*. Sinonim cu *jug* este *căpătîi* (Br, PS) sau *scaun* (VS, ViM, Ms, Crl, NŞ). La Crl s-a făcut precizarea că *scaun spuneau bătrînii ; acuma se spune jug*, iar la NŞ: *scaun şi călădău şi chingă îs toate una ; scaun spun cei de pe Bistriţă*. S-a notat şi diminutivul *scăuieş* „jugul plutei" (Crl). Pentru „jug", M. Anania, *art. cit.*, p. 310, consemnează şi termenul *fălcică*. *Jugul* este fixat pe *călădău* cu ajutorul unor cuie de lemn numite *resteie* (sg. *resteu*) (GH, DA, Pn, Hl, Hn, Bh, Gl, Cr). De reţinut folosirea pentru denumirea dispozitivului de conducere a plutei a numeroşi termeni din nomenclatura jugului de boi. Adăugăm că pentru *resteu*, cu sensul dat, apare şi cuvîntul *picior* (*picior la scăuieş*) (Crl).

La mijlocul *jugului* se află cuiul de lemn în care se introduce *cîrma* plutei. I se spune acestui cui de lemn uneori tot *resteu* (VS, PG, Bh, Cl). Mai răspîndit este însă termenul *tiuz* (pl. *tiuzuri*) (Gl, PG, Cl, IA, NŞ, Co). În ultima localitate ni s-a dat următoarea lămurire: *ardelenii în loc de cui în jug pun* [la car] *un fel de piele cu căluş, unul deasupra, altul dedesubt, ca să nu poată ieşi*. Procedeul acesta e cunoscut şi în satele din Şesul Hangului. La NŞ subiectul făcea precizarea că termenul e folosit *de la Broşteni la vale*. Adăugăm că el are şi forma *tiuzác* (PG). Alături de *tiuz* s-a notat şi sinonimul *cucoş*, apoi *furlău* (NŞ), *forlău* (Br), *cui* (Br) *cui prin cîrmă* (DA, Crl), *ţec* (Crl). *Mai de mult*, spunea un informator din ultimul sat, *cuiul vîrît în spatele călădăului pentru prins pluta se numea cui la ţec*. S-a înregistrat şi sinonimul *futalău* (Cl).

Cînd se dau găuri cu sfredelul în butucii din plută, se obişnuieşte să se facă mai întîi o tăietură cu toporul, o *capcă* (Ms), iar cînd sfredelul a străbătut pînă în cealaltă parte a lemnului se spune că lemnul a fost sfredelit *duri* (Br). Şi despre *şpranga* trecută printr-o gaură pînă ce răzbate dincolo se spune că *a fost băgată duri* (Crl.).

Pluta este condusă cu ajutorul *cîrmei* fixată în *tiuz*. Alături de termenul *cîrmă*, general pe Valea Bistriţei apare în satele maramureşene şi *opácină*, termen de origine ucraineană. Cîrma este alcătuită dintr-un lemn de grosime potrivită, numit *condei* (PG, Bh, Gl, Cl, Cr, Sc, Sb, IA, GH) sau *druc* (VS). Lemnului nu prea gros din care se fac *condeie* i se spune *pilot* (Cl), iar *pilotan* (Cl) este lemnul *de letea* din care se face hîrtie. La un capăt *condeiul* este cioplit rotund pentru a putea fi uşor mînuit de plutaş. La celălalt capăt se prinde o bucată de scîndură numită *lopata cîrmei*. I se mai spune şi *leafă*, (GH) (*cîrma are condei şi lopată sau leafă; noi zicem lopată, cei de pe Bistrita zic leafă*) sau *fund* (VS, Br, Crl).

Vom prezenta, în continuare, materialul terminologic care ţine de construirea primei table a plutei. În cea mai mare parte el este acelaşi şi pentru tablele următoare. Butucul de pe marginea tablei poartă denumirea de *mărginar* (PS, VS, ViM, Crl, NŞ, Cş, Cl), *argea* (în foarte multe locuri) sau *ramă* (MS). În unele localităţi s-a notat şi forma

argică, însoțită de determinantele *scurtă* sau *lungă*. *Argica scurtă* (PG, Bh) este primul lemn de la marginea unei table. Tot în aceleași sate, *argica lungă* denumește lemnul mai lung, al doilea de la margine, care apără tabla următoare, la coturile apei, în timpul mersului. Acest lemn mai este numit și *apărătoare* (Crl, Co, Cr) sau *aripă* (Crl, Cl, Gl, Bș, Sc, Br, Gm, Cr). La VȘ: *pe margine, pluta are aripe; trei lemne la o parte, trei la altă parte*. (În satele Gl și Cl *aripă* are și sensul de „partea înghețată dintr-un rîu, de-a lungul malurilor").

Lemnele următoare din tabla plutei nu au denumiri speciale. Numai pentru cei doi butuci mai lungi din mijlocul tablei, de care se leagă cu sîrmă tabla următoare, există mai multe denumiri precum: *gînjar* (PG, Gl, Bh, Cr, Sc, Hl, Co, NȘ, Cl, GH), *gînj* (Cr), *cheutoare* (IA, Bh), *poștă* (Gm), *șpont* (Crl) sau *țúblanț* (Br). S-a înregistrat și verbul *a șpontui* (Crl) al cărui sens nu ne este prea clar. Sîrma care unește cele două lemne de *buza* tablei următoare e cunoscută sub numele de *gînjar* (Bș) sau *șférlanț* (Br). Ultimul termen, notat și la VS, pare a fi aici sinonim cu *șprangă*, dar și cu ceea ce prin alte locuri se numește *cordar* sau *coardă*. Ultimele cuvinte se folosesc pentru a denumi lemnul pus de-a curmezișul în partea din urmă a unei table la plută. Spre deosebire de *călădău*, care-i pus în față, *cordarul* (Cr, Bh, Co, DA) nu cuprinde toate lemnele de la o margine la cealaltă a tablei, ci capetele sale sînt unite de *mărginare* sau *argele* cu *șprăngi* sau *șferlanțuri*. În localitatea DA s-a făcut precizarea că acesta se pune numai la *plutele cu încărcătură*; la plutele obișnuite se pune numai o șprangă. Butucul mai gros decît *cordarul*, pus dinapoia unei table la *plutele cu încărcătură*, este numit *harmasar* sau *berbec* (Cr). Derivatul *cordalău* a fost notat numai la Crl. În schimb *coardă*, cu același sens, e mult mai răspîndit (Gl, Bh, Gm, Hl, IA, Crl, DA etc.). Sinonim cu *cordar* este *pilhă* sau *pihlă*. Amănunte despre acest cuvînt pot fi văzute în paragraful dedicat elementelor ucrainene. Linia care unește capetele cele mai lungi ale buștenilor din partea dindărăt a unei table de plută e denumită *frontul plutei* (NȘ, Cr). *Lemn de front* este orice butuc mai lung dintr-o tablă. De obicei sînt la fiecare tablă cîte 10—12 lemne de acest fel. Printre ele se pun altele mai scurte (NȘ). Cînd un butuc din tablă e prea scurt, ca să nu se formeze ceea ce se numește *fîntînă* („loc gol într-o tablă de plută"), ei se înnădește cu un alt lemn mai scurt numit *mînz* (Gl, Bh), *mînzoc* (Crl, DA, NȘ, IA, Cl, PG), *cléițăr* (GH, NȘ, Cr, Crl) sau *bîrcățél* (Crl: *mînzoc îi spunea bătrînii; acuma bîrcățel*). „Locul gol dintre două table de plută" este denumit *sînul plutei* (Cr, NȘ). *Noi spunem: să păzim sînul plutei. Sînul vine unde-s legate tablele una de alta cu gînjuri. Are atîtea sînuri cîte table are* (NȘ). I se spune și *între cîrceie* (Crl).

Colțul din față de la tabla a doua a plutei (de fapt de la toate tablele în afară de *buzar*), ferit de loviturile în maluri de către lemnele numite *aripi* sau *apărători* ale tablei din față, alcătuiește ceea ce se cheamă *urechea bocului* (Cr) sau *urechea tablei* (DA, GH, Co). În primul sat s-a notat următorul text: *la plută îi iese urechea cînd o tablă iese din huzărul celei dinainte*. Ca să nu *iasă urechea*, trebuie pus un *căpăstru*

sau trebuie ca tabla din față să aibă *huzărul* mai lat decît *buza* tablei din spate. *Căpăstru* este de fapt o șprangă cu care se leagă tabla dinainte de *urechea* tablei următoare. Cu acest sens, cuvîntul *căpăstru* apare și la Crl. Înainte vreme, la *plutele de mucheri* li se punea, în același scop, niște apărători numite *capace* (GH). Ele fereau tabla următoare de izbituri.

În timpul mersului pe apă plutașul își pune hainele pe un băț înfipt în unul din butucii plutei. Această țepușă e denumită *sărcier* (în majoritatea localităților anchetate) sau *furcă* (VȘ). Există și varianta formală *sălcier* (Hn, DA). Pe Siret la vale, unde mersul cu plutele durează mult timp, plutașul își face uneori un adăpost, un fel de colibă numită *covercă* (Cl). Bagajul plutașului se cheamă *jăchilă*. Derivatul *jăchilar* e sinonim uneori cu *sărcier* (Co).

O dată construită o tablă, ea se dă de pe *capră* sau *plisă* cu *buza* la vale. Se spune că acum tabla *este luată în gînj* (Cr).

A doua tablă a plutei. În cele mai multe localități tabla a doua a plutei e denumită *mijlocar*. De fapt, așa cum se construiesc astăzi plutele, între prima și ultima tablă sînt mai mulți *mijlocari*. Termenul apare în toate satele de pe Valea Bistriței. De aceea nu mai înșirăm aici satele unde a fost atestat. În nord însă, în loc de *mijlocar* se spune *serednic* cu variantele *serehnic* (Ms), *serechnic* (Br), *serelnic* (VS). Alte amănunte pot fi văzute în paragraful despre elementele ucrainene. Un subiect anchetat din NȘ a răspuns pentru *mijlocar* cu termenul *cîrcîitór*, adăugînd că-i folosit *pe Bistriță, sus la Cîrlibaba*.

Ultima tablă a plutei. Termenul *curar* denumind „ultima tablă a plutei" este de asemenea general pe Valea Bistriței, de aceea e inutilă înșirarea numirilor de localități în care a fost atestat. I se mai spune acestei table și *cur de plută* sau *boc* (Gl). Ultimul cuvînt, cu sensul de „curar", apare și la Cl. La Cr i se spune *bocul din urmă*, iar la Bh și *huzărul plutei*. În schimb, în satele maramureșene termenul consacrat este *zadár*, element ucrainean. *Zadarul unu* (Br) înseamnă „tabla a patra dintr-o plută", *zadarul doi* „tabla a cincea dintr-o plută" și așa mai departe. Aceste denumiri se explică prin faptul că în trecut plutele se construiau numai din trei table. Cînd numărul acestora a crescut, tablele care urmau după a treia s-au numit așa cum am arătat mai sus. Se folosește însă și un alt mod de a numi tablele care compun o plută cu mai mult de trei table. Am arătat că uneori prima tablă de după *perednic* se cheamă *serednicul întîi* (VS), a doua (deci a treia din întreaga plută) *serednicul al doilea* etc. În acest caz s-a considerat ca adăugate tablele dintre prima și ultima din cele trei care alcătuiau altădată o plută. Pentru „ultima tabla a plutei" s-a răspuns și cu termenul *tatáre* (ViM), despre a cărui origine nu putem deocamdată să spunem nimic.

În legătură cu cele de pînă acum, ținem să remarcăm prezența unor cuvinte împrumutate din terminologia părților corpului omenesc. Cuvinte ca *buza* (plutei), *urechea* (*bocului*), apoi derivatele de felul

lui *buzar*, *mijlocar*, *curar*, apoi *fruntar*, *sînul plutei*, *curul plutei* toate vin să ilustreze această constatare. În acelaşi timp, trebuie să facem observaţia că termenii referitori la plutărit sînt cunoscuţi (fapt lesne de înţeles) numai pe Valea Bistriţei, unde această îndeletnicice se practică intens, şi în satele maramureşene, unde, dacă astăzi nu se mai plutăreşte, altădată această ocupaţie era mult răspîndită.

Termeni referitori la cursul rîurilor de munte. Bistriţa şi afluenţii săi pe care se practică plutăritul prezintă o serie de pericole pentru plutaşul neatent sau neîndeajuns de experimentat. Este drept că astăzi aceste pericole sînt cu mult mai mici decît altădată. Cursul Bistriţei a fost normalizat printr-o serie de construcţii făcute pe maluri, iar stîncile de sub apă au fost aruncate în aer cu dinamita. Vom da în acest paragraf cîţiva termeni referitori la cursul unui rîu pe care se practică plutăritul. Este vorba, în primul rînd, de rîul Bistriţa.

Pentru pietrele mari de sub apă, numite *stănci* (sg. *stáncă*) (VS) se mai cunosc şi următoarele sinonime aproximative: *boambă* (pl. *boambe*), (Sc, Co, Bh, Cr, PG, Gl) (îl discută şi I. Iordan în „Buletinul «Philippide»", I, p. 119—120, apropiindu-l de v. sl. *bǫbъlь* „boabă, umflătură, grămadă"), apoi *zgranţ* „bolovan sub apă cu mai mulţi colţi" (GH), *ţoampă* (Co), *căţun* (Co, Pn, Şi, ŞD) sau *caţîn* (Crl), *cioată* (CI). Locul unde sînt mai multe pietre la un loc în parcursul unui rîu se numeşte *nahláp* (PG). Cu sensul de „stîncărie sub apă", cuvîntul apare şi la Bh sau CI. E atestat însă şi sensul de „val mare de apă". Asemenea valuri se formează tocmai acolo unde sînt pietre pe fundul rîului (Hn, IA, Bh, Pn, NŞ). În unele locuri (PS) *nahlap* are sensul de „puhoi după o ploaie torenţială". Unei „stînci de sub apă cu mai mulţi colţi" i se mai spune şi *rágilă* (Sc, GH) sau *piatră zîmte* (şi *loc de zîmte* (CI).

De-a lungul rîurilor se întîlnesc adeseori aşa-numitele *grinduri*, care deasemenenea pot periclita plutăritul. *Hreádă* (Crl, Br, VS), împrumutat din limba ucraineană [aici el este reflexul v. sl. *grẽda*, de unde provine şi *grind(ă)*], a fost notat într-o regiune unde mereu am constatat că influenţa ucraineană este puternică. *Hreadă* are sensul de „stîncă cu colţuri la malul apei în care se pot izbi plutele" (Crl). La Br el e sinonim cu *grind*, la VS are sensul de „loc liniştit în apă". Sinonim cu *grind* este *chici*, pl. *chiciuri* (CI). „Cotul unei ape unde malul e mai înalt, prezentînd pericole pentru plute" se numeşte *cotroábă* (pl. *cotroabe*). Resturile de lemne aduse de puhoaie, amestecate cu pietriş, nisip etc. alcătuiesc ceea ce se numeşte *agestru* (Cj, Bh, Ng, Lr, Cr, Cl) sau *jneámăt*. Al doilea cuvînt, *jneámăt*, cu varianta *şneamăt*, este destul de răspîndit. Sensul este peste tot acelaşi. Uneori însă *jneamăt* inseammnă şi „închisoare de plute", „plute sfărîmate pe parcursul unui rîu" (Co, Pn, ŞD, CI, Ci). Pentru această realitate, mai răspîndite sînt însă denumirile de *închisoare de plute* sau *zahátă*. Derivatul verbal *a (se) zăhătui* „a (se) face un agestru" este cunoscut din satele Cr şi Gl. *Plavie* „agestru" apare la Ml şi NŞ.

Locurile din parcursul unui rîu unde apa e adîncă şi se învîrte în loc sînt denumite: *vîltoáre* (Crl, Ms), cu varianta *holtoáre* (Bh) (*v->h-*

caracterizează graiul moldovenesc), *vîrtej* (Co, Pn, Bh), *vîrtéşcă* (GH, Chi, Hl, Sb), *hólbură* (Pn, Co, Chi, Cr, DC, PS, Bh, IA, Br, PP), *vîrticuş* (Crl), *hîlboană* (Cr), *hulboană* (Hn) sau *holboană* (PS), *sorb* (Pn, ŞD, Vl). Acelaşi sens îl are şi cuvîntul *genúne* (Crl, Hl, SD, Hn, Bş, GH, Cl, PG).

Acolo unde apa unui rîu e adîncă şi liniştită la suprafaţă se spune că se află o *dólie*. Termenul e des atestat de noi. În afară de dicţionare, care-l dau, el mai este discutat şi de I. I o r d a n în „Buletinul «Philippide»", VII—VIII, p. 241—243, împreună cu derivatul *a dolii* sau *a doli* „a da pluta pe la dolii (adică pe unde apa merge mai încet), „a merge mai încet cu pluta". Sinonim cu *dolie* este *zăton* (Chi). *Zăton* înseamnă „cotitură într-un rîu" (Cr).

Cînd plouă mult, sau, primăvara, cînd se topesc zăpezile, se formează pe Bistriţa *puhoaiele*. Înainte de a sosi valul înalt de apă al puhoiului, de-a lungul rîului aleargă, scoţînd ţipete vestitoare de furtună, nişte păsări numite *puhoieri*. Pentru *puhoi* apare şi termenul *zăpor* (VS). Apa tulbure care vine după ploaie e numită *zoaie* (PG, Gl, Cl), iar cea care vine la vale amestecată cu gheaţă, în timpul topirii zăpezilor, se numeşte *năboi* (PG, Gl, Cl). Mijlocul neîngheţat al apei se cheamă *húdiţă* (PG), iar gheaţa subţire de pe deasupra rîului, *ínie* (Gl, PG, Cr).

Construcţiile de pe malul apei. Pentru a se menţine un debit constant, necesar plutăritului, pe malul rîurilor de munte se fac diferite întărituri, care nu permit apei, în locurile domoale, să se resfire prea mult, astfel ca plutele să rămînă pe prundişuri. Alteori, în locurile unde sînt stînci la maluri, sau cotul apei e prea în loc, se aşează nişte buşteni avînd menirea de a îndrepta plutele către mijlocul apei. Operaţia aceasta de amenajare a rîurilor de munte e denumită cu expresia *a lega apa* (VS), sau cu verbul *a argela* un rîu (Gl).

Iată acum cîteva din aceste construcţii împreună cu terminologia corespunzătoare. Pe malul apei se fac aşa-numitele *gărduşe* (sg. *gărduş*) (Bc, PG), împletituri de nuiele la locurile unde apa-i subţire. Lîngă *gărduşe* se depune pietriş, nisip etc. şi în felul acesta apa nu poate să se resfire prea mult. O construcţie mai mare, cu doi pereţi din butuci între care se pun pietre, poartă numele de *căşiţă*, (Ms, Bh, Crl, PS). Cei doi pereţi de bîrne sînt legaţi cu nişte butuci transversali. Unui asemenea butuc i se spune (la Crl) *şférboung* sau *inslósăn* (la PS, *inşlos*, pl. *inşlosuri*). Acelaşi lemn pus de-a curmezişul la *căşiţă* e denumit şi *áinştiţ* (Crl) (pl. *ainştiţuri*) sau *áinştrih* (pl. *áinştrihuri*) (cf. germ. *Stütze*) „proptea, sprijoană", *stützen* „a sprijini a rezema"; în cazul primului cuvînt, trebuie să plecăm deci de la un germ. *Einstütze*; pentru *ainştrihi*, cf. germ. *Einstrich* „traversă de lemn (la mine)". Podul de jos al *căşiţei*, făcut din bîrne groase de lemn, e numit *şferbon* (Crl) sau *şeferpód* (VS). Termenul a fost discutat în paragraful dedicat influenţei germane. I se mai spune şi *fundaţie* (Cr), ceea ce întăreşte presupunerea că partea a doua a lui *şferbon* trebuie explicat prin germ. *Boden* „fundament". În ce priveşte originea lui *căşiţă*, trimitem la cele spuse de *Dicţionarul Academiei*. V. şi Gr. R u s u, *Etimologia cuvîntului căşiţă*, în

„Cercetări de lingvistică", t. I, nr. 1—4, Cluj 1956, p. 141—143, care-i de părere că termenul e împrumutat din bulgară.

Sinonim cu *căşiţă* este *ştraifău* (pl. *ştraifauă*) (Crl). De fapt, *ştraifău* denumeşte aici o „*căsoaie* sau *căşiţă* neumplută cu piatră". Termenul nu poate fi despărţit de germ. *streifen* „a vărga, a vrîsta cu dungi", pe care l-am invocat şi pentru explicarea lui *drum ştrefuit*. La *căşiţă*, drugii transversali care unesc cei doi pereţi laterali sînt aşezaţi asemenea lemnelor de pe drumurile de munte numite *drumuri ştrefuite*. Explicaţia aceasta este totuşi probabilă. Termenul *ştraifău* „construcţie pe malul apei, alcătuită din 3—4 lemne, între care se toarnă piatră" apare şi la Br. La Crl el este însă sinonim şi cu *galandăr* „lemn pus pe marginea drumurilor de acces în pădure".

O altă construcţie, alcătuită dintr-un butuc lung, sprijinit din loc în loc pe nişte picioare, se numeşte *rac* (pl. *raci* şi *racuri*). Lîngă picioarele acestui *rac* sînt puse crengi, cetină etc., care opresc mîlul şi prundişurile, alcătuind un fel de dig. Acesta nu permite apei să se resfire în locurile domoale (Crl, VS, Sb, GH, PG, Gl, Bh, Ia, Cr). Din nuiele împletite se fac *lese* sau *hăţi* (sg. *hate*) (Vt, VJ), care ajută de asemenea la întărirea malurilor rîului. Legăturilor de nuiele puse pe malul apei pentru a-l întări se mai numesc şi *farşinuri* (Ms).

„Doi butuci prinşi cu un capăt pe mal şi cu celălalt lăsaţi să plutească pe apă, în care lovind pluta este îndepărtată spre mijlocul rîului" alcătuiesc ceea ce se numeşte un *şlaidăr* (VS, PG, Br). La Crl însă, acest termen de origine germană (v. paragraful dedicat acestei influenţe) e sinonim cu *căşiţă*. Pentru sensul dat întîi, mai amintim şi sinonimele *pinten* (Cr) sau *flotant* (GH) . În unele locuri *pinten* e sinonim cu *rac*: *e un lemn pe care punem gătej ; lemnului îi punem picioare: acuma îi rac. Îl punem în apă şi punem gătej pe el : acuma avem pinten* (VS).

Cînd în anumite locuri este nevoie ca apa să fie domolită pentru a se putea construi pe mal plute, se fac aşa-numitele *purifuri*. Pe un mal şi pe celălalt al rîului se aşază nişte buşteni de-a curmezişul, lăsîndu-se la mijlocul apei un loc prin care pot trece plutele. Locul acesta se cheamă *poartă la purif* sau *poarta purifului* (Gm, Cr). Construcţia de care ne ocupăm are, ca şi *racul*, un fel de picioare între care se pun crengi, pietre etc. Aceste lemne se numesc *labe* (Cr). Amintim şi pe *piept* „oprire de apă făcută cu ajutorul unui copac doborît" (Ms).

Haitul. Tot pentru regiementarea cursului Bistriţei în vederea transportării plutelor se construiesc nişte baraje numite *haituri*. Termenul e general în regiunea anchetară, de aceea nu mai dăm localităţile unde el a fost atestat. Alături de *hait* se folosesc şi *baraj* (Crl), *stăvilar* (NŞ), *iaz* (NŞ, Pn), *tău* (Sl) (verbul *a tăui* „a opri apa, a face un *hait*" a fost notat tot aici), *zătón* (Hn, Bh, IA, Ms; informatorul din ultimul sat spune că termenul e folosit *în partea Clujului*), *opust* (NŞ, GH, Pp ; în ultimul sat s-a precizat că-i folosit de cei care citesc instrucţiunile în legătură cu exploatarea lemnului), *lac* (Ms, Br), *şpraiţ* (PG, CI). Termenul *homoancă* cu sensul de „*hait*, stăvilar" apare la Cr, Bh, GH, Hn,

Co, Crl. Forma *homovancă*, apropiată de etimon (v. paragraful despre elementele ucrainene) a fost atestată la NŞ şi DC, iar *homoancă* (cu *o* şi *a* în hiat), la Ms.

Lucrătorul care îngrijeşte *haitul* se numeşte *hăitaş* (VS) sau *bălter* (Br). Canalul care pleacă de la *hait* pînă la albia rîului poartă numele de *şláiţ* sau *jláiţ* (Cr). Uneori el e lung de 40—50 de metri, poate şi mai mult. Alături de *şláiţ*, au fost înregistrate sinonimele *şpraiţ* (Gl), *radier* (PG), *canal* (Crl). I se spune şi *fludăr* (GH), *şintafăl*, (Crl) sau *jalob* (Br). *Şlaiţul porţilor* este canalul principal prin care trec, o dată cu apa, plutele, în timp ce *şlaiţul şurubului* sau *şlaiţul de la şurub* este canalul secundar prin care se scurge apa cînd *haitul* e plin (GH). Acest canal secundar mai este numit *perplin* (Crl) sau *stărp* (PG). *Haitul* are mai multe porţi. *Poarta principală* (PG), prin care ies plutele, mai este denumită şi *poarta cu şurub* (GH), *poarta şurubului* (Crl), *şurubă*, *uşa haitului* (Br) sau *poartă la homoancă* (Crl). I se mai spune apoi şi *şoştoácă* (Br), *şîştoacă* (Crl) (probabil un derivat din tema slavă *tek-*,*tok-*, însemnînd „a curge"), *jalob* (Br), *jilov* (Crl) (cf. ucr. *jolib* „canal"). „Uşa cea mai de jos a *haitului*, care se deschide atunci cînd se goleşte toată apa" se numeşte *urs* (Br). Pentru „poartă la hait", s-a notat şi termenul *vană* (Cr). La poarta numită *şoştoacă* se află un butuc gros numit *grainer* (Br). Pe marginea *şlaiţului* sînt buşteni alcătuind peretele numit *galándăr* (Br). La capătul de jos al canalului numit *şlaiţ*, pe albia rîului, se pune o tablă din butuci prinşi cu un capăt de marginea *şlaiţului* şi cu celălalt lăsat să plutească pe apă. Este aşa-zisa *raclă plutitoare* (Cr, DA, Crl, Br, PG, Gl, GH), *tablă fixată* (la *şlaiţ*) (Br), *fludăr* (Ms, Crl), *fludur* (DA), *flutur* (Cr, PG, Gl), *fluture* (Cr). La IA, acest cuvînt care la origine, în germană, are sensul de „scoc, jghiab, canal (la moară)", a ajuns să însemne „podeţ din bîrne la construcţia numită *purif*, legat cu partea dinapoi de cele două căşiţe laterale; peste acest podeţ trece apa, şi o dată cu ea şi plutele". Este, aşadar, tot un fel de canal. Pentru „tablă plutitoare" se spune uneori şi *ponój* (VS).

Apa care iese prima dată din hait este denumită *fórvas* (Crl) sau *fruntea haitului* (Cr), *pohoi* (Br), *frontul puhoiului* sau *fruntea puhoiului* (VS). Cînd porţile se deschid complet, atunci iese tot grosul apei, tot *trucul* sau *drucul* (Crl). I se spune şi *claus* (Br). Despre acest cuvînt avem de spus următoarele. Sensul cel mai răspîndit al lui *claus* este acela de „hait, zăgaz, stăvilar" (v. N. D r ă g a n u, *Etimologii*, „Dacoromania", III, p. 707, unde *claus* este explicat prin germ. *Klause* (< latină) „prăpastie"; „zăgaz, stăvilar"). Sensul de „cantitate de apă care iese din *claus*" s-a creat mai tîrziu. În această privinţă, situaţia se aseamănă cu aceea de la cuvîntul *hait*. Acesta are, pe lîngă sensul de „stăvilar, zăgaz etc", şi pe acela de „cantitatea de apă care iese o dată din *hait*".

Transportul plutelor. În satele anchetate alături de *plutaş* se foloseşte şi termenul *cîrmaci*. În Maramureş apare *cormánăş*. În trecut, plutaşul era ajutat de un *dălcăuş*, căruia i se spune în Maramureş *hózaş* sau *zadárnic*. Peste o ceată de plutaşi este mai mare un *dragoman*, numit *dragoman de mal*, *dragoman de plutaşi* sau *dragoman de schele*. Un *dragoman de mal* conduce pînă la 20 de plute (CI). Fiecare plutaş are la

el o hîrtie pe care-i trecută destinaţia plutei şi cantitatea de lemn pe care o cuprinde acea plută. Această foaie numită *aviz* (se scoate din *avizier*) sau *tranzit* (Cr) se mai *cheamă confirmaţie* (Crl), *foaie de transport* (*înainte-i spunea ţîdulă*) (Co). Acţiunea transportării plutelor e denumită cu verbul *a plutări* pe Valea Bistriţei şi *a plutăşi* în Maramureş. Aici e cunoscută totuşi şi prima formă. De obicei, pînă la Piatra Neamţ plutele sînt conduse de un singur om (cînd pluta nu-i prea mare) sau de doi oameni (atunci se pun în faţă două cîrme), cînd pluta are mai multe table. Funcţia *dălcăuşului* de pe ultima tablă e astăzi desfiinţată. La CI, mai jos de Piatra Neamţ, un subiect anchetat spunea că atunci cînd plutele merg pînă la Galaţi *se face pitrec*, adică plutele sînt conduse pe Siret nu de doi inşi, ci de trei: *Dacă nu se face pitrec*, spunea acel informator, *pun toţi oamenii parale* [e vorba de plutaşii de meserie] *şi pun un prăştier, un om plătit, de stă cu cîrmaciul şi merge pînă la Bacău. Cînd plutele-s de Galaţi, atunci se face pitrec.*

Despre cursul Bistriţei un plutaş spunea: *Bistriţa are trei mersori: genuni, belţi şi şipote* (Cr), adică în parcusul ei sînt gropi adînci unde apa se roteşte, locuri domoale şi porţiuni înclinate unde apa merge iute. De toate acestea plutaşul trebuie să ţină seama. Am arătat că locurile liniştite şi adînci se numesc, de obicei, *dolii*. Cînd plutaşul vrea să încetinească mersul plutei, el o îndreaptă prin *dólii*, adică *o dolieşte* sau *o doleşte*. Cînd o plută vine cu prea mare viteză şi-i aproape să o ajungă pe alta dinainte, plutaşul de pe aceasta strigă către cel ce vine din urmă: *dolieşte, uăi!* (Gl). Viteza plutei poate fi micşorată şi dacă plutaşul apropie pluta de mal ca să se frece de bolovanii de pe margine. Se spune atunci că *pluta-i dată la păscut* sau că-i *mînată pe săc*. S-a notat şi expresia *a da pluta de buză* (Cr, Bh), însemnînd a da pluta la mal, fie pentru a-i încetini mersul, fie, mai ales, pentru a o opri de tot. Dacă în timpul mersului prima tablă îşi micşorează viteza, tablele din urmă îşi desfac lemnele ca degetele resfirate ale unei mîini. Atunci se spune că *zadarul* (ultima tablă) *se furduluieşte* (VS) sau că tablele *iau arie* (Cr). Expresia *a da arie* [plutei] (Cr) are sensul de „a da pluta spre adînc, spre mijlocul apei". Dacă tablele nu-s legate bine una de alta, pluta *se hăţuie* în timpul mersului, adică nu toate tablele urmează la cotituri *firul apei*, ci unele ies în afară, lovind în maluri (PG). Cînd ajung la *purifuri*, acele praguri făcute din loc în loc pe Bistriţa, unde apa cade uneori de la o înălţime de peste o jumătate de metru, *pluta vine în picaj* (Cr.)

În timpul mersului, plutaşul are grijă să menţină pluta pe *firul apei*, acolo unde apa-i mai adîncă şi merge repede. Pentru *firul apei* se cunosc următoarele sinonime aproximative: *hoţul apei* (Crl), *şfor* sau *şforul apei* (PG, DC, ŞD, Cr, CI, Gl, Co, Hn, IA), *şipot* (Crl, GH, Gl, Cl), *şnurul apei* (IA), *şivoi* (Crl), *şarul apei* (Br), *strunga apei* (Cr, IA, CI, Crl), *matca apei* (IA, Bh), *talantu apei* (GH, Sc); în ultima localitate, *talant* (pl. *talanţi* şi *talanţuri*) are sensul de „locul din parcursul unui rîu unde apa este iute şi vijelioasă" *albia apei* (PG), *virul apei* (Cr). Expresia *jivurul apei* nu a fost notată de noi în anchete. Ea este însă atestată de I. Iordan la plutaşii de pe Bistriţa (v. „Buletinul «Philip-

pide»", IX, 1942, p. 142—144), alături de *cringul apei* şi *terinul apei*, cunoscute tot pe această vale.

„Semnalele" folosite de plutaşi. Spre deosebire de sistemul de „semnale" sau „comenzi" întrebuinţat de lucrătorii forestieri la uluc sau la manipularea buştenilor, unde, cum s-a văzut, majoritatea elementelor componente sînt de origine străină, „semnalele" plutaşilor de pe Bistriţa şi de pe Siret au ca punct de plecare numai elemente din lexicul limbii romîne. Aceasta este o dovadă că aproape întotdeauna îndeletnicirea plutăritului a fost practicată pe această vale de lucrători romîni. „Semnalele" acestea sînt însă cu mult mai puţine la număr.

Dacă e nevoie ca pluta să fie îndreptată spre partea dreaptă a rîului se dă semnalul *la pădure!* El se foloseşte de obicei atunci cînd două plute se ajung pe drum. Plutaşul din urmă strigă spre cel din faţă să se ferească. „Comanda" *la pădure!* a fost atestată în toate satele anchetate de pe Valea Bistriţei. Aurora Capşa, *Plutăritul pe Bistriţa*, „Buletinul Soc. Regale Romîne de Geografie", vol. L (1931), p. 399, notează semnalul *la munte!* „la dreapta!".

„Comanda" *la cîmp!* anunţă îndreptarea plutei spre stînga. În toate satele de pe vale ea-i cunoscută. Aceste „comenzi" *la pădure!*, *la munte!* sau *la cîmp!* au putut să apară mai ales în regiunea unde într-adevăr la dreapta se găseşte pădure sau munte, iar la stînga cîmp. Situaţia aceasta se întîlneşte de la Piatra Neamţ la vale. Aici, într-adevăr, pe dreapta Bistriţei se prelungesc coamele împădurite ale munţilor, în timp ce pe stînga priveliştea este mai largă în spre dealurile despădurite ale zonei subcarpatice sau ale podişului moldovenesc. Pe de altă parte, primele exploatări forestiere au început întîi tot din aceste locuri. Cu timpul, ele au pătruns tot mai adînc în munte. O dată cu aceasta s-au răspîndit în sus şi „semnalele" *la cîmp!* sau *la pădure!* (*la munte*), în locuri unde pe ambele maluri ale Bistriţei se află de fapt numai munţi.

Cînd plutele trec de pe Bistriţa pe Siret, comenzile *la pădure!* şi *la cîmp!* sînt înlocuite, tocmai pentru că relieful înconjurător este asemănător de o parte şi de alta a acestui rîu, cu strigătele *la Moldova!* şi *la Muntenia!*, care amintesc de o realitate veche, cînd cele două provincii istorice formau state independente. „Comenzile" acestea se vor fi întrebuinţat pentru prima dată în porţiunea unde Siretul servea înainte drept graniţă. Apoi ele au urcat în sus pe Siret pînă la Bacău. *La Moldova!* a fost notată la Gl şi Cl; la fel şi *la Muntenia!* V. Ţăranu, *Plutăritul pe Bistriţa*, p. 51 spune că de la Căiieni (aproape de Focşani) înainte se strigă *la Munteni!* „la dreapta"*!* şi *la Moldoveni!* „la stînga!".

În cîteva puncte anchetate a fost notată comanda *la musteáţă!* (DA, Bh). În ultimul sat s-a notat şi expresia *ţine la musteáţă!*, iar la Hn *ţine musteaţa*. Pe de altă parte, la NŞ se strigă *la mustereţi!* Prin acest semnal se anunţă, la coturile apei, că pluta (de fapt prima tablă a plutei) trebuie îndreptată prin vîslire în spre partea unde fundul rîului e mai ridicat, aşadar tocmai în spre malul contrar celui în care bate *firul apei*. Se evită astfel izbirea primei table de mal şi spargerea plutei.

Tablele din urmă ajung totuşi în mal, dar ele alunecă la vale, mai ales dacă în acel cot există o *căşiţă* sau un *şlaidăr*. Iată cum explică un subiect această „comandă": *cuvîntul îi de la musteaţă, pentru că musteaţa-i mai sus* (NŞ).

Se strigă uneori şi *sus, la musteaţă!* (DA). În alte părţi (Crl, Cr, VS), „semnalul" *sus!* este echivalent cu *la musteaţă!* Sinonim cu „semnalul" *dolieşte uăi!* discutat mai înainte, este *jos!* (Crl). La acest semnal, plutaşul îndreaptă pluta către mal, pentru a se freca de pietre, spre a-şi micşora viteza.

„Închisoare" de plute. Adeseori pe parcursul Bistriţei pot fi văzute plute sfărîmate, cu lemnele aruncate unele peste altele. Se spune atunci că acolo *s-au spart nişte plute.* Mai multe *plute sparte* la un loc alcătuiesc o *închisoare de plute*, o *zahată*, un *harbir*, o *împănătură* sau o *brigă*. Primul dintre termenii pomeniţi este general cunoscut (e vorba de întreaga expresie: *închisoare de plute*). Al doilea, *zahată*, e foarte cunoscut (Co, Pn, ŞD, Ms, Crl, Br, VS, Gl). În ultimul sat s-a notat şi derivatul *a zăhătui* „a se face o *zahată*". Termenul *harbir* a fost notat cu două sensuri. Primul l-am dat mai sus. Al doilea este „bagaj, calabalîc" (Co). Dicţionarele nu au acest cuvînt. Alături de *împănătură*, cu sensul dat, există şi verbul *a (se) împăna*, folosit în legătură cu plutăritul: *Cînd s-ajung două-trei* [plute] *la un cot, se-mpenează şi stau. Ca să le scoată, vin cacheuri şi le trag* (Cr). Alteori, *împănătura* se face anume de către plutaşi. Dacă se ştie că înainte s-a creat o *închisoare*, plutele care vin din susul apei sînt oprite încet, unele lîngă altele, înainte de a ajune la *închisoare*: *Ca să nu se facă închisoare* [sau să nu ajungă la o închisoare existentă] *plutele se împănează. Se pune prima cu buzarul în mal şi cu huzărul în alt mal şi se fixează la fel lîngă prima. Huzărul trebuie fixat bine cu ţuiacul* (Sb). Cuvîntul *brigă* „închisoare de plute" a fost notat în mai multe locuri (Ms, GH, VS, Br). În ultimul sat, *brigă* denumeşte o singură plută încîlcită; cînd sînt mai multe, se formează o *zahată*. La VS subiectul anchetat ne-a spus că *brigă* e folosit pe Valea Sebeşului cu sensul de „zahată care se face la scocul de apă". La GH *brigă* este o „închisoare" la *plutăritul sălbatic.*

Pentru desfăcutul plutelor se folosesc astăzi nişte tractoare numite *cacheuri* (Cr) *cateuri*, sg. *cateu* (NŞ, Crl, Co), *haştezeuri* (Crl) *cetezeuri* (Crl). Mai înainte se folosea un dispozitiv numit *vilă* (VS) sau *viră*. (GH). El era alcătuit dintr-o şprangă care se lega de plută şi de un copac. La mijlocul şprăngii se punea un *pop*, de care erau legate, printr-un *ochi*, două *turúngi* (două lemne). Aceste *turungi* se învîrteau pînă cînd pluta era desfăcută din închisoare. De-a lungul Bistriţei umblă astăzi *echipe fulger*, care ajută pe plutaşi la desfacerea închisorilor.

Lemnul adunat din plute sparte este numit *strînsură.* Din el se fac *plute de strînsură.*

Ancorarea plutei la mal. Pentru această operaţie se foloseşte, de regulă, expresia *a lega pluta la mal.* S-a notat însă şi verbul *a ancora*

(Crl), cu acelaşi sens. *Ancorarea în cucoş* (Crl) este un anumit fel de a lega şpranga de stîlpul de pe malul apei, în aşa fel încît dintr-o singură lovitură cu toporul ea să se desfacă, iar pluta să pornească la vale. Stîlpul de care se ancorează plutele se numeşte *cazîc*. Aria acestui turcism nu trece dincolo de satele aşezate în Depresiunea Dornelor, căci la Crl s-a notat *bailon* „cazîc“, la VS *pilot*, cu acelaşi sens. În mai multe locuri se foloseşte termenul *pociúmb* (Br, Ms, VS, Crl, Pn, Cr). Pluta se leagă de *cazîc* cu o *şprangă* prevăzută cu un cîrlig de fier la capăt numit *cance* (Sc, Co) sau *glambă* (Ms). Odgonul gros de sîrmă împletită, servind tot la ancorarea, plutei poartă numele de *calúmbă* sau *calîmbă* (NŞ, Co, Cr, Hl, CI). *Calumba* are *o inimă* de cînepă sau sîrmă mai moale prin mijloc. *Are mai multe viţe răsucite pe inima aceea. Unde apa-i tare, în caz* de *puhoi, are o cance la capăt* (CI). Pentru Maramureş, la Ieud, este notat de Al. V i c i u, *Glosar* şi termenul *clasibocru*, pe care N. D r ă g a n u, *Etimologii*, „Dacoromania“, III, p. 704, îl explică prin verbul slav *klesnǫ, klesnǫti* „a prinde, a lega“ şi *bocor* „pluta“. Probabil că trebuie pus acest cuvînt tot pe seama influenţei ucrainene. Am văzut că în satele maramureşene această influenţă în cadrul terminologiei de care ne ocupăm este deosebit de puternică. Cînd şpranga nu-i prevăzută cu un cîrlig de fier la capăt, atunci legătura de *cazîc* se face printr-un nod. Există două feluri de înnodături sau legături: o *legătură pălimărească* şi o *legătură grăinărească* (Gl) sau *găinărească* (Cr). Uneori, în loc de *şprangă* se foloseşte şi cuvîntul *siguranţă* (Cr). Muncitorului care leagă pluta la mal i se spune *şprangár* (Crl, Co).

C. Prelucrarea lemnului

Am prezentat pînă acum terminologia înregistrată în anchetele recente referitoare la două din momentele mai importante ale muncii forestiere. Prima dată au fost discutaţi termenii care se refereau la activităţile desfăşurate de tăietorii de lemne în pădure, pe munte. Aici au fost trecute şi cuvintele care erau legate de procesele de transportare a buştenilor de pe munte în vale, fie cu ajutorul ulucurilor, fie cu ajutorul vitelor sau în alt mod. În al doilea rînd au fost trataţi termenii referitori la transportul lemnelor din pădure la malul apei pe care se poate plutări, apoi cei care ţin de construirea plutelor, de transportul lor pînă la instalaţiile de prelucrare a buştenilor. Al treilea moment mai important în cadrul îndeletnicirii de care ne ocupăm îl constituie prelucrarea lemnului, transformarea buştenilor în scînduri sau în alte sortimente lemnoase necesare construcţiilor. Regiunea anchetată cunoaşte numeroase instalaţii dedicate acestui scop, o mare parte din ele folosind o tehnică modernă. Pe noi nu ne interesează însă aici terminologia folosită în aceste instalaţii ale industriei forestiere moderne, căci, după cum am spus de la început, obiectul cercetării de faţă îl constituie terminologia *populară*, aşa cum este ea întrebuinţată de ţăranii noştri de pe Valea Bistriţei, sau din celelalte regiuni anchetate, şi nu cuvintele tehnice folosite în marile instalaţii industriale.

Atenţia noastră va fi îndreptată, în primul rînd, asupra terminologiei cunoscute în instalaţiile primitive de prelucrare a lemnului. Ne referim la ferăstraiele ţărăneşti, destul de numeroase în regiunea noastră.

Ferăstraiele sau *joagărele* de apă au desigur o mare vechime pe Valea Bistriţei. Nu posedăm însă date istorice cu privire la această chestiune. Dacă totuşi afirmăm că această îndeletnicire trebuie să fie veche în regiunea ancnetată, ne bazăm mai ales pe datele cuprinse într-un articol al lui M. Ittu, *Contribuţiune la istoricul întrebuinţării ferăstrăului de apă din Romînia,* publicat în „Revista pădurilor", anul XLIII (1931), p. 142—147. Aici se dau ştiri documentare referitoare în primul rînd la Transilvania. Printre altele se semnalează funcţionarea la Sibiu, în anul 1370, a unui ferăstrău de apă. De asemenea se pomenesc o serie de cazuri cînd domni din principatele romîneşti au făcut apel la saşii ardeleni să le trimită oameni pricepuţi care să construiască dincoace de munţi ferăstraie de apă. Concluzia la care ajunge însă Ittu, anume că romînii au moştenit acest instrument şi instalaţia respectivă de la romani (dovadă, spune Ittu, rom. *ferăstrău,* care vine din lat. *ferrum serrae,* reflectat în magh. sub forma *fürész,* şi nu invers, cum afirmă toţi lexicografii noştri), nu poate fi însă acceptată. La un moment dat, Ittu, citînd dicţionarul lui Tiktin, unde totuşi lucrurile sînt prezentate altfel, afirmă că rom. *cherestea* a pătruns din romînă în limba turcă şi nu invers. El dorea să dovedească cu orice preţ nu numai că munca la pădure este o îndeletnicire străveche la romîni, ceea ce este desigur adevărat, dar şi că aceştia au fost cei care i-au învăţat pe saşi şi pe unguri această meserie, părere care, cu argumente ligvistice de felul celor de mai sus, nu se poate susţine.

În secolul al XVIII şi începutul secolului al XIX-lea funcţionau pe Valea Bistriţei numeroase instalaţii de prelucrare a lemnului, după cum rezultă din unele documente citate în partea întîi a lucrării de faţă.

Ferăstrăul de apă. Această instalaţie de prelucrare a buştenilor mai este denumită *joagăr* sau *gater de apă.* Ferăstrăul ţărănesc foloseşte ca sursă de energie căderea apei, care, ca şi la moară, pune în mişcare o roată cu mai multe cupe. Acestei roţi i se mai spune şi *troáşcă* (ŞD, Co). Apa este adusă la roată prin *lătoc,* alcătuit din mai multe *racle.* Roata învîrtindu-se, pune în mişcare *grindeiul,* un butuc gros care transmite în interiorul instalaţiei forţa motrice a apei. *Grindeiul* la capătul dinlăuntru are o roată, care, cu ajutorul unei curele, pune în mişcare altă roată numită *călătău* (Hn), *buzdugan* (IA) (pentru că are o greutate într-o parte, ca la roţile de locomotivă), *buzdugan alergător* (PG), *bold* (PG). De marginea acestei roţi este prinsă o bielă, un lemn care transmite mişcarea la *jug.* Acest lemn se numeşte *şuştang* (IA), *ştangă* (Hn), *hup* (Bă), *manivelă* (ŞD), *tînjală* (PG), *colătău* (ŞD, CO). În *jugul* ferăstrăului de apă se fixează *pînza* (uneori sînt două pînze) care taie lemnul. *Jugul* este stăpînit de patru *mănuşi* (IA, Co), numite şi *străji* sau *ursoi* (IA). Butucul din care se scot scînduri e aşezat pe un fel de platformă mobilă numită *canapea* (PG, Hn, Co), sau *car* (IA, Co). *Canapeaua* alunecă pe nişte suluri de lemn fixate în

postamentul ferăstrăului, numite *valțuri* (PG, ȘD, Co), *suluri de transport* (Hn) sau *vălătuci* (IA). Aceste *valțuri* au la mijloc un șanț pe care merge *inima canapelei*, adică muchia de dedesubtul canapelei, care nu-i dă voie acesteia să joace pe postament. *Canapeaua* este mișcată în spre *jugul* cu *pînza* care taie bușteanul de un dispozitiv numit *transport* (Hn, PG), *ștáirung*, (Cr,VD). La Crl, *ștáirung* denumește „dispozitivul cu ajutorul căruia se fixează dimensiunile scîndurilor ce trebuie tăiate la gater". Cîteodată, același termen denumește un alt „dispozitiv care trage lemnul îndărăt, după ce pînza gaterului a tăiat bușteanul pînă la capăt" (Bă). Dispozitivul numit *transport* este alcătuit dintr-o *roată de transport* (IA), care este pusă în mișcare cu ajutorul unei curele legate de osia roții numită *buzdugan*. Întreaga instalație pe care-i fixată *canapeaua* se cheamă *capra mare* (PG) sau *postamentul joagărului* (Hn). Dimensiunile scîndurilor se stabilesc cu ajutorul unui lemn numit *model* (și *ștáirung* are în unele locuri, cum am arătat, acest sens). Sub *gater* cade *firișpórul* (Ms), *rugumașca* (Cr), *rumegușul* (VS) sau *rămășița* (VD). Cînd lucrătorul potrivește gaterul pentru a face scînduri de anumite dimensiuni se spune că el *șpănuiește gaterul* (Br). Înainte de a se face scîndură, se taie capătul gros al butucului. Acestui capăt i se spune și *cailác* (VS).

Lemn prelucrat. O grindă cu patru laturi se numește *prizmă* (Ms) sau *ștaflă* (Br, VS). La Ms, *ștaflă* este o scîndură de 6—7 cm grosime (cf. germ. *Staffel* „treaptă (la scară, spetează"). Cuvîntul *cántor* are același sens ca și *prizmă* (Co, NȘ, IA). După grosime, scîndurile poartă diferite denumiri. Dacă-i mai groasă de *trei țantime*, o scîndură se numește *dulap* (Co, Pn). Scîndura groasă care se pune la tocul ușii sau la ferestre este denumită *blană* (Co, Cr, Hn, Bh). De pe marginea butucului intrat în ferăstrău ies *lăturoaiele* (sg. *lăturoi*) (VD). Forma *lătunoi* este mai răspîndită (Sl, Co, Chi, Cr). Scîndura groasă pînă la *trei țantime* se numește *taban* (Co, Pn, Cr). Cînd scîndura are grosimea de 5—6 cm, se numește *foștă* (Ms) sau *poștă* (Sl). Dacă-i mai groasă de 7 cm, se cheamă *gridă* (Ms) (cf. v. sl. *grěda*).

Adăugăm acum și cîțiva termeni referitori la făcutul *draniței* sau a *șindrilei*. Trunchiul de lemn din care se face draniță e denumit, cu un termen de origine germană, *șpan* (Cr, GH, Pr, Pn, Co, Crl). S-a înregistrat și varianta *șpon* sau *șpoln* (Br, VS), cu același sens. În unele părți, *șpan* înseamnă și „partea albă dintre măduva și scoarța copacului din care de scoate dranița" (Cr). Acțiunea de a face *draniță* sau *șiță* (Br) e denumită și cu verbul *a șpănui* (Pn).

Cu aceasta am terminat partea a doua a lucrării care a avut ca obiectiv prezentarea cît mai fidelă a diferitelor procese din munca forestieră și terminologia corespunzătoare, folosită de oamenii care practică această profesiune. Fără îndoială că mulți termeni care circulă pe Valea Bistriței și în regiunele vecine au putut rămîne deoparte din această prezentare, nefiind notați în anchetele noastre. În această privință, orice nouă deplasare pe teren, chiar în aceeași localitate, poate da la iveală noi fapte lexicale, de limbă în general. Cu toate acestea,

credem că cele mai folosite cuvinte din terminologia forestieră *actuală* nu au putut să fie lăsate deoparte. Eventualilor cercetători de mai tîrziu, cînd, cu siguranţă, alte noi prefaceri vor avea loc în acest compartiment al lexicului, atestarea stărilor de lucruri actuale le va fi, credem, de un real folos.

CAP. III

ARII TERMINOLOGICE

Pînă acum am privit terminologia îndeletnicirii pădurăritului din punctul de vedere al componenţei sau al constituirii sale în decursul timpului şi al stadiului ei actual, materialul fiind prezentat pe procese de producţie mai importante, după criteriul semantic.

O altă problemă pe care o considerăm importantă, atunci cînd ne ocupăm de o terminologie *populară*, este aceea a ariilor de răspîndire a unor anumite cuvinte. Nu trebuie să se uite că materialul pe care se bazează această lucrare provine din nişte anchete dialectale, este, aşadar, un material care trebuie privit prin prisma acestei metode de cercetare lingvistică. Termenii populari ai diferitelor îndeletniciri au exact aceeaşi situaţie ca orice alte cuvinte din lexicul graiurilor populare. Ei variază de la o regiune la alta, de la un sat la altul, formînd arii mai mult sau mai puţin unitare. Această caracteristică a termenilor tehnici populari tr.buie şi ea luată în consideraţie atunci cînd vrem să facem o distincţie între ei şi termenii tehnici folosiţi de lucrătorii din marile întreprinderi industriale.

De mai multe ori am făcut remarca, impusă de materialul faptic discutat, că Maramureşul, regiunea izvoarelor Bistriţei iar, uneori, şi aceea a izvoarelor Sucevei, alcătuiesc o unitate în ce priveşte folosirea unor cuvinte sau expresii tehnice. În acelaşi timp, mai cu seamă de la localitatea Crucea la vale, mai jos de Depr:siunea Dornelor, pe Bistriţa, termenilor din prima zonă le corespund alţii, care şi ei pot fi grupaţi în limitele unei arii unitare. Aşadar, o discuţie asupra ariilor terminologice este impusă de fapte. Pe de altă parte, faptul că după fiecare cuvînt am trecut şi locul unde el a fost atestat :rată că am avut mereu prezent în minte punctul de vedere al geografiei lingvistice.

În paragraful de faţă vom grupa cîteva exemple care să ilustreze ariile terminologice din zona anchetată. Nu vor fi date aici decît cîteva cazuri, acele care sînt într-adevăr concludente.

Credem că primul exemplu care îndeplineşte această condiţie este acela al termenilor folosiţi pentru denumirea tablelor dintr-o plută. Pe întreaga Vale a Bistriţei pentru „prima tablă a plutei" se întrebuinţează cuvîntul *buzar* (uneori şi *fruntar*), un derivat de la *buză* (sau de la *frunte*). Aşadar nişte termeni creaţi pe terenul limbii romîne. La Cîrlibaba, dincoace de masivul Prislop, care desparte bazinul Bistriţei de Maramureş, termenul *buzar* este de asemenea cunoscut. Cu toate acestea, aici apare şi elementul de origine ucraineană *ţerednic*, a cărui arie cuprinde, în primul rînd, satele anchetate din Maramureş. Aceeaşi

situaţie se repetă şi în cazul celorlalţi termeni referitori la „tablele din mijlocul plutei“ sau la „ultima tablă a plutei“. În primul caz, pe Valea Bistriţei circulă cuvîntul *mijlocar*, derivat romînesc, în timp ce în nord, de la Cîrlibaba în sus, se foloseşte termenul *serednic*, de origine ucraineană, derivat şi el tot de la un cuvînt care în acestă limbă înseamnă „mijloc“. Probabil că nu avem de-a face în acest caz cu un calc lingvistic, ci cu nişte creaţii similare, petrecute în mod independent în cele două limbi. Pentru „ultima tablă a plutei“, în bazinul Bistriţei apare *curar*. Asemănător în ce priveşte creaţia este şi *zadar*, un împrumut în nord din limba ucraineană.

De la acest din urmă cuvînt s-a creat apoi termenul *zadarnic* „plutaşul care stă pe *zadar*, ajutînd la conducerea plutei“. Acestui termen din satele maramureşene îi corespunde pe Valea Bistriţei cuvîntul *dălcăuş*, de origine turcească. De altfel, puţini sînt termenii de origine turcească atestaţi în satele maramureşene. Poate că în această situaţie se află numai *dragoman*, pe care lucrătorii maramureşeni l-au aflat mai uşor cu ocazia deplasărilor după lucru în bazinul mijlociu al Bistriţei sau în alte locuri, unde funcţia de *dragoman* era cunoscută. Printre termenii de origine turcească, neatestaţi în satele maramureşene, se află, în afară de *galion, catarg, taftaluc, şirin* (mulţi dintre ei de origine italiană sau neogreacă, dar veniţi la noi prin intermediul limbii turce, cum am arătat în cap. I), şi cuvîntul *cazîc*. Acesta nu-i cunoscut nici la Cîrlibaba. Aici se foloseşte în locul său termenul *bailon*, despre care am spus că-i neologism împrumutat din vorbirea tehnicienilor sau inginerilor silvici. În satele de peste munţi apare pentru *cazîc* termenul *pociumb* (uneori şi *ţăruş*). Aşadar, turcismele numai arareori trec dincolo de fosta graniţă a principatului Moldovei. Constatarea aceasta, făcută încă de Lazăr Şăineanu în lucrarea sa *Influenţa orientală asupra limbii şi culturii romîne*, passim, este confirmată şi de terminologia exploatării forestiere şi a plutăritului de care ne ocupăm aici. Turcismele discutate la începutul lucrării se opresc, aproximativ, acolo unde altădată începea imperiul austro-ungar. Uneori, totuşi, prin contactul direct al oamenilor din bazinul Bistriţei cu cei de peste munţi, ele s-au extins şi mai la nord sau mai în spre apus în Transilvania. Unora dintre turcismele din Moldova le corespund peste munţi elemente de origine maghiară, germană, iar mai în nord, şi elemente de origine ucraineană recentă. Pentru acest din urmă caz, am pus faţă în faţă termenii *dălcăuş* şi *zadarnic*. Lui *dălcăuş* din Moldova îi corespunde însă, tot în satele maramureşene, şi cuvîntul *hózaş*, care este de origine maghiară.

În părţile nordice ale regiunii anchetate termenii de origine ucraineană sînt mai numeroşi. Am arătat la timp că situaţia se explică prin prezenţa unor vorbitori ai acestei limbi în această parte a ţării. Pentru chestiunea ariilor terminologice, faptul nu poate fi neglijat. Aşa se explică, de pildă, răspîndirea în nord a cuvîntului *butin* „loc unde se taie o pădure“, care-i, cum s-a văzut la timp, de origine ucraineană. Aria lui *butin*, aşa cum rezultă din materialul pe care îl avem la dispoziţie, se opreşte la localitatea Crucea, unde, de altfel, se opresc şi alte arii ale altor cuvinte de origine ucraineană sau germană. Explicaţia

stă în legătură cu faptul că mai sus de acest sat trecea, pînă în 1918, granița care despărțea Moldova de Bucovina, integrată imperiului austro-ungar. Faptul acesta nu a putut să nu aibă unele urmări, desigur nu prea importante, de natură lingvistică. În legătură cu termenul *butin* trebuie să mai adăugăm că în satele din bazinul mijlociu al Bistriței corespondentul său este mai ales *parchet*, cuvînt de origine franceză, atestat încă la 1843 într-o lege de-a lui Sturza referitoare la păduri (v. I. Zăvoianu, *Din trecutul pădurilor noastre. Documente istorice*, în „Revista pădurilor", anul XXV (1911). De altfel, termenii tehnici de proveniență cultă, împrumutați din limba franceză mai ales, par a fi mai răspîndiți în satele din zona moldovenească a Bistriței.

Vom da acum alte exemple de cuvinte ucrainene cu o circulație mai mare sau chiar exclusivă numai în părțile nordice ale regiunii cercetate. „Semnalele" folosite de lucrătorii forestieri de-a lungul ulucului cum ar fi *cînetău !*, *cînetău husta, husta !*, *claiho !*, *claiho bîrna, bîrna !*, *claiho prutco, crivula !*, *claiho vîrșianca !*, explicate prin ucraineană, apar numai în satele din părțile nordice ale regiunii anchetate. Tot aici au fost înregistrate și alte „semnale" sau „comenzi" de alte origini decît ucraineană: *auf !*, *nesfaihi !*, *pica !*, *dura, dura !* Cuvinte ca *hreadă*, *plisă*, *buhal*, *jalob* „canal prin care se dau lemnele de pe munte la vale" sau „canal prin care iese apa din hait", toate de origine ucraineană, se întîlnesc prin satele maramureșene. De asemenea *homoancă* „stăvilar, hait" sau *opacină* „cîrmă la plută" sînt în aceeași situație. Numai la nord cuvîntul *bócor* are sensul de „plută", ca și în ucraineană, în timp ce în alte părți el înseamnă numai „tablă la plută, căpătîi". Credem că aceste exemple sînt suficiente pentru a întări afirmația că influența ucraineană este mai puternică în părțile nordice. Ea dă lexicului forestier din această zonă o notă aparte, specifică. Unii termeni de origine ucraineană au pătruns pe întreaga Vale a Bistriței prin contactul zilnic al lucrătorilor forestieri din întreaga regiune.

În linii generale, cam în același fel se prezintă și situația răspîndirii teritoriale a elementelor de origine germană. Pe de o parte, multe dintre acestea sînt cunoscute de către informatorii noștri, indiferent dacă ei sînt originari din părțile nordice sau din regiunea bazinului mijlociu al Bistriței. Există totuși cîțiva termeni de origine germană care circulă mai mult în nord, unde pînă astăzi se află așezări cu o populație numeroasă de limbă germană. Iată cîteva exemple de cuvinte germane atestate în satele maramureșene sau în Depresiunea Dornelor: *partíe* pentru *echipă*, care-i folosit mai mult în josul văii, *șlag* pentru *parchet*, *a țugări* față de *a cărăuși*, *riz(ă)* față de *uluc*, „comenzile" *auf!*, *nețfaihi!* fără corespondente în sudul regiunii anchetate, *áușuș* pentru *lemn putred*, *cubíc* pentru *metru cub*, *duri* (în expresii ca *a băga sîrma duri*, *a sfredeli duri*) fără corespondent în josul văii, *flúdăr* pentru *raclă plutitoare*, *galándăr* față de *parmaclîc*, *iágăr* față de *pădurar* sau *plăieș* (tot în nord apare și ucr. *beréznic*, cu același sens), *calhău*, care denumește un fel de țapină folosită în trecut în Maramureș și necunoscută de lucrătorii de pe Valea Bistriței mijlocii. De asemenea, în părțile nordice este mai mult folosit termenul *vardă* sau *vartă* (de origine ucraineană

sau germană), față de *santinelă*, termen neologistic, folosit mai mult în bazinul mijlociu al Bistriței. De altfel, în partea moldovenească a Bistriței se constată și o mai mare întrebuințare a derivatelor în sufixul *-tor*, cu ajutorul cărora se creează nume de agent. Faptul trebuie explicat prin influența limbii literare. Cuvinte ca *brăcuitor*, *cepuitor*, *cojitor*, *corhănitor*, *fasonator*, *secționator*, *sortator*, *stivuitor* etc. sînt atestate mai ales în satele din sudul regiunii anchetate.

Cu toate aceste diferențe regionale, terminologia forestieră din nordul Carpaților răsăriteni se prezintă totuși, în linii generale, ca fiind unitară. Cele mai importante noțiuni tehnice sînt denumite în același fel în toate satele anchetate. Procesul de unificare terminologică este în plină desfășurare. El se accentuează pe măsură ce profesiunea exploatării lemnului se „tehnicizează" mai mult. Prin aceasta, terminologia pădurăritului tinde să ajungă în aceeași sițuație cu alte terminologii legate în prezent de o tehnică superioară. În unele compartimente de muncă, de pildă în acela al industrializării lemnului, caracterul „tehnic" al terminologiei de care ne ocupăm este indiscutabil. În alte sectoare, ca de exemplu tăiatul arborilor etc., caracterul popular va dăinui încă multă vreme.

CAP. IV.

MIJLOACELE DE ÎMBOGĂȚIRE A LEXICULUI FORESTIER

Împrumuturile. În partea întîia a lucrării, unde ne-am ocupat de constituirea terminologiei forestiere de-a lungul timpului, am arătat amănunțit care sînt influențele străine cu ecou puternic în lexicul profesiunii de care ne ocupăm. Pe un fond terminologic „romînesc", cel mai numeros, a venit să se suprapună, încă din secolul al XVIII-lea, un strat de turcisme. Unele dintre acestea se mai păstrează pînă astăzi. Cele mai multe au dispărut sau sînt pe cale de a fi uitate. Cînd exploatările forestiere au căpătat amploare, în a doua jumătate a secolului trecut și începutul secolului nostru, influențele străine se accentuiază. Acum lucrătorii străini de limbă germană, italiană, maghiară etc. aduc în Carpații răsăriteni o sumedenie de termeni tehnici noi. Acestora li se adaugă și elementele neologice transmise lucrătorilor romîni de către tehnicienii și inginerii silvici. În felul acesta, împrumuturile masive de cuvinte, efectuate pe căi diferite, contribuie la amplificarea necontenită a terminologiei exploatării forestiere și a plutăritului. Lexicul acestei profesiuni este și astăzi într-o continuă creștere pe această cale a împrumuturilor din limbi străine.

Formarea cuvintelor. În afară de împrumuturi există și alte mijloace de îmbogățire a lexicului unei limbi. Este vorba de așa-numitele mijloace interne de creștere a lexicului, adică de formarea cuvintelor prin derivare cu sufixe și prefixe, derivarea regresivă etc. Dintre acestea, în lexicul forestier de care ne ocupăm, cel mai folosit mijloc este derivarea cu sufixe, mai puțin cu prefixe. Celelalte procedee nu sînt utilizate.

De altfel, se ştie că în limba romînă se manifestă o deosebită preferinţă pentru procedeul derivării cu sufixe, în dauna celorlalte procedee, şi în primul rînd în dauna compunerii de noi cuvinte.

În legătură cu formarea de cuvinte noi prin derivare cu ajutorul sufixelor, vom nota aici cîteva constatări demne de relevat.

De la început se impune observaţiei abundenţa derivatelor verbale de la substantive. Verbele noi create, cum era şi de aşteptat, aparţin conjugărilor I şi IV, care-s cele mai productive în romînă. Aşa, de pildă, la conjugarea I aparţin verbe derivate de la substantive cum sînt: *argela-argea*; *doşcá-doaşcă; mărgelá-mărgele; plisá-plisă; rostá-rost; şpronţá-şprónţ; ştempela-ştempel; tasoná-tason.* Tot aici adăugăm şi cîteva verbe de conjugarea I derivate de la interjecţii. De pildă, de la „comanda" *volta!* s-a derivat verbul *a voltá,* de la *marina! a mariná,* de la *şîba!* verbul *şîbá.* În genere, derivatele verbale de conjugarea I nu sînt totuşi prea numeroase.

În schimb, la conjugarea a IV-a numărul derivatelor verbale este mult mai mare. Iată exemplele: de la substantive ca *argea, balance, butinar, butuc, catarg, cep, cioplaş, ciurlă, corhană* s-au format verbele *a argeli, a bălănci, a butinări, a butuci, a cătărgi, a cepui, a cioplăşi, a ciurli, a corhăni.* Numărul lor este mare. Iată-le şi pe celelalte: *dolii* de la *dolie; huzuri-huzăr; mîgli-mîglă; oli-oală, păncini-páncină; pătlăji-patlaj; plişchi-plişcă; răcăşi-răcaş; rigli-riglă; rosti-rost; solzi-solz; şcrăbli-şcrablă; sfărghi-sfărghie; tînjăli-tînjală*; *turungi-turungă; uluci-uluc.* De la adjective ca *mîlced, ciul* există derivatele verbale *a mîlcezi* şi *a ciuli.*

În unele cazuri, derivarea de verbe de la substantive se face cu ajutorul sufixului *-ări.* De la *huc* s-a creat *hucări,* de la *plută plutări.* Aici intră şi verbe ca *mîzgări-mîzgă, olări-oală, ţuguri-ţug, ulucări-uluc* etc. În satele maramureşene, în loc de *a plutări* se foloseşte derivatul *a plutăşi.*

Numeroase sînt derivatele verbale, tot se conjugarea a IV-a, create cu ajutorul sufixului *-ui.* Majoritatea au ca punct de plecare tot substantive. De la *abziţ* s-a creat verbul *abziţui,* de la *agestru-agestrui,* apoi *cep-ceţui; creangă-crengui; jbanţ-jbănţui; mîzgă-mîzgui; pilhă-pilhui; plancă-plăncui; plişcă-plicui; răcaş-răcăşui; riză-rizui; stivă-stivui; şpronţ-şpronţui; şnit-şnitui; şpan-şpănui; şpraiţ-şpräiţui; şpriţ-şpriţui; tău-tăui; vîrf-vîrvui; zahată-zăhătui.* Adăugăm şi verbul *dreciui* sau *drecelui,* derivat de la interjecţia *drecea!*

În ce priveşte derivarea de substantive, cel mai productiv sufix pare a fi sufixul *-ar.* În multe cazuri, *-ar* formează nume de agent: *bou-bouar* „cărăuş"; *butuc-butucar; huc-hucar; metăr-metărar; stivă-stivar; tason-tasonar; tînjală-tînjălar; ţapină-ţapinar; uluc-ulucar.* Destul de numeroase sînt derivatele în *-(i)tor,* denumind agentul: *brăcuitor, cepuitor, cojitor, corhănitor, doborîtor, fasonator, legător, măsurător, secţionator, sortator, stivuitor, şpriţuitor, tasonator.* Tot nume de agent se creează cu ajutorul sufixului *-aş: vardă-vărdaş; hait-hăitaş; mîglă-mîglaş; rampă-rămpaş, ţug-ţugaş,* precum şi *cioplaş,* de la verbul *a ciopli.* Cu sufixul *-ălău* se formează *rictălău,* nume de agent, şi *săpălău,* nume de instrument. În sfîrşit, tot nume de agent se formează cu sufixele

-an, *-er* şi *-ist* ; *răcaş-răcăşan* ; *baltă-bălter* ; *gater-gaterist* (dar şi *gătarîş*, în satele maramureşene).

Cîteva derivate cu sufixul *-(e)ancă* : *brad-brădancă* ; *riz(ă)-rizancă* ; *huzăr-huzăreancă*. Un singur exemplu cu sufixul *-şeică*: *şofreică* (< *şofru* < *şopru*).

Cu sufixul *-ancă* s-au creat, în satele maramureşene, substantivele *şăptancă*, *optancă*, *patrusprăceancă* etc., de la numeralele corespunzătoare.

Adjective de la substantive : *grăinăresc* (*-ească*) *-grainăr* ; *mîglesc* (*-ească*) *-mîglă* ; *pălimăresc* (*-ească*) *-pălimar*. De la *mîlcegai* cu sufixul *-ios*, s-a creat *mîlcegăios* (*-ioasă*).

Adverbe de la substantive: *grăinăreşte-grainăr* ; *pălimăreşte-pălimar* ; *peneşte-pană*.

Formarea de noi cuvinte cu ajutorul prefixelor este slab reprezentată. Pot fi date numai cîteva exemple. Cu prefixel *în-*, *îm-* s-au creat verbe de la cîteva substantive: *furcă-înfurci* (şi subst. *înfurcitură*) ; *gemen-îngeamănă* ; *pană-împăna* ; de la interjecţia *ţuric!* (germ. *zurück*) *-înţurigă*.

Cu prefixul *po-*, de origine slavă, s-a creat de la *a da* verbul *a poda* „a împinge".

De la nume proprii la nume comune. Pe această cale se creează în primul rînd substantive. În terminologia silvică asemenea creaţii nu sînt prea numeroase. Cele cîte există merită a fi relevate. Tipic este exemplul cuvîntului *grainer*. La început el a fost nume propriu, folosit pentru a denumi pe un „individ originar din provincia Craina" din Jugoslavia. Cum din această regiune au venit la noi numeroşi lucrători de pădure, care au modificat profund tehnica în această ramură de producţie, numele lor a fost utilizat pentru a denumi noile procedee sau mijloace de lucru, neobişnuite în munţii noştri. Amănunte despre această chestiune pot fi văzute în articolul amintit adeseori *Din terminologia exploatării forestiere şi a plutăritului: grainer, german, neamţ, ştronţ* etc., care vroia să demonstreze, printre altele, că procedeul îmbogăţirii lexicului prin schimbarea numelor proprii în nume comune, deşi nu-i nici pe departe cel mai important, este însă destul de utilizat în terminologia forestieră. Am arătat că *grainer*, ca nume comun, are în terminologia silvică vreo 7 sau 8 sensuri, între care cu greu se pot stabili „verigile dezvoltării sematice". Într-o situaţie foarte asemănătoare cu *grainer* se află şi cuvintele *neamţ*, *german*, *ştronţ*, devenite în gura muncitorilor forestieri romîni termeni tehnici, apelative.

Am relevat la timp că un termen ca *galaţ* trebuie explicat pornindu-se de la numele oraşului Galaţi, către care se îndrepta în trecut cea mai mare parte din produsele forestiere ale Moldovei. De altfel şi în limba turcă *kalas*, creat pe aceeaşi cale, denumeşte un anumit fel de cherestea adusă la Constantinopole de la Galaţi.

În aceeaşi situaţie se află termenul *letea*, rezultat prin transformarea numelui propriu *Letea* în apelativ, cu sensul de „lemn subţire folosit pentru fabricarea celulozei".

În satele maramureşene s-a înregistrat cuvîntul *filandeză* cu sensul

de „un anumit fel de baracă, de adăpost al lucrătorilor forestieri“. El trebuie pus, desigur, pe seama tehnicienilor şi inginerilor silvici. În privinţa modului de formare, el se încadrează perfect printre exemplele din acest paragraf. Probabil aceeaşi este situaţia cuvîntului *ghernă* „închisoare de plute, plute sfărîmate, îngrămădite unele peste altele în parcursul unui rîu“. Se ştie că toponimicul Gherla, denumind o localitate din Ardeal unde există un penitenciar, a devenit apelativ cu sensul de „închisoare“. De aici s-a putut uşor înlocui denumirea de „închisoare de plute“ cu aceea de *gherlă* sau *ghernă* (cu *n* în loc de *l*, prin disimilaţie: *rl*-*rn*).

O modificare asemănătoare s-ar putea admite şi în cazul unor cuvinte ca *Moldova*, *Muntenia*, *moldoveni*, *munteni*, din expresii ca *la Moldova!* „la stînga!“, *la Muntenia!* „la dreapta!“, *la moldoveni!* sau *la munteni!*, cu aceleaşi sensuri.

Cuvinte compuse din iniţiale sau din silabe. Un ultim mijloc de îmbogăţire a lexicului forestier constă din crearea de termeni noi pornindu-se de la iniţialele titlurilor unor întreprinderi sau instituţii. În această situaţie sînt doar cîţiva termeni: *cateu*, *cetezeu*, *haştezeu*, toţi denumind nişte tractoare folosite în ultima vreme în muncile la pădure. Trebuie subliniat că procedeul în discuţie nu-i propriu graiurilor populare, ci limbii literare.

CONCLUZII

Anchetele dialectale întreprinse în ultimii ani în regiunea muntoasă a Moldovei, în cîteva sate din Maramureş şi din Bucovina de către membrii colectivului de dialectologie din Iaşi au scos la iveală, printre altele, un bogat material lexical referitor la pădurărit şi plutărit. Întrucît munca la pădure constituie ocupaţia de căpetenie a localnicilor, prezenţa unei bogate terminologii silvice nu poate să surprindă. Lexicul graiurilor populare anchetate poartă amprenta puternică a preocupărilor zilnice ale oamenilor de aici. El se deosebeşte de lexicul graiurilor populare din alte părţi ale ţării, unde alte îndeletniciri sînt dominante. Terminologia forestieră cunoaşte o mare dezvoltare, cum e şi normal, în regiunile păduroase ale ţării. În această privinţă sînt concludente, cîteva hărţi ale *Atlasului lingvistic romîn*, II (serie nouă), cu termeni legaţi de această profesiune. Este vorba de termenii *ţapin* (harta 617), *jilip* (618), *clupă* (620) şi, în parte, *ferăstrău circular* (622). Urmărind aceste hărţi, se poate observa cum termenii pomeniţi, specifici exploatărilor forestiere mari, bazate pe o tehnică dezvoltată, apar în localităţile situate de-a lungul lanţului carpatic. În punctele anchetate din cîmpie sau din regiunile deluroase, ei nu sînt cunoscuţi. În unele cazuri, informatorii au răspuns cu termenul aşteptat, făcînd în acelaşi timp precizarea că obiectul denumit printr-însul nu-i cunoscut prin partea locului. Este clar, deci, că unele deosebiri lexicale dintre graiurile teritoriale pot avea ca punct de plecare îndeletnicirile diferite ale vorbitorilor lor. În această situaţie se află şi graiul moldovenesc din podiş

şi cîmpie faţă de cel vorbit în bazinul Bistriţei, de pildă. Prezenţa unei terminologii forestiere atît de bogate pe Valea Bistriţei dă lexicului popular de aici o notă aparte. În acelaşi timp, terminologia agricolă, mai dezvoltată în regiunea deluroasă, nu-i reprezentată pe Valea Bistriţei decît prin puţini termeni, de multe ori imprecis întrebuinţaţi. Prima concluzie care se impune în urma celor de pînă acum se referă la rolul important al terminologiei exploatării forestiere şi a plutăritului în precizarea trăsăturilor lexicale ale graiului popular din regiunea anchetată. Fiind legaţi de o îndeletnicire în plină dezvoltare, pe cale de continuă „tehnicizare“, într-o regiune în care contactul dintre mai multe limbi este în permanenţă prezent, vorbitorii limbii romîne de aici folosesc un vocabular cu numeroşi termeni speciali, necunoscuţi în alte părţi ale ţării.

Trăsătura aparte a vocabularului din regiunea în discuţie este dată şi de caracterul eterogen al lexicului forestier, constituit în decursul timpului în condiţiile exercitării unor influenţe străine dintre cele mai variate. Elementelor cărora le-am putea spune „romîneşti“, în sensul că fac parte din fondul străvechi al limbii noastre (intră aici cuvintele moştenite, apoi împrumuturile mai vechi din slavă etc.), li s-au adăugat elemente de origine turcă, germană, maghiară, ucraineană sau chiar italiană. În felul acesta, terminologia forestieră din nordul Carpaţilor răsăriteni se prezintă ca un conglomerat alcătuit din elemente variate, care s-au sudat pe un nucleu terminologic băştinaş.

De felul cum s-a constituit, sub influenţe lingvistice variate, terminologia silvică din regiunea anchetată, în vederea explicării istorice a caracterului ei eterogen, se ocupă prima parte a lucrării de faţă, avînd chiar titlul: *Formarea terminologiei forestiere*. La baza dezvoltării lexicului forestier stă perfecţionarea necontenită a mijloacelor de producţie, care aduce după sine o creştere neîntreruptă a termenilor corespunzători. Se ştie că limbajul profesional stă în strînsă legătură cu nivelul tehnicii de producţie.

Primul strat terminologic pe care l-am distins înglobează o serie de termeni care amintesc de o tehnică depăşită încă de pe la sfîrşitul secolului trecut. Această tehnică rudimentară a stat la baza producţiei forestiere din munţii Moldovei în toată prima jumătate a secolului al XIX-lea, în secolul al XVIII-lea şi, desigur, şi în secolele precedente. Ştirile despre exploatarea pădurilor regiunii, datînd din sec. al XVIII-lea, arată că tehnica, aşa înapoiată cum era ea, servea aproape în întregime numai interesele stăpînitorilor turci. O serie de documente (unele inedite) invocate la timp vin să dovedească adevărul acestei afirmaţii. Chiar şi fără ele, constatarea prezenţei în terminologia actuală a unor elemente turceşti referitoare la organizarea muncii, la unele unelte sau procedee de lucru constituie o probă sigură a contactului dintre vorbitorii limbii romîne cu funcţionarii sau negustorii turci, în secolele precedente. Păstrînd o serie de cuvinte ca *dragoman*, *dălcăuş*, *galion*, *catarg*, *cazîc*, *şirin*, *sal*, *taftaluc* etc., limbajul muncitorilor forestieri serveşte, prin aceasta, drept probă certă despre vechile relaţii dintre locuitorii Văii Bistriţei şi reprezentanţii Porţii otomane. Analiza amănunţită a termenilor de ori-

gine turcă — mulţi dintre ei denumesc anumite sortimente lemnoase necesare construcţiilor navale turceşti — verifică din nou constatarea, făcută încă de L. Şăineanu, *Influenţa orientală...*, passim, că numai arareori elementele otomane depăşesc limitele celor două provincii istorice de dincoace de Carpaţi. Atunci cînd unii termeni de această origine sînt întîlniţi şi dincolo de munţi, e de la sine înţeles că ei au ajuns acolo în ultimul timp, datorită contactului tot mai intens dintre locuitorii tuturor fostelor provincii. Astăzi cuvintele turceşti din terminologia pădurăritului sînt puţine la număr. Numai cîteva dintre ele ocupă un loc important în ansamblul lexicului silvic. Unele sînt pe cale de a fi date uitării. Altele pot fi întîlnite numai în documente, fără ca să putem preciza dacă ele au pătruns vreodată în graiurile populare romîneşti. În această situaţie sînt cuvinte ca *direccibaşa*, *criş*, *cuşacliu*, *kalas* etc.

Al doilea strat terminologic stă în legătură cu perfecţionarea mijloacelor de lucru în vremea dezvoltării producţiei de tip capitalist, care aduce o creştere nebănuită a terminologiei silvice cu elemente dintre cele mai variate ca origine. Producţia capitalistă, o dată cu uneltele mai perfecţionate, a impus şi folosirea unor oameni specializaţi în mînuirea lor, originari din alte ţări. Pe Valea Bistriţei sînt aduşi, după cum o dovedesc numeroase ştiri, precum şi faptele de limbă, lucrători forestieri vorbind maghiara, germana, ucraineana sau italiana. Faptul nu putea rămîne fără urmări în ce priveşte vorbirea localnicilor. O dată cu uneltele noi au pătruns şi numirile lor străine. Aşa se explică prezenţa unor italienisme ca *şprangă*, *palintar*, *malarină*, *ţapină*, *balarină*, *teară*, *a ştronţa* etc., în vorbirea subiectelor anchetate. Lucrătorii sezonieri italieni, purtători ai unei tehnici forestiere dintre cele mai avansate, se bucurau de o faimă deosebită printre oamenii văii care i-au cunoscut. Ei au introdus pe Valea Bistriţei, de la Dorna în jos, ulucurile sau jilipurile, precum şi ferăstraiele de apă modernizate, o dată cu o unealtă atît de necesară cum este *ţapina*, necunoscută pînă atunci prin locurile noastre. De la ei au deprins muncitorii romîni sistemul de „comenzi", folosit la manevrarea buştenilor cu ţapinele, şi „semnalele" întrebuinţate de-a lungul uluculul, cînd se dau buştenii de pe munte în vale. Cuvinte ca *volta!*, *marina!*, *mena-mena!*, *baina-baina!*, *teara-teara!*, *tira-granda!* etc., pot fi adeseori auzite prin văile din bazinul Bistriţei, în Bucovina sau în Maramureş. Aceleaşi „semnale" te întîmpină şi în Carpaţii meridionali. Asta înseamnă că şi aici lucrători originari din Italia şi-au arătat îndemînarea lor de tăietori la pădure.

Lucrătorii italieni nu au venit însă singuri. O dată cu dînşii au venit şi oameni vorbind fie limba slovenă din Craina, fie limba germană din provinciile vecine: Carintia şi Tirolul. Tuturor localnicii le-au spus *craineri* sau *graineri*, după numele provinciei Craina. În felul acesta, caracterul pestriţ al lexicului forestier se accentuează. Elementele de origine germană au în această privinţă rolul preponderent. Ele sînt cele mai numeroase dintre toate elementele străine ale lexicului forestier. Unele dintre germanisme vor fi fost aduse de lucrătorii germani care se ascundeau sub numele de *graineri* sau *craineri*. Probabil că aşa stau lucrurile cu cuvintele germane integrate sistemului de „semnale"

şi „comenzi“ al lucrătorilor la pădure. Cele mai multe însă trebuie atribuite germanilor din ţara noastră, în primul rînd celor colonizaţi în Bucovina în secolul al XVIII-lea şi al XIX-lea, şi mai puţin saşilor ardeleni. Coloniştii germani originari din Boemia, specializaţi ca tăietori de lemne, vin în Bucovina şi în Marmureş cu o tehnică superioară celei cunoscute de localnici. Ei trasează aici primele jilipuri, înainte ca acest procedeu să fi fost cunoscut în partea moldovenească a Bistriţei.

De-a lungul acestor ulucuri era în uz un alt sistem de „semnale“ decît acela adus mai tîrziu de către lucrătorii din Tirol, Carintia şi Craina. În loc de *varda!* şi *garga!* aici se striga *claiho!* şi *cînetău!* Astăzi, vechile interjecţii au fost aproape cu totul înlocuite de cele aduse de italieni sau de *graineri*.

Din Bucovina sau din Maramureş, elementele germane ale terminologiei forestiere au pătruns de-a lungul văii în satele din bazinul mijlociu al Bistriţei. Răspîndirea s-a produs fie prin lucrătorii sezonieri germani veniţi la lucru în satele din josul văii, fie prin lucrătorii maramureşeni sau bucovineni stabiliţi temporar aici în acelaşi scop. Alteori şi oamenii din josul văii merg la lucru în nord, unde există locuitori de limbă germană. Cum e şi normal, elementele germane sînt mai numeroase în vorbirea locuitorilor romîni din nordul regiunii anchetate. Numeroase exemple care să dovedească puternica influenţă germană au fost date în capitolul dedicat special acestei probleme. Remarcabilă este trecerea, pe terenul limbii romîne, a numelor etnice *german*, *neamţ*, *crainer*, şi a poreclei *ştronţ*, în apelative, în cuvinte cu sensuri tehnice precise. O dovadă că multe din elementele tehnicii noi le-au deprins lucrătorii romîni de la cei de limbă germană.

Caracterul eterogen al lexicului forestier în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi începutul secolului nostru se accentuează şi prin pătrunderea unor elemente de origine slavă sau maghiară. În primul caz, chestiunea dificilă a identificării cu precizie a limbii slave din care provine cutare sau cutare cuvînt nu a putut fi rezolvată definitiv, printre altele şi din cauza marii asemănări dintre limbile slave. Se pare totuşi că cele mai numeroase elemente slave din terminologia pădurăritului trebuiesc explicate prin ucraineană. Această limbă este vorbită în numeroase sate din Bucovina şi din Maramureş de către aşa-numiţii huţuli, a căror îndeletnicire principală este tot munca la pădure, *butinăritul*. Unele cuvinte slave, ca de pildă *homoancă*, *durhă*, s-ar explica prin cehă sau slovacă, în timp ce cîteva dintre elementele slave ale sistemului de „semnale“ şi „comenzi“, ca de exemplu *paluga! dura!* etc., ar trimite către limba slovenă din Craina, în genere către una din limbile slave meridionale, afară de bulgară.

În privinţa elementelor maghiare, lucrurile se prezintă mai simplu. Lucrătorii vorbind această limbă, locuind în vecinătatea bazinului Bistriţei, dincolo peste munţi, au fost în necontenit contact cu lucrătorii forestieri romîni de graiul cărora ne-am ocupat în anchetele noastre. Prin contactul zilnic, elementele maghiare au pătruns în lexicul forestier romîn. De altfel ele nu sînt nici prea numeroase.

În acelaşi timp cînd pătrund, prin lucrătorii străini, elementele

 131

italiene, maghiare, germane sau slave lexicul forestier popular de pe Valea Bistriței, din Maramureș și din Bucovina se îmbogățește cu o serie de cuvinte tehnice folosite de inginerii și tehnicienii silvici. Așadar aspectul cult al terminologiei silvice influențează și el într-o anumită măsură terminologia populară a îndeletnicirii de care ne ocupăm. Faptele doveditoare se găsesc într-un capitol dedicat acestei chestiuni.

În felul acesta, prin suprapunerea unor elemente de origini diferite peste un fond terminologic existent, s-a constituit terminologia exploatării lemnului și a plutăritului așa cum a fost ea înregistrată în anchetele recente. Pentru înțelegerea acestui îndelungat proces, trebuie avute mereu în vedere condițiile istorico-sociale și economice ale regiunii în discuție. În partea introductivă a fiecărui capitol am încercat să schițăm succint aceste condiții istorice, care au făcut posibilă manifestarea influenței lingvistice respective. Perioada capitalistă este hotărîtoare în constituirea terminologiei silvice populare.

Tot în cadrul primei părți a lucrării, un capitol scurt se ocupă de al treilea strat terminologic, alcătuit din puțini termeni de dată recentă, referitori la reorganizarea muncii la pădure, la unele unelte și mașini introduse de curînd.

Caracterul eterogen în ce privește latura etimologică a elementelor care compun lexicul forestier nu vine în contradicție cu relativa unitate a terminologiei pădurăritului pe întreaga regiune anchetată. Pe de o parte, așadar, lexicul forestier ne apare alcătuit din elemente cu origini din cele mai diferite, pe de altă parte, orizontal, el se prezintă relativ unitar pentru arii lingvistice destul de largi. Uneori asemănările cuprind și Carpații meridionali. Această relativă unitate se explică prin mai mulți factori. În primul rînd este vorba de fondul terminologic „romînesc", băștinaș, care nu diferă prea mult de la o regiune la alta, asigurînd în cea mai mare parte unitatea de care vorbim. La stabilirea acestei unități contribuie și contactul neîntrerupt dintre lucrătorii forestieri. Munca la pădure este, în multe privințe, o muncă de sezon. Cînd se termină o exploatare forestieră, oamenii pleacă cu uneltele în spate după lucru în altă parte. Cu ei circulă și cuvintele, se realizează, așadar, nivelarea lingvistică care duce spre unitate. Marea asemănare dintre terminologia forestieră din Maramureș, Bucovina, Valea Bistriței și chiar Carpații meridionali (Valea Sebeșului) se explică apoi prin faptul că aceiași lucrători străini din Carintia, Tirol și Craina, lucrînd în în munții noștri, au răspîndit peste tot aceeași terminologie tehnică. E destul să ne gîndim la sistemul de „comenzi" și „semnale". În toți munții noștri, lucrătorii forestieri folosesc aceleași interjecții la manevrarea buștenilor și cam aceleași „semnale" de-a lungul ulucului la corhănit bușteni. Interjecții ca *ohi !*, *fux !*, *volta!*, *marina !*, *garga !*, *varda!*, *paluga !*, *drecea !* etc. sînt în uz și pe Valea Sebeșului, ca și pe Valea Bistriței sau în Maramureș. În ultimul caz, aceste „semnale" au înlocuit pe altele mai vechi. Interesant ni se pare faptul că nici una din aceste „comenzi" nu provine din limba maghiară. Este o nouă probă că sistemul de „semnale" s-a constituit într-o regiune unde nu-i cunos-

cută această limbă. Aşadar, în Carintia, Tirol sau Craina, de unde a fost apoi transplantat în Carpaţi.

La toate acestea se adaugă şi influenţa unificatoare a limbii literare, a publicaţiilor şi a instrucţiunilor trimise de organele silvice. În vorbirea lucrătorilor la pădure din toate locurile îşi fac loc numeroşi termeni tehnici de felul celor discutaţi în capitolul *Elemente din limbajul inginerilor şi tehnicienilor silvici*. Influenţa aspectului îngrijit al limbii naţionale asupra vorbirii maselor populare caracterizează, după cum se ştie, stadiul actual de dezvoltare a limbii romîne. Preocupări pe linia unificării terminologiei silvice pe baza fondului terminologic romînesc şi a înlăturării elementelor străine au existat încă de la primul număr al publicaţiei „Revista pădurilor". Articolele referitoare la terminologie, publicate de revistă, aveau tocmai această justificare, căci interesul lingvistic era absent.

Aşadar, caracterul etorogen al terminologiei forestiere, explicabil prin condiţiile istorice care au permis manifestarea unor influenţe lingvistice atît de diverse, nu vine în contradicţie cu unitatea relativă a acestei terminologii pe arii din cele mai întinse.

Unitatea terminologiei silvice este, cum am precizat mereu, relativă. În foarte multe cazuri se poate constata o răspîndire a unor termeni, de obicei fără o prea mare valoare în cadrul terminologiei silvice, numai pe o arie restrînsă. Uneori mai mulţi termeni formează arii dialectale aproape unitare. Această situaţie a fost constatată şi în cadrul regiunii anchetate de noi. Unii termeni sînt cunoscuţi numai în satele din Maramureş, în bazinul superior al Bistriţei, pînă mai jos de Depresiunea Dornelor, în timp ce alţii formează arii unitare în sudul acestei regiuni, în bazinul mijlociu al Bistriţei. Explicaţiile prin condiţiile istorice (vechea graniţă dintre Moldova şi Austro-Ungaria, influenţele germană şi ucraineană mai puternice în nordul regiunii anchetate etc.) se găsesc pe larg şi cu exemple în partea a treia a lucrării intitulată *Arii terminologice*. Cele mai multe din cuvintele cu o circulaţie restrînsă, mărginită la anumite arii dialectale, au, în acelaşi timp, o valoare secundară în cadrul terminologiei forestiere, ocupă un loc periferic.

În partea a doua a lucrării se face o prezentare amănunţită a stadiului actual al terminologiei forestiere, pe procese de producţie şi pe grupuri semantice. În cadrul celor trei mari capitole (*Pădurea, Transportul lemnului* şi *Prelucrarea lemnului*) sînt grupate, după înţeles, toate cuvintele adunate în anchete. Se obţin astfel grupuri, uneori foarte bogate, de sinonime. Dacă în prima parte discuţia avea ca punct de plecare mai ales elementele străine, aici materialul faptic cel mai numeros aparţine lexicului „romînesc". Cu toate că atenţia este îndreptată asupra termenilor, deci asupra laturii lingvistice, nu au putut fi evitate descrierile, uneori ample, ale obiectelor, uneltelor, sau procedeelor tehnice denumite prin aceşti termeni. Adeseori, descrierea obiectului este absolut indispensabilă în clarificarea originii termenului. De aceea adoptarea metodei „cuvinte şi lucruri" s-a dovedit obligatorie. În multe cazuri ne-au fost de un real folos hărţile *Atlasului lingvistic romîn*, II (serie nouă).

O atenţie deosebită a fost acordată sistemului de „comenzi" şi „semnale" al lucrătorilor forestieri, ţinîndu-se seama de situaţia sa cu totul remarcabilă în cadrul terminologiei de care ne ocupăm. În ce priveşte terminologia plutăritului, foarte bogată, remarcăm folosirea, pentru denumirea unor părţi ale plutei, a unor termeni referitori la părţile corpului omenesc. Prelucrarea lemnului cu ajutorul gaterului ţărănesc cunoaşte o terminologie mai puţin numeroasă. Industrializarea producţiei forestiere înlătură treptat-treptat mica producţie a ferăstraielor ţărăneşti.

Întrucît îmbogăţirea lexicului forestier pe calea împrumuturilor a fost urmărită amănunţit în prima parte a lucrării, c.pitolul rezervat mijloacelor de îmbogăţire a terminologiei în discuţie se ocupă mai ales de formarea cuvintelor cu ajutorul sufixelor şi prefixelor, de crearea de nume comune de la nume proprii, de procedeul formării de noi cuvinte din iniţiale sau din silabe. Concludent pentru trecerea de la nume proprii la apelative este cazul unor cuvinte ca *grainer, german, neamţ* etc. Ultimul procedeu, acela al creării de cuvinte din iniţiale, aparţine limbii literare şi nu graiurilor populare.

În cursul lucrării sînt clarificate peste 160 de etimologii ale unor cuvinte neînregistrate în dicţionarele existente. Au mai rămas însă o serie de termeni asupra originii cărora nu ne-am putut edifica.

LISTA LOCALITĂŢILOR ANCHETATE

Bă = Băişeşti, r. Fălticeni
Bc = Borca, r. Ceahlău
Bh = Buhalniţa, r. Ceahlău
Bor = Boroaia, r. Fălticeni
Br = Borşa, r. Vişeu
Bş = Broşteni, r. Ceahlău
Bx = Bixad, r. Oaş
Ch = Ceahlău, r. Ceahlău
Chi = Chiril, r. Vatra Dornei
Ci = Ciocăneşti, r. Vatra Dornei
CI = Calu-Iapa, r. P. Neamţ
Cj = Cojoci, r. Vatra Dornei
Cl = Călugăreni, r. Ceahlău
Co = Coverca, r. Vatra Dornei
Cr = Crucea, r. Vatra Dornei
Crl = Cîrlibaba, r. V. Dornei
Cş = Coşna, r. V. Dornei
DA = Dorna Arinu, r. V. Dornei
DC = Dîmbul Colacului, r. V. Dornei
Dc = Drăceni, r. Fălticeni
Dr = Drăgoiasa, r. V. Dornei
Fc = Fărcaşa, r. Ceahlău
GH = Gura Haitei, r. V. Dornei
Gl = Galu, r. Ceahlău
Gm = Geamăna, r. V. Dornei
Gr = Gîrbeşti, r. Negreşti
Hl = Holda, r. Ceahlău
Hm = Humuleşti, r. Tg. Neamţ
Hn = Hangu, r. Ceahlău
Hţ = Holdiţa, r. Ceahlău
IA = Izvorul Alb, r. Ceahlău
ID = Izvorul Dragoş, r. Vişeu
Lr = Laura, r. Rădăuţi
Ma = Maieru, r. Năsăud
Md = Mădei, r. Ceahlău
Ml = Mălini, r. Fălticeni
Mo = Monor, r. Topliţa
Ms = Moisei, r. Vişeu
Ng = Negrileasa, r. G. Humorului
Np = Nepos, r. Năsăud
NŞ = Neagra Şarului, r. V. Dornei
Os = Ostra, r. G. Humorului
PC = Pîrăul Cîrjei, r. Ceahlău
PG = Poiana Grinţieşului, r. Ceahlău
PM = Poiana Mărului, r. Fălticeni
Pn = Panaci, r. V. Dornei
PP = Pîrăul Pîntii, r. Ceahlău
Pp = Pipirig, r. Tg. Neamţ
Pr = Pîraie, r. Fălticeni
PS = Poiana Stampei, r. V. Dornei
Rp = Repedea-Borşa, r. Vişeu
Sb = Sabasa, r. Ceahlău
Sc = Soci, r. Ceahlău
Se = Secu, r. Ceahlău
Sh = Suha, r. Fălticeni
Sl = Salva, r. Năsăud
Str = Straja, r. Rădăuţi
ŞD = Şarul Dornei, r. v. Dornei
Şi = Şieuţ, r. Bistriţa
VB = Valea Borcii, r. Ceahlău
VD = Vatra Dornei, r. V. Dornei
ViM = Vişeul de Mijloc, r. Vişeu
ViS = Vicovul de Sus, r. Rădăuţi
VJ = Vicovul de Jos, r. Rădăuţi
Vl = Văleni, r. Fălticeni
VM = Vatra Moldoviţei, r. C. Lung
VN = Vînătorii Neamţului, r. Tg. Neamţ
VS = Vişeul de Sus, r. Vişeu
Vt = Voitinel, r. Rădăuţi
Zp = Zăpode, r. Bacău

GLOSAR

Abreviaţii folosite în GLOSAR

Anal. = Analele Universităţii „A. I. Cuza" din Iaşi (serie nouă), (Ştiinţele sociale), Secţiunea III, t. I, fasc. 1—2, Iaşi, 1955.

AT = M. Anania, Pădurea Tarcău, „Revista pădurilor", anul XIV (1900), p. 139—216, 289—338.

Bern., =E. Berneker, *Slavisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1908—1913,

bg. = bulgară.

carint. = dialectul german din Carintia.

ceh. = cehă

D.Acad = Dicţionarul Academiei Romîne.

dial. = dialectal.

DR = „Dacoromania", IV, Cluj.

fig. = figurat.

Hrinč. = B. D. Hrinčenko, *Slovari ukrainskogo iazika*, Berlin, 1925.

G. T. L.= A. Gociman-Oituz, *Din terminologia lemnului*, „Observatorul Social Economic", Cluj, anul III (1933), nr. 1—2, p. 60—66.

Iord. = I. Iordan, *Note de lexicologie romînă*, „Buletinul Inst. de Fil. Rom. «Al. Philippide»", vol. VII-VIII, Iaşi (1940—2941).

Littré. = É. Littré, *Dictionnaire de la langue française*, t. II, Paris, 1889.

p.ext. = prin extensiune.

s.-cr. = sîrbo-croată.

sl. = slavă.

slov. = slovenă.

GLOSAR

Abáuf interj. v. **habauf.**
Abăuf interj. v. **habauf.**
Abăúf interj. v. **habauf.**
Abzíț s. n. Un ferăstrău nedefinit mai de aproape (VS).
Abzițuí vb. IV. Tranz. A tăia cu ferăstrăul numit *abzit* (VS).
Adáuz s. n. Apa care se dă ca supliment peste stăvilar pentru a se asigura mersul plutelor la vale (PG).
Agést s. n. v. **agestru.**
Agéstru s. n. Aluviuni, îngrămădire de buşteni, vreascuri, pietre etc. la coturile apei (DA, ŞD, Co, Pn, Gh, NŞ, Cj, Bş, Bc, Cl, Bh) [Pl. *agestre* şi *agestruri*].
Variante: **agest** (Bc), **argestru** (Bh).
Agestruí vb. IV. Refl. A se face, a se crea un *agestru* (ŞD, Co, NŞ, Cr, Br).
Ahí interj. v. **ohi.**
Áinştiț s. n. Lemn care uneşte pereții laterali, din bîrne, ai unei *căşițe* (Crl); v. ainştrih, inşlosăn, şferboung. [Pl. *ainştituri*].
— Din germ **Einstütze** „idem".
Áinştrih s. n. Lemn care uneşte pereții laterali din bîrne ai construcției de pe malul apei numită *căşiță* (Crl); v. ainştiț, işlosăn, şferboung.
— Din germ. **Einstrich** „traversă de lemn (la mine)".
Albie s. f. (În expr.) **Albia apei** = locul unde apa e adîncă şi iute (PG); v. hoț, şfor, şipot, şnur, şivoi, şar, matcă, talant, vir.
Ancorá vb. I. Tranz. A lega pluta la mal (Crl).
Andreá s. f. Drug puternic la ulucul de transportat buşteni, care sprijină lemnul numit *bailon* (Cr, Gl, Cl, Pp, Bor). [Pl. *andrele*].
Anafór s. n. Locul unde se întîlnesc două rîuri şi apa se învolburează, confluență (Cl). [Pl. *anaforuri*].
Apărătoáre s. f. Al doilea butuc de la margine la o tablă de plută, mai lung decît ceilalți buşteni, avînd menirea de a feri de izbituri, la coturile rîului, tabla următoare (Crl, Co, Cr); v. aripă (1).
Argeá s. f. **1.** Primul butuc de la marginea unei table a plutei, mai scurt decît *apărătoarea* (Br, Crl, Co, DA, Chi, Gm, Hl, Gl, PG, Bh). La PG şi **argică scurtă**, față de **argică lungă**, care-i tot una cu *apărătoarea* sau *aripa plutei*. **2.** Lemn gros pe marginea ulucului pe care se transportă buştenii la vale de pe munte (Gl, PG, Bor); v. mărginar (1). **3.** Lemn pus pe marginea unui drum forestier ca să se poată tîrî pe el buştenii cu vitele (Co, NŞ, Pp).
Argelá vb. I. Tranz **1.** A pune pe marginea drumurilor forestiere lemnul numit *argea*, a construi drumuri *argelate* (Co, NŞ, Pp). **2.** A amenaja cursul unui rîu de munte în vederea plutăritului, construind *căşițe*, *căsoi*, *racuri* etc. (Gl).
Argelí vb. IV. v. **argela.**
Argéstru s. n. v. **agestru.**
Argică s. f. v. **argea.**
Árie s. f. (În expr.) **A da arie, a lua arie** = cînd trebuie să oprească pluta pe parcurs, plutaşul fixează cu o *şprangă* şi cu *țuiacul* prima tablă la mal, iar celelalte table, împinse de curentul apei, se aşază de-a curmezişul rîului, lemnele din fiecare tablă resfirîndu-se, *luînd* adică *arie* (Cr).

Arípă s. f. 1. Al doilea butuc de la marginea unei table a plutei, mai lung decît ceilalţi buşteni, care păzeşte, la coturi, tabla următoare de izbituri (VS, Br, Crl, Gm, Cr, Bş, Sc, Gl, Cl); v. a p ă r ă t o a r e 2. Porţiunea îngheţată de pe lîngă malul unui rîu (Gl, Cl).

Arsúră s. f. Locul unde a ars o pădure (Cr); v. a r ş i ţ ă, p î r j ă l n i ţ ă, p î r l i t u r ă.

Arşíţă s. f. Locul unde a ars o pădure (Cr); v. a r s u r ă, p î r j ă l n i ţ ă, p î r l i t u r ă.

Asortá vb. I. T r a n z. A alege după dimensiuni lemnul din care se construieşte o plută (Gm, Cr, Hl, Gl, Cl, Bh); v. s o r t a, s o l t a.

Asortáre s. f. Alegerea lemnelor după dimensiuni pentru construirea unei plute (Sc).

Áşchie s. f. Tăietură făcută cu toporul în tulpina bradului în partea spre care acesta trebuie să cadă (Ms, Bx, Os, Cr, VM, Cl); v. t a p ă.

Variantă: **haşchie** (Os).

Atacát adj. Putred, găunos. **Lemn atacat** = lemn putred (PG).

Áuf interj. Semnal prin care se deşteaptă dimineaţa lucrătorii forestieri (Ms, Br) sau se anunţă lucrătorii dintr-o echipă să ridice buşteanul cu ţapinele toţi deodată (Br, Co).

Variantă: **áufa!**

— Din germ. **auf.**

Áufa interj. v. **auf.**

Áuşuş adj. (despre lemne) Putred, stricat, boşter. *Lemn auşuş* (VS, Ms).

— Din germ. **Ausschuss** „marfă de lepădat, lepădătură, pleavă".

B

Babă s. f. 1. Întăritură la curba unui uluc de transportat buşteni, realizată, de cele mai multe ori, prin dublarea peretelui în care lovesc lemnele corhănite (Ms, GH). 2. Uluc simplu făcut pentru a opri şi dirija buştenii la corhănit (GH, NŞ),

Bailón s. n. 1. Stîlp puternic, bătut în pămînt, de o parte a ulucului, pe care se transportă lemnele de pe munte la vale, avînd rolul de a sprijini latura ulucului, alcătuită dintr-un butuc numit *mărginar*. (VS, Ms, Crl, Co, Pn, Cr, Gl, PG). 2. Stîlp înfipt pe malul apei, de care se leagă plutele (VS); v. c a z î c.

— Cf. fr. **bâillon** „proţap", **bâilloner** „a înţepeni cu un drug".

Báina interj. v. **bainia.**

Báinia interj. Semnal prin care se anunţă lucrătorul care are grijă de uluc (*şoibarul*) să toarne apă pe uluc, pentru că lemnele vin prea încet la vale (Bh).

— Din ital. **bagnare** „a uda, a stropi".

Báipig s. n. Unealtă de fier pentru cojit trunchiurile (ViS); v. j u l ă u, s a p a l ă u r ă z u ş.

— Din germ. **Beilpicke** „secure-tîrnacop".

Baláńce s. f. Lemn de grosime potrivită cu ajutorul căruia se încarcă vagonetele, camioanele şi căruţele, rostogolindu-se pe el buştenii cu ajutorul ţapinelor (VS, Ms, Br, Crl, Co, Cr, Hl, Vl, Gl, Cl, PG, Hn), care se pune sub stivele de buşteni sau de scînduri (VS), sub ţapină la ridicat (Ms, Br), sau de-a curmezişul drumurilor de munte pentru a uşura căratul buştenilor cu vitele (Ms).

Cf. fr. **balance** „cumpănă", ital. **bilancia**, germ. **Balancier** „cumpăna (unei maşini)".

Bălăncí vb. IV. T r a n z. A pune traverse (*bălănci*) de-a curmezişul unui drum de munte pentru a-l face propriu pentru transportul buştenilor cu vitele (Ms, Bx).

— Derivat de la **balance.**

Balarínă s. f. Dispozitiv pentru micşorarea vitezei buştenilor pe uluc, alcătuit dintr-un butuc greu, prins cu un capăt pe o margine a ulucului şi cu celălalt sprijinit pe marginea opusă, pe sub care trecînd lemnele corhănite se freacă şi îşi încetinesc mersul (Ms); v. u r s (2), m î ţ ă (4).

— Din ital. **ballerino, ballerina**; şi **ballare** „a dansa, a sări" (Iniţial, *balarină* denumea alt dispozitiv; v. paragraful despre elementele italiene din lucrare).

Báltă s. f. 1. Loc liniştit în parcursul unui rîu unde se leagă plute (Crl, Cr, Cl). 2. Loc drept, orizontal, în lungul unui uluc (PG).

Barábor s. m. Om mai vechi în lucrul la pădure, care, de cele mai multe ori, nu vine acasă cu anii şi nici nu întreţine relaţii cu familia; om care nu ştie de civilizaţie (Ms, Str).

— Variantă: **bărabor.**

— Din v. sl. **hrábъrъ** (Tiktin, s. v.).

Bárda interj. v. **varda.**

Bătcă s. f. Verigă de fier la unealta numită *cioflînc*, cu care acesta se anină de tînjală.

Báuf interj. v. **habauf.**

Baúf interj. v. **habauf.**

Băltác s. n. Topor mare şi greu (Cr).

— Acelaşi cu **baltag.**

Băltér s. m. Lucrător care îngrijeşte *haitul* sau stăvilarul (Br).

— Derivat de la **baltă** cu suf. *-er.*

Bărábor s. m. v. **barabor.**

Băzănă s. f. Lemn cioturos care nu se poate despica decît cu mare greutate (Cr).

Belitúră s. f. 1. Pădure tăiată în întregime, fără a se mai lăsa vreun copac (Ma). 2. Lemn tăiat în timpul verii (Br).

Berbéc s. m. 1. Lovitură puternică, ciocnirea a doi buşteni în timpul mersului pe uluc (GH). 2. Copac doborît la pămînt, dar necojit (Ms); v. u r s (1). 3. Butuc gros pus în partea din urmă a unei table, la plutele cu „încărcătură" (Cr); v. h a r m a s a r.

Beréznic s. m. Pădurar.

— Din ucr. **bereznik** „idem".

Bihón s. n. v. **blihon.**

Bihúnc s. n. v. **blihon.**

Bílă s. f. Trunchi de copac (Cr).

— Din sl. **bilo** „idem".

Bilán s. m. Butuc lung şi gros, avînd de la cca. 9 metri cubi în sus (VS, Ms, Crl, Cr, Ma).

— Derivat de la **bilă** cu suf. *-an.*

Bizúna interj. v. **bizuni.**

Bizúni interj. (În expr.) **Habău bizuni** = semnal prin care se fac atenţi lucrătorii de la uluc să nu mai dea nici un lemn la vale, să nu mai facă nici o mişcare, pentru că altfel ar pune în primejdie viaţa cuiva. Şi **bauf bizuna** (Bh, IA), **bauf vizuna** (IA).

— Din ital. **bisogno.**

Bîhlă s. f. Lemn care a stat multă vreme în apă (Cr).

Bîrcăţál s. Capăt de lemn care se adaugă unui butuc din plută pentru a-l face mai lung (Crl); v. c l e i ţ ă r, m î n z, m î n z o c.

Blihón s. Cioflînc cu trei pene, unealtă cu ajutorul căreia se tîrăsc buştenii la vale (Os, Ml). [Pl. *blihoane*].

Variante: **bihon** (Os), **bihunc** (Ml).

Boáf interj. v. **habauf.**

Boámbă s. f. Piatră mare sub apă care îngreuiază transportul plutelor (Co, Cr, Sc, Gl, PG, Bh): v. ţ o a m p ă.

— Din v. sl. **bǫbъlь** (Iord., VII—VIII, p. 119).

Boc [1] s. n. 1. Plută mare din mai multe table (VS, Ms, Crl). 2. Tablă de plută (Br, DA, Co, Cr, Sc, PG, Hn, IA, Cl). În unele părţi (NŞ, Gl, Cl), bocuri sînt numai tablele a doua şi a treia la o plută cu trei table. 3. Butuc gros şi lung de 2—3 metri (Crl). [Pl. *bocuri*].

Variante: **bocor, bocur** (VS, Ms, Br, Crl).

— Din ucr. **bokor** „plută".

Boc[2] s. n. Construcţie din butuci care susţine din loc în loc ulucul (Ms, Gl).

— Din germ. **Bock** „capră".

Bócor s. n. v. **boc**[1].

Bócur s. n. v. **boc**[1].

Bofîltău s. n. v. **bofîntău.**

Bofîntău s. n. 1. Locul de la capătul de sus al ulucului unde se adună buştenii

înainte de a fi daţi la vale (Co, IA, VN, Gl, Cl, PG, Vl); v. b u h a l, l u j n i ţ ă, p l a n c ă (2). 2. Locul de la capătul de jos al ulucului unde se adună materialul lemnos corhănit (Sh). 3. Îngrămădire de buşteni pe parcursul unui uluc, mai ales la curbe (Sc).

Variante: **bofîltău** (Cl, VN), **bufîntău** (Sh).

Bofs s. Insectă care atacă brazii (Sc).

— Cf. **bostriţă**.

Boi s. n. Mai multe plute alăturea, cu lemne puse pe deasupra, trase pe Dunăre de şlepuri (NŞ, Zp).

Boinóc s. n. 1. Cui gros de lemn, bătut în unul din butucii plutei, de care se anina ciocîrlia şi se ancora pluta la mal (Co, DA, Cl). 2. Cui de lemn în care se ţine cîrma plutei (Co, NŞ, Sc); v. f u r l ă u, f u t a l ă u, r e s t e u, t i u z.

Variante: **boinog**, **poinoc**, **poinog**.

— Cf. rus. **proboi** „scoabă", **proboinik** „priboi de găurit", **probiti** „a străpunge, a găuri".

Boinóg s. n. v. **boinoc**.

Bolătău s. n. Loc de pe care s-a tăiat pădurea (IA).

Bold s. n. Roată la gaterul ţărănesc, care transmite mişcarea de la grindei la jugul cu pînzele care taie scîndura (PG); v. b u z d u g a n, c ă l ă t ă u.

Bortár s. m. Brad mare şi scorburos (Chi, Gl).

Bóstric s. m. Insectă care atacă brazii (Hl, Sc).

Variante: **bostrică** (Gl), **bostriţă** (Cr), **bostricúş** (Br).

— Este insecta numită ştiinţific *bostrichus typograpfus*.

Bóstrică s. f. v. **bostric**.

Bostricúş s. m. 1. v. **bostric**. 2. Copac lăsat anume pentru a se strînge în el insecta numită *bostrichus typographus* (VS); v. c u r s ă.

Bóstriţă s. f. v. **bostric**.

Botán s. n. Copac doborît cu vîrful la deal (Co, GH, Cr, PG); v. h u z ă r e a n, t u r p i n a r.

Bouár s. m. Cărăuş, lucrător care transportă buştenii cu vitele (Co).

Brăcuitór s. m. Lucrător care alege lemnele rele de cele bune, care le *brăcuieşte* (Bh).

— Derivat de la **brăcui**.

Brădáncă s. f. Brad alb (Gm, Cr).

Brígă s. f. Închisoare sau zahată formată prin spargerea unei plute sau prin îngrămădirea buştenilor pe uluc (Ms, Br, GH, VS).

Broáscă s. f. 1. Verigă la *cioflînc*, în care este introdus cuiul de fier numit *fîrgău* (Crl, Os, Cr). 2. Lemn care se pune sub uluc, direct pe pămînt (Sl).

Brúder s. n. Un fel de tindă la baraca construită de lucrătorii maramureşeni (Ms).

— Cf. germ. **Bude** „baracă", **Bretterbude** „baracă de scîndură".

Búcin adj. (În e x p r.) **Stivă bucin** = grămadă de buşteni în formă rotunjită, construită direct pe pămînt, nu pe lemnele numite *mîzgari* (Co, Pn).

— Cf. ucr. **búcina**, „lemn de fag"; magh. **bucka** „movilă".

Búcşă s. f. Fier ascuţit la capătul uneltei numită *ţuiac* (PG).

— Din germ. **Buchse** „idem".

Bufîntău s. n. v. **bofîntău**.

Buhál s. n. Locul unde se adună buştenii sus pe munte la capătul ulucului (VM); v. b o f î n t ă u, l u j n i ţ ă, p l a n c ă (2).

Buhálter s. m. Şeful unei exploatări de pădure (Cr).

— Din germ. **Buchhalter** „contabil".

Buháş s. m. Brad mic şi închircit.

— Cf. ucr. **buhaš** „pădure pustiită".

Buhăluí vb. IV. T r a n z. A aduna buştenii la *buhal* (VM).

Buhăşíme s. f. Loc acoperit cu brazi mici şi închirciţi numiţi *buhaşi* (Co, PG).

— Derivat de la **buhaş** cu suf.*-ime*.

Búrhă s. f. Butuc mare (Cr, DC, VM). În e x p r. **varda burhă**! = atenţie, vine un lemn greu, mare, pe uluc la vale.

— v. **druhă**.

Búşcă s. f. Partea putredă dintr-un trunchi (Cr).

Bútin s. n. Exploatare forestieră (Ms, Br, Sl, Pn, Co, GH, Dr, Cj, Cr).

— Din ucr. **bútina** „idem".

Butinár s. m. Muncitor în butin, tăietor de lemne (VS, Ms, Br, Co).
— Din ucr. **butinarí** „idem".
Butinărí vb. IV. Intranz. A lucra într-o exploatare forestieră (Ms).
— Derivat de la **butin.**
Butucár s. m. Muncitorul care se ocupă cu transportul butucilor (VN).
Butucărí vb. IV. Tranz. A tăia în butuci, după anumite dimensiuni, un copac doborît (Ms).
Butucí vb. IV. v. **butucărí.**
Buzár s. n. Prima tablă a plutei (Cr, Co, GH, Os, Gl, PG, Hl, Sb, Sc).
— Derivat de la **buză** cu suf. *-ar.*
Búză s. f. Capătul din faţă al unei table la plută, partea dinainte a plutei.
Buzdugán s. m. Roată la gaterul ţărănesc de apă, care transmite mişcarea de la grindei la jugul cu pînzele care taie scîndura (IA). Şi **buzdugan alergător** (PG). I se spune aşa pentru că această roată are o greutate într-o parte ca roţile de locomotivă; v. călătău, bold.

C

Cadrél s. n. Lemne aşezate în cruciş unul peste altul la capătul stivei (Hn).
Cailác s. n. Capătul retezat al unui trunchi (ViS). [Pl. *cailacuri*].
— Cf. ucr. **kaílak** „idem", germ. **Keilhacke** „idem".
Cáiman s. m. Lucrător, de obicei tînăr, care se ocupă cu paza şi gospodăria cabanei în timp ce muncitorii forestieri sînt la lucru (Ma, Br, Ms, GH, Cr).
— Cf. ucr. **kaiman, kaliman** „idem".
Cal s. m. Vîrf de copac care rămîne, în pădure (VM); v. cătur, cruce, spic, pleasnă, vîrşiac.
Calhău s. n. Ţapină de tip vechi, fixată în unghi drept faţă de coadă (Ms). [Pl. *calhaúă*].
Din germ. * **Keilhaue** „idem".
Calîmbă s. f. v. **calumbă.**
Calúmbă s. f. Funie groasă de sîrmă împletită cu care se priponeşte pluta la mal, şprangă (Co, NŞ, Gm, Cr, Hl, CI). [Pl. **calumbe**].
Variantă: **calîmbă** (CI).
Canapeá s. f. Partea mobilă pe care se aşază trunchiul ce urmează a fi tăiat în ferăstrăul de apă (Co, Hn, PG).
Cánce s. f. Cîrlig de fier, prins la un capăt al funiei numită *calumbă*, cu care se leagă pluta la mal (Co, Sc); v. glambă.
Cant adv. Precizează modul în care se efectuează o acţiune cu ţapına pentru a împinge butucul cu capătul la vale. *Îl dai* **cant**, *l-ai tras* **cant** (butucul) *cu ţapina* = împingi buşteanul cu capătul la vale, nu-l rostogoleşti, ci-l tîrăşti cu ţapina pe *cant*, pe muchie.
— Din germ. **Kante.**
Cánta interj. Semnal prin care se anunţă manipularea unui lemn strîmb pe muchie, pe cant, pentru că nu poate fi dat de-a rostogolul (VS, Co, PS).
— Din germ. **Kante.**
Cántor s. m. Lemn tăiat cu ferăstrăul sau cioplit în patru muchii (Co, ŞD, IA).
— Cf. germ. **Kante.**
Capác s. n. Lemn sau chingă fixată pe capetele unei table de plută, cu scopul de a proteja lemnele la trecerea plutei prin locuri înguste (GH).
Cápcă s. f. Scobitură făcută cu toporul într-un trunchi, la legatul plutei, pentru a putea găuri acel trunchi mai uşor cu sfredelul; de asemenea şi la manipulatul buştenilor cu ţapina se fac asemenea scobituri în care se introduce vîrful ţapinei (Ms). (În expr.) **miez de capcă** = idem.
Capră s. f. Butuc cu două picioare pe care se leagă pluta (Cr).
Captár s. n. Coajă lungă de brad, folosită la acoperit diferite adăposturi în munte (IA); v. foltău.
— Din magh. **kaptár** „acoperiş, capac".
Cárga interj. v. **garga.**
Catárg s. n. Lemn rotund şi gros, lung pînă la 30 de metri (Co, Cr, Hn, CI, VN).

Catargíu s. m. Plutaşul care transportă plute de catarguri, cărăuş (GH).
— Derivat de la **catarg** cu suf.-*giu*.
Catéu s. n. Tractor întrebuinţat la scosul plutelor cînd se produce o închisoare de plute.
— De la iniţialele care indică tipul tractorului : K. T.
Cáţă s. f. 1. Cîrlig de fier pentru prins buştenii din apă (Co, Cr, Bh). 2. Unealtă alcătuită dintr-o bucată de lemn şi o scoabă de fier de care se servesc muncitorii la pădure cînd vor să învîrtă buştenii la încărcat (Vl). 3. Pană de lemn cu care se fixează *mărginarii* la uluc (Ms).
Cazîc s. m. Stîlp bătut în pămînt pe malul rîului, în schelă, de care se prind plutele cu şpranga (Co, Gm, Cr, Hl, Sc, Bh, Cl, CI); v. p i l o t, p o c i u m b.
— Din turc. **kazyk** „idem".
Călădău s. n. 1. Lemn pus în curmeziş pe capătul din faţă al fiecărei table a plutei; la prima tablă, peste el vine aşezat *jugul*, care susţine *cîrma* plutei (Cr, DA, Chi, Gm, Hl, Sc, Bh). 2. Trunchi, butuc.
— Din magh. **koloda** „trunchi".
Călătău s. n. Roată la gaterul ţărănesc de apă, care este pusă în mişcare de către grindei, iar la rîndul ei mişcă *jugul* cu pînza care taie scîndura (Hn); v. b o l d, b u z d u g a n.
Călăráş s. m. Prelungire sub forma unei limbi a părţii de fier a uneltei numită ţapină (Cr, VB).
Călăréţ s. m. Lemn încălecat peste celelalte trunchiuri din tabla unei plute (Cr, Bc).
Călcîi s. n. Partea ţapinei care formează cu coada un unghi în forma călcîiului (Cl).
Căpătîi s. n. Tablă la plută. *Plută de patru sau cinci căpătîie* (Co, Bh, Gl, Cl, Hn, IA, CI). 2. Chinga pe care se aşază *jugul* plutei (Br). 3. Construcţie de lemn pe care se aşază ulucul (Ms). 4. Lemn scurt, pus sub un butuc gros, pentru ca acesta să nu stea direct pe pămînt.
Căpăstru s. n. 1. Lanţ care uneşte tînjala de cioflînc, servind la trasul buştenilor în pădure (Sc). 2. Prăjină cu ajutorul căreia se îndreaptă pluta cînd merge într-o parte (GH, Crl).
Căsoaie s. f. 1. Piciorul podului făcut din bîrne, între care se toarnă piatră (Cr, Bh, Cl, IA, Sb). 2. Postament pe care se sprijină ulucul (Bh). 3. Dig construit pe malul unei ape ; v. c ă ş i ţ ă.
Cătărgí vb. I. T r a n z. A curăţi un brad de cepuri şi de coajă (VN).
— Derivat de la **catarg**.
Cătúr s. m. Vîrful bradului care rămîne în pădure (Ms, VS); v. c r u c e, s p i c, p l e a s n ă, v î r ş i a c.
Căţáuă s. f. Unealtă alcătuită dintr-un cîrlig gros de fier, prins pe o coadă de lemn, servind la rostogolitul buştenilor (VM).
Căţél s. m. Partea din urmă a săniei numită *sanciu*; v. h i n t e u, u r m a r i ţ.
Căţîn s. m. v. **căţun**.
Căţún s. m. Pietroi mare în mijlocul apei care periclitează plutăritul (Co, Pn, ŞD, Şi).
Variantă : **căţîn** (Crl).
Căúlă s. f. 1. Tablă la plută (Pn, GH). 2. Plută mică utilizată pentru trecerea apei de la un mal la altul (Co, Pn, Chi, Cr, Hl, PG, Bh). 3. Un fel de luntre dintr-un butuc scobit, servind pentru trecerea apelor curgătoare.
Căpăstru s. n. Sîrmă cu ajutorul căreia se leagă o tablă de alta la plută (Crl, Co, GH).
Căzătúră s. f. Pădure doborîtă de vînt (Ms, Co, Sb); v. d o b o r î t u r ă, h o a r n ă, p i c ă t u r ă, p l a v i e, r ă s t u r n ă t u r ă.
Ceátă s. f. (În e x p r.) **Ceată de plute** = grup de plute care pleacă din schelă una după alta, sub conducerea uuui *dragoman* (GH, PG, CI).
Céchie s. f. Prăjină cu ajutorul căreia se mînă *căula* sau luntrea de la un mal la altul al apei (Cj, Cr, Hl, Bc, Sb, Co, Pn).
Cep s. n. Capătul de lîngă tulpină al crengii de brad (Cr, Sb, Hl, Sc, Cl, Pn). 2. (de obicei la plural). Crengi uscate de pus pe foc (PM).
Cepí vb. IV. v. **cepui**.

Cepuí vb. IV. T r a n z. A curăţi bradul de crengi, a tăia toate crengile de lîngă tulpină (Ms, Pn, Co, Cr, Hl, Sc, Bh, Pp).
Variante: **Cepi, cepuri** (Ma, Sl, Ms, Br, Cr, Bh, CI, Hn, Pn).
— Derivat de la **cep**.
Cepuitór s. m. Lucrătorul care execută cepuirea brazilor (Cr).
Cepurí vb. IV. v. **cepui**.
Ceştí vb. IV. T r a n z. A tăia crengile unui copac doborît, lăsînd o anumită lungime din ele lîngă tulpină (Cr, Gm, Hl, Fc, Ng, ŞD, Pn).
— Cf. ucr **čemišati** „a curăţi crengile de pe copac cu toporul, a jupi coaja"
Cetérnă s. f. Uluc, jilip (Ms).
Cetezéu s. m. Tractor folosit la desfacerea „închisorilor" de plute sau în alte momente ale muncii la pădure (Crl); v. c a t e u.
— După iniţialele întreprinderii care produce asemenea tractoare.
Cheutoáre s. f. Butuc mai lung în tabla unei plute, de care se prinde cu sîrmă tabla următoare (IA, Bh); v. g î n j, g î n j a r, p o ş t ă, ş p o n ţ ţ u b l a n ţ.
Chici s. n. Grind care primejduieşte plutăritul (CI). [Pl. *chiciuri*].
Chingă s. f. Termen vechi pentru actualul *călăiău*. Chinga era „cusută" în cuie de lemn pe capetele din faţă ale tablei de plută, în timp ce *călădăul* e prins cu sîrmă groasă.
Cioáblă s. f. Brad uscat şi rupt de la jumătate de vînt (Cl); v. c i u n g, c i o m p, s î h l a n.
Cioată s. f. Stîncă sub apă care periclitează plutăritul (Cl).
Ciobácă s. f. Un fel de plută mică pentru trecut apa de pe un mal pe altul (Hl, Sb, CI); v. c ă u l ă.
Ciocîrlie s. f. Brad sau mesteacăn tînăr, pîrlit în foc şi răsucit, folosit altădată pentru legatul plutei la mal (Sb, Gl).
Ciofléică s. f. v. **şofreică**.
Cioflînc s. n. Unealtă întrebuinţată la transportul butucilor, alcătuită din următoarele părţi: două verigi (*zale*) unite printr-un vîrtej (*fîrgău*). Prima verigă se leagă de tînjala boilor sau cailor, iar cealaltă, prevăzută cu o pană ascuţită de fier, se prinde de buştean.
Variante: **ciofrîng** (PS), **cioflîncă** (Ms), **ciolinc** (Hl, Bh).
Cioflîncă s. f. v. **cioflînc**.
Ciofrîng s. n. v. **cioflînc**.
Ciolínc s. n. v. **cioflînc**.
Ciomp s. n. Brad uscat şi rupt de la jumătate (Gl).
Ciontá vb. IV. T r a n z. A curăţi bradul de crengi şi de coajă (Cl, Hn).
Ciopláş s. n. şi m. 1. Semn făcut cu toporul pe un copac, pentru a marca hotarul unei păduri în exploatare etc. (Ms, Gl, Cr). 2. Copac marcat. 3. Tăietură sau cioplitură pe un butuc din plută, unde sînt scrise dimensiunile acelei plute (DA, Crl).
— Derivat de la **ciopli**.
Cioplăşí vb. IV. T r a n z. A face semne cu toporul pe arbori, a face *cioplaş* (PS).
— Derivat de la **cioplaş**.
Ciorî vb. IV. T r a n z. A lovi cu vîrful ţapinei în lemn. Şi e x p r. **a da cioară** (Ms).
— Cf. magh. **csőr** „cioc".
Ciórlă s. f. Copac rupt de vînt (VM).
Ciotóc s. n. Lemn scurt care se pune sub ţapină la ridicat buştenii (Cr); v. t a m o s.
Ciúhă s. f. 1. Semn convenţional după care se orientează plutaşii pentru a menţine pluta pe firul apei. (DC). 2. Movilă cu un semn pe ea, pentru delimitarea unor păduri (Bh, IA).
— Din germ. **Scheuche** „momîie".
Ciulí vb. IV. T r a n z. A rotunji cu toporul capetele trunchiului (Ms, Br); v. o l ă r i, t e ş i, ş p r o n ţ a.
— Derivat de la **ciul**.
Ciung s. m. Copac uscat, rămas în picioare (Ms, Br, Ma, ViM, VM, Co, Pn, Cr, PG).
Ciúrlă s. f. Ruptură dintr-un copac (ViM).

Ciurlí vb IV. Tranz. (despre vînt) A rupe violent un copac (ViM).
Ciurói s. n. Lemn scobit prin care se aduce apa la ulucul de transportat buşteni i de pe munte (Ms). [Pl. *ciuroaie*].
Ciután s. m. Lemn lung de 1—2 m, bătut în pămînt, pe care se construieşte ulucul (Cl).
Cîmp interj. (În expr.) **La cîmp**! = Semnal folosit de plutaşi, însemnînd *la stînga* (GH, Chi, Gm, Cr, Sb, Bh, Hl, Hn, DA, PG, Gl, Cl).
Cînetău interj. Semnal prin care se anunţă începutul lucrului pe uluc (Ms). (În expr.) **Cînetău husta, husta**! = atenţie, să se dea mai multe lemne pe uluc (Ms); v. garga.
Variante: **chinetău, chineteu, cîneteu.**
— Cf. ucr. **kinatov** „idem" (Hrinč, p. 780).
Cînetéu interj. v. **cînetău.**
Cîrcîitór s. m. Tablă din mijlocul plutei (NŞ); v. mijlocar.
Cîrmáci s. m. Plutaşul care stă la cîrma plutei (Cr, Hl, Sb).
Variantă: **cîrmaş** (Pn, Bh).
Cîrmaş s. m. v. **cîrmaci.**
Cládă s. f. 1. Trunchi putrezit şi căzut la pămînt de mai mulţi ani (Sc, Bor). 2. Copaci dezrădăcinaţi, aduşi de apă (VI). [Pl. *clăzi*].
Cláiho interj. Semnal prin care se fac atenţi lucrătorii de la capătul de jos al ulucului că vin buşteni pe uluc *Claiho că vine lemnul!* (Ms, Br). (În expr). **Claiho, prutco, crivula**! = atenţiune, vine un butuc strîmb pe uluc cu mare iuţeală. **Claiho vîrşianca**! = atenţie, vine pe uluc un lemn cu vîrful înainte (Ms). **Claiho bîrna, bîrna**! = atenţie vine un butuc greu pe uluc.
— În ucr. există **kleihov**, cu acelaşi sens (Hrinč. p. 785).
Cláus s. n. 1. Stăvilar, zăgaz, hait. 2. Apa care iese din hait (Br).
— Din germ. **Klause** „idem".
Cléiţăr s. n. Capăt de lemn cu care se înnădeşte un buştean mai scurt din tabla unei plute, pentru ca toţi buştenii să fie cam de aceeaşi lungime şi ca să se evite astfel spaţiile goale între lemne, *fîntînele*, care ar primejdui echilibrul plutei (Cr, GH).
Cleşte s. n. Plută din butuci peste care se clădeau scînduri pentru a fi transportate la Galaţi, pe vremea exploatărilor făcute pentru turci (Gl); v. pod.
Clísă s. f. Placă de fier cu 3—4 colţi, bătută pe fundul ulucului, pentru a micşora viteza buştenilor (Gl, Cl); v. german, mîţă, şpantă, ştronţ (3).
Clúpă s. f. Compas cu deschizătura de un metru, folosit la măsurarea lungimii lemnului (Sl, Crl, DA, Chi, Cj, Gm, Cr, Bc, Pp, Cl, Bă).
— Din germ. **Kluppe** „idem".
Coárdă s. f. Lemn pus de-a curmezişul pe capătul din spate al fiecărei table la plută; uneori se foloseşte în acest scop sîrma groasă numită *şprangă* (Br, Chi, Cj, Gm, Cr, Hl, Bc, Sc, Bh, IA, Cl). [Pl. *corzi*].
Coáse vb. III. Tranz. A lega, a construi o plută (VS, Br, Ms, Crl, Bc, Sc, Bh).
Cocleámp s. n. Creangă uscată (Hn). [Pl. *cocleampuri*].
Cojitór s. m. Lucrător forestier care cojeşte trunchiurile de brad.
Colătău s. n. Lemn care face legătura între roata numită *buzdugan* şi *jugul* cu pînza care taie scîndură, la gaterul ţărănesc de apă (ŞD, Co); v. hup, manivelă, ştangă, şuştang, tînjală. [Pl. *colătăie*].
Colnáre s. f. Partea putredă dintr-un trunchi (Cr). [Pl. *colnări*].
Coloádă s. f. 1. Lemn căzut la pămînt şi putrezit (GH, Br). 2. Bucată mare dintr-un butuc rupt din cauza vitezei cu care vine pe uluc sau din alte motive, în pădure (GH).
— Din magh. koloda „trunchi, butuc"; ucr. koloda „idem".
Cólteş s. m 1. Butuc scurt (Co, Cr, PG, VN). 2. Brad mare, gros (Fc).
Condéi s. n. Coada lopeţii de la cîrma plutei (GH, DA, Cr, Bc, Sc, Sb, IA, Bh).
Confirmáţie s. f. Documentul cu care pleacă plutaşul la drum (Crl).
Conofîţ s. n. Proptea la uluc, lemn care sprijină ulucul (Pp); v. contrafiş, iops.
Contrafíş s. n. Lemn la uluc care sprijnă *bailonul* (Bh); v. conofîţ, iops.
Contrafúx interj. Semnal folosit de lucrătorii forestieri la manipulatul buştenilor. Se dă atunci cînd e nevoie de a stăpîni capătul unui buştean ca să nu alunece la vale.

Doi lucrători înfig țapinele într-un lemn de sub butucul manipulat, în așa fel încît țapinele se sprijină una pe alta și opresc alunecarea butucului în jos.

— Cf. fux.

Copiléț s. m. Brad cu două sau mai multe vîrfuri (Cr, PG).

Corám s. m. v. **corovan**.

Corcíe s. f. Partea din față a săniei numiă *sanciu* (Cr, Ms, Sl, Bx, Crl).

Cordár s. m. **1.** Lemn așezat în curmeziș pe capetele butucilor din partea dindărăt a unei table la plută (Co, DA, Bh, Cr); v. c o a r d ă. **2.** Ferăstrău de mînă (Dr).

Cordalău s. n. Lemn pus de-a curmezișul în partea dinapoi a unei table de plută, spre a nu permite butucilor să se desfacă în timpul mersului pe apă (Crl).

— Derivat de la **coardă**.

Corhăní vb. IV. T r a n z. A transporta lemnele de pe munte în vale, pînă la rampa de încărcare, indiferent dacă această operație este făcută cu vitele, pe uluc, pe plănci sau altfel.

— Derivat de la **corhană** „ridicătură, deal".

Corhănitór s. m. Muncitor forestier care lucrează la transportul buștenilor de pe munte în vale (VM, Cr, Cl).

— Derivat de la **corhăni**.

Corhós adj. (despre un teren) Accidentat, plin de rîpi (Br).

— Cf. ucr. **korh** „rîpă, loc prăpăstios".

Cormánăș s. m. Plutaș, cîrmaci (Br, Ms).

— Cf. magh. **kormányos** „cîrmaci".

Coroám s. m. v. **corovan**.

Corován s. m. Trunchi de brad curățit de crengi, dar necojit; de obicei i se lasă vîrful netăiat, pentru ca seva din el să se tragă în frunze. În această stare, coaja se usucă și se lipește de lemn atît de tare, încît numai prin cioplire poate fi înlăturată. Lemnul *jupit în corovan* (adică cu scoarța uscată pe el) este de calitate superioară (Co, NȘ, GH, Pn, Ms, Cr).

Variante: **coram** (Ms), **coroam** (Ms).

— Din sl. **kora** „scoarță, coajă", ucr. **korávyj** „aspru, tare, cu scoarță".

Cotroábă s. f. Cotul unei ape unde malul fiind înalt și scobit prezintă pericole pentru plute (Cr, Cl).

Crăúlă s. f. v. **crivulă**.

Crenguí vb. IV. T r a n z. A tăia crengile unui copac.

Crívula interj. Semnal folosit de lucrătorii de la uluc, prin care se anunță că vine la vale un lemn strîmb, care prezintă pericole din pricina mersului său neregulat (Ms, Bș).

Variante: **gribulă**, **grivula**, **crăulă** (VM).

— Din sl. **krivъ** „strîmb", cu reprezentanți în toate limbile slave.

Crînced adj. (În e x p r.) Lemn **crînced** = lemn care a stat mult timp în apă (Co, Pn); v. m î l c e d, m î l c e g a i.

Cruce s. f. (În e x p r.) **Crucea bradului** = vîrful bradului cu crengile în formă de cruce (Ms); v. c a l, c ă t u r, p l e a s n ă, s p i c, v î r ș i a c.

Cubătúră s. f. Lemne măsurate, din care se alcătuiește o plută (Cr, Hl).

Cubíc s. n. Un metru cub de lemn (Cr, Ms, Crl).

Cubicá vb. I. T r a n z. A măsura și a așeza lemnele în grămezi de un metru cub.

Cucóș s. m. Cui de lemn în care se ține cîrma plutei; v. f u r l ă u, t i u z.

Cúhăr s. m. Omul care are grijă de cabana muncitorilor forestieri, le prepară hrana în timp ce ei sînt la lucru etc. (Bh); v. c a i m a n, f o c a r, s o c a c i.

Curár s. m. și n. Ultima tablă a plutei; v. z a d a r, t a t a r e.

Cúrsă s. f. (În e x p r.) **Arbore cursă** = brad anume pregătit pentru ca insecta numită *bostriță* (bostrichus typographus) să-și depună aici ouăle care urmează a fi distruse.

Cuțác s. m. Lemn de 8 m lungime, care se transportă pe apă fără a fi legat într-o plută, ci liber, în neorînduială, la *plutăritul sălbatic* (Ms).

D

Da vb. I. T r a n z. (Î n e x p r.) **A da** (pluta) **de buză** = a îndrepta pluta cu ajutorul cîrmei în spre mal. **A da dolie** = A îndrepta pluta spre o dolie, mai aproape de mal, unde apa-i mai liniștită, ca să-și încetinească mersul.

Dans s. n. Doi sau trei butuci prinşi unul de altul cu *cioflînce,* formînd un fel de şirag, pe care-l trag boii la vale de pe munte (GH).
Variantă: **danţ** (Sl).
Danţ s. n. v. **dans.**
Depóu s. n. Loc pe malul apei unde se adună mult lemn şi se construiesc plute (DA); v. schelă.
Descuplá vb. I. Tranz. A detaşa vagonetele forestiere, a decupla (VB).
Dimicá vb. Tranz. A tăia un trunchi în butuci (VS).
— Derivat de la **mică** „firimitură", „bucată mică".
Dişţăpá vb. I. Tranz. A scoate butucul dintr-o groapă atunci cînd el s-a înfipt cu un capăt prin cădere (Cr).
Diştronţá vb. I. Tranz. A desface lemnele încîlcite şi a le pune în ordine la capătul de jos al ulucului, pentru a nu fi tamponate de cele care vin de sus de pe uluc.
— Cf. **ştronţ, ştronţa.**
Doáşcă s. f. Aşchie mare desprinsă dintr-un trunchi la corhănitul pe uluc (GH, Cr, Gl, Cl).
Variantă: **taşcă.**
Doborî vb. IV. Tranz. A tăia un copac de la rădăcină cu toporul sau cu beschia (Sl, Ms, Crl).
Doborîtór s. m. Muncitorul care doboară copaci (Crl, Hn, Sc, Co, Cr, Chi).
— Derivat de la **doborî** cu suf.-*tor.*
Doborîtúră s. f. Pădure trîntită la pămînt de vînt (Sb, Cr).
Dólie s. f. Loc liniştit şi, de regulă, adînc, într-o apă curgătoare (Cr, Cl, PG, Hn, Sc).
Variantă; **dolií.**
— Derivat de la **dolie.**
Dolí vb. IV. Tranz. A încetini mersul plutei îndreptînd-o către mal ca să se frece de pietre, sau în vreo *dolie,* unde apa merge mai domol (GH, Hn, Sc).
Dolií vb. IV. v. **dolí.**
Doşcá vb. I. Refl. (despre un trunchi). A se despica, a se crăpa (Cr).
Variantă: **taşcá** (Cr).
Dragomán s. m. Conducător al unui grup de muncitori forestieri, avînd, în trecut, şi funcţia de intermediar între aceştia şi proprietari. Azi dragomanul este un funcţionar în serviciul întreprinderilor de exploatare forestieră. (În expr.) **Dragoman de linie** = cel care controlează linia apei, vede dacă sînt „închisori" în drumul plutelor, organizează deschiderea lor, hotărăşte momentul de plecare a plutelor, ţine legătura cu birourile subunităţilor forestiere etc. **Dragoman de schele** = responsabilul unei schele mari, unde se construiesc plute. **Dragoman de mal** = **dragoman de schele.** (Crl, Cr, Cl, PG, CJ).
— Termen pătruns din vremea stăpînirii turceşti.
Drăciuí vb. IV. v. **drecelui.**
Drecea interj. Semnal prin care se anunţă încetarea lucrului pe uluc, pentru a se pune în ordine materialul lemnos adunat la gura ulucului (Ms, VS, Br, Bh). (În expr.) **Habău drecea!, Ohi, drecea, drecea!** (Bh), **Drecea răcaşu!** (Br).
— Cf. s.-cr. **drešavati** „a dezlega, a desface", **drešiti** „idem".
Dreceluí vb. IV. Tranz. A pune în ordine buştenii veniţi la gura ulucului (Ms, Crl).
Variantă: **drăciui** (Ms).
— Derivat de la interj. **drecea.**
Dreceluíre s. f. Operaţia de aşezare a buştenilor la gura ulucului.
— Derivat de la **drecelui.**
Drobuí vb. IV. Tranz. A aduna mai mult lemn la un loc (Ms).
Drod s. n. v. **drot.**
Drot s. n. Sîrmă (Ms, Cr, Os, Gl, PG).
Variantă: **drod** (Br).
— Din germ. **Draht** „sîrmă", magh. **drod.**
Druc s. n. Grosul apei care iese din hait (Crl).
Variantă: **truc** (Crl).
— Din germ. **Druck** „presiune".

Drugár s. m. Lemn subţire de grosimea piciorului (VM).
— Cf. ucr. **drúgal'** „lemn pus de-a curmezişul pe plută", **drugar** „brăduţ tînăr" (Bern., p. 229).
Drughínă s. f. Lemn subţire şi lung (VJ).
Drum s. n. (În expr.) **Drum argelat, drum mîzguit, drum pătlăjit, drum ştrefuit** = drum forestier cu lemne puse pe el de-a curmezişul, pentru a se uşura transportul buştenilor la vale cu ajutorul vitelor.
Dúra interj. 1. Semnal prin care se anunţă încetarea lucrului pe uluc la amiază (Ms, Br, VM, Cr, Cj). 2. (P. ext.) Masa de la amiază a lucrătorilor forestieri. **Hai la dura** = hai la masă!
— Cf. s.-cr. **dura**! „stai, opreşte!".
Durgaláu s. n. Drum de munte cu lemne puse de-a curmezişul din 2 în 2 metri, pentru a uşura transportul buştenilor la vale (Ms).
— Cf. ucr. **drúgal'** „lemn pus de-a curmezişul pe plută", **drugar** „brăduţ tînăr" (Bern., p. 229).
Dúrhă s. f. Butuc foarte mare (Ms, VM, Gm, DC, Cr). (În expr.) **Varda druhă** sau **varda burhă** = atenţie, vine pe uluc un lemn foarte mare; v. burhă.
— Din ucr. **drug**, ceh. **drouh** „butuc, pîrghie" (Bern., p. 229).
Dúri adv. (În expr.) **Am băgat sîrma duri** = am băgat sîrma prin lemn pînă în cealaltă parte. **Am sfredelit duri** = am sfredelit străbătînd lemnul pînă în cealaltă parte (Cr).
— Din germ. **durch** „prin".
Durjúncă s. f. Lemn lung şi subţire (Cr).
Durubáţă s. f. Prăjină (Cr, Cj). [Pl. *durubeţe*].
Durzău s. m. Specie de conifer nedefinită mai de aproape (Ms).

F

Fansoná vb. I. v. **fasona.**
Farşín s. n. Întăritură de-a lungul malurilor unui rîu pe care se transportă plute (Ms). [Pl. *farşinuri*].
— Cf. germ. **Faschine**, ital. **fascina, fr. fascine.**
Fasoná vb. I. Tranz. A curăţi de crengi un copac doborît, a-l coji, curma etc. (Ms, Crl, Cr, Sb, Os, Bh, Gl, PG).
Variantă: **fansona** (Bh, Bor).
Fasonatór s. m. Lucrător care fasonează buşteni (Crl, VM).
Făgăt s. n. Loc acoperit cu fagi (Sb, Vl, Pn, Co).
Făgătíş s. n. v. **făgăt.**
Féşnic s. n. (În expr.) **Brad cu feşnic** = Brad a cărui tulpină se desparte spre vîrf în mai multe braţe (Gl); v. îngemănat, înfurcit.
Feţár s. n. Gealău pentru netezit scîndurile (Co). [Pl. *feţare*].
Finlandeză s. f. Colibă, baracă forestieră (Br).
Firişpór s. Rumeguş, bucăţele de lemn care cad sub gater (Ms).
— Din magh. **fűreszpor** „idem".
Fîltău s. n. v. **foltău.**
Fîntînă s. f. Gol format de butucii mai scurţi din tabla unei plute (Crl, DA, GH, Cr, PG, Cl).
Fîrlău s. n. v. **forlău.**
Flotánt s. m. Construcţie pe malul apei, alcătuită din doi sau trei buşteni legaţi cu un capăt de mal şi cu celălalt lăsat să plutească, de care lovindu-se plutele se îndepărtează către mijlocul apei (GH); v. şlaidăr.
Flúdăr s. n. 1. Tablă alcătuită din mai mulţi butuci, fixaţi cu un capăt de canalul numit *şlaiţ* (care iese din stăvilar), iar cu celălalt lăsat liber pe apă, avînd menirea de a ajuta pluta care vine cu viteză din hait să se înscrie în curentul de apă al rîului (DA, Cr, GH, Gl, IA). 2. Canalul prin care ies plutele din hait (Crl); v. şlaiţ. Şi **flutur zăcător** sau **flutur fix** = o tablă din butuci, la instalaţia numită *purif.*
Variante: **fludur, flutur.**
— Din germ. **Fluder** „scoc la moară, jghiab care aduce apa la roata morii, canal".

Flúdur s. n. v. **fludăr.**
Flútur s. n. v. **fludăr.**
Focár s. m. Lucrător, de obicei tînăr, care întreține focul în baracă, pregătește hrana celor plecați la muncă în pădure etc. (PG, Cl, Gl); v. c a i m a n, c u h ă r, s o c a c i.
Foltău s. n. Coajă lungă de brad, folosită adeseori la acoperitul diferitelor adăposturi din munte etc. [Pl. *foltăie* și *foltauă*].
Variante; **fîltău** (VM), **holtău** (VM).
— Din magh. **folt** „fășie, zdreanță", cu suf. *-ău* (D. Acad., s. v.).
Forlău s. n. Cui de lemn în care se prinde cîrma plutei (Br).
Variante: **fîrlău, furlău** (NȘ).
Fórșuș s. n. Avans din salar primit de lucrătorii forestieri la începutul muncii (Br). [Pl. *forșușuri*].
— Din germ. **Vorschuss** „idem".
Fortói s. n. Drum lunecos în pantă (Cr). [Pl. *fortoaie*].
Forotoiét adj. Lunecos din pricina înclinației prea mari. (În e x p r.) **Loc fortoiet** = loc lunecos din pricina înclinației.
Fortuí vb. IV. R e f l. (despre sanie). A aluneca cu partea din urmă într-o parte, a se hărăți (Cr, Br).
Fórvas s. n. Apa care iese prima dată din hait (Crl, Cr). *Apa mai subțire care iese din hait înainte de a ieși grosul ei, trucul. Apa care vine întîi, fruntea haitului* (Crl); v. z ă t o n (3).
— Din germ. **Vorwasser.**
Fóștă s. f. Scîndură groasă de 5–6 cm (Ms).
Variantă: **poștă** 2.
— Din germ. **Pfosten** „scîndură groasă".
Front s. n. (În e x p r.) **Frontul plutei** = linia formată de lemnele cele mai lungi în partea dindărăt a unei table de plută (NȘ, Cr).
Fruntár s. n. **1.** Prima tablă a plutei (Br, Bh, GH). **2.** Stîlp care susține ulucul (Gm).
Frunte s. f. (În e x p r.) **Fruntea haitului** = apa care iese întîi din hait. v. f o r v a s.
Fruntíș adv. Înainte, cu fruntea înainte (GH, Pp). **A da lemnul fruntíș** = a-l da cu un capăt, cu *fruntea* înainte.
— Derivat de la **frunte** cu suf. *-iș.*
Fund s. n. Lopată la cîrma plutei (Vs, Br, Crl).
Fúndáție s. f. Podea, fundament la întăriturile de pe malul apei, deasupra căruia se pun bolovani, crengi, prundiș etc. (Cr).
Fúndină s. f. Podea la uluc (VM, Gm, Cr, Bor); v. i n i m ă, î n d r e a, p î n z ă, p o d i n ă.
Furá vb. I. T r a n z. (În e x p r.) **A fura cu țapina** = A sălta ușor cu vîrful țapinei un buștean, mișcîndu-l în direcția dorită (NȘ).
Fúrcă s. f. **1.** Unealtă de fier sau de lemn cu care se cojesc brazii (VM). **2.** Trunchi de brad desfăcut spre vîrf în două sau mai multe ramuri (Cr). *Brad cu furcă.*
Furduluí vb. IV. R e f l. (despre plută). A cîrmi pluta în așa fel încît ultima tablă, alunecînd în lături, își resfiră pe suprafața apei buștenii din care e alcătuită, ca degetele de la mînă. *Cînd ajungi pe o țărmure, se ține perelnicu* [prima tablă a plutei] *în loc, zadaru!* [ultima tablă a plutei] *se furduluiește și bocurul* [pluta] *stă pe loc* (VS).
— Din magh. **fordul** „a se întoarce, a se roti".
Furlău s. n. v. **forlău.**
Fusár s. m. Copac foarte gros la tulpină și foarte subțire în spre vîrf (Crl, Co).
—Derivat de la **fus.**
Futalău s. m. Cui de lemn în care se prinde cîrma plutei (Cl); v. c u c o ș, f o r l ă u, ț e c.
Fux interj., adv. „Comandă" prin care se fac atenți lucrătorii dintr-o echipă să miște cu țapinele bușteanul de la capătul cel gros, de la *huzăr* (cunoscut în toate localitățile anchetate). Ca adv. în e x p r. ca **A da fux, a fura fux, a prinde fux.**
— Cf. germ. **Fuchs, fuchsen** „a înșela, a trage pe sfoară"; cf. și interj. s.-cr. **fuk!** „hop, hopai!".

G

Galándăr s. n. **1.** Butuc pus pe marginea unui drum forestier. **2.** Perete de scîndură pe marginea canalului prin care iese apa din hait (Br).

— Din germ. **Geländer** „parmaclîc, ghizduri".

Galáț s. n. Lemn de o anumită grosime, care se transportă la Galați. Și **plută de Galaț** (Cr, Sl, Cl).

— Apelativ, de la numele orașului Galați; cf și turc. **kalas** „scîndură adusă în Turcia de la Galați".

Galión s. m. și n. Butuc lung pînă la 30 m, avînd circa 11—12m³ (Gm, Cr, Gl). [Pl. *galioni* și *galioane*].

— Din turc. **kalion**, gr. γαλεώνι

Gángă s. f. v. **gîngă.**

Gárga interj. Semnal prin care se anunță lucrătorii de la capătul de sus al ulucului că pot fi dați bușteni la vale (Ms, Ma, VM, Co, Chi, Gm, Cr, Sc, PG, Hn, Pp, Bor). Cînd dau drumul unui buștean pe uluc, lucrătorii de sus strigă **varda**!

Variantă: **carga** (Bh).

— Din ital. **caricare** „a încărca".

Garníz s. n. Gealău special pentru făcut șănțulețe în scîndură (Pr, Dc).

— Din germ. **Karnies** „idem".

Gateríst s. m. Lucrător la gater (Cr).

Găínă s. f. (În e x p r.) **Plută găină** = plută alcătuită din table cu două rînduri de butuci, plută cu „încărcătură" (Crl, NȘ, DA, Gm, Cr); v. g î s c ă.

Gălătuș s. m. Lemn scurt, de obicei cioturos, bun pentru foc (Pn, Cj, Gm, Cr, Hț, Bș, VB, Sb).

Gărdúș s. n. Întăritură de nuiele și pămînt pe malul apei (Bc).

Gătărîș s. m. v. **gateríst.**

Găvózd s. n. Pană de lemn bătută în tăietura făcută cu beschia, pentru a doborî copacul la pămînt (Ms, Crl).

Geámbaș s. m. Om voinic și șiret, conducător de plute.

Gemănár s. m. Trunchi de brad cu vîrful desfăcut în două sau mai multe brațe (Cr, Os).

Variantă: **gemenar** (Cr).

Gemenar s. f. v. **gemănar.**

Genúne s. f. Loc adînc în parcursul unui rîu unde, adeseori, apa se învîrte (GH, ȘD, Cj, DC, Cr, Hl, Bș, PG, Hn). *Genunea de la Crucea, de la Colaci, din Cheile Dornei; cea de la Crucea are 70 m adîncime*! (ȘD).

Germán s. m. **1.** Cui gros de fier, bătut pe fundul ulucului, pentru a micșora viteza lemnului care vine la vale (VS, Ms, Br, Crl, Ma, Cr, Gl, PG). **2.** Dispozitiv, numit pe alocurea *urs*, constînd dintr-un butuc gros, prins de o margine a ulucului cu un capăt, iar cu celălalt lăsat liber pe marginea opusă, de care se freacă buștenii corhăniți și-și încetinesc mersul (Crl). Și **german de lemn. 3.** Placă de fier cu trei sau patru colți, aplicată pe fundul ulucului, de care se freacă buștenii și-și micșorează viteza (Crl); v. c l i s ă, m î ț ă, ș p a n t ă, ș t r o n ț.

— De la numele etnic **german**, (procedeele acestea tehnice fiind aduse pentru prima dată la noi de lucrătorii germani).

Ghérnă s. f. Închisoare de plute, zahată (ViM).

— De la toponimicul **Gherla.**

Ghiáră s. f. Unealtă de fier pentru curățit coaja de pe copaci.

Ghidăráie s. f. Un fel de cerdac la baraca făcută de muncitorii forestieri din Maramureș (Ms, Cr, Chi). [Pl. *ghidării*].

Variante: **gadaraie** (PG), **gladaraie** (Gl).

— Cf. germ. **Gatter** „parmaclîc" + suf. *-ei.*

Gîngă s. f. Scobitură făcută în butuc cu toporul, în care se bagă vîrful țapinei la *voltat* etc. (Cr).

Variantă: **gangă** (Ms).

Gînj s. n. **1.** Nuia flexibilă, pîrlită în foc și răsucită, care servea altădată la legatul buștenilor dintr-o plută (Ms); v. p l o h u z. **2.** Sîrmă groasă pentru legat plutele, *șprangă* (Co, Gm, Hn). **3.** Al treilea butuc (numărînd de la margine) în tabla unei plute,

mai lung decît celelalte, de care se leagă tabla următoare (Cr). (În e x p r.) **A lua** [pluta] **în gînj** = a învîrti o tablă a plutei pe apă în aşa fel încît să vină cu partea mai îngustă, cu *buza*, la vale (Cr).

Gînjár s. m. **1.** Sîrmă groasă cu care se leagă între ele tablele plutei, şprangă (GH, NŞ, Co, Cr, Bş). **2.** Al treilea butuc (numărînd de la margine) în tabla unei plute, mai lung decît celelalte, de care se leagă cu sîrmă groasă tabla următoare; fiecare tablă are doi *gînjari* (Cr, Hl, Sc, Gl, Cl, PG); v. c h e u t o a r e, g î n j, p o ş t ă[2], ş p o n t, ţ u b l a n ţ.

— Derivat de la **gînj** cu suf. *-ar*.

Gîrnéţ s. n. Lemn tare, de rădăcină, din care se fac cozile de ţapină (Cr).

Gîrtán s. m. Poreclă dată plutaşilor de la munte de către plutaşii originari din satele aşezate mai jos de Piatra Neamţ (Cr).

Gîscă s. f. (În e x p r.) **Plută gîscă**=plută alcătuită din table cu două sau mai multe rînduri de butuci, plută cu „încărcătură" (Crl); v. g ă i n ă.

Gîzár s. m. **1.** Insectă care atacă arborii (Ms, VM). **2.** Copac atacat de insecte (VJ, VM).

— Derivat de la **gîză** cu suf. **-***ar*.

Gladaráie s. f. v. **ghidăraie.**

Glămbă s. f. Cîrlig de fier la capătul şprăngii, cu care se prinde pluta la mal (Ms); v. c a n c e.

Gráiner s. m. şi n. **1.** Lucrător german specializat în munca forestieră (Gl). *Un fel de oameni de prin Germania; vorbeau ca nemţeşte* (Ms). **2.** Lucrător specializat în munca la pădure, venit de la „margine", de la hotarul cu Italia. *Graineri erau oamenii aceia străini, care erau de la margine... de pe lîngă hotar cu Italia. Vorbeau aşa ca pe sloveceşte, dar amestecat vorbeau ei de rîndul lor. Nu era vorba chiar slovecească limpede; nu înţelegeai bine de-i rusească, ori slovecească, ori polecească. Lucrau la întreprinderi, erau meşteri aceia. Orice fel de lucru ştiau să construiască. Acuma s-au tras la locuinţele lor deunde au fost* (Ms). **3.** Lucrător forestier italian (Bh, IA). **4.** Podeţ ridicat peste uluc, pe care se circulă în timp ce se corhănesc buştenii. *Talienii i-au pus numele* [grainer] (VS). **5.** Ţapină de o construcţie aparte, pe care subiectul nu a putut să o precizeze. Asemenea ţapine erau aduse din Italia (Ms). **6.** Butuc gros la poarta haitului numită *şoştoacă*, prin care iese apa o dată cu plutele (Br). **7.** Sîrmă groasă, lungă de 30—40 m, cu un cîrlig la capăt, servind la ancoratul plutei la mal; şprangă (Br, Crl). **8.** Odgon de tei sau de cînepă pentru legat pluta la mal (PS). *Vorba aceasta este pe nemţeşte* (NŞ). **9.** Nuia flexibilă, pîrlită în foc şi răsucită, care se folosea înainte la legatul butucilor dintr-o plută, pentru ca aceasta să nu se desfacă în timpul mersului; gînj (Crl). **10.** Perete de scîndură la hait (străvilar), în care loveşte mai întîi apa (GH). **11.** Ţăruş de lemn cu ajutorul căruia se fixează butucul denumit *cordar* sau *pilhă* în partea din urmă a fiecărei table la plută (ŞD). [Pl. *graineri* şi *grainere*].

— De la primele trei sensuri, care stau în legătură cu numele provinciei Craina din Jugoslavia, unde trăiesc sloveni, alături de germani sau italieni, s-au derivat sensurile celelalte care denumesc obiecte sau procedee tehnice introduse pentru prima dată în munţii noştri de *graineri* sau *craineri* (Anal.). În aceeaşi situaţie se găsesc termeni ca g e r m a n, n e a m ţ, ş t r o n ţ.

Gránda interj. (În e x p r.) Tira-granda ! = trage mult, incontinuu. Semnal prin care se anunţă lucrătorii dintr-o echipă să tragă buşteanul în lungul lui, într-o mişcare neîntreruptă (Br); v. t i r a.

— Din ital. grande „mult"; în dial. veneţian **granda** „idem".

Grăinărésc adj. Care este specific *grainerilor* (GH, Crl, Cr, Gl, Cl, PG). (În e x p r.) Legătură grăinărească = un anumit fel de a lega două capete de odgon sau de şprangă, practicat de lucrătorii veniţi din Craina. Şi legătură găinărească (Cr). De aici, g ă i n ă, g î s c ă.

— Derivat de la grainer.

Grídă s. f. scîndură groasă de 6—7 cm (Ms).

— Cf. bg. gredá „bîrnă", s.-cr. gréda „idem" (Bern., p. 349).

Grif s. n. Par cu un fier ascuţit la un capăt, pentru ridicat buşteni sau pentru oprit pluta la mal (Crl, Ci, GH, NŞ, Co, Chi, Cj, Gm, Cr, Hl, Bş, Bh, IA).

— Din germ. Griff „mîner, toartă, coadă".

Grivulă s. f. v. crivulă.

Habáu interj v. **habauf.**

Habáuf interj. Semnal prin care se anunţă încetarea lucrului pe uluc în cazul cînd s-a produs vreo stricăciune, vreun accident, sau cînd e nevoie de o pauză pentru a se pune în ordine materialul lemnos adunat la gura ulucului (Ms, Vm, Cr, Chi, Gm, etc.). (În e x p r.) **Báuf ucinaş !** = se strigă atunci cînd s-a întîmplat vreun accident pe uluc (Ms). **Habău bizúni !**, **bauf bizúna !** (Bh, IA), **bauf vizúna !** (IA) = să se înceteze orice activitate pe uluc, căci cineva se află în mare primejdie. **Habău drecea, drecea !** = să se oprească lucrul pe uluc, pentru că e nevoie de o pauză spre a se pune în ordine lemnele sosite la gura ulucului (Ms, VS).

Variante: **Abauf** (Ms, Crl, Co, Sb, Sc, Gl, Cl, PG, Hn, Pp, Bor), **abăuf** (Gm), **ăbăúf** (PG), **báuf** (Sc, Sb, Pp, Ms, Ma, Hn, Bor, Bh, Gl, Cl, IA, Crl), **baúf** (Bh), **boaf** (PG), **habáu** (Gm), **habău** (Br, Ms, Cr, Chi, ViS, VM), **hăbau** (Ms), **hăbăuf** (Cr), **hăbăúu** (Cr), **îmbáuf** (Cl).

— Din germ. **aufheben** „a suspenda, a anula, a face să înceteze o acţiune ordonată anterior", imper. **hebe auf** !

Habău interj. v. **habauf.**

Hăbău interj. v. **habauf.**

Hăbăúu interj. v. **habauf.**

Hait s. n. **1.** Stăvilar, zăgaz pe parcursul unui rîu, avînd menirea de a reglementa debitul necesar de apă pentru plutărit. 2. Apa care porneşte o dată din stăvilar. *N-a venit încă haitul* (Br).

— Probabil din magh. **hajtani** (D. Acad.).

Hálbă s. f. Lemn foarte subţire (Ms).

— Din germ. **Halb** „jumătate".

Hamfău s. n. Lemn pus de-a curmezişul pe tînjală, putîndu-se mişca înainte şi înapoi. *La noi spunem hamfău, la Maramureş oriciuc* (Crl); v. **ş p i l v a g**, **ţ u f i r c ă** [Pl. *hamfăie, hamfauă*].

— Din magh. **hamfa** „idem".

Harbír s. 1. Plute sparte şi amestecate cu mîl, cu crengi etc. **2.** Bagaj, calabalîc (Co).

Harmăsár s. m. Lemn gros pus de-a curmezişul buştenilor care formează pluta, peste care se pun alte lemne, la pluta cu „încărcătură" (Cr); v. **b e r b e c**[3].

Háşcă s. f. **1.** Brad alb (Cr, Os). 2. Lemn gros cu multă apă într-însul (PG).

Háşchie s. f. v. **aşchie.**

Haştezéu s. n. Tractor pe şenile, folosit la desfacerea „închisorilor" de plute (Cr).

— De la iniţialele întreprinderii producătoare.

Hăbăuf interj. v. **habauf.**

Hăitáş s. m. Lucrătorul care îngrijeşte *haitul* (VS).

Hălcí vb. IV. T r a n z. A tăia un lemn dintr-o singură lovitură cu toporul (Os).

Hentéu s. n. Partea din urmă a sanciului (NS, Co). [Pl. *henteie*].

Heredéu s. n. Bucată de lemn nefolositor (NS). [Pl. *heredeie*].

Hîţă s. f. Torent pe unde se dau la vale lemnele de pe munte sau drum pe unde se tîrăsc buştenii cu vitele (Cr, Gl, PG, CI, Pp).

Variantă: **hîţoagă.**

Hîţoágă s. f. v. **hîţă.**

Hlom s. n. **lom.**

Hlomărie s. f. Loc acoperit cu vreascuri.

— De la **(h)lom** cu suf. *-ărie.*

Hlomurós adj. (despre un loc) Cu multe vreascuri pe el (ŞD, Cr).

Ho-o interj. Strigăt prelung, folosit de muncitorii la pădure cînd vor să ridice toţi deodată un butuc.

Hoárnă s. f. Copac răsturnat de vînt (Co). Şi pădure răsturnată de vînt. *Hoarnă-i ziceau bătrînii, acu-i spunem răsturnătură* (Co).

Hohí interj. v. **ohi.**

Holtău s n. v. **foltău.**

Homoáncă s. f. Hait, opust, stăvilar, zăgaz (Ms, Crl, GH, Co, Cr).
— Cf. ceh. **ham** „stîlp, pilon", **hamovati, hemovati** „a stăvili", **hamovačka, hemovačka** „obstacol" (Bern., p. 376).

Hoț s. m. (În e x p r.) **Hoțul apei** = locul unde apa-i adîncă și iute, firul apei. *Ia-o mai la hoțul apei!* (Crl); v. f i r, m a t c ă, ș f o r, ș i p o t, ș n u r, s t r u n g ă, t a l a n t.

Hózaș s. m. Plutașul care stă pe ultima tablă a plutei, dălcăuș (VS).
— Din magh.

Hreádă s. f. Stîncă colțuroasă la marginea apei, de care se pot izbi plutele (Crl).
— Din ucr. **hriáda.**

Hrésturi s. n. Vreascuri (PG).

Huc s. n. 1. Așchie care sare sub loviturile toporului (CO, Cr). 2. Pămînt ars care se aruncă iarna pe uluc sau pe o pantă, spre a evita alunecarea prea mare a buștenilor. (Br, Sl, Ma, GH). 3. Pantă, loc înclinat, pantă, mare la uluc (Ms, VS).

Hucár s. m. Lucrătorul care aruncă iarna pămînt ars *(huc)* pe uluc (VS, Ms, GH). *Hucarii țipă teara pe huc* (Ms).
— Derivat de la **huc** cu suf. *-ar.*

Hucărí vb. IV. T r a n z. A azvîrli pămînt ars *(teară)* pe o pantă, ca să se micșoreze viteza buștenilor corhăniți (GH).
— Derivat de la **hucar.**

Huiá interj. Semnal prin care se cheamă lucrătorii la masă (Gl).

Hústa interj. (strigată de două sau mai multe ori) Semnal prin care se anunță lucrătorii de la capătul de sus al ulucului să dea drumul la mai multe lemne la vale (Ms). (În e x p r.) **Cînetău husta, husta!** = atenție, să se dea mai multe lemne la vale pe uluc.
— Din ucr. **hústa** „des", „repetat".

Hup s. n. Manivelă care poartă pînza la gater (Bă). [Pl. *hupuri*].

Húzăr s. n. 1. Capătul gros al unui butuc (în toate localitățile anchetate). *Copacul trebuie să-l dai cu huzărul la vale pentru corhănit* (Hl). 2. Ultima tablă a plutei, *curar* (Sb, Hn).
Variante: **huzur** (Hl, Sc, Cl, Bh, Cl, Bor), **huzîr** (Chi).
— Din ucr. **huzer** „idem".

Huzăreáncă interj. Semnal prin care se anunță venirea unui lemn pe uluc cu *huzărul* înainte (Ms). **Și barda huzăreanca!** = idem (Ms).

Húzur s. n. v. **huzăr.**

Huzureán s. m. Buștean care vine cu partea mai groasă înainte pe uluc (PG, Hn, Ma, Br).
— Derivar de **huzur** cu suf. *-ean.*

Huzurí vb. IV. T r a n z. A tăia capătul gros al unui buștean, a-i tăia *huzărul* (Cr).
— Derivat de la **huzur.**

I

Iágăr s. m. Pădurar (VS).
— Din germ. **Jäger** „idem".

Iescár s. m. Brad putred, cu iască pe el (VS, Ms, Br, Bc, GH, Pp).
— Derivat de la **iască** cu suf. *-ar.*

Inimă s. f. (În e x p r.) **Inima ulucului, inima rizului** = podeaua ulucului. *Inima rizului* (= ulucului) *se face de fag, că nu scămește* (Ms); v. f u n d i n ă, p î n z ă.

Íniper s. m. v. **iper.**

Inșlós s. n. v. **înșlósăn.**

Inșlósăn s. n. Lemn care unește cei doi pereți de bîrne ai construcției de pe malul apei numită *cășiță* (Crl); v. a i n ș t i ț, a i n ș t r i h, ș f e r b o u n g.
Variantă : **inșlos** (PS).
Cf. Germ. **schliessen, Schloss** etc.

Iop s. n. v. **iops.**

Iops s. n. Proptea, lemn înfipt în pămînt ca să sprijine ulucul pe care să transportă butucii din pădure (VS, Ms, Br, Crl).
Variante: **iop** (VS) **liop.**

Íper s. m. Brad țepos, din fructele căruia se face rachiu (Cl, Gl, PG).
Variantă: **iniper** (Gl).

Î

Îmburdá vb. I. T r a n z. A doborî un copac la pămînt (Ms).

Îmbáuf interj. v. **habauf**.

Împăná vb. I. T r a n z. 1. A lega butucii cu sîrmă la ambele capete ale tablei, ca să nu se desfacă (Bh). 2. A priponi plutele la mal una lîngă alta, în aşa fel încît tablele din faţă ale mai multor plute să vină la un mal, iar cele din urmă la malul opus.

Împănătură s. f. „Închisoare" de plute, plute sfărîmate (Cr).

— Derivat de la **împăná**.

Împlîntáţie s. f. Plantaţie de puieţi de brad (IA, Hn).

Variantă: **plîntaţie**.

Încărcătúră s. f. 1. Mai mulţi butuci puşi deasupra unei table la plută; v. g ă i n ă, g î s c ă. 2. Lemne groase aşezate ca întăritură la coturile ulucului pe care se aduc butucii de pe munte în vale.

Închisoáre s. f. Plute desfăcute, încălecate unele peste altele, împiedicînd circulaţia pe apă; v. g h e r n ă, z a h a t ă.

Încreşţá vb. T r a n z. A face cu toporul o scobitură în tulpina unui copac înainte de a-l tăia cu beschia, a-i face o *ţapă* (Sl).

Îndreá s. f. Fundul ulucului, podeaua pe care se dau buştenii la vale (Br) v. i n i m ă, p î n z ă, p o d i n ă, r i z a n c ă.

Îngemănát adj. (În e x p r.) **Brad îngemănat** = brad a cărui tulpină se desface în două sau mai multe braţe (VS, PG); v. f e ş n i c, g e m ă n a r, î n f u r c i t, î n f u r c i t u r ă.

Înfurcít adj. (În e x p r.) **Brad înfurcit** = brad a cărui tulpină se desface în două sau mai multe braţe (VS, Ms); v. f e ş n i c, g e m ă n a r, î n g e m ă n a t, î n f u r c i t u r ă.

Înfurcitúră s. f. Brad a cărui tulpină se desface în două sau mai multe braţe (VS); v. f e ş n i c, g e m ă n a r, î n f u r c i t, î n g e m ă n a t.

Înţărcălát adv. Din loc în loc, ici şi colo. *Copacii* [atacaţi de insecte] *se taie înţarcalat, pentru de-a se băga musca-n ei* (Hl).

Întîmpinór s. m. Antrepenor, cel care conduce lucrările într-o pădure (Gl).

Înţurigá vb. I. T r a n z. A da caii îndărăt, strigînd *ptruu ţuric!* (Ms).

— Derivat din germ. **zurück** „înapoi".

J

Jalób s. n. 1. Canalul prin care ies plutele din hait (Br); v. c a n a l, f l u d ă r, r a d i e r, ş i n t a f ă l, ş l a i ţ.

Variantă: **jilov** (Crl).

— Din ucr. **jólib, jólob** „canal".

Jandár s. m. Butuc înfipt în pămînt pentru a sprijini lemnele dintr-o stivă (VS, Ms).

— Din **jandarm**.

Járcă s. f. Poreclă dată plutaşilor de la Piatra-Neamţ la vale, de către cei de la munte (PG).

Jarpán s. m. Poreclă dată plutaşilor de la Piatra-Neamţ la vale, de către cei de la munte (PG).

Jăchilár s. m. Băţ înfipt într-unul din butucii plutei, pe care îşi pune plutaşul hainele etc. (Co); v. s ă r c i e r.

— Derivat de la **jăchilă** „bagaj, calabalîc".

Jbănţuí vb. IV. T r a n z. A fixa butucii unei table de plută cu ajutorul unor cuie de lemn (la plutele din vechime) (Ch).

Jghiab s. n. Uluc prin care se dau lemnele de pe munte în vale (Gm, Cr, Bş). [Pl. *jghiaburi*].

Jilip s. n. Uluc pe care se dau lemnele la vale de pe munte (Sl, NŞ). *Jilip de apă* şi *jilip uscat* (NŞ). [Pl. *jilipuri*].

Variantă: **şlip** (VM).

— Din magh. **zsilip** „idem", care stă în legătură cu **jólib, jólob**, din ucr.

Jilóv s. n. v. **jalob**.

Jlaiţ s. n. v. **şlaiţ**.

Jmetelín s. m. O specie de brad nedefinită mai de aproape (ID).
Jneámăt s. n. Îngrămădire de plute sfărîmate, crengi, pămînt etc., aduse de apă şi depozitate la o cotitură a rîului (Bc, Ch, IA, Co, CI, Pn, Ci).
Joápă s. f. Creangă uscată, căzută la pămînt (Cr).
Jos interj. Semnal folosit în timpul mersului cu pluta, prin care se anunţă o plută care vine din urmă să-şi încetinească mersul îndreptîndu-se către malul apei spre a se freca de bolovani (Crl).
Jug s. n. 1. Lemn mai scurt decît *călădăul*, pe prima tablă a plutei, peste care se aşază cîrma (Crl, DA, Hl, Sc, Bh, CI). 2. Dispozitiv la gater în care se fixează pînza care taie scînduri.
Julău s. n. Unealtă pentru cojit copacii (ViS, VJ); v. răzuş, sapalău, şiler. [Pl. *julăie*].
Juvléică s. f. n. şofreică.

L

Lábă s. f. Întăritură făcută din lemne, pietriş, crengi etc., de o parte şi de alta a construcţiei numită *purif*, aproape de malurile rîului (Gm, Cr).
Lac s. n. Loc liniştit în apă unde se construiesc plute (Ms); v. hait.
Lágăr s. n. Lemn de grosime potrivită, folosit la încărcatul vagonetelor; cu un capăt se fixează pe vagonet şi cu celălalt pe pămînt, iar buştenii sînt rostogoliţi pe el cu ţapinele. v. balance.
Lanţ s. n. Sîrmă groasă cu care se leagă pluta, şprangă (Co, Cr, NŞ).
Laz s. n. Loc de pe care s-a tăiat pădurea (VS, Br).
Lăturáş s. m. Lemn pus pe marginea ulucului pentru a nu permite buştenilor corhăniţi să sară în lături (PG); v. argea (2) mărginar, strajă, viră.
Leáfă s. f. Lopată la cîrma plutei. *Cîrma are condei şi lopată sau leafă; noi zicem lopată, cei de pe Bistriţa zic leafă* (GH).
— Din germ. Lőffel „lopată".
Leásă s. f. Întăritură din nuiele împletite, de-a lungul unei ape (GH, Cr).
Legá vb. I. Tranz. A construi o plută.
Legătór s. m. Lucrător care construieşte plute (Crl, Cr, Co, Hn, Bh).
— Derivat de la lega.
Létea (În expr.) **Lemn letea** = lemn subţire, sub 23 cm grosime, folosit la fabricarea hîrtiei (Cr, Hl). *Asemenea lemne se trimit la fabrica Letea* (Hl).
— De la numele propriu Letea, devenit apelativ.
Limbă s. f. Fier ascuţit la cioflînc, care se bate în lemn (Ms, Crl, NŞ); v. pană.
Lióp s. n. v. iops.
Lom s. n. Vreasc, gătej (Ms, Ma, VM, Br).
Variantă: **holm** (Crl, VJ, PS, Co, Pn, ŞD, Cr).
— Din sl. **lomъ**.
Lot s. n. Porţiune de pădure pe care o taie o echipă de lucrători forestieri (PG); v. parcelă, plasă, porţie.
Luci s. m. Pin (IA). (În expr.) **Brad luc** = brad alb.
— Cf. sl. luča, rus. luča, lučina „aşchie de brad", ucr. lučýna „idem", ceh. louč „brad, lemn răşinos de brad" (Bern., p. 742).
Lújniţă s. f. Locul de la capătul de sus al ulucului unde se adună buştenii spre a fi apoi daţi la vale (VS, Ms, Br); v. bofîntău, buhal.
— Din ucr. **lučina** „poiană, loc unde s-a tăiat pădurea", un diminutiv **lučniţa** sau **lužniţa**.
Lungă interj. Semnal folosit de lucrătorii forestieri; probabil e sinonim cu **fux!** (Ml).
Lungón s. n. Lemn lung şi subţire.

M

Magazín s. n. Alimentele pe care le primeşte lucrătorul forestier pe timp de o săptămînă (Ms, Ci, Cl); v. premîndă.
Malarínă s. f. Un fel de topor cu gura lată, folosit la tăiatul crengilor de pe trunchiuri (NŞ, Hl, Gm).

Variantă: manolina (G.T.L., 64).

— Din ital. mannaia „secure, satîr", manalina „toporaş, bărdiţă".

Maneá s. f. Lemn nu prea lung, cam de 6—14 cm grosime, folosit uneori la ridicarea greutăţilor (Ms, Crl, NŞ, VM). [Pl. *manele*].

Maniculánt s. m. v. **manipulant**.

Manipulánt s. m. Conducătorul unei lucrări de exploatare forestieră; v. d r a g o m a n, z a v i ţ.

Variantă: **maniculant** (Br).

Manivelă s. f. Lemn care transmite mişcarea de la roata numită *buzdugan* la jugul cu pînza care taie scînduri (ŞD, Co); v. c o l ă t ă u, h u p, ş t a n g ă, ş u ş t a n g.

Manolínă s. f. v. **malarină**.

Marcá vb. I. T r a n z. A însemna hotarul unui parchet făcînd cioplituri cu toporul pe anumiţi copaci (Ms).

Marína interj. şi adv. Semnal prin care se anunţă lucrătorii dintr-o echipă să învîrtă buşteanul pe loc cu ajutorul ţapinelor (în toate localităţile anchetate din bazinul Bistriţei). Ca adv., în e x p r. **ca a da un lemn marina**.

Mariná vb. I. T r a n z. A da un lemn *marina*, adică a-l învîrti în acelaşi loc cu ajutorul ţapinei (Ms, Hl, Cr, Co, Gl, PG, Bor).

Mátcă s. f. (În e x p r.) **Matca apei** = firul apei, locul unde apa este mai iute şi mai adîncă (IA, Bh).

Măiúgă s. f. Ciocan pentru bătut „penele" uneltei numită cioflînc în buşteanul ce trebuie tras la vale cu vitele; v. p u s c ă.

— Din s.-cr. **maljuga**.

Mănúşă s. f. Lemn care susţine jugul cu pînzele la gaterul ţărănesc de apă (IA).

Mărgelá va. I. T r a n z. (învechit) A nivela buştenii la capătul din faţă al tabelei de plută, ca să se fixeze bine *chingile* (Cl).

Mărgelătúră s. f. Cioplitură făcută cu toporul la capetele din faţă ale buştenilor dintr-o tablă de plută, pentru a fixa mai bine *chingile*.

Mărginár s. m. şi n. 1. Lemn pus pe marginea drumului, a ulucului, a plutei etc. 2. A doua scîndură care se taie dintr-un butuc la gater (Cr).

Variantă: **mărginaş** (PG).

Mărgináş s. m. v. **mărginar**.

Măsurătór s. m. (În e x p r.) **Măsurător de plute** = funcţionarul silvic care are obligaţia de a determina volumul materialului dintr-o plută (Cr).

Ména interj. (se strigă de două sau mai multe ori) Semnal prin care se anunţă lucrătorii care muncesc la corhănitul buştenilor pe uluc să dea la vale cît mai multe lemne, pentru că treaba merge bine (Gm, Cl, Pp).

— Din ital. **menare** „a mîna, a face să meargă".

Meréu adj. (În e x p r.) **Lemn mereu** = lemn rotund, nedespicat (Pp, Cr, Co). **Pădure mereie** = pădure întinsă, imensă, continuă.

Métăr s. m. Compas cu deschizătura de un metru, folosit de lucrătorii de la pădure (Ms, Crl).

— Din germ. **Meter** „idem".

Metărár s. m. Lucrătorul forestier care taie lemne de foc în lungime de 1 metru (Ms).

— Derivat de la **metăr** cu suf. *-ar*.

Miez s. n. (În e x p r.) **Miez de capcă** = scobitură făcută cu toporul într-un trunchi, în care se introduce vîrful ţapinei la ridicat (Ms).

Mijlocár s. n. Tablă de la mijlocul plutei (În toate localit. din bazinul Bistriţei)

— Derivat de la **mijloc** cu suf. *-ar*.

Mîcegái s. m. v. **mîlcegai**.

Mîgláş s. m. Lucrătorul care ia în primire lemnul de la cărăuş şi-l aşază în grămezi (Ms).

— Derivat de la **mîglă** cu suf. *-aş*.

Mîglă s. f. Grămadă, morman de trunchiuri (Ms, Ma, DC, Crl). Şi (În e x p r.) **Stivă mîglă** sau **stivă la mîglă** = stivă clădită pe *mîzgari*; v. b u c i n.

— Cf. ucr. **megla** „grămadă de trunchiuri", magh. **magl(y)a** „idem".

Mîglí vb. IV. T r a n z. A aşeza butuci unii peste alţii în formă de *mîglă* (Hl).

— Derivat de la **mîglă**.

Mîglésc adj. (În e x p r.) **Încheietură mîglească** = un anumit fel de încheietură a bîrnelor care alcătuiesc pereţii la casă (Hl).

— Derivat de la **mîglă**.

Mîjă s. f. 1. Sevă de copac, mîzgă (Ms, Gm, Cl). 2. Scoarţă de copac (Bh). 3. Cerc concentric la trunchiurile de arbori (Cr).

Mîlced adj. (În e x p r.) **Lemn mîlced** = lemn cu multă apă în el, lemn care a stat mult timp în apă (Co, Pn, NŞ).

Mîlcegái s. n. Lemn ud, putregăios (Cr).

Variantă: **mîcegai** (PG).

Mîlcegăiós adj. Ud, cu multă apă. *Lemn mîlcegăios*.

— Derivat de la **mîlcegai** cu suf. *-(i)os*.

Mîlcezít adj. (În e x p r.) **Lemn mîlcezit** = lemn foarte greu (pentru că are foarte multă apă în el).

Mînz s. m. v. **mînzoc**.

Mînzóc s. m. Capăt de lemn care se adaugă unui butuc din plută, pentru a-l face mai lung (IA, DA, PG, NŞ); v. b î r c ă ţ ă l, c l e i ţ ă r.

Variantă : **mînz**.

Mîţă s. f. 1. Unealtă alcătuită dintr-un cîrlig gros de fier, prins pe o coadă de lemn, servind la rostogolitul buştenilor (VM, GH, Os, Hl, Vl); v. c ă ţ a u ă. 2. Potcoavă cu 4—6 colţi (sau *hacuri*), pe care lucrătorii la pădure sau plutaşii şi-o prind de încălţăminte ca să nu alunece în timpul muncii (Gh, Hl, Vl, Os, VM). *Mîţa are o placă, două torţi şi patru hacuri* (Co) ; v. p o t c o a v ă. 3. Placă de fier cu unul sau mai mulţi colţi, fixată pe fundul ulucului, pentru a micşora viteza lemnului corhănit (VS, Ma, Ms) ; v. c l i s ă, g e r m a n, ş p a n t ă, ş t r o n ţ. 4. Dispozitiv constînd dintr-un butuc greu, prins cu un capăt pe o margine a ulucului şi cu celălalt sprijinit pe marginea opusă, avînd rolul de a micşora viteza buştenilor corhăniţi ; v. b a l a r i n ă, u r s.

Mîzgár s. m. Lemn rotund, cojit, nu prea gros, pus de-a curmezişul pe drumurile de munte, spre a ajuta la alunecarea buştenilor la vale sau folosit drept căpătîi cînd se construieşte o plută, se clădeşte o stivă de butuci etc. 2. Lătunoi, scîndură de la marginea trunchiului intrat în gater, cu marginile neregulate (Ms, Br).

— Derivat de la **mîzgă** su suf. *-ar*.

Mîzgă s. f. Sevă de copac (NŞ, GH, Cr, Os, PG, DC). (În e x p r.) **Mîzga întîi** = seva bradului pînă în iulie; e mai abundentă. **Mîzga a doua** = seva bradului din iulie pînă în septembrie; v. m î j ă (1).

Mîzgărí vb. IV. T r a n z. A aşeza *mîzgari* de-a curmezişul drumurilor de munte pentru a uşura transportul lemnelor cu vitele la vale (Crl, Co). (În e x p r.) **Drum mîzgărit** = drum de munte cu lemne puse de-a curmezişul; v. d r u m.

Variantă: **mîzgui** (Co, NŞ, Gm, Cr, Hl).

Mîzguí vb. IV. v. **mîzgări**.

Mocnít adj. (În e x p r.) **Lemn mocnit** = lemn îmbibat cu apă, lemn *mîlced* (VJ).

Moldova s. (În e x p r.) **La Moldova !** = la stînga! Semnal folosit de plutaşi pe Siret, de la Focşani pînă la Galaţi, unde altădată acest rîu servea drept graniţă între cele două provincii romîneşti.

Moldoveni (În e x p r.) **La Moldoveni!** = la stînga! Semnal folosit de plutaşi pe Siret, de la Focşani pînă la Galaţi, unde altădată acest rîu servea drept graniţă între cele două provincii ; v. m o l d o v a.

Montá vb. I. T r a n z. A construi, a lega o plută (Ms); v. l e g a

Morocút s. n. Topor special, adus de lucrătorii italieni, nedefinit mai de aproape (Ms).

Mucegái s. n. Lemn putred, cu multă apă într-însul (PG).

Múche s. f. O parte a uneltei numită ţapină, care, la ridicatul buştenilor, se sprijină pe pămînt; *călcîiul ţapinei* (Ma, Os, Ms).

Muchér s. m. Lemn lung, pînă la 12 cm diametru (DA). (În e x p r.) **Plută de mucheri** = plută formată din lemne lungi, rotunde şi nu prea groase (NŞ).

— Derivat de la **muchie**.

Munér s. n. Beschie pentru un singur om (Ms).

Munte s. m. (În e x p r.) **La munte** = la dreapta ! Semnal folosit de către plutaşii de pe Bistriţa ; v. m u n t e n i, m u n t e n i a, p ă d u r e.

Muntenia (În e x p r.) **La Muntenia!** = la dreapta! Semnal folosit de către plutaşii de pe Siret (Gl); v. m u n t e, m u n t e n i, p ă d u r e.

Múrsă s. f. Sevă de copac (Ms); v. m î j ă, m î z g ă.

Musteáţă s. f. v. **mustereţi**.

Musteréţi (În e x p r.) **La mustereţi!** = semnal prin care se anunţă, la coturile apei, că pluta (de fapt din prima tablă a plutei) trebuie îndreptată, prin vîslire, în spre partea unde fundul rîului e mai ridicat, aşadar tocmai în spre malul contrar celui în care bate *firul apei*. Se evită astfel izbirea primei table de mal şi spargerea plutei (NŞ). *Cuvîntul îi de la musteaţă, pentru că musteaţa-i mai sus* (NŞ). Şi **Sus la musteaţă** (DA, Bh), **ţine la musteaţă** (Bh) **ţine musteaţa** (Hn).

Muştereáţă s. f. Seva de paltin care se bea pentru că-i dulce (Cl).

Muştí vb. IV. T r a n z. A repara stricăciunile la scocul de apă, astupînd găurile etc. (Ms).

N

Naţfaihí interj. v. **nesfaihi**.

Neamţ s. m. 1. Cui gros de fier, bătut pe fundul ulucului pentru a micşora viteza lemnului care vine la vale; v. g e r m a n (1), ş t o l. 2. Proptea la ulucul construit pe un teren accidentat (VS). 3. Par cu ajutorul căruia se doboară copacul tăiat cu beschia, cînd acesta nu cade singur. 4. Căpiţă mică de fîn, clădită pe un prepeleac (un brad tînăr, căruia i s-au lăsat cepuri cam de 10—15 cm, în care se pun palele de fîn).

— De la numele etnic neamţ, prin transformarea lui în apelativ (ca şi în cazul cuvintelor *german, crainer, galaţ, letea* etc.).

Nesfaihí interj. Comandă strigată sacadat de conducătorul unei echipe de lucrători forestieri la manipulatul buştenilor cu ajutorul ţapinelor, atunci cînd efortul echipei trebuie depus tot deodată.

— Din germ. **Eins+zwei+hi!**

O

Obîrládă s. f. Încărcătură la plută, lemne puse deasupra pe plută (VS).

— Din germ. **Oberladen** „idem".

Obîrşie s. f. Locul de la capătul de sus al ulucului unde se adună trunchiurile înainte de a fi date la vale (Pp); v. b o f î n t ă u, b u h a l, l u j n i ţ ă, p a r c a n ă[2].

Oblu adj. (În e x p r.) **Lemn oblu** = lemn care are cam aceeaşi grosime de la tulpină pînă aproape de vîrf. Şi **Pădure oablă** = pădure ai cărei copaci sînt cam de aceeaşi grosime (Crl, Ci, Cr).

Oborî vb. IV. T r a n z. A doborî un copac (Ms).

Ocináşă interj. v. **ucinaş**.

Ohí interj. 1. Semnal prin care lucrătorii de la uluc confirmă că au înţeles „comanda" care le-a fost transmisă anterior (Bh, Cl, Br, Ms, Bor, Cl, Hn, Pp, VŞ). 2. Semnal prin care se anunţă încetarea trimiterii lemnelor pe uluc, (Co, Cr, Gm). (În e x p r.) **Ohi drecea** = semnal prin care se anunţă încetarea lucrului pe uluc, pentru a se pune în ordine materialul lemnos corhănit la gura ulucului. **Ohi chira**, (tira) = semnal prin care santinelele anunţă oprirea unui buşten pe uluc; pentru continuarea lucrului e necesar ca o echipă de muncitori să vină şi să-l tragă deoparte.

Variante: **ahí** (Co, Gm, Cr, Sc), **hohí**.

— Cf. ital. **ohe!**

Olărí vb. IV. T r a n z. A rotunji cu toporul capetele trunchiului, pentru a-l feri de izbituri în timpul mersului la vale (Os, GH, Bh, Cr, Sc, CI, PH, Gl). *Faci capătul lemnului ca o oală* (NŞ).

Variantă: **olí**.

— Derivat de la **oală** cu suf.*-ări*.

Olí vb. IV. v. **Olărí**.

Opácină s. f. Cîrmă la plută (VS, Ms, Br).

— Din ucr. **opáčina** „vîslă, lopată".

Optáncă s. f. Lemn de 16 m lungime (VS).

Opúst s. n. Zăgaz, stăvilar, hait (NS, GH, Pp).

P

Páis interj. s. şi adv. 1. Semnal prin care se anunţă lucrătorii dintr-o echipă să tragă buşteanul cu ţapinele în lungul lui, săltîndu-l uşor de la pămînt (VS, Crl, Gm, Cr, Gl, Cl, PG, Hl, Sc, Pp, IA, Bor). (În e x p r.) **Pais înainte !** (Vs, Cr, Cl, Bor). **Pais înapoi !** (VS). Ca adv. (În e x p r.) **A da pais, a prinde pais** (Cr) **a trage pais** (Cl, Pp). 2. Capăt de lemn care se pune sub ţapină cînd se ridică un buştean (NŞ, Cl).

Pájişte s. f. Ţărmul drept al rîului unde se pot ancora plute (NŞ, Bh).

Paláncă s. f. Pădure doborîtă de vînt (Cr); v. c ă z ă t u r ă, d o b o r î t u r ă, p i c ă t u r ă, p l a v i e, r ă s t u r n ă t u r ă.

Palintár s. n. Masă în baraca muncitorilor forestieri, pe care se răstoarnă mămăliga (Str).

— Din ital. **polentaro**, de la **polenta** „mămăligă".

Palúga interj. Strigăt prin care conducătorul unei echipe anunţă pe lucrători să introducă ţapinele sub buşteanul pe care-l mînuiesc şi să ridice în sus, astfel ca lemnul alunecînd să se deplaseze în direcţia dorită (VS, Ms, Br, NŞ, Gm, Cr, PG, Hl, Bh). **Şi Paluga la pădure !** (Co).

Variante : **palunga** (Co), **păluga**.

— Din s.-cr. **poluga** „drug, manivelă", na **paloku** „bei der Hand".

Palúnga interj. v. **paluga**.

Pană s. f. 1. (În e x p r.) **Pană de cioflînc, pană la cioflînc sau pana cioflîncului** = fier lat, ascuţit la capăt, prins de cioflînc, care se bate cu toporul în buşteanul ce urmează a fi tras la vale cu ajutorul vitelor. 2 Partea lată a ţapinei, de la coadă pînă spre vîrful ei ascuţit (Co, Os, Cr). 3. Scîndură fixată pe *condeiul* cîrmei la plută (VM); v. l e a f ă 4. Unealtă de fier pentru cojit trunchiurile de brad (VM); v. j u l ă u, s a p a l ă u, r ă z u ş.

Páncină s. f. Partea putredă dintr-un trunchi (VS, Br, Ms).

Parcánă s. f. Locul de la capătul de sus al ulucului unde se adună trunchiurile de brad înainte de a fi date la vale (PG); v. b o f î n t ă u, b u h a l, l u j n i ţ ă, o b î r ş i e, p l a n c ă[2], z ă p o d i n ă.

Parcélă s. f. Porţiune de pădure tăiată de o echipă de lucrători forestieri (PG, Ia, Bh, Ma); v. p o r ţ i e, p l a s ă.

Párda interj. v. **varda**.

Partíe s. f. Echipă de lucrători forestieri (VS, Ms, Cr).

— Din germ. **Partie** „echipă".

Partifílu s. m. Şeful unei echipe de lucrători forestieri (VS).

— Din germ. **Partieführer**, probabil prin intermediu maghiar.

Páşte vb. III. T r a n z. (în glumă, despre plutaşii nepricepuţi). A scoate pluta din firul apei pe prundiş, unde ea se opreşte (Cr).

Pat s. n. Lemne puse unul peste altul în urma tablei din faţă a plutei, pe care se pot transporta diferite lucruri (Crl).

Patláj s. n. 1. Podeală de lemne puse în curmeziş pe căile de acces forestiere, pentru a se putea tîrî mai uşor butucii la vale (Cr, Pp, PG, Hn, Bh, VN). 2. Căpătîi pe care se clădeşte o stivă de lemne ca să nu stea direct pe pămînt (NŞ).

— Pentru etim. v. **pătlăji**.

Patrusprăceáncă s. f. Lemn lung de 28 m (VS).

Pădúre s. f. 1. (În e x p r.) **La pădure !** = la dreapta ! Semnal folosit de plutaşii de pe Bistriţa (Da, GH, NŞ, Cr, Gl, Cl, PG, Hl, Sc, Hn, Bh); v. m u n t e, m u n t e n i, m u n t e n i a. 2. (În e x p r.) **Pădure neagră** = pădure de brad (Vl).

Pălimár s. n. Funie groasă de tei cu care se legau altădată plutele la mal (NŞ, Gl, Cl).

Pălimărésc adj. (În e x p r.) **Legătură pălimărească** = un anumit nod folosit de plutaşi cînd vor să unească două capete de sîrmă (Gl, PG); v. g r ă i n ă r e s c.

— Derivat de la **pălimar**.

Pălimăréşte adv. (În e x p r.) **A lega două capete de sîrmă pălimăreşte** = aşa cum se legau altădată odgoanele numite *pălimare* (Gl, PG).

— Derivat de la **pălimar**.

Pălúga interj, v. **paluga**.

Păncinî vb. IV. T r a n z. A scoate cu toporul partea putredă dintr-un lemn,

dintr-o *pancină* (VS). *Lemnul auşuş* (= putred) *trabă păncinit cu securea din capătul cel gros, no! Cînd mergi pe el cu potcoava, cîntă a beteag. Lemnul tare cîntă mai vîrtos* (ViM).

Părédnic s. n. v. perednic.

Părétnic s. n. v. perednic.

Părétnică s. f. v. perednic.

Pătlăji vb. IV. Tranz. A pune lemne de-a curmezişul unui drum de munte, pentru a se putea tîrî mai uşor butucii la vale cu vitele, a face un *patlaj* (Cr, Gl, Cl, PG).

— Din sl. **podložiti** „a pune dedesubt, a aşterne".

Pătuí vb. IV. Tranz. A aşeza, a potrivi bine lemnele dintr-o plută, dintr-o stivă etc. (NŞ, Cr, Gm, Hl).

Penéşte adv. În formă de pană. *Ascut ţuiacul peneşte* (Cl).

— Derivat de la pană.

Peréchnic s. n. v. perednic.

Perédnic s. n. Prima tablă a plutei (VS, ViM, Ms, Br, Crl); v. b u z a r, f r u n t a r (1).

Variante: **păretnic, părednic, păretnică** (Crl), **perechnic** (Br), **perelnic** (VS), **perehnic** (Ms).

— Din ucr. **perednii** (-ia,-ie) „care stă înainte".

Peréhnic s. n. v. perednic.

Perélnic s. n. v. perednic

Perepústă s. f. 1. Uluc de scoborît buştenii la vale, avînd podeaua întreruptă din loc în loc, pentru ca buştenii să se tîrască acolo direct pe pămînt, micşorîndu-şi astfel viteza (MS). 2. Rămăşiţă dintr-un butuc, putregai, partea din lemn care se dă la o parte ca netrebuincioasă (VS).

—Cf. urc. **perepust** 1.„ trecere, trecătoare", 2. „jghiab, şănţuleţ, uluc pentru scurgerea apei"; **perepuskati** „a omite, a lăsa să treacă, **perepuskannia** „lacună, omisiune".

Perjár s. m. Poreclă dată plutaşilor de la Piatra-Neamţ la vale de către cei de la munte (Cr, PG); v. j a r p a n, g î r t a n, j a r c ă.

Perplín s. n. Canal de scurgere la hait, cînd acesta e plin cu apă (Crl); v. s t ă r p.

Perţ s. n. Canal, uluc, scoc pe care buştenii sînt mînaţi la vale cu ajutorul apei (VS).

Piáţă s. f. (În expr.) **Piaţă de apreciere** = porţiune de pădure căreia i se calculează volumul mediu şi serveşte ca unitate de apreciere pentru restul parchetului (GH). Şi **Piaţă de experienţă** (Gl sau **Piesă de esperienţă** (Cl).

Píca interj. (repetată de două sau mai multe ori). Semnal prin care conducătorul unei echipe anunţă pe lucrători ca, după ce au rostogolit buşteanul, să continue a-l mîna cu vîrfui ţapinelor (VS). *Îl voltezi* (lemnul) *şi pe urmă nu-l slăbeşti de loc cu ţapina.*

— Din ital. **piccare** „a înţepa, a pişca". Cf. şi germ. **picken** „idem", **pick !** „cioc !".

Pícă s. f. Unealtă cu care se cojesc copacii (ViS); v. b a i p i g, j u l ă u, p a n ă[5], r ă z u ş, s a p a l ă u.

— Din germ. **Picke** „cazma".

Picătúră s. f. Pădure doborîtă de vînt (Ms, Şi); v. c ă z ă t u r ă, d o b o r î t u r ă, p a l a n c ă, p l a v i e, r ă s t u r n ă t u r ă.

Piciór s. n. Cui de lemn cu care se fixează lemnul numit *jug* pe *călădău*, în partea din faţă a tablei de plută (Crl); v. f o r l ă u.

Píhlă s. f. v. **pilhă**.

Pihluí vb. IV. v. **pilhui**.

Pilhă s. f. 1. Lemn pus de-a curmezişul pe un drum de munte, cam din 3 în 3 metri, pentru a se putea trage mai uşor buştenii la vale cu vitele (Ms, Sl, Cr). 2. Bucată de lemn prevăzută la capete cu sîrme, funii de tei sau, mai înainte, cu gînjuri, servind la ancoratul plutei la mal (NŞ). 3. Funie groasă cu care se leagă pluta la mal (Br). 4. Lemn pus de-a curmezişul pe capătul dinapoi al unei table de plută, legat cu sîrmă de butucii de la marginea tablei (*mărginari*), avînd rolul de a împiedica desfacerea acesteia în timpul mersului pe apă (Cl, Hn, Bh). 5. Capăt de lemn pus sub călcîiul ţapinei, la ridicat (VS, Ms); v. t a m o s, p a i s[2]. 6. Lemn pus de-a curmezişul apei pe care se construieşte o tablă de plută (VS); v. p l i s ă[3].

Variantă: **pihlă**.

— Din ucr. **piliha** „butuc, căpătîi".

Pilhuí vb. IV, Tranz. 1. A pune de-a curmezişul pe un drum de munte lem-

nele numite *pilhe* (VS, Ms). 2. A priponi pluta la mal cu ajutorul unei *pilhe* (Crl). 3. A îndepărta pluta de la mal spre *şforul apei* cu ajutorul unei *pilhe* (Cr). 4. A pune pe capătul dindărăt al plutei butucul numit *pilhă* sau *cordar* (ŞD).

Variantă: **pihlui**.

— Derivat de la **pilhă**.

Pilót s. m. 1. Stîlp puternic, înfipt pe malul apei, de care se leagă plutele (VS); v. b a i l o n², c a z î c, p o c i u m b. 2. Lemn subţire din care se face *condeiul* la cîrma plutei (Cl).

Pilotán s. m. Lemn de grosime potrivită, din care se fabrică hîrtie (C').

— Derivat de la **pilot** cu suf. *-an*.

Pínten s. m. Construcţie alcătuită dintr-un lemn lung, sprijinit pe de lături pe nişte picioare, între care se pun crengi, bolovani de piatră, prundiş, spre a nu permite apei, în locurile domoale, să se resfire prea mult, împiedicînd astfel plutăritul (VS, GH, Cr, Crl). 2. Căpătîi, lemn scurt pus sub ulucul pe care se transportă buşteni de pe munte sau sub construcţia de pe malul apei numită *căsoaie* (NŞ).

Piteáuă s. f. Panglica ruletei pentru măsurat lungimea trunchiurilor etc. (NŞ).

Pitréc s. (În e x p r.) **A face pitrec** = pe Siret pluta este condusă nu de doi, ci de trei oameni; atunci se spune că *se face pitrec* (CI).

Pînză s. f. (În e x p r.) **Pînza ulucului** = fundul ulucului, alcătuit din unul sau mai mulţi buşteni cioplіţi bine, astfel ca lemnele corhănite să alunece uşor la vale (Cl); v. f u n d i n ă, i n i m ă.

Pîrjălniţă s. f. Locul unde a ars o pădure (VS); v. a r s u r ă, a r ş i ţ ă, p î r l i t u r ă.

— Derivat de la **pîrjol** cu suf.*-niţă*.

Pîrlitúră s. f. Locul unde a ars o pădure (Bc, Cr, Bh, Hn, IA, Bş, Ng); v. a r- s u r ă, a r ş i ţ ă, p î r j ă l n i ţ ă.

Plai s. n. Drum de munte cu lemne puse de-a curmezişul pe el, pentru a se uşura transportul buştenilor la vale. (Br).

Pláncă s. f. 1. Uluc simplu, făcut în mod provizoriu de-alungul unui torent (Ms, Br, Pn, Gm, Cr, Hl, Gl, Cl, PG, Pp, Bor); v. j i l i p, r o l, u l u c. 2. Locul de la capătul de sus al ulucului unde se adună trunchiurile înainte de a fi date la vale (Sb, Hn, Dc, VM); v. b o f î n t ă u, b u h a l, l u j n i ţ ă. (În e x p r.) **Plancă într-o ureche** = uluc cu o singură margine, cealaltă fiind înlocuită de înclinaţia pantei, căci *plăncile* se construiesc de-a coasta. **Plancă moartă** = plancă construită în mod provizoriu de-a lungul unui torent (Vt).

— Din germ. **Planke** „scîndură", **planken** „a împlăni cu scînduri"; cf. şi ucr. **planka** „scîndură".

Plancáci s. n. Bardă de cioplit (Ms).

Plásă s. f. Porţiune de pădure pe care o taie o echipă de lucrători forestieri (PG).

Plavá̦şcă s. f. Procedeu de transportare a buştenilor pe apă, lăsîndu-i să vină la vale singuri, în dezordine, nelegaţi în plute (VS, Ms).

Variantă : **plevaşcă**.

— Derivat de la **plavie** cu suf.*-aşcă*.

Plavie s. f. Pădure doborîtă de vînt (Chi); v. c ă z ă t u r ă, d o b o r î t u r ă, p a- l a n c ă, p i c ă t u r ă, r ă s t u r n ă t u r ă.

Plăiéş s. m. Pădurar (Bh).

Plăncuí vb. IV. T r a n z. 1. A construi o *plancă* de-a lungul unui torent (Gl, Cl). 2. A da lemne la vale pe *plancă* (VM). 3. A aduna trunchiurile la capătul de sus al ulucului numit *plancă* (VM) ; v. b u h ă l u i.

— Derivat de la **plancă**.

Plăveşti vb. V. T r a n z. A da lemnele pe apă în dezordine, a practica *plutăritul sălbatic*.

— Derivat de la **plavaşcă**.

Pleásnă s. f. Vîrf de brad care se taie cu tot cu crengi şi se lasă în pădure (Cr) ; v. c a l, c ă t u r, c r u c e, s p i c, v î r ş i a c.

— Acelaşi cu **pleasnă** „şfichi".

Plevá̦şcă s. f. v. **plavaşcă**.

Plisá vb. I. R e f l. A se aduna apă într-o baltă (Crl)

Plísă s. f. 1. Loc liniştit şi adînc în parcursul unui rîu, unde se construiesc plute (VS, Br, Crl). 2. Locul din pădure unde se adună lemnele spre a fi apoi transportate

cu maşinile sau cu căruţele (NŞ) 3. Lemn pus de-a curmezişul apei, pe care se aşază butucii cînd se construieşte o plută (DA, GH, Chi, Cr); v. m î z g a r, p i l h ă[6].

— Din ucr. **pleso** „bulboană, loc adînc într-o apă".

Plíşcă s. f. 1. Cui de lemn, un fel de pană, cu ajutorul căreia se fixează sîrma numită şprangă, cînd se leagă pluta la mal (VS, ViM, Br, Crl, DĂ, Co, Cr); v. f o r l ă u, p o i n o c. 2. Un băţ înfipt într-unul din butucii plutei, servind plutaşului drept cuier de pus hainele etc. (Co); v. s ă r c i e r, s c a u n. [Pl. *plişte*].

— Din ucr. **pliška** „pană de înţepenit, ic".

Plişcuí vb. IV. T r a n z. A lega două lemne cap la cap sau alăturea cu ajutorul unor *plişte* (Crl).

Variante: **plişchi** (VS), **prişcui** (Crl).

— Derivat de la **plişcă**.

Plişchí vb. IV. v. **plişcui**.

Plîntăţie s. f. v. **împlîntaţie**.

Plohúz s. n. Nuia flexibilă, pîrlită în foc şi răsucită, care servea altădată la legatul plutelor (Ms); v. g î n j, g r a i n e r[9].

Plúmbu (În e x p r.) **Varda plumbu!** = atenţie, vine pe uluc un lemn foarte mare (Cr).

— Cf. germ. **plump** „greoi, grosolan", **plumpsen** „a cădea greu, cu zgomot".

Plută f. (În e x p r.) **Plută de bocuri** = plută alcătuită din butuci mari (Cr). **Plută de butuci** (Br, Gl, Cl). **Plută de cánturi** = plută alcătuită din lemne cioplite în patru muchii (PG). **Plută de catarguri** = plută din butuci lungi pînă la 30 m (Gl, Cl). **Plută de condeie** = plută făcută din lemne nu prea groase, numite *condeie*, din care se fac cîrme. **Plută de comandă** = plută din lemne nedespicate la capete, cu lemne foarte bune, necrăpate (Cr). **Plută de cubătură** = plută din butuci groşi, din catarguri (Gl, PG). **Plută dubită** = plută care a stat mult timp în apă (Cl). **Plută de galaţ** = plută dintr-un anumit sortiment lemnos care se transportă la Galaţi. **Plută de galioane** = plută alcătuită de lemne numite *galioane*. **Plută găină** = plută cu tablele alcătuite din două sau trei rînduri de lemne, puse unul peste altul (Br, Crl, Cr). **Plută gîscă=plută găină. Plută groasă** = plută făcută din butuci mari (Gl, Cl). **Plută haşcă** = plută din lemne mari (PG). **Plută cu încărcătură=plută găină** sau **plută gîscă** (NŞ, Gl, Cl). **Plută de juleri** = plută alcătuită de lemne nu prea groase, numite şi *leţuri* (Gl, Cl). **Plută de largu** = plută construită din butuci foarte groşi, care se aduc de pe valea pîrîului Largu (PG). **Plută de lădoaie** = plută făcută din leţuri puse unul peste altul, două cîte două (Gl, PG). **Plută de letea** = plută din lemne subţiri cerute de fabrica Letea (PG, Gl, Cr, Gm). **Plută de leţuri=plută de juleri** (Gl, Cl). **Plută de manele** = plută alcătuită din lemne nu prea groase numite *manele* (Gl, Cl). **Plută de mucheri** =plută din lemne subţiri (Gm). **Plută de raiele**=plută din lemne subţiri şi lungi numite *raiele* (Cl, Gl). **Plută de strînsură** =plută alcătuită din lemne aduse de apă şi depozitate pe la coturi etc. (NŞ). **Plută de şiruri** = plută făcută din lemne numite *şiruri* sau *şirinuri* (Cr, Gl). **Plută verde** = **plută dubită** (Cl, NŞ).

Plutărít s. n. (În e x p r.) **Plutărit sălbatic** = transportul buştenilor pe un rîu de munte nu sub formă de plute, ci în neorînduială, la întîmplare (Ms, GH).

Poártă s. f. (În e x p r.) **A se pune poartă** (despre lemne)=a se aşeza în curmeziş cînd vin la vale (Bor).

Pociúmb s. m. Stîlp gros de care se leagă plutele la mal (Br, Ms, Crl, Pn, Cr); v. b a i l o n[2], c a z î c, p i l o t.

Pocláş s. n. Gătej, vreasc (VS).

Pod s. n. Plută din butuci peste care se aşezau scînduri şi se transportau la Galaţi, pe vremea exploatărilor făcute în folosul turcilor (Gl); v. c l e ş t e.

Podá vb. I. T r a n z. A împinge lemnele cu ţapina în rîu, spre a construi o plută (Crl).

Podíjdiţă s. f. Lemn pus pe marginea ulucului pentru a nu permite buştenilor corhăniţi să sară în lături (Ms); v. a r g e a[2], l ă t u r a ş, m ă r g i n a r, s t r a j ă, v î r ă.

Variantă: **podijghiţă**.

Podíjghiţă s. f. v. **podijdiţă**.

Pódină s. f. Fundul ulucului pe care se transportă buştenii de pe munte în vale (Pp); v. f u n d i n ă, i n i m ă, î n d r e a, p î n z ă, r i z a n c ă.

Poiánt s. n. Cui de lemn cu ajutorul căruia se fixau înainte gînjurile la plută (Gl).

— Din turc. **paianta**.

Poinóc s. b. v. **boinoc.**
Poinóg s. n. v. **boinoc.**
Pociúmb s. m. Stîlp pe malul apei de care se leagă plutele (Br, Ms, VS, Crl, Pn, Cr); v. b a i l o n[2], c a z î c, p i l o t.

Ponój s. n. Butuci în forma unei table de plută, prinşi cu un capăt de marginea canalului numit *şlaiţ*, prin care iese apa şi plutele din hait, şi cu celălalt lăsat liber pe apa rîului; cînd vin plutele din hait, tabla aceasta le ajută să se înscrie în curentul de apă al rîului (VS); v. f l u d ă r[1], r a c l ă p l u t i t o a r e.

— Din ucr. **ponoži.**
Poríf s. n. v. **porih.**
Poríh s. n. **1.** Construcţie alcătuită din unul sau mai mulţi buşteni, puşi de-a curmezişul unei ape curgătoare sub forma unui prag, cu scopul de a micşora viteza apei sau de a crea *bălţi* sau *dolii* unde pot fi construite plute (Ms, Br) **2.** Porţiune de drum forestier cu lemne puse de-a curmezişul, cam din doi în doi metri, pentru a se uşura transportul buştenilor la vale (MS).
Variante: **porif** (Ms, Br, Crl, Cr, PG), **porimf** (Cl), **puric** (Gl), **purif** (Crl), **purih** (VS).
— Din ucr. **porih** „prag"; fig. „cădere de apă".
Porímf s. n. v. **porih.**
Pórtaş s. n. Schelă, loc pe malul apei unde se depozitează lemnul şi se construiesc plute (VS).
— Din magh.

Pórţie s. f. Porţiune de pădure pe care o taie o echipă de lucrători forestieri (PG, IA, Bh); v. l o t, p a r c e l ă, p l a s ă.
Póştă[1] s. f. Santinelă pe marginea ulucului pentru supravegherea desfăşurării normale a muncii (VS, Ms, Br, Gm, Cr, Gl, Cl, PG); v. s a n t i n e l ă, v a r d ă, v ă r d a ş.
— Din germ. **Posten** „santinelă".
Póştă[2] s. f. 1. Scîndură groasă de 5—6 cm (Sl, Ms). **2.** Butuc mai lung în tabla unei plute, de care se leagă cu sîrmă tabla următoare (Gm); v. c h e u t o a r e, g î n j, g î n j a r, ş p o n t, ţ u b l a n ţ.
— Pentru sensul 1, cf. germ. **Pfosten** „scîndură groasă".
Potcoávă s. f. Bucată de fier cu mai mulţi colţi, pe care lucrătorii la pădure şi-o prind de încălţăminte în timpul iernii, ca să nu alunece (Ms, Crl, Cl, VN, Bor); v. m î ţ ă[2].
Premîndă s. f. Alimentele pe timp de o săptămînă pe care le primeşte muncitorul forestier de la întreprinderea unde lucrează (VS); v. m a g a z i n.
Prici s. n. Lemn care se pune în afara peretelui la baracă, pentru a se putea bate pămînt între el şi scîndurile barăcii (Chi) [Pl. *priciuri*].
Prisácă s. f. Şiră de găteje, de crengi, care rămîn după ce a fost cărat tot lemnul dintr-un parchet (VS).
Príşcă s. f. v **plişcă.**
Prişcuí vb. IV. v **plişcui.**
Prízmă s. f. Grindă patrată (Ms) sau cioplită pe două feţe (VD).
Próbă s. f. Arbore pregătit anume ca insecta numita *bostriţă* să-şi depună în el ouăle, care apoi sînt distruse (Crl).
Prodúşcă s. f. Lemn scurt şi nu prea gros, folosit la transportul buştenilor (IA).
Prútco interj. (În e x p r.) **Claiho prutco, crivula** = atenţie, vine pe uluc un lemn strîmb cu mare iuţeală (Ms). **Prutco bilanu** = vine iute un lemn greu pe uluc (Ms).
— Din ucr. **prudko** „iute, repede".
Punte s. f. **1.** Trunchi doborît, cu crengile tăiate, cojit, dar necurmat în butuci (Ms, VM). 2. Lama ţapinei (Ms). 3. Partea mai lată a potcoavei folosite de lucrătorii forestieri, pe care stă talpa piciorului (Ms).
Puríc s. n. v. **porih.**
Puríf s. n. v. **porih.**
Puríh s. n. v. **porih.**
Púscă s. f. Ciocan de fier cu care se bate pana cioflîncului în buşteanul care se tîrîie cu boii la vale (VS, Ms, Crl).

Rac s. m. Construcţie pe malul apei, alcătuită dintr-un butuc gros, sprijinit pe nişte lemne numite picioare, între care se pun crengi, pietriş etc., ca să nu permită apei să se resfire şi să îngreuneze astfel plutăritul (Bh, IA, Sb, Gl, PG, Cr, Crl, Br); v. l e a s ă. 2. Umflătură pe trunchiul unui copac (Ms).

Ráclă s. f. 1. Tablă la plută (Cl). 2. Porţiune de uluc (pe care vin lemnele de pe munte în vale) cît ţine lungimea unui singur lemn între două *căşiţe* (picioare care susţin ulucul) (Co, Gm, Gl, Cl, PG, Bor). (În e x p r.) **Raclă plutitoare** = ponoj, fludăr[2] (GH).

Radiér s. n. Canalul prin care iese apa din hait (PG); v. c a n a l, f l u d ă r, j a l o b, ş i n t a f ă l, ş l a i ţ, ş p r a i ţ. [Pl. *radiere*].

Rágilă s. f. Piatră zgrunţuroasă care periclitează mersul plutelor (GH, Sc).

Raiá s. f. Lemn rotund, lung aproximativ de 20—22 m şi gros de 35—37 cm (Co, Pn, GH, Cl); v. ş i r i n, m a n e a. [Pl. *raiele*].

— Din germ. **Rahe** „idem".

Raelúţă s. f. Lemn rotund, lung de 16—18 m, avînd cca. 0,45 m³.

Variante: reluţă, (DA), riluţă (Crl).

— Diminutiv de la raia.

Rámă s. f. Lemnul de pe marginea tablei de plută (Ms); v. a r g e a.

Rámpă s. f. Locul unde se adună lemnul pentru a fi încărcat în căruţe, camioane, vagonete forestiere etc. (Hl, Gh, Cl). Şi **rampă de încărcare, rampă de sortare.**

Rárişte s. f. Pădure rară (Cr).

Răcăluí vb. IV T r a n z. A îndrepta butucii la *răcaş*, a-i pune în ordine (Hn); v. d r e c e l u i, r ă c ă ş i, r i c t u i.

Răcáş s. n. Locul de la capătul de jos al ulucului unde se adună în grămezi materialul lemnos corhănit (Co, Pn, Vm, Cr, Chi, Sl, Ma, Ms, Br); v. t a s o n.

— Din magh. rakas „morman, grămadă".

Răcăşán s. m. Lucrătorul care munceşte la răcaş, punînd în ordine materialul lemnos corhănit (VS, Ms).

— Derivat de la răcaş cu suf.*-an.*

Răcăşí vb. IV. T r a n z. 1. A pune în ordine lemnele venite pe uluc la *răcaş* (Cr); v. d r e c e l u i, r i c t u i, r ă c ă l u i. 2. A împrăştia lemnele (Sl).

Variantă: răcăşuí.

— Derivat de la **răcaş**. Sensul 2 a rezultat prin confuzie cu *a răvăşi.*

Răcăşít adj. Imprăştiat. *Lemne răcăşite prin curte* (Sl).

Răcăşuí vb. IV. v. **răcăşi.**

Răcoánţă s. f. Drug de fier (un fel de ţăpuşă), prins vertical pe perinocul vagonetului de cărat buşteni, avînd rolul de a sprijini buştenii încărcaţi (Gl, PG, Cl, Cr). *Taleneşte se cheamă răcoanţă* (PG).

— Din magh. rakonca „un fel de proptea (furcă) de susţinere la car; ţăpuşă, crăcană".

Răctăluí vb. IV. v. **rictui.**

Răgălíe s. f. 1. Cioată scoasă din pămînt cu tot cu rădăcină, folosită ca lemn de foc (Ms, Pn). 2. Lemn doborît de vînt (Br). 3. Umflătură pe tulpina unui copac (Co). 4. Stîncă sub apă unde se formează vîrtejuri (Cl). 5. Om mic de statură, pitic (Co).

Răgăzoáie s. f. Buştean putred, care nu poate fi folosit la nimic (Cr).

Rămpáş s. m. Lucrătorul care încarcă vagonetele forestiere la rampa de încărcare (Br).

Răritúră s. f. Poiană în pădure (Cl).

Răsturnătúră s. f. Pădure răsturnată de vînt (Cl, Co); v. c ă z ă t u r ă, d o b o r î t u r ă.

Răzănánt s. m. v. **rizonant.**

Răzúş s. n. Unealtă de lemn sau de fier cu care se desprinde coaja de pe copaci (NŞ, GH, Cr); v. j u l ă u, s a p a l ă u, ş i l e r, p i c ă.

Relúţă s. f. v. **raeluţă.**

Restéu s. n. Cui de lemn în care se prinde cîrma plutei (GH, PG) sau se fixează lemnul numit *jug* pe călădău, la prima tablă a plutei (Bh, Hn, Hl, Co, Pn, DA); v. b o i n o c[2], f u r l ă u, f u t a l ă u, t i u z.

Rictuí vb. IV. T r a n z. A pune în ordine lemnele la ţason (Co, GH, Cr, Gm, Chi, VS, Bor); v. d r e c e l u i, r ă c ă l u i, r ă c ă ş i.

Variantă: răctălui.

— Din germ. richten „a îndrepta, a alinia". Varianta răctălui cuprinde suf.-*ălui*.

Rictălău s. m. Lucrătorul care munceşte la gura ulucului, la *răcaş* sau *tason*, şi pune în ordine buştenii veniţi pe uluc.

— Derivat de la rictălui.

Ríglă s. f. Lemn gros de 6 cm (Co, Cr).

Riglí vb. Tranz. A face dungi într-un lemn cu un gealău special (GH).

Rilúţă s. f. v. raeluţă.

Riz s. n. Uluc pe care se dau drumul buştenilor la vale de pe munte (Ms, VS, Ma, Sl).

— Din germ. Riese „idem".

Rizáncă s. f. Podeaua ulucului, fundul ulucului pe care se dau drumul buştenilor la vale de pe munte (Ms); fundină, îndrea, inimă.

— Derivat de la riz cu suf.-ancă.

Riză s. f. Uluc pe care se dau buştenii la vale de pe munte (Hl, Pp, Cl, Cr).

— Din germ. Riese „uluc".

Rizuí vb. IV. Tranz. A construi un uluc (Pp).

— Derivat de la riz(ă).

Rizonánt s. m. Lemn de calitate superioară, fără *cepuri* (Gl).

Variantă: răzănant (Gl).

Rîntuzí vb. IV. Tranz. A reteza în bucăţi un trunchi de copac, a curma, (ViM, VS).

Rînuí vb. IV. Tranz. A da lemnele la vale pe uluc (Br).

— Din germ. rinnen „a curge", die Rinne „jghiab, uluc, canal".

Rostá vb. I. Tranz. A rotunji capetele unui butuc cu toporul (Sl); v. ciuli, olări, oli, şpronţa, ştronţa, teşi, tivi.

Rostí vb. IV. Tranz. 1. A găuri un lemn cu sfredelul (Bh, Hl, Cl). 2. A tăia cu toporul marginea unui butuc (Cr); v. rosta.

Rugumáşcă s. f. Rugumătură, bucăţelele de lemn care cad sub ferăstrău (Cr).

Rúlă s. f. Uluc pentru scoborît buştenii de pe munte (GH, NŞ, Sl, Cr).

Runc s. n. 1. Locul de pe care s-a tăiat pădurea (Vs, Br, Cr, Chi, PS). 2. Ridicătură cu podiş deasupra (Cr). 3. Pămînt pentru păşune, în proprietate obştească (PS).

S

Sal s. n. Plută mare care merge pe Siret (NŞ, Gl, Cl). [Pl. *saluri*].

— Din turc. sal „plută".

Santineá s. f. v. santinelă.

Santinelă s. f. Lucrător care stă de pază la uluc, anunţînd eventualele stricăciuni transmiţînd semnalele folosite aici etc.; v. poştă, vartă, vărdaş.

Variantă: santinea.

Sapalău s. n. Unealtă folosită la jupit coaja de pe trunchiuri (MS, VS, Ma); v. julău, răzuş, şiler.

Sapínă s. f. v. ţapină.

Sarsámuri s. (numai la plural) Uneltele tăietorilor la pădure, ale plutaşilor etc. (Co, Cr, Crl).

Săhélbe s. f. 1. Pădure tînără şi foarte deasă. 2. Locul unde s-a tăiat de curînd o pădure (Ms, Ci, Crl, Br, Vs, PS, Mo).

— Din ucr. sehelba „loc despădurit" (Drăg., p. 209).

Sălciér s. n. v. sărcier.

Sălhă s. f. v. sîlhă

Sărciér s. n. Băţ înfipt într-unul din butucii plutei, în care îşi pune plutaşul hainele sau alte obiecte, în timpul mersului pe apă (Br, DA, Hl, Cr, Gl, Hn, Bh); v. scaun² plişcă².

Variante: sălciér, sercier.

Sérciér s. n. v. sărcier.

Sărítă s. f. v. săritoare.

Săritoáre s. f. Ultima raclă a ulucului, puţin ridicată în sus, de unde trunchiurile cad în *tason* (sau *răcaş*), făcînd un salt prin aer (VM).

Scáun s. n. 1. Lemn pus de-a curmezişul pe capătul din faţă al fiecărei table la

plută (ViM, NŞ); v. c ă l ă d ă u, c h i n g ă. *Scaun, cădădău sau chingă îs toate una. Scaun spun cei de pe Bistriţa* (NŞ). 2. Băţ înfipt într-unul din butucii plutei, în care îşi pune plutaşul hainele etc., în timpul mersului pe apă (Ms, Crl); v. s ă r c i e r. 3. Butuc pus pe pămînt sub uluc ca să-l susţină; se mai cheamă şi *talpă*. 4. Lemn lung de doi metri, pus peste *călădău*, în partea din faţă a primei table la plută, pe care se prinde cîrma (Crl); v. j u g.

Schélă s. f. Loc pe malul apei unde se construiesc sau se ancorează plute la mal în drumul lor către fabricile de cherestea (Cr, IA). (În e x p r.) **Schele de emitere** (AT, 321). **Schele de legare** = schele unde se construiesc plute. **Schele rezervate** = schele aparţinînd unor anumiţi negustori, unor anumite întreprinderi forestiere (Gl). **Schele de tránzic**=schele unde plutele fac o mică întrerupere din drumul lor (Cr). **Şi schelă de expediţie** (Crl).

Variante: **şchelă** (Crl, Hl, Sb, Bh), **ştelă**.

—Din ital. scala, prin intermediul turc., grec, etc.

Scoc s. n. Uluc pe care se scoboară lemnele de pe munte în vale. (În e x p r.) **Scoc într-o ureche**=scoc cu o singură margine, construit de-a coasta (Ms). **Scoc de apă**=scoc pe care trunchiurile sînt mînate cu ajutorul apei (Ms, VS). **Scoc uscat** = scoc obişnuit, fără apă (Ms).

Secţioná vb. I. T r a n z. A tăia, a curma un copac în mai multe bucăţi (Crl).

Secţionatór s. m. Muncitorul care retează butuci (Crl, Cr).

Serédnic s. n. Tablă din mijlocul plutei (Ms, Br); v. m i j l o c a r.

Variante : **serehnic, serelnic.**

— Din ucr. **serednii** (**-ia, -ie**) „de mijloc, mijlocaş".

Sfor s. n. v. **şfor.**

Sgranţ s. n. Piatră mare sub apă, care periclitează plutăritul (GH).

Signál s. n. Semnal, comandă folosită de lucrătorii forestieri în diferite momente ale lucrului la pădure (Ms, Br).

— Din germ. **Signal** „idem".

Siguránţă s. f. Sîrmă groasă pentru ancorat pluta la mal, şprangă (Cr).

Sihlán s. m. Brad lung şi subţire, uneori uscat (Br, VS).

Sihlă s. f. 1. Pădure tînără şi deasă (Pn, Co, Cr, Cl, PG, Bh, IA). 2. Trunchi de copac cu diametrul aproape egal la ambele capete (Crl).

Sihléte s. f. Pădure deasă de brad, cu copaci subţiri, buni de făcut cîrme pentru plute (Co).

Sihliş s. n. v. **sihlă.**

Sihlişte s. f. v. **sihlă.**

Silhă s. f. v. **sihlă.**

Sîn s. n. (În e x p r.) **Pluta face sîn**=adică, la coturile apei, cînd tablele plutei nu-s legate bine unele de altele, ele ies în afara firului sau *şforului* apei şi se izbesc de mal; de aceea, plutaşii trebuie *să păzească sînul plutei* (NŞ, Cr).

Sîrlă s. f. Tufiş, hăţiş (Vl).

Slobozí vb. IV. T r a n z. A da buştenii la vale de pe munte, a corhăni (VJ, Sl, Ms, Ma).

Sluhár s. m. v. **sulhar.**

Smídă s. f. 1. Loc de pe care s-a tăiat pădurea, acoperit cu smeură, rugi de mure, brăduţi etc. (Co, Bh, IA). 2. Loc prăpăstios, unde cu greu se poate pătrunde (Cr).

Variantă : **zmidă** (Ng, Fc, Cl).

Sócaci s. m. Lucrător care are grijă de cabana lucrătorilor forestieri, le pregăteşte hrana etc. (Bh); v. c a i m a n, c u h ă r, f o c a r.

Solzí vb. IV. T r a n z. A coji un trunchi de brad etc. (VJ).

Soltá vb. I. v. **sorta.**

Soltár s. m. Muncitor care aşază scîndurile sau butucii după anumite categorii (Sl, Ms).

— Derivat de la **solta.**

Soltatór s. m. Muncitorul care aşază materialul lemnos după anumite categorii (Br).

Soltărí vb. IV. T r a n z. A aşeza meterialul lemnos după anumite categorii.

Sonétă s. f. Instalaţie cu ajutorul căreia se bat stîlpii în pămînt la construirea unui pod, a unui hait etc. (PG).

— Din fr. **sonnette** „idem".

Sorb s. n. Loc adînc în albia unui rîu, unde apa se învîrte.

Sortá vb. I. T r a n z. A aşeza butucii sau scîndurile după calitate, formă etc. (NŞ, Co, DA).

Variantă : **solta.**

Sortáre s. f. Operaţia de alegere a lemnelor după dimensiuni, atunci cînd se construieşte o plută etc. (Cr).

Sortatór s. m. Muncitor la gater care hotărăşte, respectînd planul, ce fel de scîndură trebuie să se producă (Cr).

Spárge vb. III. R e f l. şi T r a n z. (despre o plută) A desface o plută prin izbirea ei într-un mal, stîncă, în altă plută etc. (Crl).

Spíc s. n. Vîrf de brad (PG, Cl).

Splínă s. f. Proptea la uluc, lemn înfipt în pămînt care sprijină *bailonul* (NŞ); v. i o p s.

Spráng s. f. v. **şprangă.**

Sprontuí vb. IV. v. **şpronţa.**

Státie s. f. Schelă, loc pe malul apei unde se construiesc sau se ancorează plute.

Stărp s. n. Poartă laterală la hait pe unde nu trec plutele, ci numai apa care se adaugă după ce haitul e plin (PG).

Stívă s. f. Grămadă de lemne aşezate într-o anumită ordine (Sl, Ms etc). (În e x p r.) **Stivă bucin** = stivă clădită direct pe pămînt, în formă rotundă spre vîrf (Co, Pn). **Stivă mîglă** (NŞ, Gm) sau **Stivă la mîglă** (Cr) = stivă construită pe lemne rotunde şi nu prea groase numite *mîzgari*. **Stivă la tejghea** = stivă construită dintr-un rînd de mîzgari, peste care se pun butuci, apoi iar mîzgari şi aşa mai departe (Cr). **Stivă cadril** sau **cadrel** = **stivă la tejghea** (Gl, Cl). **Stivă rînduri** = **stivă la tejghea** (CO, NŞ).

Stivár s. m. Lucrătorul care clădeşte stive de butuci, de scînduri etc. (GH).

— Derivat de la **stivă** cu suf, *-ar*.

Stivuí vb. IV. T r a n z. A aşeza lemnele în formă de stivă (VN, PG).

Stivuitór s. m. Lucrător care clădeşte stive (Co, Chi, Cr).

— Derivat de la **stivui** cu suf. *-tor*.

Stop (În e x p r.) **Stop definitiv** = **habău bizuni**. Semnal prin care se anunţă încetarea oricărei activităţi de-a lungul ulucului (Ms).

Strájă s. f. Lemn pus pe marginea ulucului, a unei ape sau a unui drum forestier (GH, Pp, Pn, CI); v. m ă r g i n a r, g a l a n d ă r.

Strînsúră s. f. Lemnărie provenită dintr-o plută spartă (Crl).

Stronţá vb. I v. **ştronţa.**

Strúngă s. f. (În e x p r.) **Strunga apei** = firul apei, locul unde apa e mai adîncă şi merge mai iute (CI, Crl, Cr); v. a l b i e, h o ţ, m a t c ă, ş a r, ş f o r, ş i p o t, ş i v o i, t a l a n t, v i r.

Struţ s. m. 1. Brăduţ pus pe ultimul buştean care se scoate dintr-un parchet (Cr, PG). 2. Bacşişul pe care îl primeau lucrătorii forestieri la începutul sau la terminatul tăierii unei păduri (Cr, PG). 3. Băţ cu o batistă legată în vîrf, pus pe acoperişul unei case în construcţie. 4. Buchet de flori.

Stupós adj. (despre copaci) Scorburos, cu gaură, boşted (Co, Cl).

Sulhár s. m. Lemn rotund, folosit la făcutul gardurilor etc. (NŞ, Co, Chi, Bc, Sb).

Variantă : **sluhar** (Bc, Sb).

Supraînălţáre s. f. Lemne puse ca întăritură la coturile ulucului de transportat buşteni (Cl); v. t a r a z, b a b ă.

— Termen din limbajul tehnicienilor silvici.

Sus interj. Comandă la plutărit prin care cîrmaciul anunţă pe ajutorul său că trebuie vîslit astfel încît, la coturile apei, partea din faţă a plutei să fie îndreptată către malul opus celui în care bate firul apei, evitîndu-se astfel o ciocnire în mal şi spargerea plutei (VS, DA); v. m u s t e a ţ ă, m u s t e r e a ţ ă.

Ş

Şaibár s. m. Lucrător care îngrijeşte ulucul, toarnă apă pe el în timpul verii,

ca lemnele să alunece mai uşor la vale, sau aruncă pămînt ars în timpul iernii, pentru a micşora viteza lemnelor corhănite (NŞ, Chi, Gm, DC, Cr, PG).
Variante : **şoaibă** (Br, Ms), **şoibar** (Br, Ms); **şubar** (Gl, Cl).
— Cf. ucr. **šaivarok, šarvarok** „funcţie avînd obligaţia de a repara drumurile, podurile etc. (Hrinč., p. 2100).
Şáică s. f. **1.** Plută din două table (ViM). **2.** Luntre construită din lemne cioplite (GH).
Şar s.n. (În e x p r.) **Şarul apei** = firul apei, locul unde apa rîului este mai adîncă şi mai iute (Br); v. a l b i e, h o ţ, m a t c ă, ş f o r, ş i p o t, ş i v o i, t a l a n t, v i r.
Şaránt s n. Butuc înfipt în pămînt pentru a sprijini lemnele dintr-o stivă (Ms); v. j a n d a r.
Şăptáncă s. f. Lemn lung de 14 m (VS).
Şchelă s. f. v. **schelă.**
Şcráblă s. f. Aşchie mare ruptă dintr-un butuc (Ms, Bor).
— Din ucr. **škrab** (DR, p. 849).
Şcrăblí vb. IV. R e f l. (despre un trunchi) A se desprinde în formă de aşchii, a se doşcăi (Ms).
— Derivat de la **şcrablă.**
Şeferpód s. f. v. **şferbon.**
Şfáizic s. n. Ferăstrău de mînă (Cr, Gl, Bă).
— Din germ. **Schweifsäge** „ferăstrău de arcuit".
Şfárghie s. f. Aşchie mare, desprinsă dintr-un butuc prin izbire (Ms, Os); v. d o a ş c ă, ş c r a b l ă.
Şfărghí vb. IV. R e f l. A se desprinde aşchii mari, *şfarghii,* dintr-un butuc, prin ciocnire cu alt butuc (Ms, Ma).
Şférbon s. n. Podul de jos, de lîngă pămînt, al construcţiei de pe malul apei numită *căşiţă,* alcătuit din bîrne groase de lemn (Crl).
Variantă : **şeferpod** (VS).
— Din germ. **Schwerboden.**
Şférbouag s. n. Butuc care uneşte cei doi pereţi din bîrne ai construcţiei de pe malul apei numită *căşiţă* (Crl) ; v. a i n ş t i ţ, a i n ş t r i h, i n ş l o s ă n.
— V. **şferbon.**
Şférlanţ s. n. Sîrmă care uneşte lemnul numit *cordar* (pus în partea din urmă a unei table la plută) cu lemnele de pe marginea tablei ; şprangă (VS).
— În prima partea a termenului, germ. **schwer.**
Şfichí s. n. Lemn subţire, fără coajă, lung de la 6 pînă la 10 m; se transportă cîte 150 într-o tablă de plută (ŞD, Pn, Co, Cr).
Şfor s. m. (Î n e x p r.) **Şforul apei** = firul apei, mijlocul unui rîu pe unde apa este mai adîncă şi mai iute (DC, Cr, Gl, Cl, PH, Hn, IA) ; v. a l b i e, h o ţ, m a t c ă, ş i p o t, ş i v o i, t a l a n t, v i r.
Variantă : **sfor** (ŞD, Co),
Şíba interj., adv. v. **şíba.**
Şíler s. n. Unealtă pentru cojit trunchiurile de brad mai subţiri (Ms) ; v. j u l e r, r ă z u ş, s a p a l ă u.
— Cf. germ. **schälen** „a curăţi de coajă, a coji".
Şíntafel s. n. Canalul prin care ies plutele din hait (Crl); v. c a n a l, f l u d ă r, j a l o b, r a d i e r, ş l a i ţ, ş p r a i ţ.
— Din germ. **Schientafel** „idem".
Şípot s. n. (În e x p r.) **Şipotul apei** = firul apei, locul unde apa rîului e adîncă şi iute (GH, Cr, GL, Cl). *Bistriţa are trei mersori: genuni, belţi şi şipote* (Cr). **2.** Lemn scobit prin care este adusă apa unui izvor pe ulucul de transportat buştenii de pe munte în vale.
Variantă: **şîpît** (VB).
Şirín s. n. Lemn de mărime potrivită, de la 14—16 cm grosime, pînă la 18 m lungime, rotund, necioplit.
Variantă: **şurin.**
— Din turc, **seren** „idem"; cf. şi **syryk** „prăjină" (Scrib. s. v.).
Şivá vb. I. v. **şîbá.**
Şîba interj. Semnal prin care şeful unei echipe anunţă pe lucrătorii forestieri să

împingă butucul de la capătul mai subţire, rămas în urmă la rostogolit (Co, Cr, Hl, Gl, Cl, PG). (În expr.) **Şiba înainte! Şiba la dreapta** sau **la stînga!** Ca adv. (În expr.) **A da lemnul şiba, a lua lemnul şiba** = a-l tîrî de la capătul rămas în urmă la voltat.
Variante: **şiba, şuba**.
— Din germ. **schieben** „a împinge, a tîrî".
Şibá vb. I. Tranz. A tîrî butucul cu ajutorul ţapinei, la comanda **şiba!**
Şiştoácă s. f. v. **şoştoacă.**
Şlag. s. n. Parchet, pădure în exploatare (Np, Ms).
— Din germ. **Schlag** „idem".
Şláidăr s. n. Construcţie din butuci prinşi cu un capăt pe mal şi cu celălalt lăsaţi să plutească pe apă, în care lovind pluta este îndepărtată spre mijlocul rîului (VS, Br, PG, Crl).
— Din germ. **Schleuder** „praştie", **schleudern,** „a arunca, a zvîrli".
Şlaif s.n. Sanie de transportat butuci (Crl). *Sanceu, ori zis acum pe nemţeşte şlaif.*
— Din germ. **Schleife** „sanie".
Şlaiţ s. n. Canal prin care iese apa din hait şi o dată cu ea şi plutele (GH, Pn, DA, Cr). Haitul are mai multe *şlaiţuri:* **şlaiţul porţilor** sau **şlaiţul principal; şlaiţul de la şurub** sau **şlaiţul şurbului** (Gh).
Variantă: **jlaiţ.**
— Din germ. **Schleuse** „stăvilar", „construcţie prin care vasele pot trece de la un nivel mai înalt al apei la unul mai scăzut şi invers; ecluză".
Şléigă s. f. Ciocan de lemn folosit de lucrătorii la pădure, mai (Bx).
— Din germ. **Schlegel** „mai de bătut".
Şlip s. n. v. **jilip.**
Şlituí vb. IV. Tranz. A transporta butucii cu săniile.
— Cf. germ. **schlittern** „a (se) da pe gheaţă, a (se) tîrî; **Schlitten** „sanie".
Şnaiţ s. n. Cărare prin pădure pentru tras buştenii la vale cu vitele (Cr).
— Din germ. **Schneise** „idem".
Şnit s. n. **1.** Capăt de lemn retezat (Cr). **2.** Partea putredă dintr-un butuc (Co).
— Din germ. **Schnitt** „idem".
Şnituí vb. IV. Tranz. A tăia, a reteza un butuc (Co).
— Derivat de la **şnit.**
Şnur s. n. (În expr.) **Şnurul apei**=firul apei, locul unde apa-i mai adîncă şi curge mai iute; v. albie, hoţ, matcă, şipot, şivoi, talant, vir.
Şoáibă s. f. v. **şaibar.**
Şofléică s. f. v. **şofreică.**
Şofréică s. f. Deschizătură circulară în acoperişul barăcii de tip maramureşean, prin care iese fumul de la focul făcut direct pe pămînt, în mijlocul încăperii (Ms, Br, VS, Cl).
Variante: **ciofleică** (Ms), **juvleică** (PG), **şofleică** (Br, VS).
— Derivat de la **şofru** (< **şopru**) cu suf. *-eică.*
Şoibár s. m. v. **şaibar.**
Şoştoácă s. f. Poarta principală la hait prin care iese apa şi plutele (Br); v. jalob, jilov, şurubă, vană.
Variantă: **şiştoacă** (Crl).
— Cf. radicalul slav **tok-, tek-** „a curge".
Şpan s. m. **1.** Butuc de brad din care se face draniţă (GH, Pn, Co, Pr). **2.** Partea albă dintre măduva şi scoarţa unui trunchi (Cr).
Variantă: **şpon.**
— Din germ. **Span** „aşchie, ţandură".
Şpántă s. f. Placă de fier cu trei sau patru colţi, prinsă pe fundul ulucului, pentru a micşora viteza buştenilor care vin la vale (PG); v. german, grainer, ştronţ².
— Din germ.
Şpănuí vb. Tranz. A tăia draniţă cu toporul din butucul numit *şpan* (Pn, Cr). 2. A potrivi gaterul ca să taie scînduri de anumite dimensiuni.
Şpilvác s. n. v. **şpilvag.**
Şpilvácă s. f. v. **şpilvag.**
Şpilvág s. n. Lemn pus de-a curmezişul peste tînjală sau oişte, de care se anină hamurile cailor (Crl, Cr).
Variante: **şpilvac** (Cr), **şpilvacă** (ViS), **şpilvagă** (ViS).

— Din germ. **Spielwage** „idem“.

Șpilvágă s. f. v. **șpilvag**.

Șpírholț s. n. Lemn subțire (Ms).

— Din germ. **Spierholz** „idem“.

Șpiț interj. Comandă prin care se anunța lucrătorii dintr-o echipă să rostogolească bușteanul cu vîrful țapinei. Și e x p r. **a lua** [lemnul] **la șpiț, a da** [lemnul] **la șpiț** (PG).

— Din germ. **spitz** „ascuțit, cu vîrf“, **Spitze** „vîrf“.

Șplint s. n. Cui de fier despicat la vîrf, care se introduce în capătul unui șurub pentru a fixa mai bine piulița (la vagonetele forestiere etc.) (NȘ, Cr).

— Din germ. **Splitter**, dial. **splinter** „așchie, țandură“.

Șpoln s. m. Trunchi de lemn din care se taie draniță (Br, VS).

Șpon s. m. v. **șpan**.

Șpont s. n. Butuc lăsat mai lung la fiecare tablă din plută, care intră între butucii tablei următoare și ajută astfel la conducerea cu mai multă ușurință a plutei prin locurile repezi și cu coturi (Crl).

— Cf. germ. dial. **sponn** „un fel de vîslă sau lopată“.

Șponțuí vb. IV. T r a n z. A pune la plută butucul numit *șpont. Cînd tabla se șponțuiește, pluta merge foarte bine* (Crl).

— Derivat de la **șpont**.

Șpraiț s. n. **1**. Proptea, sprijoană. **2**. Canalul prin care iese apa din hait și o dată cu ea trec și plutele (Gl). **3**. Hait mare, stăvilar (CI, PG, Cr). *Șpraițul de la Bacău* (CI).

— Din germ. **Spreize** „proptea“. Sensurile 2 și 3 au rezultat prin confuzie cu termenul **șlaiț**.

Șprángă s. f. Sîrmă groasă, uneori împletită, prevăzută cu un cîrlig la capăt, servind la ancoratul plutei la mal sau la construirea plutelor (Ms, Crl, DA, Gm, Cr, Os, Sc, Hl, Sb, PG, Bh etc.).

Variantă: **sprangă**.

— Din ital **spranga** „sîrmă de fier“.

Șprangár s. m. Lucrătorul care stă pe malul apei și leagă pluta cu șpranga de *cazîc* (Crl, Co).

— Derivat de la **șprangă** cu suf. *-ar*.

Șpranț s. n. (În e x p r.) **A face șpranț** = a rotunji cu toporul capetele trunchiului; v. c i u l i, o l ă r i, ș p r o n ț a, t e ș i.

Șprăițuí vb. IV. T r a n z. A pune lemne din loc în loc de-a curmezișul drumurilor de munte pe care se tîrăsc la vale buștenii cu ajutorul vitelor (Crl).

— Derivat de la **șpraiț**.

Șprănțurí vb. IV. v. **șpronțá**.

Șpriț s. n. Apa care se toarnă în timpul verii pe uluc pentru a ușura alunecarea buștenilor (Ms, Vs, Pg, Cl). (În e x p r.) **A da șpriț** = a uda, a stropi ulucul cu apă.

— Din germ. **Spritzen** „stropire, împroșcare“, **spritzen** „a stropi, a uda“.

Șprițár s. m. Lucrătorul care toarnă apă pe uluc în timpul verii (GH).

— Derivat de la **șpriț** cu suf. *-ar*.

Șprițuí vb. IV. T r a n z. A turna apă pe uluc, a uda ulucul ca să alunece mai ușor buștenii la vale (Ms, VS, Br, Gl).

Șprițuitór, s. m. Lucrătorul care toarnă apă pe uluc în timpul verii, ca să alunece mai ușor lemnele la vale (Ms).

— Derivat de la **șprițui** cu suf. *-tor*.

Șpronț s. n. Butuc ale cărui capete sînt rotunjite cu toporul, sînt *șpronțuite* (P.G).

Șpronțá vb. I. T r a n z A rotunji capetele unui butuc cu toporul ca să alunece mai ușor la vale și să nu se crape prin stînci (Ms, Os); v. c i u l i, o l ă r i, ș p r o n ț a, t e ș i.

Variante: ș p r ă n ț u r i, s p r o n ț a, ș p r o n ț u i.

Șpronțuí vb. IV. v. **șpronța**.

Ștáflă s. f. Scîndură groasă (Ms, Br, VS).

— Din germ. **Staffel** „treaptă“.

Ștáirung s. n. Dispozitiv la gater care mișcă bușteanul așezat pe *canapea* în spre ferăstrăul care taie scînduri (Cr, VD). **2**. Dispozitiv cu ajutorul căruia se fixează dimensiunile scîndurilor care urmează să fie tăiate la gater (Crl). **3**. Dispozitiv care trage în-

dărăt butucul așezat pe *canapea*, după ce pînza gaterului l-a tăiat pînă la capăt (Bă).

— Din germ.

Ștángă s. f. Lemn care transmite mișcarea de la roata numită *buzdugan* la jugul cu pînza care taie scînduri (Hn); v. c o l ă t ă u, h u p, m a n i v e l ă, ș u ș t a n g, t î n j a l ă.

— Din germ. **Stange** „prăjină".

Ștémpel s. m. Copac marcat între două parchete, servind drept semn de hotar (GH); v. c i o p l a ș[2].

— Din germ. **Stempel** „ștampilă, pecete, marcă".

Ștempelá vb. I. T r a n z. A. marca copacii cu ajutorul unui ciocan cu numere (PS).

— Derivat de la **ștempel**.

Ștol s. n. Colț de fier, crampon fixat pe o placă metalică pe fundul ulucului, spre a micșora viteza buștenilor corhăniți; se pune și la potcoavele cailor, ca aceștia să nu alunece în timp de iarnă. [Pl. *ștoluri*].

— Din germ. **Stollen** „căpătîiele îndoite la potcoave".

Ștont s. n. Grămadă de lemne la gura ulucului, făcută astfel încît lemnele să nu se izbească unul într-altul cînd vin de sus.

— Din germ.

Straifău s. n Construcție de lemn pe malul apei, alcătuită din doi pereți verticali, prinși din loc în loc cu niște drugi transversali, între care se toarnă piatră: construcția aceasta are rolul de a întări malul rîului și de a feri plutele de izbituri (Crl) [Pl. *ștraifauă*].

— Cf. germ. **streifen**.

Ștraibíc s. v. **ștraiveg**.

Ștraibíg s. n. v. **ștraiveg**.

Ștraiblíc s. n. v. **ștraiveg**.

Ștráiveg s. n. Drum prin pădure cu butuci puși de-a curmezișul din doi în doi metri, pe care se cară la vale buștenii cu ajutorul vitelor (Sl, Crl). [Pl. *ștraiveguri*].

Variante: **ștraibic**, **ștraibig** (VM), **ștraiblic** (Ms), **ștraivig** (Ma).

— Cf. germ. **Streife** „dungă" și **Weg** „drum"; așadar, **Streifweg** „drum dungat, *ștrefuit*, cu lemne puse de-a curmezișul din loc în loc". Cf. și germ. **streifig, streificht** „vărgat, cu dungi".

Ștrefuí vb. IV. T r a n z. **1.** A pune lemne de-a curmezișul drumurilor de munte pe care se tîrăsc buștenii (PG). **2.** A trage un buștean la vale cu boii, a-l tîrî (ViS).

— Cf. germ. **streifen** „a vărga, a vrîsta", dar și „a tîrî".

Ștroáfă s. f. Joagăr purtat de oameni în direcție verticală, pentru tăiat scînduri (IA).

Ștroápă s. f. v. **ștrompe**.

Ștronț s. m. și n. **1.** Partea groasă a unui butuc (Bh, Hn, Cl); v. h u z ă r. **2.** Placă de fier cu mai mulți colți, prinsă pe fundul ulucului, spre a micșora viteza lemnelor care vin la vale (Bor); v. g e r m a n, g r a i n e r, ș p a n t ă. **3.** Copil neastîmpărat (Bh), **4.** Poreclă batjocoritoare la adresa nemților.

— Din ital. **stronzo** „materie fecală", valon. **stron** < lat. medievală **strundius** și **struntus** < germ. **strunzen** „bucată tăiată", **strunzan** „detacher en coupant; proprement, ce qui est rejeté" (Littré, sub **étron**). De aici și verbul ital. **stronzare** „a tăia" (v. **ștronțá**).

Ștronțá vb. I. T r a n z. A tăia cu toporul marginile butucului doborît, a rotunji capetele lemnului. 2. R e f l. A se ciocni, a se lovi cap în cap (despre bușteni).

— Din ital. **stronzare** „a tăia" (v. **ștronț**).

Ștrómpe s. Uluc mai mic prin care vin buștenii la capătul de sus al ulucului principal, de unde sînt apoi dați la vale; uneori pe un asemenea uluc se transportă numai lemne de foc (Sl, Sc).

— Probabil din germ. **Strombett** „albie de rîu".

Șubár s. m. v. **șaibar**.

Șuiá vb. I. T r a n z. A feri, a îndepărta, a arunca prin izbire (PG). *Șlaidărul șuiază pluta* [de la mal] (PG).

Șuc s. n. Izbitură, îmbrîncitură (GH). [Pl. *șucuri*].

— Din germ. **Schub** „idem".

Șurin s. v. **șirin**.

Șurúbă s. f. Poarta principală la hait pe unde ies plutele (Br).
Șuștáng s. m. Bielă, lemn care transmite mișcarea de la roata numită *buzdugan* la jugul cu pînza care taie scînduri (IA).
— Cf. germ. **Stange** „prăjină".
Șuvár (În e x p r.) **Parchet șuvar** = locul unde a ars o pădure și crește planta numită *șuvar* (Cl).

T

Táblă s. f. Parte a plutei alcătuită din mai mulți butuci legați cu sîrmă groasă unul lîngă altul ; v. c ă p ă t î i, b o c. (În e x p r. (**Tablă fixată** sau **tablă plutitoare** = tabla din butuci în prelungirea canalului numit *șlaiț*, care iese din hait, pe unde trec plutele (Br, Crl, Cr).
Taftalúc s. m. 1. Lemn mare, catarg (Sb, Crl, Co, Pn, NȘ). 2. Căpătîi, lemn scurt pe care se rostogolesc buștenii (VN).
— Din turc. **tahta** „scîndură".
Talánt s. (În e x p r.) **Talantul apei** = firul apei, locul din albia unui rîu unde apa e mai adîncă și mai repede (GH).
Variantă : **talanț** (Sc, GH).
Talmíj s. n. v. **talmiz.**
Talmíz s. n. Lemn pus de-a curmezișul pe capetele din față ale butucilor care alcătuiesc o tablă de plută (Cl, Gl); v. c ă l ă d ă u, c h i n g ă.
Variantă: **talmij.**
Talpá vb. I. v. **tapa.**
Tálpă s. f. Construcție din lemn care susține ulucul (Ms).
Támis s. m. v. **tamos.**
Támos s. m. Lemn scurt, pus sub țapină, la ridicat buștenii ; căpătîi (ȘD).
Variantă : **tamis** (Gl).
— Din magh. **tamasz** „proptea, reazăm, sprijin".
Tampón s. n. Al doilea sau al treilea lemn de la mijloc în tabla unei plute, mai lung decît celelalte lemne, avînd menirea de a ține la o oarecare distanță tabla următoare, întocmai ca tampoanele de la vagonetele forestiere etc. (Cr).
Tamponá vb. I. R e f l. (despre lemnele care vin pe uluc la vale). A se izbi, a se lovi (Cr).
Tapá vb. I. T r a n z. A face o crestătură cu toporul în trunchiul copacului, înainte de a-l tăia cu beschia (GH, PG, Ms).
Variantă : **talpa** (Bh, IA).
— Derivat de la **tapă.**
Tápă s. f. Crestătură făcută cu toporul în trunchiul unui copac, înainte de a-l tăia cu beschia (Cr, CI, ViJ, Os, Ms, VM, Gm); v. a ș c h i e, t ă p ă t u r ă.
— Din ital. **tappo** „lovitură" ; cf. și fr. **tape** „idem", **taper** „a lovi, a bate".
Tápșă s. f. Lopată la cîrma plutei (Hn) ; v. l e a f ă.
— Același cu **teapșă** „lopățică, lopată".
Tar s. n. Încărcătură de lemne cît poate trage o pereche de boi (Sl) ; v. t a r h a z [2].
— Din magh. **tár** „depozit, magazie".
Taráz s. n. 1. Dig (Pn, PP, Sb) 2. Lemne puse unul peste altul la coturile ulucului pe care se transportă buștenii la vale de pe munte, ca să întărească acele coturi (GH, Cl).
Tarház s. n. 1. Plută (Crl). 2. Încărcătură de lemne cît poate trage o pereche de boi (Ms).
Tasón s. n. Locul de la capătul de jos al ulucului unde se adună buștenii dați la vale pe uluc (Bc, PP, Bh, CI, Br, ȘD, Co, Gm, Chi, Gl, Cl, PG) ; v. r ă c a ș.
— Din ital. **taso** „grămadă, morman", fr. **tasser** „a îngrămădi", **tas** „grămadă".
Tasoná vb. I. T r a n z. A pune în ordine lemnele la *tason* (Gl, Cl, PG).
— Derivat de la **tason.**
Tasonár s. m. Lucrătorul care muncește la *tason* (PG).
— Derivat de la **tason** cu suf.-*ar.*
Tasonatór s. m. Lucrătorul care muncește la tason (PG).
— Derivat de la **tasoná** cu suf.-*tor.*
Tașcá vb. I. v. **doșcá.**
Tășcă s. f. v. **doașcă.**
Tatáre s. Ultima tablă a plutei (ViM) ; v. c u r a r, z a d a r.

Tămîiér s. m. Brad cu scoarța ca la cireș, *care sloboade tămîie* (PG).

Tăpătúră s. f. Crestătură făcută cu toporul în trunchiul unui copac înainte de a-l tăia cu beschia; v. t a p ă.

Tăuí vb. IV. T r a n z. A opri apa unui rîu, a face un iaz, un tău (Sl).

— Derivat de la **tău** „baltă".

Tăuz s. n. v. **tiuz.**

Teáră inter. (strigată de două sau mai multe ori). Semnal prin care se anunță îngrijitorul ulucului (*șoibarul*) să arunce pămînt ars pe uluc, pentru ca buștenii corhăniți să-și micșoreze viteza (Ms, VS).

— Din ital. **terra** „pămînt".

Teáră s. f. Pămînt ars care se aruncă în timpul iernii pe uluc, pentru a micșora viteza buștenilor corhăniți (Ms, VS).

— Din ital. **terra** „pămînt".

Teárfă s. f Uluc cu podeaua întreruptă din loc în loc (VM); v. p e r e p u s t ă.

Tejgheá s. f. (În e x p r.) **Stivă la tejghea** = grămadă din rînduri de bușteni așezate peste rînduri de *mîzgari* (= lemne mai subțiri) (Cr).

Teșí vb. IV. T r a n z. A rotunji cu toporul capătul unui buștean, pentru ca să nu se crape în timpul scoborîrii lui de pe munte (Co, Gl, Cl); v. c i u l i, o l ă r i, o l i, r o s t a, ș p r o n ț a, ș t r o n ț a, t i v i.

Tinerét s. Copaci tineri, plantație tînără (Hl).

Tíra interj. **1.** Semnal prin care șeful unei echipe îi face atenți pe lucrători să prindă bușteanul cu țapina și să tragă în lungul lui într-o mișcare continuă. **2.** (la uluc) Semnal prin care se anunță că s-a stricat ulucul sau că s-a înfundat și este nevoie să vină oameni ca să-l desfacă (Bor). (În e x p r.) **Tira granda!** = trage mult, incontinuu.

— Din ital. **tirare** „a trage".

Tiuz s. n. Cui de lemn în care se fixează cîrma plutei (Bh, NȘ, Gl, PG, Cl, IA, Cl); v. c u c o ș, f o r l ă u.

Variantă **tăuz** (Cl). Și **tiuzác.**

— Din magh.

Tiuzác s. n. v. **tiuz.**

Tiví vb. IV. T r a n z. A rotunji cu toporul capătul unui trunchi (VM).

Tînjálă s. f. Lemn care transmite mișcarea de la roata numită *buzdugan* la jugul cu pînza care taie scînduri (PG); v, c o l ă t ă u, h u p, m a n i v e l ă, ș t a n g ă, ș u ș t a n g ă.

Tînjălár s. m. Lucrătorul care trage buștenii de pe munte în vale cu ajutorul vitelor (VN).

— Derivat de la **tînjală** cu suf. *-ar.*

Tînjălí vb. IV. T r a n z. A căra buștenii de pe munte cu ajutorul vitelor (Pp).

— Derivat de la **tînjală.**

Tîrș s. m. 1. Brad mic și stufos (Sb, Cr, Co). 2. Vreascuri de brad (IA).

Tîrșáte s. f. Pădure tînără și deasă (Bc, PP, Bh, Ia, Cr).

Transpórt s. n. Dispozitiv la gaterul țărănesc de apă, care pune în mișcare canapeaua (Hn, PG); v. ș t a i r u n g.

Tres s. m. și n. Lemn care susține ulucul pe care se transportă buștenii de pe munte în vale; *tresul* se așază pe *cășiță* (construcție din butuci înfipți în pămînt), iar peste el se aștern lemnele care alcătuiesc *fundul ulucului* (Bh, Cl, Pp, Hn).

Variante: **tresă** (Pp), **treză** (Hn).

— Din fr. **tresse.**

Tresă s. f. v. **tres.**

Treză s. f. v. **tres.**

Trînchét s. m. Lemn rotund, avînd între 2 și 4 metri cubi (PS).

— Din ital. **trinchetto,** prin intermediul turcesc sau neogrecesc.

Trîntav adj. Ud, plin de apă. (În e x p r.) **Lemn trîntav** = lemn ud, care a stat multă vreme în apă (Bh, Co, Cr, Gm).

Troáșcă s. f. Roată cu cupe, fixată pe grindei, la gaterul țărănesc de apă (ȘD, Co).

Truc s. n. v. **druc.**

Toáifă s. f. Topor rău, toaipă (GH).

Tuléu s. n. Partea de fier a sfredelului, care ține de la mănunchi pînă la *floare* (Sc).

Tulgícă s. f. Lem scurt, pus deasupra peste călădău, în partea din față a tablei de plută, pe care se sprijină cîrma (Gl); v. j u g, s c a u n[1].

Turpinár s. m. Trunchi căzut cu capătul gros la vale (PG) ; v. b o t a n, h u z ă r e a n.

— Derivat de la **turpină, tulpină** cu suf.-*ar*.

Turúngă s. f. Par cu ajutorul căruia se ridică greutăți, pîrghie (Co).

Turungí vb. IV. T r a n z. A ridica o greutate cu ajutorul *turungii* (Co).

Ț

Țabínă s. f. v. **țapină**.

Țap s m. Butuc cu două picioare pe care se leagă plutele (PG, Cl) ; v. c a p r ă.

Țapár s. m. Lemn înfipt în pămînt, care sprijină marginile ulucului pe care vin buștenii de pe munte în vale (Ma) ; v. b a i l o n.

Țapin s. n. v. **țapină**.

Țapinár s. m. Lucrător forestier, muncitor la pădure.

— Derivat de la **țapină** cu suf.-*ar*.

Țapină s. f. Una din uneltele principale ale lucrătorului la pădure, folosită la manipulatul buștenilor. (În toate localitățile anchetate).

Variante: **sapină, țabină** (Bx), **țapin** (Ms, Sl, Cr, DA, OS, Cj).

— Din ital. **zappa**, carint. **Zappin**, slov. **capin.**

Țăít s. n. Sîrmă groasă de fier pentru legat plute, șprangă (VS).

Țăituí vb. T r a n z. A lega cu sîrmă groasă o plută, a priponi o plută la mal (ViM, Vs).

Țec s. n. Cui de lemn în care se bagă cîrma plutei (Crl); v. c u c o ș, f o r l ă u, t i u z.

Țenchi s. n. Copac subțire, scos din pămînt cu rădăcină cu tot, pîrlit în foc și răsucit, care servea altădată la ancoratul plutei la mal (Pn, NȘ, Co).

Țipă vb. I. T r a n z. A da lemnele de pe munte la vale, a corhăni (Sl, Ma).

Țiiác s. n. v. **țuiac**.

Țiituí vb. IV. v. **țăituí**.

Țoáită s. f. Proptea la uluc, lemn înfipt în pămînt, care sprijină *bailonul* (VM). [Pl. *țoaite*].

Țoámpă s. f. Piatră colțuroasă pe fundul apei, care periclitează plutăritul (Co); v. b o a m b ă. [Pl. *țoampe*].

Țúblanț s. n. Butuc mai lung în tabla unei plute, de care se leagă cu sîrmă tabla următoare (Br.) ; v. c h e u t o a r e, g î n j, g î n j a r, p o ș t ă, ș p o n t. [Pl. *țublanțuri*].

Țufírcă s. f. Lemn pus de-a curmezișul pe tînjală, de care se prind ștreangurile cailor (ViS, Lr) ; v. h a m f ă u, ș p i l v a g.

Țugáș s. m. Cărăuș, lucrător care transportă butuci cu căruța (Ms, Sl).

— Derivat de la **țug** cu suf. -*aș*.

Țugărí vb. IV. T r a n z. A cărăuși, a căra lemme cu carul (Ms).

— Derivat de la **țug.**

Țuiác s. n. Unealtă folosită de plutași, alcătuită dintr-un par gros, cu o bucată de fier ascuțit la un capăt, care se înfige în pămînt și se priponește pluta de el (Cl, Gl, PG).

Variante: **țiiac** (Cl), **țuiag** (Crl).

Țuiág s. n. v. **țuiac**.

Țuránă s. f. Loc accidentat, pantă, hrapă (Cr).

U.

Ucenáș interj. v. **ucinaș.**

Ucináș interj. Semnal prin care se anunță încetarea lucrului pe uluc seara sau cînd se întîmplă vreun accident grav în procesul muncii (Ms, Cr, Cj, Ma).

Variante: **ocinașă** (Br), **ucenaș**.

— Din sl. **otče naš** „tatăl nostru".

Ulucár s. m. Lucrătorul care muncește la transportul buștenilor pe uluc (PG).

— Derivat de la **uluc** cu suf. *-ar*.

Ulucărí vb. IV. Tranz. A da drumul lemnelor pe uluc la vale. Şi **uluci**.

— Derivat de la **uluc**.

Ulucí vb. IV. v. **ulucări**.

Uréche s. f. (În expr.) **Urechea plutei** sau **urechea bocului** = Unul din cele două colţuri din faţă ale tablei de plută (Co, Gh, DA, Cr). Şi **Scoc într-o ureche** sau **plancă într-o ureche** = uluc cu o singură margine.

Urmárit s.n. 1. Sania mai mică din spatele sanciului (Pp); v. căţel, hinteu.

Urs s.m. 1. Brad doborît la pămînt, necurăţit de crengi şi necojit (Ms); v. berbec. 2. Dispozitiv pentru micşorarea vitezei buştenilor care vin pe uluc, alcătuit dintr-un butuc greu, prins cu un capăt pe o margine a ulucului şi cu celălalt sprijinit pe marginea opusă, pe sub care trecînd lemnele corhănite se freacă şi-şi încetinesc mersul (VS, Ms, Br, Crl, Gl, PG). 3. Uşă în partea de jos a peretelui de la hait, care se deschide atunci cînd se goleşte întreg haitul (Br).

Ursói s. m. Lemn care stăpîneşte jugul cu pînzele la gaterul ţărănesc de apă (IA).

V.

Valţ s. n. Lemn rotund pe care se deplasează *canapeaua*, la gaterul ţărănesc de apă (ŞD, Co). [Pl. *valţuri*].

— Din germ. **Walze** „cilindru, sul, vălătuc".

Vánă s. f. Poartă la hait pe unde ies plutele (Cr).

Várda interj. Semnal prin care se anunţă datul lemnelor pe uluc (Hn, Pp, Gl, Pg, Cl, NŞ, Cr, DC, Gm, Os, VM, Ma, Br, Sl, Ms). (În expr.) **Varda burhă** sau **varda druhă** = atenţie, vine un lemn greu pe uluc. **Varda crivulă** = atenţie, vine un lemn strîmb pe uluc. **Varda huzărean** = atenţie, vine pe uluc un lemn cu **huzărul** la vale. **Varda plumbu**! = atenţie, vine pe uluc un lemn foarte greu, mare. **Varda vîrşanu**! = atenţie, vine un lemn cu vîrful la vale.

Variante **barda** (Ms), **parda** (Cl), **vardo** (Co, Ms), **varta** (Br).

— Din ital. (dial. veneţian) **varda**! „păzeşte!, fereşte! (< **guardare** < germ. **wardan**).

Várdă s. f. Santinelă, lucrătorul care stă de pază de-a lungul ulucului (Ms, Br).

Variantă: **vartă** (Br, Ms, Vs).

— Din ucr. **varda** „santinelă", „paznic", germ. **Wärter** „idem".

Văgáş s. n. Locul unde a fost tăiată o pădure (Bx).

— Cf. magh. **vágás** „tăietură".

Vărdáş s. m. Paznic, santinelă de-a lungul ulucului (VS, NŞ, GH).

Variantă: **vărtaş** (Br).

Vărtáş s. m. v. **vărdaş**.

Vécsăl s. n. 1. Locul unde se întîlnesc două ulucuri sau două linii ferate. 2. Contract pentru avansuri încheiat între lucrătorii forestieri şi proprietarul unei păduri (Br).

— Din germ. **Wechsel** „idem".

Vílă s. f. v. **viră**.

Víră s. f. Dispozitiv cu ajutorul căruia se trag plutele împotmolite într-o „închisoare" (GH).

Variantă; **vilă** (VS).

Vir (În expr.) **Virul apei** = firul apei, locul unde apa-i adîncă şi iute (Cr),

Vizúna interj. v. **bizuni**.

Vîrşán[1] s. m. Lemn care vine pe uluc cu vîrful înainte (Hn, Gl, Cl, PG, Cr, Gm, Ms, Vs); v. vîrvan.

Variante: **vîrşancă** (Pn), **vîrşiac** (Ms, VS), **vîrşian** (Ms).

— Din ucr. **veršak** (cf. varianta din Ms, VS: **vîrşiac**), prin înlocuirea suf. *-ac* cu *-an*., sub influenţa unor cuvinte ca **botan**, **huzărean** „copac cu vîrful la deal".

Vîrşán[2] interj. Semnal folosit de muncitorii care lucrează la uluc, prin care se fac atenţi cei din vale să se păzească, pentru că vine un lemn cu vîrful înainte, care poate sări în lături la cotituri (VS, Cl).

— V. **vîrşan**[1].

Vîrşáncă[1] s. f. v. **vîrşan**[1].

Vîrşáncă[2] interj. v. **vîrşan**[2].

Vîrşiác s. m. 1. Vîrful bradului care se taie şi se lasă în în pădure (VS, MS); v. c a l, c ă t u r, c r u c e, s p i c, p l e a s n ă. 2. Lemn care vine la vale pe uluc cu vîrful înainte (Ms, VS); v. v î r ş a n[1].

— Din ucr. **veršak** „vîrf de copac".

Vîrşián s. m. v. **vîrşan**[1].

Vîrván s. m. Trunchi căzut cu vîrful la vale (Bh); v. v î r ş a n[1].

— Derivat de la **vîrf** cu suf. *-an*.

Vîrvuí vb. IV. T r a n z. A tăia vîrful copacului doborît (Bh).

— Derivat de la **vîrf**.

Voltá vb. I. T r a n z. A rostogoli un buştean cu ţapina (Sb, Pp, Bor, DA, Cr, Bx).

— Din ital. **voltare** „a rostogoli".

Vólta interj. Comandă prin care se fac atenţi lucrătorii dintr-o echipă să rostogolească lemnul cu ţapinele (Bh, Hn, Sc, Gl, PG, Sl, Os, Cl). (În e x p r.) **Volta la rampă!** = să se rostogolească buşteanul pe rampa de încărcare a căruţelor, vagonetelor etc. **Volta la şpiţ!** = să se rostogolească lemnul cu vîrful ţapinei (Ms, Crl, Bor).

— Din ital. **voltare** „a rostogoli".

Z

Za s. f. Verigă la cioflînc în care se învîrte cuiul de fier numit *fîrgău* (Hl, Hn, Gl, Bh, Cl, VN, Co, PG).

Zadár s. n. Ultima tablă a plutei (VS, ViM, Ms). (În e x p r.) **Zadarul întîi** = a patra tablă dintr-o plută, pentru că în trecut, cînd plutele se construiau numai din trei table, *zadarul* era tocmai aceasta de a treia tablă; cînd la plută s-a adăugat o a patra tablă, ea a fost numită *zadarul întîi* (Br). **Zadarul doi** = a cincea tablă dintr-o plută (Br). [Pl. *zadare* şi *zadaruri*].

— Din ucr. **zad** „parte posterioară", **zadnii** „dindărăt, înopoi, în urmă", cu suf. *-ar*.

Zadárnic s. m. Plutaşul care stă pe ultima tablă a plutei (Ms); v. d ă l c ă u ş, h o z a ş.

— Derivat de la **zadar** cu suf. *-nic*.

Zahátă s. f. „Închisoare" de plute, mai multe plute îngrămădite unele peste altele în parcursul unui rîu (Gl, Co, Pn, ŞD, Ms, Crl, Br, VS).

— Din ucr. **zahata** „perete de nuiele" (Scrib).

Zăhătuí vb. IV. R e f l. (despre o vale, un rîu) A se închide, a se face o *zahată*. (Gl).

— Derivat de la **zahată**.

Zavíţ s. m. Şeful unei lucrări de exploatare forestieră, al unei echipe de lucrători la pădure, intermediar între lucrători şi proprietar (În trecut) (GH, Sl, Br, PG); v. d r a g o m a n.

— Din turc. **zabet** „administrator, guvernator", probabil prin intermediul limbii sîrbo-croate sau slovene.

Zămăríe s. f. Sevă de copac (Cl).

— Derivat de la **zeamă**.

Zăpódină s. f. Locul de la capătul de sus al ulucului, unde se adună buştenii înainte de a fi daţi la vale pe uluc (Crl); v. b o f î n t ă u, h u h a l, l u j n i ţ ă.

— Cf. sl. **zapod** (Scrib. sub. **zăpodie** „strîmtoare (de rîu, de drum)".

Zăpór s. n. Puhoi, apă mare (VS).

Zătón s. n. 1. Baltă, loc liniştit în parcursul unui rîu, unde pot fi legate plute (Hn, Cr, Chi, Bh, IA). 2. Baraj, stăvilar, homoancă (Ms). 3. Apa care iese prima dată din hait (Ms); v. f o r v a s.

— Cf. sîrb. **zaton** „golf", magh. **zatony** „banc de nisip" (Scrib, s. v.).

Zgranţ s. n. Bolovan sub apă cu mai mulţi colţi, care periclitează plutăritul (GH). [Pl. *zgranţuri*].

Zîmte adj. zgrunţuros, colţuros (În e x p r.) **Piatră zîmte** = piatră zgrunţuroasă în apă, care periclitează plutăritul cînd apa este mică (GH).

Zmídă s. f. v. **smidă**.

ТЕРМИНОЛОГИЯ ЛЕСОПРОМЫШЛЕННОСТИ И СПЛАВА ЛЕСА

Краткое содержание

Данная работа основывается на материале, собранном во время диалектологических анкет, которые были проведены, за последние годы, членами ясского диалектологического сектора, в горной местности Молдовы (долина реки Бистрицы), в нескольких селах Марамуреша и Буковины (верхнее течение реки Сучавы). Лексика этих народных говоров, между прочим, характеризуется и наличнем богатой лесопромышленной терминологией. Это объясняется тем, что главным занятием местных жителей является рубка и обработка леса.

В Введении автор делает краткий обзор предыдущих работ, которые касаются лесопромышленной лексики, но не имеющих чисто лингвистического характера. Автор устанавливает также место, занимаемое лесопромышленной терминологией в словарном составе румынского языка. Бóльшая часть этой терминологии не принадлежит так называемому „основному словарному фонду", а „периферийному словарю", имея несколько ограниченное „распространение", как любая профессиональная лексика.

В первой главе автор ставит себе задачей объяснить происхождение лесопромышленной терминологии северной области Восточных Карпат. Выделяются три основных слоя терминологии, каждый из которых имеет тесную связь с техническим уровнем данного вида производства.

Первый слой терминологии включает слова, связанные с устаревшей лесопромышленной техникой, а также и целый ряд турецких элементов. В связи с этим автор делает краткий исторический обзор лесной промышленности Молдовы на основании некоторых ранних работ или на основании неопубликованных исторических грамот. Из них вытекает, что вывоз леса в Константинополь был особенно интенсивным во второй половине 18-го и в первой половине 19-го вв. Для изучения исторического прошлого, касающегося лесопромышленности Буковины, автор использовал „Лесной регламент для Буковины" (Orînduiala de pădure pentru Bucovina) времен Иосифа II-го (1786 г.).

Турецкие элементы лесопромышленной лексики можно сгруппировать, с точки зрения её использования и распространения („циркуляции") в три категории :

а) Термины, встречающиеся только в грамотах и которые, повидимому, никогда не проникли в румынские народные говоры. (Например *direccibaşa* „турецкий императорский уполномоченный, в обязанности которого входила доставка леса из Молдовы", *ciubuccíu* „дровосек который рубит *ciubúce*, т. е. стволы, с обязательством давать хозяину леса один из десяти стволов" ; *criş cuşaclíu* „вероятно один из обработанных сортов леса" и т. п.).

б) Термины, проникшие в румынские народные говоры, но имея в настоящее время ограниченное употребление (например *dălcăúş* „сплавщик леса, стоящий на последней части плота, помощник более опытного сплавщика" < турецкий *dalkavuk*; *poiánt* „деревянный кол, служащий в прошлом для постройки плота" < турецкий *paianta*; может быт и *pălimár*

„длинный лыковый канат, которым прикреплялся плот к берегу“, по происхождению гр. παλαμάρι, вошедшее и в турецкий язык, и т. д.).

в) Термины, употребляющиеся и в настоящее время румынскими лесопромышленными рабочими. Многие из этих терминов связаны с турецким судостроительством для которого сплавляли лес из Молдовы. В придунайском порту Галацы, показывают некоторые исторические документы, цитируемые автором, в 18 веке строились военные турецкие корабли. Первоначально эти термины называли различные части корабля. В настоящее время они называют различные сорта обработанного дерева, которые в прошлом служили для высшеуказанных целей. (Например *catárg* „прямой еловый ствол, длиной в 27-30 м, без коры“; ср. новогр. Χατάρτιον, которое, повидимому, проникло и в турецкий язык; *galión* „длинный еловый ствол свыше 30 м“ < турецкое *kalion*, новогр. γαλεώνι, из итальянского *galeone* „военный корабль“; *cazíc* „столб на берегу реки, к которому прикрепляется плот“ < турецк. *kazyk*, „с тем же значением“). Некоторые термины турецкого происхождения называют различные виды обработанного дерева не касающиеся обязательно судостроительством. (Например *şirín* „дерево от 14 до 16 см. толщиной, до 18 м. длиной, круглое, с корой на нём“ < турецк. *seren* „с тем же значением“; *taftalúc* „ствол длиной в 8 м“ < турецк. *tahta* „доска“, *tahtalyk* „бревно из которого пилят доски“, и т. д.). Относительно организации труда следует отметить слово *dragomán* „руководитель лесопромышленных работ“.

Далее, в связи с первым слоем терминов обсуждаются ряд элементов, указывающих на отсталую лесопромышленную технику, независимо от их происхождения. В настоящее время они редко употребляются. (Например *ciocîrlíe* „своего рода пучок обожженных и свитых прутьев, служащих для причаливания плотов“; *boinóc* „толстый деревянный клин (кол) у плота, к которому привязывают *ciocîrlía*“ и т. п.).

Второй слой терминологии образовался к концу 19 в. и начала нашего столетия. Теперь видоизменяется лесопромышленная работа в Восточных Карпатах. Развивается капиталическое производство, вводятся новые орудия, машины и усовершенствованные методы труда, создается областная лесопромышленность. Многочисленные предприятия нанимают опытных иностранных рабочих, которым удаётся расширить масштабы эксплуатации леса в Карпатах. Приезжают сезонные рабочие из Каринтии, Тироля, Крайны, Словакии, Венгрии, Украины и т. д.

Основываясь на данных, извлечённых из журнала „Revista pădurilor“ и из других источников, автор намечает краткий исторический очерк указанного процесса развития капиталистического способа производства. Многочисленные факты свидетельствуют о том, что итальянские рабочие, приезжающие из Тироля, сыграли решающую роль в изменении лесотехнического производства. У них румынские рабочие заимствовали целый ряд орудий производства, методы труда, и т. п., а также соответствующие термины.

В параграфе, озаглавленном „Итальянские элементы в лесопромышленной терминологии“, рассматриваются итальянские слова, употребляющиеся по сей день в румынских народных говорах. К ним относится:

țapín(ă) „орудие, используемое лесными рабочими для подъема стволов“ (< итал. *zappa* „цапка“, новословен. *capin* >, каринт. немецк. *zappin*; в долине реки Бистрицы „цапины“ были введены братьями Giacomuzzi тирольские итальянцы); *sprângă* или *șprângă* „толстая проволока, с помощью которой плот привязывают к берегу“ (< итал. *spranga* „железная проволока“); *a ștronță* „топором округлить конец бревна, с тем, чтобы сберечь его от расщепления во время спуска“, *a se ștronță* (о дровах) „столкнуться концами“ (< итал. *stronzare* „рубить“, *stronzo* „*étron*“; валонское *stron*, средневек. лат. *strundius*, *struntus*, во фламандском *stront* „*ordure*, *fumier*“, из немецк. *strunzen* „morceau coupé“, *strunzen* „détacher en coupant; proprement ce que est rejeté“) и т. д.

В рамках того же второго слоя лесопромышленной терминогии рассматриваются и элементы немецкого происхождения. Из них некоторые (очень немногие) вошли от трансильванских сасов, другие от немцев, прибывщих из провинции Крайн (немецкое Gottschee), но большинство от немецких рабочих, родом из Богемии, пересилившихся в Буковину и Марамуреш в 18 и 19 вв., известных специалистов в этой области труда. Терминов немецкого происхождения очень много. Вот несколько примеров: *flúdăr* „канал по которому течет вода из шлюза, называемого“ (< немецк. *Flúder* „канал, мельничный жёлоб“); *fóștă* „доска 5-6 см. толщиной“ (< немецк. *Pfosten* „толстая доска“); *riz*(ă) „жёлобок, по которому бревна спускают с гор“ (< немецк. *Riese* „с тем же значением“), и т. п., и т. п.

Из украинских элементов, проникших в этот же период, можно отметить следующие; *bócor* „плот“ (< укр. *bokor* „в том же значении“); *perédnic* „первая часть (tabla) плота“ (ср. укр. *perednii* „передний, впереди стоящий“; *serédnic* „средняя часть плота“ (ср. укр. *serednii* „средний, серединный“); *zadár* „последняя часть плота“ (ср. укр. *zad* „задняя часть“, *zadnii* „задный); *corován* „срубленное дерево, с которого сняты ветви и шишки, с корой“ (ср. слав. *kora* „кора“, укр. *koravyj* „жесткий, крепкий“, *curuáti* „сдирать кору“); *homoáncă* „шлюз, плотина“ (ср. чешск. *ham* „столб“, „пилот у мельницы“, *hamovati*, *hemovati* „тормозить, преградить; приручить“, *hamovačka*, *hemovačka* „препятствие“, в польском *hamować* „тормозить, приостанавливать, задерживать“ < нем. срвн. *hamen* соврем. нем. *hemmen* „приостановить, тормозить“; это слово следует, вероятно, объяснить через словацское, хотя повидимому оно встречается и в украинских диалектах, расположенных на севере нашей страны и т. п.

Элементы венгерского происхождения находятся в меньшем количестве. Как и в предыдущим случаях, многие из них не засвидетельствованы в существующих румынских словарях. Вот несколько примеров: *hózaș* „помощник плотовщика, плотовщик, стоящий на задней части плота“, *támos* „короткое дерево, кусок дерева, при помощи которого поднимают брёвна“ (< венгр. *támasz* „опора, подпорка“); *răcáș* „место в нижней части желобка, где складываются стволы, которые спускают“ (< венг. *rakas* „куча, груда“).

К второму лесопромышленному терминологическому слою относятся и слова, заимствованные лесорубами из речи инженеров и лесотехников.

В распространении этих терминов важную роль сыграл и авторитет литературного языка. Несколько примеров, относящихся к этому параграфу: *a ancora* „привязать плот к берегу"; *a monta* „построить плот" и т. п.

За последние годы процесс „техницизации" лесных работ сильно возрос. В то же время происходили и определённые изменения в организации труда. В связи с этим в речь лесоработников проникло несколько новых слов, сходных с теми, о которых говорилось в предыдущем параграфе. В нашем исследовании они фигурируют под заглавием „Третий терминологический слой".

Во второй главе (Современное состояние лесопромышленной терминологии) автор разбирает весь лексический материал, собранный во время недавних анкет. Термины сгруппированы по смыслу, в зависимости от тех процессов лесопромышленных работ, к которым они относятся.

Первый раздел (A) включает слова, относящиеся к работе в лесу, рубке деревьев и их перевозке с гор к долинам рек. Специальное внимание было уделено системе „командования" и „сигналов", используемой лесопромышленными рабочими в манипуляции стволов и их перевозке по желобку. Она состоит из слов итальянского, немецкого или славянского (вероятно словенского) происхождения.

Румынские лесопромышленные работники используют в настоящее время такие слова как: *şíba!* „командование, которым бригаде рабочих передаётся сдвинуть с места бревно при помощи орудия, называемого „цапина", с того конца, который взади" (< нем. *schieben* „двигать"; *vólta!* „командование, которым ставят в известность о скатывании бревна" (<итал. *voltare* „поворачивать"); *tira* и *tira-gránda!* „командование, которым сообщают о том, что бревно тянут вдоль, делая при этом постоянное движение" (< итал. *tirare* „тянуть" и *grande*; в венецианском диалекте *granda* „много") и т. д.

К „сигналам" используемым вдоль желобка, по которому спускают брёвна относятся: *várda!* „внимание, по жёлобу идут дрова" (< в венециаском диалекте *varda!* „берегись"; в итал. *guardare* < нем. *wardan* „беречь"; слово это проникло и во фр. *garder*, пров., исп. и порт. *guardar*); *gárga* или *cárga* (последняя форма чаще всего употребляется) „сигнал, извещающий о „погрузке" желобка брёвнами, о начале работы у жёлоба" (< итал. *caricare* „грузить", с выпадением *i* и озвончением начального *c*—, характерным для северных итальянских диалектов); *drécea* (или *habáuf drécea!*) „сигнал, которым извещается прекращение работы па желобе и разбор собравшихся в конце жёлоба бревен" (ср. слав.-кроат *drešiti* „разбирать, развязать", *drešavati* „развязывать").

Система команд и сигналов была составлена первоначально в Карнийских Альпах, где в рубке леса участвовали рабочие, говорящие на различных языках: итальянском, немецком или словенском. Оттуда, в конце 19 и начале 20 вв., эта система была перенесена сезонными рабочими — лесорубами в Карпаты.

Часть II главы, озаглавленная „Транспорт леса" (B) группирует эле-

менты, относящиеся к сплаву леса, постройке плотов, к разновидности плотов, к сооружениям на берегу реки, облегчающим и обеспечивающим сплав леса.

Последняя часть этой главы, озаглавленная „Обработка леса“ (С) включает слова, называющие различные части крестьянской пилы, приводимой в движение водой, либо рзличные ассортименты обработанного леса. В работе не обсуждается терминология большой лесной промышленности.

В третьей главе (Площадь распространения терминов) автор исходит от языковых различий, существующих между северной анкетированной областью (Марамуреш, верхнее течение реки Сучавы) и южной областью (среднее течение реки Бистрица). На севере преобладают украинские и немецкие элементы. Нам представляется, что граница этих двух основных площадей совпадает с бывшей границей, которая разделяла бывшую Румынию от австро-венгерской империи. Она проходила южнее низменности Дорны и продолжалась в Буковине. Нельзя сказать, чтобы между этими областями наблюдалось много различий.

В IV главе автор выявляет средства обогащения лесопромышленной лексики. Наконец, после „Выводов“ следует „Глоссарий“, включающий все собранные во время анкеты термины. Там, где было возможно, указано происхождение слова.

LA TERMINOLOGIE DE L'EXPLOITATION FORESTIÈRE ET DU TRANSPORT PAR LES TRAINS DE BOIS

Résumé

Le matériel linguistique de l'ouvrage nous a été fourni par les enquêtes dialectales effectuées, les dernières années, par les membres du collectif de dialectologie de Jassy, dans la région montagneuse de la Moldavie (la vallée de Bystritza) et dans quelques villages de Maramureş et de Bucovine (au bassin supérieur de la rivière Bystritza). Le lexique de ces parlers populaires se distingue, entre autres, par l'existence d'une riche terminologie forestière. Le fait s'explique aisément par l'occupation dominante des autochtones—l'exploitation forestière.

Les observations préliminaires se rapportent à maints ouvrages plus anciens, concernant le lexique forestier roumain, mais qui ne touchaient pas l'aspect purement linguistique. En outre, nous soulignons la place que cette terminologie occupe dans l'ensemble du vocabulaire roumain. La plupart des éléments de cette terminologie n'affecte pas, d'ailleurs comme tout langage professionnel, ce que l'on appelle „le fonds principal lexical“, mais le vocabulaire périphérique.

Le premier chapitre vise à l'éclaircissement de la constitution de la terminologie forestière du Nord des Carpathes Orientales. On peut distinguer trois principales couches terminologiques dont chacune se trouve dans un étroit rapport avec le niveau technique de ce domaine

 181

de production. La première couche terminologique comprend des mots qui témoignent d'une technique forestière vieillie, ainsi qu'un certain nombre d'éléments turcs. Nous avons ajouté, à cette occasion, appuyés sur des travaux anciennement parus et sur des documents inédits, un compte-rendu historique de l'exploitation forestière en Moldavie. Il ressort de ces documents que l'exportation de bois pour Constantinople était particulièrement intense dans la deuxième moitié du XVIII-e siècle et dans la première motié du XIX-e. Nous nous sommes servi, dans le dit compte-rendu, de l'Organisation de l'exploitation forestière pour la Bucovine (Orînduiala de pădure pentru Bucovina), datant du règne de Joseph II (1786).

Au point de vue de leur emploi, c'est-à-dire de leur circulation, les éléments turcs du lexique forestier peuvent être groupés en trois catégories :

a) Des termes attestés seulement par les documents écrits et qui n'ont jamais pénétré, probablement, dans les parlers populaires roumains (Ex.: *direccibaşa* „mandataire impérial turc qui pourvoyait à l'approvisionnement avec le bois en Moldavie"; *ciubuccíu* „bûcheron, celui qui hache des *ciubúce,* c-est-à-dire des tronchets, à l'obligation d'en livrer au propriétaire un taux de 1 pour 10" etc.).

b) Des termes pénétrés dans les parlers populaires roumains mais ayant une circulation limitée. (Ex.: *dălcăúş* „conducteur de train de bois, celui qui surveille se tenant sur la dernière partie du train de bois, aidé d'un conducteur plus expérimenté" < turc *dalkavuk ; poiánt* „clou de bois, utilisé anciennement dans la construction du train de bois" < turc *paianta* etc.).

c) Des termes utilisés aujourd'hui encore par les ouvriers forestiers roumains. Nombre de ces éléments rappellent les constructions navales turques, dont le matériel était importé de Moldavie. Dans le port Galatzy, sur le Danube, les Turcs construisaient, au XVIII-e siècle, comme nous l'attestent les documents historiques invoqués, des navires militaires. Aujourd'hui ces mots désignent différents sortiments de bois destinés jadis aux constructions navales. (Ex. : *catárg* „tronc de sapin de 27—30 m. de longueur, oblong, écorché": cf. n.-gr. καταρτιον, lequel, peut-être, a pénétré dans le turc ; *galión* „tronc de bois dont la longueur doit être au-dessus de 30 m." < turc *kalion,* n.-gr. γαλεωνι, de l'it. *galeone* „navire militaire"; *cazîc* „poteau au bord de la rivière auquel on rattache le train de bois" < turc *kazyk* „idem"). Quelques uns de ces termes turcs désignent des sortiments ou des pièces en bois qui n'ont rien à faire avec les constructions navales (Ex.: *şirín* pièce en bois, de 14 à 16 cm. d'épaisseur, ayant la longueur de 18 m. près, nonfaçonnée" < turc *seren* „idem"; *taftalúc*; „tronc de bois de 8 m. de longueur" < turc *tahta* „planche", **tahtalyk* „tronc dont on découpe des planches" etc.).

Pour ce qui est de l'organisation du travail, il faut noter aussi le mot *dragomán* „dirigeant d'une exploitation".

Toujours à la première catégorie nous discutons quelques termes relevant d'une technique d'exploitation vieillie, sans tenir compte de

leur étymologie. Leur emploi actuel est fort rare. (Ex.: *ciocîrlie* „faisceau de verges flambées et rétorses, servant à rattacher le train de bois au rivage“; *boinóc* „gros clou de bois, auquel on attache le *ciocîrlie*“ etc).

La seconde couche terminologique s'est constituée vers la fin du XIX-e siècle et le début du XX-e. C'est l'époque d'un grand changement dans la technique de l'exploitation forestière dans les Carpathes Orientales. Pour le développement de la production capitaliste, nombre d'outils, de machines et de procédés de travail perfectionnés y sont introduits. C'est ainsi qu'apparut l'industrie forestière dans la région enquêtée. Bien des sociétés font appel à d'excellents ouvriers étrangers qui réussissent à donner une large ampleur aux exploitations forestières dans les Carpathes. Ils sont originaires de la Carinthie, du Tyrol, de la Kraïna, de Slovènie, de la Hongrie, de Bohème etc.

Appuyé sur des informations puisées dans la „Revue des forêts“ (Revista pădurilor) et sur d'autres sources, nous avons esquissé, ici également, un compte-rendu historique du développement de cette production de type capitaliste. Il y a de nombreux documents à fournir des informations sur les ouvriers italiens de Tyrol qui ont joué un rôle décisif dans l'amélioration technique de l'exploitation forestière. C'est à eux que les Roumains ont emprunté qantité d'instruments, de procédés de travail, de même que les mots qui leur correspondent.

Dans le paragraphe *Eléments italiens dans la terminologie du transport par les trains de bois*, nous discutons les mots italiens actuellement en circulation dans les parlers populaires roumains. En voilà des exemples; *ţapînă* „griffe servant à soulever les tronchets“ (< it. *zappa* „bêche“ > n. sl. *capin*, all. carinth. *zappin;* dans la vallée de Bystritza l'instrument a été introduit par les frères Giacomuzzi, Italiens de Tyrol); *sprángă* ou *şprángă* „fil métallique à l'aide duquel on rattache au poteau du bord le train de bois“ (> it. *spranga* „fil métallique“); *a ştronţa* „arrondir l'extrémité d'un tronc avec la hache, afin d'éviter les fissures du bois pendant le glissage rapide dans la rigole“, *a se ştronţa* (en parlant du bois) „s'entrechoquer“ (< it. *stronzare* „couper, trancher, tailler“, *stronzo* „étron“; en vall. *stron*, dans le lat. du Moyen-Âge *strundius*, *struntus*, en flam. *stront* „ordure, fumier“, de l'all. *strunzen* „morceau coupé“, *strunzan* „détacher en coupant; proprement, ce qui est rejeté“) etc.

Affectés également à la seconde couche terminologique nous discutons les mots allemands de cette terminologie. Parmi ces éléments quelques uns proviennent de la langue des Allemands de la Transylvanie (nommés Saşi); quelques autres, des Allemands originaires de la Kraïna (l'enclave de langue allemande Gottschee), mais la plupart sont provenus des Allemands originaires de Bohème, colonisés dans la Bucovine et dans le Maramureş au XVIII-e et au XIX-e siècles. Ces ouvriers sont estimés comme spécialistes dans ce domaine d'activité. Les termes d'origine allemande sont particulièrement nombreux. En voilà des exemples: *flúdăr* „canal par lequel l'eau sort du barrage, auge de moulin, auge“; *fóştă* „planche de 5 à 6 cm. d'épaisseur (< all. *Pfosten*

 183

„planche épaisse“; *riz(ă)* „rigole par laquelle glissent les troncs poussés du haut d'un versant“ (< all. *Riese* „idem“) etc., etc.

Parmi les éléments lexicaux ucraïniens, parvenus à la même époque, l'on peut noter les suivants: *bócor* „train de bois“ (< ucr. *bokor* „idem“); *perédnic* „la première partie du train de bois (cf. *perednii* „antérieur, situé en avant“); *serédnic* „la partie moyenne du train de bois“ (cf. l'ucr. *serednii* „de milieu, moyen“); *zadár* „la dernière partie du train de bois“ (cf. l'ucr. *zad* „partie postérieure“, *zadnii* „de derrière, postérieur“); *corovắn* „arbre abattu, les branches et les noeuds coupés, mais pas écorché“ (cf. le sl. *kora* „écorce“, l'ucr. *koravyj* „dur, qui présente des aspérités“, *curuati* „écorcher“); *homoáncă* „barrage“ (cf. le tchèque *ham* „pilier“, *hamovati*, „*hemovati* „barrer, endiguer“, *hamovačka*, *hemovačka* „barrage“, en pol. *hamovac'* „barrer“, m. h. all. *hamen*, n. h. all. *hemmen* „barrer, endiguer“. Si ce mot n'existe pas dans les dialectes ucraïniens du Nord de notre pays, ce qui est possible, il doit être expliqué probablement par le slovaque.

Les éléments d'origine hongroise sont moins nombreux. En voilà quelques exemples: *hózaş* „aide du conducteur du train de bois, le conducteur qui se tient sur la dernière partie du train“; *támos* „tronc de bois, court, servant de point d'appui dans le soulèvement des bûches“ (<hongr. *támasz* „support, appui“); *răcắş*“ lieu situé au bas de la rigole où s'amassent les bûches (<hongr. *rakas* „tas, amas“).

C'est à la seconde couche terminologique forestière qu'appartiennent les mots empruntés par les ouvriers au language des techniciens et des ingénieurs silviques. Voilà quelques exemples: *a ancora* „attacher le train de bois à la rive“; *a montá* „construire un train de bois“; *stáţie* „lieu au bord de l'eau, où les trains de bois font halte“ etc.

Les dernières années le procès de mécanisation de l'exploitation forestière s'est sensiblement accrû. En même temps d'importantes transformations sont survenues dans l'organisation du travail. Les termes correspondants, peu nombreux, peuvent être vus dans le chapitre „La troisième couche terminologique“.

Dans le chapitre *L'état actuel de la terminologie forestière* nous présentons tout le matériel lexical acquis au cours des récentes enquêtes dialectales. Les termes sont groupés selon le sens et les phases de l'activité d'exploitation auxquelles ils se rapportent.

Dans un premier compartiment nous embrassons les mots concernant le travail à la forêt: abattemant des arbres, leur transport du haut de la montagne dans les vallées etc. Une attention spéciale a été accordée au système de „commandes“ et de „signaux“ utilisés par les ouvriers dans la manipulation des troncs et dans leur transport par la rigole. Ce système comprend des mots d'origine italienne, allemande et slave (peut-être slovène).

Les ouvriers roumains emploient actuellement des mots comme: *şíba!* „commande par laquelle on annonce aux ouvriers de pousser le tronc par son extrémité d'en arrière, à l'aide de la griffe (<all. *schieben* „pousser“); *vólta!* „ commande par laquelle on annonce que le tronc a

commencé de rouler (< it. *voltare* „rouler“); *tira!* et *tira-grandă!* „commande par laquelle on annonce qu’on traîne le tronc au long de son axe, par un mouvement continu (< it. *tirare* „tirer“, et *grande* —dans le dialecte vénitien *granda*—„beaucoup, grandement“) etc. Parmi les signaux utilisés par les surveillants placés çà et là au long de la rigole, sont: *vardă!* „attention! il y a des troncs qui viennent par la rigole!“ (< it. dial. vénitien *varda!* „garde!“, en it. *guardare* < all. *wardan* „garder“, qui a pénétré aussi en français *garder*, prov., esp., port. *guardar*);*cárga!* ou *gárga* (la dernière forme est la plus répandue) „signal par lequel on annonce le chargement de la rigole avec des troncs“ (<it. *caricare* „charger“, avec la syncope de l’*i* et la sonorisation du *c*-, spécifiques aux dialectes italiens du Nord); *drécea!* ou *habáuf drécea!* „signal par lequel on annonce la cessation du travail à la rigole, en vue du démêlement des troncs entassés à l’extrémité basse de la rigole (cf. le s.-cr. *drešiti* „démêler, débrouiller“ et *drešavati* „délier, détacher“) etc.

Le système de „commandes“ et „signaux“ s’est constitué, pour la première fois, dans les Alpes Carinthiennes, où travaillaient, aux exploitations forestières, des hommes appartenant, au point de vue linguistique, à l’italien, à l’allemand et au slovène. De là, ce système a été transplanté, vers la fin du XIX-e siècle et le commencement du XX-e, dans les Carpathes.

Le deuxième compartiment du second chapitre, intitulé *Le transport du bois*, inclut les éléments relatifs au transport par les trains de bois, à la construction de ces trains, au différents types de trains de bois etc. Le dernier compartiment de ce chapitre s’occupe de la transformation du bois en planches et en autres pièces de bois, en désignant les termes correspondants de ces opérations. Il décrit aussi les différentes parties de la scie à l’eau. L’on n’y discute pas la terminologie de la grande industrie forestière.

Le III-e chapitre — *Aires terminologiques* —part de la constatation de l’existance decertaines différences entre la partie de Nord de la région enquêtée (Le Maramureş et le bassin supérieur de la rivière Suceava) et la partie de Sud (le bassin moyen de Bystritza). Les éléments ucraïniens et allemands sont plus nombreux dans le Nord que dans le Sud de la région enquêtée. La limite qui sépare ces deux aires semble coïncider avec l’ancienne frontière d’entre la Roumanie d’avant la première guerre mondiale et l’Empire Autrichien - Hongrois. Cette frontière se trouvait au Sud de la dépression des Dornele et se continuait en Bucovine. Aussi ces différences ne sont-elles pas trop marquées.

Le IV-e chapitre s’occupe des *Moyens d’enrichissement du lexique forestier*. Les conclusions qui constituent la dernière partie de l’ouvrage sont suivies d’un *Glossaire* englobant tous les termes du lexique forestier de la région enquêtée.

INDICE

ACADEMIA R. P. R. FILIALA IAŞI
STUDII ŞI CERCETĂRI ŞTIINŢIFICE
FILOLOGIE
Anul VIII (1957), Fasc. 1

PREOCUPĂRI DE TEORIE LITERARĂ LA V. A. URECHIA

DE

AL. DIMA

Comunicare prezentată la 30 aprilie 1954 în şedinţa Filalei Iaşi a Academiei R.P.R.

În aceeaşi vreme în care Hasdeu îşi desfăşoară activitatea sa la Iaşi[1]), apărea aci şi V. Alecsandrescu ce-şi va zice apoi Urechia, rămînînd pînă la sfîrşitul anului 1864, cu un an mai mult decît prietenul şi apoi adversarul său. Publicistul venea din Franţa şi Spania unde făcuse studii, fiind de îndată numit judecător la Tribunalul din Iaşi în 1858 şi apoi concomitent profesor la gimnaziul şi la Facultatea de litere din Iaşi. Retrăgîndu-se însă imediat din magistratură, Urechia se pedică exclusiv carierei didactice şi unei bogate şi variate activităţi lublicistice prin care agită, pînă la moarte, problemele culturale ale epocii, dovedindu-se mai ales un entuziast răspînditor de cunoştinţe prin şcoli, manuale, societăţi de popularizare, periodice etc. Răsunătoarea ieşire a lui Titu Maiorescu în aşa numitul studiu de „patologie literară", *Beţia de cuvinte* în „Revista contemporană" (1873) ca şi *Răspunsurile Revistei Contemporane* (1873) şi-au îndreptat săgeţile şi împotriva lui V. A. Urechia acuzat de grave erori de cunoştinţe în domeniul istoriei universale şi literare, al istoriei artelor şi filozofiei, dar şi de naţionalism şovin. Ca şi în cazul şcoalei lui Barnuţiu, execuţia a fost sumară şi unilaterală, referindu-se strict la cîteva texte şi trecînd cu vederea peste meritele neîndoioase ale publicistului în domeniul învăţămîntului şi al difuzării în mase a culturii. Criticul a văzut doar — după cum scrie — „răul ce aceşti scriitori îl pot aduce unei literaturi începătoare", sentinţă ce privea şi pe Urechia, fără să se străduiască a pune în cumpănă şi alte multiple manifestări ale publicistului. În *Amintiri de la Junimea* şi în opoziţie cu aceasta, G. Panu se arăta însă mai conciliant şi aprecia cunoştinţele, „natura complexă", observa mai departe că „nu era lipsit de talent" şi că „a lăsat lucruri foarte intere-

1) Vezi *Preocupări de critică şi teorie literară în perioada ieşeană a activităţii lui Hasdeu,* în Studii şi cercetări ştiinţifice, seria III (Ştiinţe sociale), anul VI (1955), fasc. 1—2.

sante şi instructive". Al. Odobescu însemna apoi şi el cuvinte bune despre dramele lui Urechia pentru că utiliza tradiţiile populare; de asemenea „Evenimentul literar" (1894, febr. 7, p. 2) apreciază prin Traian Demetrescu, *Legendele romîne* pentru acelaşi motiv „V. A. Urechia e unul din rarii noştri scriitori populari", observa poetul socialist. Şi mai înţelegător se arăta — după moartea publicistului — Hasdeu cu toate polemicele dintre ei care au durat, după cum singur remarcă, timp de 30 de ani. Învăţatul cercetător preţuia meritele lui Urechia, întemeietor şi susţinător de societăţi şi instituţii în frunte cu Academia ca şi serviciile aduse de el ţării în străinătate. Caracterizarea lui Hasdeu poate fi citată şi admisă şi astăzi ca justă în ansamblul ei. Iat-o: „acţiune, iarăşi acţiune... o forţă gigantică de acţiune pe aceeaşi întinsă sferă a naţiunii romîne. El a scris şi tipărit prodigios de mult, dar om de ştiinţă n-a fost în înţelesul riguros al cuvîntului" („Familia", 1902, p. 182). Constatarea lui Hasdeu se referea, desigur, mai cu seamă, la cercetările istorice ale lui Urechia, care grămădise multe opere mari şi mici în acest domeniu, dar ea se aplică — în bună parte — şi altor tărîmuri printre care şi preocupărilor de teorie literară asupra cărora urmează a ne opri aci. Acestea se vor manifesta şi în perioada ieşeană a activităţii lui, asupra căreia va trebui mai întîi să aruncăm o privire generală.

Între 1858 şi 1864, adică în această perioadă ieşeană a lui, V. A. Urechia e profesor de istorie universală la gimnaziu şi de istorie şi literatură romînă şi universală la Facultatea de litere, apoi membru al Consiliului şcoalelor şi de inspecţie, director la Ministerul Instrucţiunii şi Cultelor şi în sfîrşit — în două rînduri — chiar, ministru ad interim. El ocupă prin urmare posturi de mare răspundere în învăţămînt în preajma unirii şi îndată după ea, fiind în toată această perioadă un colaborator devotat al lui Mihail Kogălniceanu. Tot acum intră el în „Comitetul teatral", creat în 1859, alături de Th. Codrescu, I. Tăutu, D. Gusti şi-şi începe totdeodată activitatea ca autor dramatic. Peste un an, în 1860, pune la Iaşi bazele primei sale instituţii de răspîndire a culturii în mase: „Asociaţia ateneului romîn", inaugurînd astfel o acţiune pe care o va continua mai tîrziu la „Liga culturală", la „Ateneul romîn" din Bucureşti, la „Societatea macedo-romînă" etc.

În aceşti ani ieşeni, începe însă şi multipla şi variata lui activitate publicistică. Urechia va colabora într-adevăr la ziarele şi revistele ce militau pe linia unionistă susţinută de Kogălniceanu, alături de care lupta şi el, şi pe tărîm publicistic. În 1858, Urechia redactează împreună cu Iancu Codrescu, „Zimbrul şi vulturul" pe care însă îl va contopi în anul următor — cu „Steaua Dunării", devenind secretarul de redacţie al noului periodic. Colaborează de asemenea la revista humoristică „Bondarul", apoi în 1860 şi 1861 la „Instrucţiunea publică" şi „Dacia", dar mai cu seamă la „Ateneul romîn" pe care-l întemeiază şi conduce cu avînt, publicînd — în paginile lui — numeroase articole, studii, fragmente de cursuri, notiţe critice etc. În sfîrşit, în cadrul învăţămîntului, el publică mai tîrziu, în 1866, acel preţios „Anuar general al instrucţiunii publice din Romînia" în care se referea la viaţa

şcoalei din 1863—64 şi în care-şi inserează şi cîteva din lucrările lui cele mai caracteristice.

Referindu-ne acum la preocupările sale de teorie literară, observăm că ele nu apar în primul an al perioadei ieşene în cadrul colaborării sale la „Zimbrul şi vulturul“ în care dominau doar scurtele note de critică socială şi politică, de caracter umoristic şi satiric. Ele se ivesc însă în 1859 la „Steaua Dunării“ în care Urechia publică fragmente din cursul său de literatură romînă sub titlul *Schiţări de literatură romînă* (nr. 128, 204, 218, 238) cuprinzînd material semnificativ şi pentru teoria literaturii, apoi în 1860 îşi continuă publicarea cursului în „Ateneul romîn“, ocupîndu-se îndeosebi de poezie (p. 7—8, 19—21, 28—29, 54—55, 70—72) dar extinzîndu-se şi asupra altor domenii literare într-o serie de cronici intitulate *Curier literar* (p. 25—26, 105—106, 113, 137—138 şi în 1861, la pag. 145, 173), tipărind aci şi alte studii ca *Pasiunile şi simţămintele la Romînii vechi şi moderni* (tot în „Ateneul romîn“, 1860, p. 126—28) şi mai cu seamă cercetarea lui mai dezvoltată despre *Fabuliştii romîni* din noua serie a „Ateneului romîn“ (1861, p. 17—32). „Anuarului general al instrucţiunii publice“ îi încredinţează în sfîrşit Urechia două din studiile cele mai caracteristice şi anume *O vorbă despre literatura desfrînată ce se încearcă a se introduce în societatea romînă* (p. IX-XV) şi *Discurs în onoarea aniversării de 300 de ani a naşterii lui Shakespeare* (p. 197—207). Trebuie observat însă, că dedicîndu-se mai cu seamă cercetării literare, Urechia n-a fost lipsit de atenţie nici faţă de celelalte arte. Muzica îl preocupa astfel din 1858 cînd publică un articol despre *Teatrul de operă* în „Zimbrul şi vulturul“ (1858, nr. 4), apoi mai tîrziu în 1860 două articole în „Ateneul romîn“ (p. 5—6, 27). Îl interesează de asemenea pictura şi primele ei manifestări la noi şi despre ea publică însemnări şi discursuri de caracter oficial în „Instrucţiunea publică“ (1860, nr. 1, *Pictori romîni*) în „Ateneul romîn“ (1860, p. 6—7, 123, aceeaşi temă), în sfîrşit *Discurs rostit la expoziţiunea şcoalei de pictură din Iaşi* (1863—64) şi publicat în „Anuarul general“ (p. 190—192). Din acest variat material, vom putea extrage datele necesare conturării concepţiei estetice a publicistului nostru în cadrul curentelor epocii sale, în lupta dintre ideile progresiste şi cele reacţionare, rezemate pe forţele sociale în conflict.

În acele *Schiţări de literatură romînă*, publicate în „Steaua Dunării“ (1859, nr. 128) şi care cuprind de fapt — după cum am arătat mai sus — fragmente din cursul său, Urechia procedînd didactic şi sistematic începe cu o serie de „definiţiuni preliminare“, cum le numeşte el, în care se străduieşte să precizeze obiectul filologiei şi în cadrul ei al „esteticii literelor“ şi al „poeticei“. Filologia e divizată mai întîi în două ramuri: filologie generală şi cea specială, cea din urmă în alte două despărţăminte: teoretică şi practică, în sfîrşit cea teoretică în încă două subdiviziuni: estetica literelor şi critica estetică, iar filologia practică în gramatică, retorică şi poetică. După cum se vede, Urechia e un spirit didactic, pedant, iubitor de clasificări discutabile, ambiţio-

nînd însă preciziunea ştiinţifică. Ne vom opri numai asupra definirii disciplinelor legate de ştiinţa literaturii.

Iată — după Urechia — definiţia „esteticii literelor". Ea este „veriga prin care se uneşte catena filozofică şi cea filologică" şi adaugă „aflările asupra frumosului absolut, asupra idealului, asupra sublimului, aplicate la litere formează estetica literelor" (p. 504).

Critica estetică e apoi definită ca „judecata ce un literat face unei opere literare luîndu-şi drept criteriu principiile adoptate de estetica literelor" adică criteriul frumosului absolut, al idealului etc. În sfîrşit, Urechia defineşte şi poetica prin care el înţelege „acea parte a filologiei care arată în ce mod cugetările minţii se pot exprima în diferite imagini şi ficţiuni şi cu oareşicare cadenţă muzicală în vorbe şi să aducă voluptatea auzului".

Se văd, de îndată, cu uşurinţă, poziţia şi erorile acestor definiţii. Situarea criticii estetice în cadrul filologiei teoretice alături de estetica literelor nu e legitimă, o dată ce critica e — în bună parte — o aplicaţie practică a esteticii literelor, care e numai ea o disciplină — ce urmăreşte scopuri de generalizare. De altfel separarea teoreticului de practic e arbitrară, cele două puncte de vedere împletindu-se de fapt. De asemenea diferenţierea poeticii de estetica literară nu are nici o justificare, căci ea e clădită pe o concepţie greşită despre poetică înţeleasă într-un sens mai mult formalist.

Eroarea fundamentală a lui Urechia e dezvăluită însă de acel criteriu „al frumosului absolut, al idealului, al sublimului" considerat ca obiectul central al esteticii literelor. E concepţia sa idealistă în esenţă pe care o afirmă în chiar definiţia disciplinei. După cum vom vedea de altfel, opiniile sale literare naufragiază — în cele din urmă — în genere în idealism, deşi el îşi va însuşi mai întîi o seamă de idei progresiste susţinute de către cercurile revistelor lui Kogălniceanu şi cel al „Romîniei literare" a lui Alecsandri pe care el le va continua.

Ca şi pentru predecesorii săi imediaţi — Kogălniceanu şi Russo — „literele sînt — şi pentru Urechia—expresia societăţii" adică un important document social. Încă din primele lui studii, din *Schiţări de literatură romînă*, el observă: „Literele sînt oglinda popoarelor, mai mult încă ele sînt oglinda secolului şi a ţării ce locuiesc acele popoare" („Steaua Dunării", p. 504) şi el îşi întăreşte afirmaţia cu un citat din Taine pe care îl numeşte „junele şi vigurosul filosof francez modern" şi care-şi publica în aceşti ani primele lui studii.

În următoarele lui articole din „Ateneul romîn", Urechia îşi reia ideea de numeroase ori în programul revistei chiar, apoi în studiul despre *Pasiunile şi sentimentele la Romînii vechi şi moderni* („Ateneul romîn", 1860, nr. 5). Ceva mai tîrziu, în 1864, rostind discursul său despre W. Shakespeare cu prilejul aniversării a 300 de ani de la naşterea marelui scriitor, Urechia îşi propune a-i cerceta opera întrebîndu-se „care este secolul, epoca care l-a născut, care e mijlocul său, societatea în care a trăit şi care e apoi şi momentul literar ce a avut, vreau să zic care e zestrea literară ce a găsit geniul său şi şi-a apropiat-o spre a o însuti şi înmii" („Anuarul general", p. 198). După cum se poate uşor constata,

publicistul nostru merge din nou pe drumul recent deschis de Taine, exponent ideologic al burgheziei franceze biruitoare, cel care publicase cu abia un an mai înainte *Istoria literaturii engleze* (1863) şi precizase prin aplicare, aşa-numita metodă naturalistă, deterministă, referindu-se şi la Shakespeare.

Considerarea literaturii ca expresie a societăţii va fi mereu susţinută şi mai tîrziu după plecarea lui Urechia din Iaşi, de pildă în conferinţa din 1863 ce-i sintetizează ideile estetice, publicată sub titlul *De clasicism, romantism, realism* şi pînă la manualul lui din 1885 *Schiţe de istoria literaturii romîne* în care va însemna: „totalitatea operelor literare oglindeşte societatea şi deci naţiunea din care fac parte autorii acestor opere" (p. 4). Este evident că originea acestei concepţii este pe de o parte locală, în atîtea afirmări anterioare începînd cu cele ale „Daciei literare" şi pînă la „Romînia literară", pe de altă parte — după propriile lui indicaţii — se trage din critica sociologică franceză a vremii care a culminat cu Taine, dar de fapt ambele izvoare se reazemă pe comandamentele societăţii noastre în transformare, în trecere tot mai rapidă de la regimul feudal la cel burghez, etapă socială ce mobiliza — printre altele — şi forţa literaturii în sprijinul progresului general, recunoscîndu-i — cu drept cuvînt — funcţiunea de reflectare şi înrîurire asupra proceselor sociale în curs.

Considerarea literaturii ca expresie a societăţii e însă adîncită de Urechia într-un sens progresist cu totul explicit, atunci cînd observă — în articolul-program din „Ateneul romîn" (1860, nr. 1) — că în producţiile noastre literare începînd cu poezia populară, continuînd cu cronicile şi pînă la scrierile Văcăreştilor, se reflectă toată distanţa ce desparte „sclavia de libertate, mormîntul de resurecţie". Literatura noastră a luptat deci, totdeauna, pentru libertate şi istoria ei exprimă de fapt doar diferitele etape ale acestei lupte.

Într-un alt studiu al său dedicat *Fabuliştilor romîni* şi publicat peste un an (1861), în noua serie a „Ateneului romîn", V. A. Urechia accentuează încă o dată înrîurirea operelor literare asupra „progresului social" (p. 29). Enciclopediştii şi Voltaire sînt citaţi pentru influenţa pe care au exercitat-o asupra revoluţiei franceze din 89. Voltaire e caracterizat drept „părintele marei mişcări care se numeşte revoluţia franceză, dar pe care noi vom numi-o revoluţia raţiunii omeneşti asupra sclavajului, în care fu atîtea secole încantenată" (p. 29).

Fabula e prezentată, mai departe, ca una din speciile literare ce luptă mai aprig împotriva despotismului. Originea ei — observă Urechia — trebuie căutată în tirania care „a urmat guvernul familiei, guvernul patriarhal". Apariţia ei e legată de sclavagism. Citînd mai departe pe Donici, Urechia arată că „adevărul, gol din fire, fiind dat afară şi-a luat alte vestminte şi a pătruns la împărat" (p. 23) şi concluzia lui e precisă şi justă: „fabula e o armă puternică" (p. 23).

Urechia depăşeşte deci, şi el, concepţia literaturii ca oglindă pasivă a proceselor sociale şi subliniază sarcina ei educativă. În mai sus citatul articol-program al „Ateneului Romîn", el vorbeşte despre noua revistă ca despre o „carte de învăţătură, de educare şi de delectare".

Înrîurirea literaturii se produce însă — socotește Urechia — prin intervenția individualității scriitorului care aduce „ideile sale proprii, originale" ca „o reacțiune oarecare asupra societății" și astfel publicistul nostru îndrumă greșit un bun principiu inițial opunînd individul societății de pe o poziție romantică, individualistă de caracter burghez.

Asupra sarcinii educative, morale a literaturii insistă însă Urechia necurmat, combătînd vehement unele tendințe licențioase ce se iviseră în cuprinsul ei. În „Anuarul general al instrucțiunii publice din Romînia" și apoi în broșură aparte, publică el articolul *O vorbă despre literatura desfrînată ce se încearcă a se introduce în societatea romînă* în care respinge motivările ce ar susține direcția licențioasă mai sus pomenită.

Punctul de plecare al lui Urechia e — după cum se știe — discuția din jurul nuvelei *Duduca Mămuca* a lui Hasdeu, cu care ne-am ocupat într-un studiu anterior[1]). Urechia analizează pe rînd argumentele părții contrare. Aceasta susținea într-adevăr, printr-o greșită aplicare a metodei realiste, că „literatura trebuie să decopieze societatea așa cum este" (p. 2, broșura) inclusiv deci toate viciile și deficiențele ei morale. Pentru a respinge această teză, Urechia analizează structura literaturii și găsește că, în cuprinsul ei, se asociază două elemente : impresiile simțurilor și concepțiunea rațională a frumosului (p.4), cum scrie el. Primul duce la teoria imitației care e „imposibilă" — observă Urechia — și care trebuie depășită prin cel de-al doilea element, prin „concepția rațională a frumosului". Acestuia îi dă el preponderență.

Ce înțelege însă Urechia prin „concepția rațională a frumosului"? El răspunde astfel: „e raportul frumuseții ideale cu principiul său care e D-zeu" (p. 5), adică sacrificînd cu totul realismul, Urechia cade în idealism tipic și anume de fapt într-un fel de misticism platonic. Dorind a combate excesele naturaliste, el se socotește autorizat să respingă metoda realismului însăși.

În combaterea celui de-al doilea argument care susține literatura desfrînată prin citarea unor pasaje licențioase din operele marilor clasici, Urechia se situează însă pe o poziție justă, căci el susține că „rătăcirile și extravaganțele geniilor literaturii" (p. 14) nu pot fi invocate ca regulă pentru îndrumarea generală a literaturii.

O altă trăsătură caracteristică a preocupărilor de teorie și critică literară ale lui Urechia se referă la combaterea vie a influențelor străine exercitate asupra poeților romîni din epoca lui. El luptă îndeosebi împotriva cosmopolitismului francez ca, de pildă, în conferința din 1865 despre *Clasicism, romantism, realism* în care el continuă linia lui anterioară. „Să ne cultivăm limba și literele noastre naționale. Să ne ferim de molipsitoarele aburiri ce revin din apus" (p. 31) și referindu-se mai ales la înrîurirea franceză, o caracterizează drept „reaua direcție a inteligenței și gustului național" (p. 6).

Atitudinea anticosmopolită a lui Urechia și prețuirea caracterului original al literaturii noastre se situează pe linia mai veche a frontului

1) Studii și cercetări științifice, seria III (Științe sociale), anul VI (1955), fasc. 1—2.

ideologic progresist al cercului „Daciei literare“ şi „Romîniei literare“ dar ea se dezvoltă din nefericire apoi — în sens şovin—ducînd la supraprețuirea valorilor naționale şi la subaprecierea celor străine. Scriitorul părăseşte poziția justă apropiindu-se tot mai vădit de oficialitatea patriotardă cu tendințe şoviniste.

Printre problemele de teorie literară care-l preocupă pe V. A. Urechia, trebuie să reținem şi pe cele care privesc structura operei literare. Considerațiile lui referitoare la această temă se află cuprinse în acele *Schițări de literatură romînă* despre care am mai pomenit.

După publicistul nostru, principalele elemente componente ale unei literaturi sînt două: cugetarea şi limba a căror armonizare el o doreşte ca pe o normă supremă a artei literare. Urechia se declară împotriva accentuării unui element în paguba celuilalt, dar observă totuşi — cu drept cuvînt — că atenția pentru fond trebuie să predomine, „valoarea unei opere este de-apururea în raport direct cu importanța asemuită cugetării“ („Steaua Dunării“, nr. 173). E necesar ca aceasta să fie originală adică națională, să reprezinte — cum scrie el pe linia criticii şi teoriei sociologice a vremii — „climatul moravurile şi starea de civilitate ori progres în care se află o națiune“. („Steaua Dunării“, 1859, nr. 238).

Deşi valabilă, încadrată tendințelor înaintate ale epocii, prețuirea „cugetării“, a fondului, îl va duce însă pe Urechia — aşa cum vom arăta de îndată — la o concepție idealistă a literaturii, la o metodă antirealistă.

O însemnătate deosebită o acordă apoi el în aceleaşi *Schițări* limbajului, pe care-l caracterizează în componentele lui, în sunete şi cuvinte. Printre calitățile cerute cuvintelor, de fapt însă stilului, alături de corectitudine (adică accesibilitate), claritate, proprietate, el mai notează *decența* în cadrul concepției lui generale despre moralitatea în literatură (rev., cit. nr. 238). Numeroase considerații despre armonie întregesc obervațiile sale despre limbaj cu idei de caracter general şi elementar.

Între preocupările de teorie literară ale lui Urechia deține însă un loc important şi caracteristic opinia sa despre metoda de creație asupra căreia am anticipat unele considerații mai sus. Am arătat cum, pornind de la realism, scriitorul cade totuşi pînă la urmă în idealism mistic. Să analizăm mai de aproape părerile lui Urechia cu privire la această problemă a teoriei literare pe care el o dezbate mai pe larg în conferința lui de la Bucureşti din 1865, un an după plecarea lui din Iaşi şi în care el continuă de fapt linia ideilor expuse în articolul anterior *O vorbă despre literatura desfrînată* şi în discursul cu prilejul comemorării lui Shakespeare. În acesta din urmă, de pildă, cu toată marea prețuire pe care Urechia o arată operei shakespeariene îndeosebi pentru adînca ei analiză psihologică, oratorul nu se sfieşte a-şi arăta rezervele sale cu privire la metoda de creație a dramaturgului. El socoteşte că Shakespeare nu ne poate „satisface pe deplin“ pentru că acest autor „decopiează servilmente natura“ („Anuarul general“, p. 205) nu se „aridică“ deasupra ei, n-o „sublimează“ îndeajuns. În Shakespeare ar fi prea multă realitate şi varietate. De aceea, conchide Urechia, opera marelui dra-

maturg trebuie depăşită de vreun alt geniu al viitorului, care „din sufletele aşa cum sînt“, cum le-a arătat Shakespeare, să facă „sufletele aşa cum trebuia să fie“ (p. 207) adică să le idealizeze.

Tendinţa antirealistă a lui Urechia e dezvoltată apoi teoretic, după cum observam, în conferinţa sa despre *clasicism*, *romantism*, *realism*.

Literatura se apropie de realitate — înseamnă Urechia — prin material, dar o depăşeşte de îndată prin ideal, prin „frumosul“ către care tinde. „Poetul — scrie el — cunoaşte frumosul, observă toate obiectele naturii, senzaţiunea plăcută sau neplăcută ce produc şi din examenul acestor frumuseţi particulare se ridică prin raţionare la tipul altei frumuseţi care le covîrşeşte pe toate“ (p. 8). Ar părea din acest citat că Urechia a gîndit valabil o dată ce el îi atribuie poetului o procedare inductivă de la „frumuseţile particulare“ din natură la „tipul frumuseţii“. Alte pasaje ne lămuresc însă de îndată că drumul lui Urechia e eronat, căci — scrie el — „frumuseţiile din natură trebuiesc selecţionate după un model al frumosului sau după un tip al lui, după un frumos etern“ şi el dă un fel de definiţie al acestuia: „frumosul e scînteia sburată din focarul cel etern al frumosului, de la divinitate“. Primii paşi ai lui Urechia numai aparent realişti, se afundă în cele din urmă în mîlul idealismulni mistic.

În aceeaşi conferinţă de care vorbim, concepţia idealistă mai apare şi cu prilejul comparării „şcoalelor artistice“, cum le numeşte el. Clasicismul e „echilibrul formei şi idealului, romantismul e mai puţin ideal şi mai multă natură, realismul prea multă natură“ (p. 24). Preferinţa lui Urechia e limpede, ea merge către clasicism căci acesta — scrie el — ne arată pe om aşa cum este ca un îndemn către tipul lui ideal. Criteriul de apreciere e deci „idealul“ şi nu „realul“, depărtarea de natură, nu apropierea de ea. Definirea clasicismului însuşi ca „echilibru între formă şi ideal“ dezvăluie o concepţie idealistă, direct hegeleană, care nu-şi poate da seama de elementele realiste cuprinse în clasicism.

Faţă de realism, Urechia arată acum o neînţelegere totală pe care o expliciteazä, de pildă, astfel: „Noi nu putem înfăţişa realismul care reprezintă pe om aşa cum n-ar trebui să fie, aşa cum nu este decît prin triste decăderi“ şi i se pare, mai departe, că „realismul e şcoala în care idealul dispare spre a nu rămîne decît materia cea mai infimă“ — sau că în realism idealul este înlocuit prin „un ideal al sluţenii în raportul cel mai invers cu frumosul ideal“ (p. 25). Frumosul înfăţişat de realism e confundat mereu cu concepţia naturalistă despre el. „Frumosul în asemenea opere — scrie Urechia — este tot ceea ce e monstruos în ordine fizică, intelectuală şi morală“ (p. 26). În sfîrşit referindu-se la marii realişti francezi din prima jumătate a secolului trecut — la Stendhal şi Balzac — el îi critică pentru că ar dezvolta o tematică imorală : înfidelitatea femeilor, adulterul, amorul curtezanilor şi alte aspecte anormale ale societăţii, citînd astfel o serie de elemente secundare şi nesemnificative ale operei lor.

Tendinţa antirealistă mai e, în sfîrşit, susţinută şi în cadrul unei teorii mai generale despre frumos pe care o schiţează în aceeaşi mai

sus citată conferinţă. Întrebîndu-se, ca atîţi alţi cercetători, care este definiţia frumosului, Urechia respinge pe rînd caracterizarea acestuia ca util sau agreabil ca şi accepţiunea lui formalistă ca proporţii şi simetrie. Pentru el „frumosul e unitatea rezultată din varietate" adică formula clasică, antică a frumosului. Varietatea e de caracter material — mai adaugă el — pe cînd unitatea care domină, e morală, de caracter ideal. Elementul material trebuie subordonat celui ideal, adică varietatea unităţii, şi Urechia se situează astfel din nou răspicat pe o poziţie idealistă. De altfel toată această demonstraţie aminteşte de aproape pe V. Cousin, filozoful eclectic pe care Urechia îl citează deseori, autorul lucrării *Du vrai, du beau et du bien* ce se bucurase de un deosebit răsunet pînă la sfîrşitul secolului trecut, întrupînd o concepţie idealist-mistică despre frumos.

Şi în însemnările sale despre celelalte arte, mai sumare decît cele despre literatură, şi anume cele despre muzică şi pictură pe care le-am citat în introducerea studiului nostru, Urechia nu depăşeşte linia categoric antirealistă. Toate artele liberale — cum le numeşte el — au drept scop „expresiunea dezinteresată a frumosului" şi preţuirea lor ierarhică trebuie să urmeze gradul acestei dezinteresări (în cuvîntarea la inaugurarea expoziţiei de pictură din Iaşi, 1863). Poezia e astfel superioară celorlalte arte fiindcă e şi cea mai dezinteresată („Ateneul romîn", 1860, nr. 1, p. 7). Pe aceeaşi linie antirealistă se situează şi consideraţiile lui Urechia despre muzică, definită — tot după V. Cousin — ca arta sentimentelor vagi, generale, ideale care a prezidat şi la naşterea poeziei deşteptîndu-i imaginaţia („Ateneul romîn", 1861, p. 77—78).

Reexaminînd, în ansamblul lor, ideile de teorie literară ale lui Urechia în lumina epocii lor, a luptei ce se ducea mai departe şi în al 6-lea şi al 7-lea deceniu al veacului trecut între forţele reacţionare şi cele progresiste după trădarea revoluţiei din 48, constatăm că şi ele sînt sfîşiate de o puternică contradicţie internă, expresie a conflictului social tipic al vremii. Într-adevăr, alături de unele însemnate teze progresiste ca de pildă literatura ca expresie a societăţii şi ca reflectare a năzuinţelor progresiste, ca armă de luptă şi factor activ de înrîurire morală a societăţii sau combaterea cosmopolitismului, întîlnim altele —ca de exemplu—devierea spre naţionalismul şovin, suprapreţuirea individualităţii scriitorului ca focar de înrîurire socială şi mai ales apărarea consecventă a metodei de creaţie antirealistă, opinii ce au un caracter net retrograd. Trebuie observat apoi că, în fond, cele din urmă anulează în mare măsură pe cele dintîi. Căci dacă mai sus citatele teze progresiste sînt desigur valabile în formulare generală, interpretarea lor le paralizează eficacitatea reală. Urechia susţine astfel, în mod valabil, că literatura e expresia societăţii şi că ea constituie un factor activ de transformare a acesteia, dar apoi cînd e vorba să precizeze direcţia înrîuririi, el îi atribuie — după cum am văzut — o menire vag idealistă care se înfundă — în cele din urmă — în misticism. De asemenea, luptînd în contra cosmopolitismului, el cade de îndată în naţionalism şovin. Atitudinea sa răspicat antirealistă în problema centrală a metodei

de creaţie, în sfîrşit, exprimă categoric poziţia reacţionară a claselor dominante din vremea lui.

În preocupările de teorie literară ale lui Urechia se reflectă deci de fapt nu numai lupta dintre tabăra progresistă şi cea reacţionară a timpului, dintre unele teze înaintate şi altele înapoiate, ci şi trecerea limpede spre cele din urmă, părăsirea frontului ideologic progresist ce-l legase la început de cercurile lui Kogălniceanu şi Alecsandri, şi apropierea clară de concepţiile idealiste ale păturilor conducătoare pe care publicistul le va servi apoi de-a lungul întregii sale vieţi ocupînd — după cum am arătat — importante funcţiuni politice şi sociale cu rol diriguitor. Preocupările de teorie literară ale lui Urechia înfăţişează astfel — după opinia noastră — o etapă de tranziţie între poziţia înaintată a lui Al. Russo şi cea a lui Hasdeu, rezemată pe forţele democratice ale timpului, şi cea reacţionară, exponent al claselor dominante, pe cale de a se cristaliza în acţiunile mai precise ale Junimii întemeiată tocmai în această vreme.

ЗАНЯТИЯ В. А. УРЕКЕ ПО ТЕОРИИ ЛИТЕРАТУРЫ

Краткое содержание

В борьбе, развернувшейся после 1848 года между идеологическими силами прогрессивными и реакционными, в истории литературных теорий, возникших в пятидесятых и шестидесятых годах, характерное место занимает публицист В. А. Уреке. Его взгляды на литературу пропитаны сильными противоречиями, на которых лежит отпечаток эпохи. Наряду с некоторыми верными принципами, как например верными на литературу как на социальиый документ и как на активный фактор в преобразованин общества в прогрессивном смысле, а также наряду с его борьбой протнв космополитизма, встречаются конечно и принципы идеалистического характера относительно метода литературного творчества и даже элементы шовинисткого национализма. По существу во взлядах В. А. Уреке отражается не только борьба между прогресснвным и реакционным лагерем времени, ио и его переход к последнему, являющийся выражением момента сплочения чудовищного союза, идеология которого будет выражена жунимизмом вскоре после ухода публициста.

PRÉOCCUPATIONS DE THÉORIE LITTÉRAIRE CHEZ V. A. URECHIA

Résumé

Le publiciste V. A. Urechia occupe une place caractéristique dans la lutte entre les forces idéologiques progressistes et les forces réactionnaires d'après 1848, sur le terrain des théories littéraires agitées

entre 1850 et 1870. Ses opinions sur la littérature, agitées entre 1850 et 1870, sont déchirées par de fortes contradictions, typiques pour l'époque. En effet, on trouve chez lui certains principes justes, comme, par exemple, la considération de la littérature comme document social et comme facteur actif dans la transformation de la société dans le sens progressiste, de même que sa lutte contre le cosmopolitisme; mais on y rencontre également d'autres principes d'aspect idéaliste, relatifs à la méthode de création littéraire, voire même des éléments de nationalisme chauvin.

Au fond, dans les préoccupations de théorie littéraire de V. A. Urechia se reflètent non seulement la lutte entre le champ progressiste et les idées réactionnaires du temps, mais aussi son passage effectif dans le deuxième champ, expression du moment où se constitue la „monstrueuse coalition“. Du reste, l'idéologie de celle-ci sera formulée par le „junimisme“ (idéologie de la société „Junimea“) dès après le départ de notre publiciste de Iassy.

ACADEMIA R. P. R. FILIALA IAŞI
STUDII ŞI CERCETĂRI ŞTIINŢIFICE
FILOLOGIE
Anul VIII (1957), Fasc. 1

ŞTIINŢELE NATURII LA „ROMÎNIA LITERARĂ" (1855)*)

DE

I. LĂZĂRESCU

Comunicare prezentată la 29 mai 1957 în şedinţa Filialei Iaşi a Academiei R. P. R.

Revistă cu preocupări sociale şi de literatură progresistă, „Romînia literară" prelua şi continua, la 1855, conducerea mişcării de educare şi cultivare ştiinţifică a maselor populare. Legătura acestei reviste cu „Propăşirea" se realiza prin colaborarea scriitorilor de la 1844, M. Kogălniceanu, C. Negruzzi, Al. Russo, V. Alecsandri şi alţii. Mai mult încă, la „Romînia literară" vor scrie şi publicişti din seria mai veche a colaboratorilor „Albinei romîneşti": Ion Ionescu de la Brad, A. P. Calimah, M. Vitlemescu şi N. Şuţu.

În *Înştiinţare* se arată că: „Înalta Ocîrmuire încuviinţînd Domnului V. Alecsandri voia de a scoate la lumină o publicare periodică sub titlul de «Romînia literară», D. Alecsandri face cunoscut publicului cititor din ţările romîneşti că, de la 1 Genar 1855, această foaie va ieşi regulat o dată pe săptămînă, că formatul ei va fi ca acel al «Propăşirii», foaie ştiinţifică şi literară ce s-au publicat la anul 1844 şi că fiecare număr se va alcătui de cîte o coală şi jumătate.

«Romînia literară» va primi numai articole originale de literatură, iar cît priveşte partea ştiinţelor pozitive, ea va deschide coloanele sale celor mai bune traduceri atingătoare de descoperirile folositoare a veacului nostru" [1]).

La 16 iulie, 1855, publicaţia condusă de V. Alecsandri făcea să apară în numărul 27, paginile 331—333, un articol intitulat *Istorie Naturală* (*Introducere*). Scris de Grigore Cobîlcescu, articolul face parte din categoria lucrărilor originale anunţate în programul „Romîniei literare". Sensul ideologic pe care tînărul colaborator (Cobîlcescu avea numai 23 de ani atunci) îl dădea articolului său, accentua în gradul cel mai înalt orientarea generală a revistei din 1855. Prin contactul direct cu mediul ştiinţific creat de energia doctorului Iacob Cihac şi de priceperea

*) Fragment din lucrarea *Ideologia societăţilor şi cercurilor ştiinţifice din Moldova de la 1839 la 1881*, realizată de Colectivul de istorie literară şi folclor.

1) Cf. Romînia literară, an. I, nr. 1, Iaşi, 1855: *Înştiinţare*.

lui Gh. Asachi, Grigore Cobîlcescu arată cititorilor „Romîniei literare“ că istoria naturală este ştiinţa de bază de la care societatea poate şi trebuie să aştepte rezultatele şi învăţămintele cele mai diferite. Articolul de sinteză culturală al lui Grigore Cobîlcescu nu se mărgineşte numai să dea informaţii instructive referitoare la cele mai felurite domenii. Valoarea lui constă mai ales în aceea că ridică probleme şi sugerează idei al căror sens este necesar să fie relevat, cu atît mai mult cu cît ştiinţa burgheză, nu fără motiv, a ignorat debutul acestui învăţat în paginile „Romîniei literare“.

Pentru Cobîlcescu, cultura nu era un joc plăcut cum declara Ion Ghica, un lux, o distracţie aristocratică [2]), ci o armă pe care burghezia trebuia să şi-o însuşească. Entuziasmul lui Gr. Cobîlcescu în faţa frumuseţilor naturii, dovedeşte că ştiinţa îi dezvoltă sentimentul poetic în loc de a i-l stinge. Cultura ştiinţifică deschidea acestui învăţat regiuni poetice, în care cel fără ştiinţă nu simte şi nu înţelege nimic.

El afirmă că numai contactul direct cu natura, cu realitatea, înalţă mintea omului, pentru ca „să-şi recunoască nimicnicia fizică, deşertăciunea aspirărilor materiale, puterea inteligenţii“ [3]). Gr. Cobîlcescu face prin aceasta o foarte transparentă aluzie la adresa acelora care nu au alt scop în viaţă decît să acapareze bunuri materiale în dauna celor mulţi. Adept al materialismului naturalist, Grigore Cobîlcescu avea convingerea că numai cunoaşterea ştiinţelor naturii poate duce la explicarea lumii şi la desăvîrşirea fizică şi morală a omului. Nimic nu i se pare mai curios decît ideile aşa de deosebite pe care oamenii şi le-au făcut în timp „despre proprietăţile trupurilor, despre elementele ce le compun, despre pricinile ce mişcă materia şi ţin armonia universului“ [4]). Ceea ce-l interesează în mod special şi ţine să accentueze cu tot dinadinsul, este marea deosebire dintre felul cum înţelegeau popoarele vechi aceste lucruri şi cum le înţeleg popoarele mai noi. „Ce şcolari începători erau învăţaţii vechimii! Cine ar fi crezut atunci că omul va ajunge, nu numai să descompuie trăsnetul şi să se apere de dînsul, dar încă, să se slujească cu el spre folosuri“ [5]).

Pentru Cobîlcescu, ştiinţa nu este un dar dumnezeesc, ca pentru Ion Ghica, care susţinuse rubrica ştiinţifică în coloanele „Propăşirii“ de la 1844, ci rezultatul unui proces îndelungat, care a dat omului posibilitatea să poruncească forţelor naturii şi să le supuie. Interesul omului pentru natură e conceput în funcţie de varietatea şi complexitatea problemelor pe care le ridică elementele naturii şi legile care le cîrmuiesc. „Nimic nu prezentează omului atîtea atrageri, atîta interes, ca măreaţa şi nemărginita natură. De la firul de năsip, pînă la globurile nemărginite ce înnoată în spaţiu, de la pricinile ce fac pe trupuri să cadă, pre nouri să scînteie şi să detune, pre plante să răsară, să înver-

2) Cf. Dan Badareu, *O sută de ani de naturalism în Romînia*, Iaşi, 1930, p. 115—117.

3) Cf. Romînia literară, an. I, nr. 27, p. 331, Iaşi, 1855; Gr. Cobîlcescu, *Istorie Naturală* (*Introducere*).

4) Cf. *Ibid.*, p. 382.

5) Cf. *Ibid.*

zească, să dea flori şi fructe şi pînă la aceea ce dă omului vroinţă şi cugetare, îi înfăţişează în adevăr, sujeturi colosale şi sublime de meditat" [6]).

Grigore Cobîlcescu vede succesul dezvoltări ştiinţei, în strînsă legătură cu realizările ei în practica vieţii. „Ce sînt gloriile Alecsandrilor şi ale Cezarilor, pre lîngă acele ale geniilor celor mari, care au vărsat torente de lumină, în mintea neamului omenesc! Ce sînt pietroasele monumente ale mîndriei! Ce sînt colosalele piramizi ale Egiptului, nemărginitele ziduri ale Chinei, pe lîngă maşinile ce ne transportă ca glontele, şi pe lîngă acele prin care vorbim, ca şi cînd am fi la trei paşi cu oameni ce se găsesc în depărtări aşa de mari încît, numai pentru a le străbate celor vechi le-ar fi trebuit ani întregi" [7]). Constatăm că Grigore Cobîlcescu a ştiut să se ridice împotriva a ceea ce şi-a trăit traiul, să nu recunoască fetişe în ştiinţă şi totdeauna a căutat să-şi aplece urechea la glasul experienţei, la glasul practicii.

Cunoaşterea tot mai temeinică a lumii anorganice a determinat pe om să-şi îndrepte atenţia spre lumea organică. „El (omul) îşi întoarse privirile asupra sa însuşi; el cercetă în măruntaiele sale pricinile fenomenelor ce se produc într-însul. El îndrăzni să caute principiul său şi al lumii întregi" [8]). Din citatul acesta rezultă că Grigore Cobîlcescu şi-a dat seama de interdependenţa dintre lumea organică şi lumea anorganică. El a fost printre primii cercetători romîni, care pe baza studiilor personale, şi-a dat seama în chip spontan că fenomenele din natură nu trebuiesc privite şi studiate izolat, ci în strînsă legătură unele cu altele, condiţionîndu-se reciproc.

Introducerea lui Grigore Cobîlcescu la *Istoria Naturală* are meritul că reflectă ascuţit problema lipsurilor de care sufereau locuitorii ţării şi încrederea nestrămutată a autorului în posibilitatea înlăturării acestor lipsuri prin progresul ştiinţei şi tehnicii. „Voiu să mă încerc să dau o idee măcar slabă, despre bogăţiile de tot felul ce cuprinde ţara Moldovei, a cărei locuitori cu toate acestea sînt aşa de săraci! Voiu să dau o idee despre animalele ce locuiesc în ea, despre plîntele ce cresc, fireşte şi despre acele ce ar putea să se aclimăteze într-însa; despre maniera de a le cultivi, despre folosurile ce pot să ne deie. Voiu să arăt comorile ce sînt îngropate în munţii noştri, unde gem necunoscute şi nefolositoare". În altă ordine de idei, Grigore Cobîlcescu sugerează exploatarea bogăţiilor solului şi subsolului Moldovei în folosul poporului.

Cercetător pasionat şi cu dorinţă vie de a lucra în folosul poporului, Grigore Cobîlcescu va căuta toată viaţa să descopere legile naturii, pentru ca omul să-i poată supune forţele şi resursele, să le folosească pentru producerea de bunuri materiale şi mijloace de trai, dîndu-şi seama de necesitatea şi rolul ştiinţei în societate. Cobîlcescu nu înţelegea să se închidă în domeniul aşa-numitei „ştiinţi pure". El căuta să găsească şi să deschidă calea pentru progresul ştiinţelor naturii.

---

6) Cf. *Ibid.*, p. 331.
7) Cf. *Ibid.*, p. 332.
8) Cf. *Ibid.*

Încerca să facă maselor populare mai întîi cunoscute şi apoi, pe cît posibil şi accesibile comorile pămîntului Moldovei. După dînsul, ştiinţa nu trebuia să servească numai interesele stăpînilor. Ştia bine că numai descoperirile ştiinţei puteau uşura viaţa oamenilor. Iată preconizate de Cobîlcescu, atît perspectivele creaţiei ştiinţifice, cît şi aplicarea rezultatelor ei în practica vieţii. A scris articolul pentru a-şi pune cunoştinţele în slujba ştiinţelor naturii şi mai ales în serviciul răspîndirii acestor cunoştinţe. Articolul *Istorie Naturală* semnat de Grigore Cobîlcescu învăţa pe cititorii „Romîniei literare" să privească cu încredere spre viitor. Se vede limpede că ceea ce-l interesa pe tînărul colaborator al „Romîniei literare" în mod cu totul deosebit, era locul pe care îl ocupa fiecare clasă socială în sistemul producţiei moldoveneşti de la 1855. Asociind fenomenele sociale fenomenelor naturale, Cobîlcescu subliniază faptul că în faţa naturii oamenii devin egali, deşi în această privinţă el socoteşte că oamenii sînt deopotrivă de slabi în faţa forţelor atotputernice ale naturii. „Şi apoi, cînd în alte ceasuri, şi oceanul şi ceriul şi pămîntul întărîtate, se răzvrătesc şi se cutremură, cînd vînturile pornite se izbesc cu furie, cînd nourii purtători de tunet, fulgeră şi detună; atunci omul, uitînd mîndria şi pretenţiile sale, cade dinaintea puterii urieşe ce-l ameninţă cu urgie, atunci, cel mîndru se pleacă, şi oamenii devin egali, căci sînt deopotrivă de slabi"[9]).

Cînd la 1856, Al. Russo polemiza cu ardelenii pe tema mîndriei de a fi conlucrat la educaţia Principatelor şi le opunea în domeniul activităţii instructiv-educative eforturile moldovenilor, care au ştiut să se ridice deasupra spiritului de coterie şi să proclame doctrina „că dăscălaşul funcţionar plătit sau neplătit, are a da seama publicului de ştiinţa sa, de învăţătura sa şi de duhul învăţăturii"[10]), Grigore Cobîlcescu era poate singurul om de ştiinţă romîn din vremea aceea, care se găsea pe calea cea adevărată. Alături de lupta îndîrjită pe care Al. Russo, C. Negruzzi şi V. Alecsandri o duceau în contra sistemelor lingvistice venite din Ardeal, prin colaborarea sa la „Romînia literară", Grigore Cobîlcescu răspunde şi el cerinţelor progresiste ale vremii. Legînd problemele ştiinţifice cu cele sociale, Cobîlcescu împleteşte în acest articol marea lui dragoste pentru adevăr cu democratismul sincer al intelectualilor progresişti care luptau pentru pregătirea unirii principatelor.

Faţă de *Introducerea* lui I. Cihac de la 1837, *Introducerea* lui Gr. Cobîlcescu se găseşte pe o treaptă superioară, pentru că nu se adresează numai elevilor de şcoală, ci cercului mai larg al cititorilor „Romîniei literare". Cobîlcescu, care cunoştea bine limba naţională, nu mai simte greutăţile lipsei unei terminologii ştiinţifice de care se plîngea Cihac, ci se exprimă în limba vie a poporului.

În sfîrşit, Cobîlcescu nu mai este tributar concepţiei teologice despre lume ca Iacob Cihac, care subordona fenomenele naturii „voinţei

---

9) Cf, *Ibid.*, p. 331.
10) Cf. Al. Russo, *Contra Ardelenilor*, Steaua Dunării, 1856, nr. 5, la Haneş; Al. Russo, *Scrieri*, Buc., 161—165.

a Totputernicului plăzmuitoriu"; „...toate poartă în caracterele lor, spune Gr. Cobîlcescu, pecetea unui spirit nepătruns, unei înțelepciuni nemărginite, unui geniu neimitabil, ce se pare că au creat universul și îl guvernează. Și omul face parte din natură; el datorește legilor ei ființa lui și plăcerile lui. El e fiul ei, copil favorit, înzestrat cu facultăți mai înalte decît celelalte ființe produse de dînsa, și nu-i domn peste ea înseși"[11]).

Dacă Iacob Cihac în *Introducerea* la manualul său de istorie naturală, este un adept al deismului, Grigore Cobîlcescu chiar din *Introducere* ne apare ca un adept al materialismului naturalist.

Ca om de știință, Grigore Cobîlcescu și-a implîntat rădăcinile științei în pămîntul patriei, în aspirațiile și nevoile poporului. Miezul articolului semnat de dînsul în coloanele „Romîniei literare", îl constituie ideea că la baza dezvoltării societății stă condiția lumii adevărate, reale, cunoașterea lucrurilor și a oamenilor. Legătura lui Gr. Cobîlcescu cu „Societatea de medici și naturaliști" din Iași, unde un Berzelius și atîția alți oameni de știință străini erau popularizați, și-a avut importanța ei în formarea concepțiilor acestui învățat.

Prin studierea pozitivă a faptelor și tratarea materialistă a problemelor, precum și prin stilul literar ales, de popularizare, folosit de Gr. Cobîlcescu în paginile „Romîniei literare", el accentua în mod cu totul deosebit orientarea progresistă a revistei, precum și tradiția creată pe linia preocupărilor științifice de periodicele anterioare anului 1855.

Cu totul altă direcție dădeau, în coloanele „Romîniei literare", cercetărilor științifice: M. Vitlemescu, I. A. K., A. P. Calimah și N. Suțu. Fiecare tratează cîte o singură chestiune. Problemele discutate continuă unele preocupări mai vechi, ale acestor specialiști, manifestate în coloanele periodicelor „Albina romînească" și „Icoana lumii". Exponenți ai burgheziei din Moldova antrenată în dezvoltarea capitalismului industrial, ei pun cu precădere accentul pe aspectul economic al problemelor ce tratează, deformînd însă întrucîtva realitatea. Astfel, M. Vitlemescu, în articolul *Despre albine*, publicat la paginile 288—290, 301—302 și 317—319 ale „Romîniei literare", vorbind despre țelul de căpetenie al statului, ține să propage falsa teorie burgheză despre stat, că, fiind deasupra claselor sociale, nu are alt scop decît să servească satisfacerea năzuințelor tuturor cetățenilor. „Țelul de căpetenie al oricărui stat, spune el, este înflorirea și propășirea sa! Mijlocul acestui țel însă e înavuțirea, iar izvorul înavuțirii este industria și agricultura. Așa dar, se cuvine tuturor celor ce au simțiri de patriotism și doresc înflorirea și propășirea patriei lor, să întrebuințeze toate silințile spre a cultiva aceste minunate comori, la care provedința au dat privilegiu tuturor oamenilor!"[12]).

„Cultura albinelor este, după acea a viermilor de mătasă, un al

11) Cf. Romînia literară, an, I, nr. 27, p. 331, Iași, 1855; Grigore Cobîlcescu, *Istorie Naturală* (*Introducere*).

12) Cf. *Ibid.*, p. 288: M. Vitlemescu, *Despre albine.*

doilea ram de economie casnică producătoare de un însemnat folos" [13]).

Tot M. Vitlemescu semnează şi articolul intitulat *Industria matasei*. Şi aici însă, perspectiva dezvoltării viitoare a acestei industrii în ţara noastră este frînată de socotinţa autorului „ca noi să începem aice deodată numai cu creşterea viermilor de mătasă, după metodul zis, şi pe coconurile ce vom produce să le vindem la fabricile de depănat mătasa de pe coconuri (filatariu) din Austria, din Prusia şi din Franţa" [14]). „În sfîrşit, spune autorul, să ajungem numai la aceea ca să avem coconuri multe şi bune..., fabricanţii de stofe de matasă ne vor da şi bani înainte şi un preţ folositor" [15]).

Convins că fără anumite cunoştinţe ştiinţifice din domeniul industriei mătăsii, acumularea de bogăţii nu era posibilă, M. Vitlemescu înştiinţa că: „Pentru întîmpinarea greutăţilor să nu se teamă nimene, căci iscălitul se pregăteşte ca să poată înlesni pe toţi acei ce vor îmbrăţişa acest ram de industrie, sperînd că în curînd timp vor afla la el toate cele de trebuinţă pentru nişte asemine întreprinderi" [16]). Este cît se poate de limpede că ajutorul pe care îl dădeau articolele lui M. Vitlemescu industriei şi economiei rurale moldoveneşti, nu era de natură să servească interesele întregului popor.

I. A. K. şi A. P. Calimah popularizează telegraful electric. I. A. K. arată că: „Telegraful şi-au dobîndit un loc însemnat în economia socială din minutul ce au încetat a fi spre întrebuinţarea exclusivă a ocîrmuirilor şi s-au dat şi îndis punerea particularilor" [17]). Este în afară de orice îndoială că, prin *particulari*, aici trebuie să înţelegem burghezia şi moşierimea din Principate şi nu clasele exploatate. În aceeaşi accepţie întrebuinţează termenul şi N. Suţu în articolul *Folosinţa unui drum de fier*, cînd spune că: „De vreme ce fiecare munceşte pentru un cîştig şi cîştigul acesta nu se poate căpăta decît prin schimbul productelor, apoi cu cît schimbul găseşte îndemînări, cu atîta foloasele particulare şi, prin urmare, bogăţia generală sporesc în proporţie şi produc înstărirea mulţămirile şi îmbunătăţirile care-i sînt ţinta de căpetenie" [18]).

Este adevărat că progresul tehnic serveşte toate clasele. Una însă trage mai multe foloase decît toate celelalte.

Cînd autorul vorbeşte de *foloasele particulare* şi de *bogăţia generală* care sporeşte şi produce înstărirea, este lucru de la sine înţeles că nu poate fi vorba decît de bogăţia „jalnicului individ izolat" după cum spunea Fr. Engels şi nicidecum de vreo avuţie socială.

Dacă în articolul scris de Grigore Cobîlcescu se oglindeşte patriotismul, umanismul, preocuparea de caracterul popular şi respectarea adevărului vieţii, din articolele scrise de ceilalţi colaboratori ştiinţifici

---

13) Cf. *Ibid.*
14) Cf. *Ibid.*, p. 109: M. Vitlemescu, *Industria matasei.*
15) Cf. *Ibid.*, p. 109.
16) Cf. *Ibid*, p. 108.
17) Cf. *Ibid.*, p. 24: I, A. K., *Telegrafia electrică.*
18) Cf. *Ibid.*, p. 32—34: N. Suţu, *Folosinţa unui drum de fier.*

ai „Romîniei literare" nu rezultă decît grija continuă a autorilor de a îndepărta mereu atenția cititorilor de la cele mai arzătoare probleme sociale ale vieții moldovenești ce se puneau la începutul celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea.

ЕСТЕСТВЕННЫЕ НАУКИ В ЖУРНАЛЕ „РОМЫНИЯ ЛИТЕРАРЭ" (1855 г.)

Краткое содержание

Наряду с такими писателями как М. Когэлничану, К. Негруци, А. Руссо и В. Александри, на страиицах журнала „Ромыния литерарэ" сотрудничали также учёные как Гр. Кобылческу, Ион Ионеску де ла Брад, М. Витлемеску, А. П. Калимах и Н. Шуцу. Соприкосновение Гр. Кобылческу с научной обстановкой, созданной усилиями доктора Якоба Чихака и умением Г. Асаки позволили ему поднять на должную высоту идеологические установки журнала за 1852 г.

В статье озаглавленной „Естественная История (Введение)" Гр. Кобылческу показывает читателям журнала „Ромыния Литерарэ", что естественная история является той основной наукой от которой общество может ожидать самых разнообразных результатов и поучений. Для Кобылческу культура не являлась приятной игрой, каким её считал Ион Гика, а оружием которое он старался себе усвоить.

Как сторонник натуралистического материализма, Гр. Кобылческу был убеждён в том, что только знание естественных наук открывает путь к объяснению мира а также к физическому и нравственному совершенству. Кобылческу не смотрел на науку как на дар от бога, а как на результат длительного процесса, давшего человеку возможность приказывать силам природы и покорять их. Молодой ученый (Гр. Кобылческу было тогда всего 23 года) видел в 1855 г. успех развития наук в тесной связи с её достижениями в практической жизни. Он указывал также на взаимодействие между органическим миром и неорганическим. Он был одним из первых румынских исследователей, которые на основании своих личных наблюдений убедились в том что явления природы нужно рассматривать и изучать не отдельно, а в тесной связи одно с другим. В своём „Введении" Гр. Кобылческу ставит вопрос недостатков, которые ощущались жителями страны и выражает свою непоколебимую веру в возможность устранения этих недостатков путём прогресса науки и техники. Он зиал, что только открытия науки могут облегчить жизнь людей. Гр. Кобылческу учил читателей журнала „Ромыния литерарэ" верить в будущее. В статье, написанной им в 1855 г. проводится мыслю о том, что в осиове развития общества лежит знание настоящего мира, знание вещей и людей. Связи Кобылческу с „Обществом ясских врачей и натуралистов", где Берзелиус и много других труженников науки были популярны, оказали известное влияние на образование убеждений этого учёного.

Применяя позитивное изучение фактов и материалистическую

трактовку вопросов и пользуясь литературным и изящным слогом, Кобылческу подчёркивал прогрессивную направлённость журнала „Ромыния литерарэ", а также традицию, созданную в области научных занятий периодическими изданиями до 1855 г.

Совсем иное направление давали своим научным исследованиям, печатавшимся в журнале „Ромыния литерарэ", М. Витлемеску, И. А. К. и А. П. Калимах и Н. Шуцу. Являясь выразителями буржуазии в Молдавии, вовлечённой в развитие промышленного капитализма, эти ученые отдают предпочтение экономической стороне исследуемых ими вопросов, становясь при этом на буржуазно-помещичью точку зрения и искажая таким образом действительность. В этом отношении представляет интерес статья М. Витлемеску „О пчёлах", и статья Н. Шуцу „Пользование железной дороги"; И. А. К. и А. П. Калимах „Об электрическом телеграфе".

Если в статье, написанной Гр. Кобылческу отражается патриотизм, гуманизм, стремление придать работам популярный характер и не нарушать правду жизни, то статьи, написанные другими научными сотрудниками журнала „Ромыния литерарэ" характеризуются постоянным стремлением авторов отвлечь внимание читателей от самых жгучих социальных вопросов молдавской жизни, назревавших в начале второй половины XIX-го столетия.

LES SCIENCES DE LA NATURE DANS LA REVUE „ROMÎNIA LITERARĂ" (1855)

Résumé

Des hommes de science tels que Gr. Cobîlcescu, Ion Ionescu de la Brad, M. Vitlemescu, A. P. Calimah et N. Suţu ont collaboré dans les pages de la revue „Romînia literară", à côté d'écrivains comme M. Kogălniceanu, C. Negruzzi, Al. Russo et V. Alecsandri. Le contact de Gr. Cobîlcescu avec le milieu scientifique créé par l'énergie du docteur Iacob Cihac et par la diligence de Gh. Asachi l'a incité à pousser jusqu'au plus haut degré l'orientation idéologique de cette revue de 1855.

Dans l'article intitulé *Istoria naturală (Introducere)*, Gr. Cobîlcescu montrait aux lecteurs de „Romînia literară" que l'histoire naturelle est la science de base d'où la société peut et doit attendre les résultats et les enseignements les plus divers. Pour lui, la culture n'était pas un jeu amusant, comme le déclarait Ion Ghica, mais une arme dont il fallait se munir.

Adepte du matérialisme naturaliste Gr. Cobîlcescu avait la conviction que la connaissance des sciences naturelles seule peut nous conduire à l'explication du monde et au perfectionnement physique et moral de l'homme. Pour Cobîlcescu, la science était l'aboutissement d'un long procès, qui a donné à l'homme le moyen de commander aux forces de la nature et de les soumettre. Le jeune homme de science (Gr.

Cobîlcescu avait alors à peine 23 ans) voyait, en 1855, les succès du développement des sciences en étroit rapport avec leurs réalisations dans la vie pratique. Il s'est rendu compte ensuite de l'interdépendance entre le monde organique et le monde anorganique. Il a été un des premiers chercheurs roumains qui a compris spontanément que les phénomènes de la nature ne devaient pas être regardés et interprétés isolément, mais en étroite liaison les uns avec les autres.

Mais *Introducerea* de Gr. Cobîlcescu reflète avec acuité aussi le problème des déficiences dont souffraient les habitants du pays, ainsi que sa confiance inébranlable dans la possibilité de les écarter par les progrès de la science et de la technique.

Il savait bien que seules les découvertes de la science pouvaient alléger la vie des hommes. Gr. Cobîlcescu conseillait aux lecteurs de „Romînia literară" d'entrevoir avec confiance l'avenir. L'essentiel de son article est l'idée que, pour assurer le développement de la société, il faut connaître le monde vrai, le monde réel, les choses et les hommes. Les rapports de Cobîlcescu avec la *Société des médecins et des naturalistes de Iassy*, où un Berzelius et tant d'autres hommes de science étaient popularisés, ont eu leur importance dans la formation de ses conceptions.

Par l'étude positive des faits, par l'interprétation matérialiste des problèmes, ainsi que par le style littéraire de popularisation, employé par Gr. Cobîlcescu dans les pages de „Romînia literară", il soulignait tout particulièrement l'orientation progressiste de la revue, la tradition créée dans la ligne des préoccupations scientifiques manifestées dans les périodiques antérieurs à 1855.

Des collaborateurs comme M. Vitlemescu, I. A. K., A. P. Calimah et N. Suțu imprimaient une tout autre direction à leurs articles scientifiques, publiés dans la „Romînia literară". Comme représentants de la bourgeoisie moldave engagée dans le développement du capitalisme industriel, ils insistent de préférence, sur l'aspect économique des problèmes traités. Envisagée du point de vue des bourgeois et des gros propriétaires, la réalité est déformée et faussée. Les articles de M. Vitlemescu *Sur les abeilles* et *L'industrie de la soie, L'utilité d'un chemin de fer* par N. Suțu, ainsi que *Du télégraphe électrique* par I. A. K. et A. P. Calimah, illustrent ce point de vue limite de classe.

Il perce dans le souci permanent des auteurs d'éloigner toujours l'attention des lecteurs devant les problèmes sociaux les plus ardents qui se posaient en Moldavie, au début de la deuxième moitié du XIX-e siècle.



E R A T Ă

Pag.	*Rîndul*	*In loc de*	*Se va citi*	*Greşeala*
1	— 4	lexicului al unei	lexical al unei	redacţiei
7	— 2	a terminologiei	al terminologiei	autorului
9	+ 10	exporta	transporta	„
13	+ 11	exportau	transportau	„
32	+ 19	cunoscută	cunoscut	redacţiei
49	+ 5	al germ.	ale germ.	tipografiei
55	+ 1	*pililha*	*pl'ha*	redacţiei
69	— 9	al cărui	a cărui	„
126	+ 4	*-şeică*	*-eică*	„
139	— 21	**Bîrcăţál**	**Bîrcăţăl**	autorului
164	— 5	**Sérciér**	**Serciér**	„
172	— 10	**Trînchét**	**Trinchét**	redacţiei
184	— 13	decertains	de certains	tipografiei
187	+ 13	pedică	dedică	„
187	+ 14	lublicistice	publicistice	„